

KRYEMINISTRIA
AGJENCIA SHTETËRORE E PROGRAMIMIT STRATEGJIK DHE
KORDINIMIT TË NDIHMËS (SASPAC)

Strategjia Kombëtare për Zhvillim dhe Integrim
European 2030

Tetor 2022

Shqipëria 2030:

Një ekonomi dinamike, pjesë e Bashkimit European dhe rajonit, që ofron kushte të barabarta e cilësore për rritjen e mirëqënies së të gjithë qytetarëve të saj përmes zhvillimit të qëndrueshëm të mbështetur në një demokraci funksionale që garanton të drejtat themelore dhe liritë e njeriut

KUADRI STRATEGJIK.....	1
Institucionet Pjesëmarrëse.....	1
Përmbajtja dhe Qëllimi i Strategjisë Kombëtare.....	2
Arritjet, mësimet e nxjerra dhe nxitësit e ndryshimit.....	2
Arritjet në prioritetet e qeverisë.....	4
Mësimet e nxjerra gjatë zbatimit të SKZHIE II në vitet 2014-2020.....	11
Vizioni për zhvillimin kombëtar të vendit.....	14
Shtyllat kryesore të strategjisë.....	14
Treguesit e nivelit strategjik.....	14
Objektivat e Zhvillimit të Qëndrueshëm.....	15
Qëllimi parësor: Integrimi European.....	16
DEMOKRACIA E FUQIZIMI I INSTITUCIONEVE DHE QEVERISJES SË MIRË.....	22
Reformimi i sistemit të drejtësisë.....	22
Forcimi i të Drejtave të Njeriut.....	25
Forcimi i proceseve legislative dhe zgjedhore.....	28
Politika e jashtme.....	30
Menaxhimi i integruar i kufijve.....	36
Menaxhimi i migracionit.....	38
Mbështetja e diasporës dhe shqiptarëve kudo në botë.....	40
Lufta kundër krimit të organizuar, terrorizmit dhe trafikimit.....	42
Fuqizimi i rendit publik, mbrojtjes së vendit dhe përgatitja për rastet e emergjencave civile.....	49
Krijimi i një mjedisi mundësues për shoqërinë civile dhe zhvillimin e saj.....	58
Qeverisja e mirë, e hapur dhe administrimi publik.....	60
Transparenca dhe lufta kundër korrupsionit.....	69
Decentralizimi dhe fuqizimi i qeverisjes vendore.....	72
AGJENDA PËR ZHVILLIM TË QËNDRUESHËM EKONOMIK, NDËRLIDHJEN DHE RRITJEN E GJELBËR.....	77
Fuqizimi i sistemit financiar dhe politikës monetare.....	78
Fuqizimi i financave publike dhe stabiliteti fiskal.....	81
Zhvillimi i biznesit e tregtisë, mbrojtja e konkurrencës dhe promovimi i investimeve të huaja.....	86
Mbrojtja e konsumatorit dhe mbikqyrja e tregut.....	94
Bujqësia dhe zhvillimi rural.....	96
Ekonomia blu.....	102
Zhvillimi i turizmit.....	104

Ekonomia dhe shoqëria digjitale	108
Energjia dhe burimet natyrore	111
Infrastruktura e ndërlidhjeve: transporti dhe telekomunikacioni	117
Menaxhimi i integruar i ujërave	131
Zhvillim i qëndrueshëm mjedisor	136
Menaxhimi i integruar i mbetjeve dhe ekonomia qarkulluese	139
Qëndresa dhe përshtatja ndaj ndryshimeve klimatike	140
Planifikimi hapësinor, zhvillimi i qëndrueshëm urban dhe rajonal	141
Zgjerimi i kërkimit shkencor dhe inovacionit	144
KOHEZIONI SOCIAL	146
Arsim cilësor për të gjithë.....	146
Sistem i fortë dhe më i aksesueshëm i kujdesit shëndetësor	151
Rritja e mundësive të punësimit	154
Fuqizimi i mbrojtjes shoqërore dhe sigurimeve shoqërore	157
Fuqizimi i rinisë dhe fëmijëve.....	173
Fuqizimi i artit, kultures dhe sporteve.....	178
Zbatimi dhe koordinimi	184
Monitorimi dhe raportimi	185
Kosto e zbatimit të SKZHIE 2030	186
Shtojca 1: Lista e dokumenteve strategjike.....	187
Shtojca 2: Lista e treguesve strategjike të monitorimit	194

KUADRI STRATEGJIK

Strategjia Kombëtare për Zhvillim dhe Integrim European (SKZHIE) 2030 shtrihet në harkun kohor dhjetëvjeçar 2021-2030 dhe vijon zbatimin e Strategjisë Kombëtare për Zhvillim dhe Integrim European 2016-2020 (SKZHIE II) në të gjitha fushat strategjike të zhvillimit të Shqipërisë dhe procesit të integrimit të saj në Bashkimin European. Në dallim nga ciklet e mëparëshme të kuadrit strategjik, SKZHIE 2030 synon të pasqyrojë prioritetet e zhvillimit në një periudhë relativisht më të gjatë kohore, duke konsideruar:

- Harmonizimin e zbatimit të SKZHIE 2030 me arritjen e Objektivave të Zhvillimit të Qëndrueshëm (OZHQ), pjesë e Agjendës 2030, për të cilat Shqipëria është plotësisht e angazhuar deri në përfundimin e procesit në vitin 2030.
- Ndërtimin dhe zbatimin e një vizioni afatgjatë për zhvillimin e vendit.
- Shtrirjen deri në vitin 2030 të disa prej strategjive të rëndësishme sektoriale të miratuara, apo në proces përgatitjeje.
- Dobinë e ndërtimit të një kuadri strategjik afatgjatë që ndihmon procesin e integrimit të Shqipërisë në BE brenda një kornize të qartë e të qëndrueshme strategjike.
- Mbështetjen e procesit të buxhetimit afatmesëm (PBA) duke ndërtuar projeksione afatgjata të shpenzimeve buxhetore për arritjen e synimeve strategjike dhe objektivave të politikave për zhvillimin e vendit.

Duke patur parasysh shtrirjen kohore të SKZHIE 2030, strategjia përmban objektiva dhe synime të përcaktuara si në periudhën afatgjatë, ashtu dhe të ndërmjetme të shtrira në periudha afatmesme dhe afatshkurtra.

Institucionet Pjesëmarrëse

Procesi i hartimit të SKZHIE 2030 është realizuar përmes angazhimit të një numri të konsiderueshëm institucionesh shtetërore ku përfshihen të gjitha Ministrinë e qeverisë shqiptare, institucione të pavarura, agjensi të rëndësishme zbatuese të politikave sektoriale, përfaqësues të qeverisjes vendore dhe aktorë të tjerë të rëndësishëm në proces. Puna për përgatitjen e SKZHIE 2030 është koordinuar nga Agjencia e Programimit Strategjik dhe Koordinimit të Ndhmës (SASPAC). I gjithë procesi i hartimit të SKZHIE 2030 është shoqëruar me konsultime me palët e interesit, shoqërinë civile, përfaqësuesit e biznesit, akademinë etj. Përgatitja e SKZHIE 2030 është bazuar në një sërë të gjerë dokumentash strategjike dhe marrëveshjesh bashkëpunimi, ndër të cilat vlen të përmenden:

- Programi i Qeverise 2021-2025
- Plani Kombetar i Integrimit European 2022- 2024
- Dokumentat e Kuadrit Strategjik Kombetar (Strategjite Sektoriale dhe Ndersektoriale, Planet e Veprimit, dokumentat e politikave te miratuara dhe në proces përgatitjeje)
- Dokumenti i Përgjigjes Strategjike IPA III 2021-2024 – Shqipëri (2021)
- Prioritetet e Programit IPA 2021 & 2022
- Kuadri i Bashkepunimit per Zhvillimin e Qendrueshem me Kombet e Bashkuara 2022-2026
- Vendimet e Komitetit te Planifikimit Strategjik

- Raporti Diagnostikues per Sektorin Privat ne Shqiperi (Investimet dhe Tregtia), Banka Boterore, Qershor 2022
- Rishikimi Multidimensional i Ballkanit Perendimor/Nga Analiza ne Veprim, OECD 2022 etj.

Përmbajtja dhe Qëllimi i Strategjisë Kombëtare

Strategjia Kombëtare për Zhvillim dhe Integrim European 2030 është dokumenti kryesor strategjik që jep drejtimet dhe përcakton përparësitë e zhvillimit të qëndrueshëm ekonomik e shoqëror të vendit në rrugën e integritit të tij në Bashkimin European përfshirë edhe ndërlidhjen me Objektivat e Zhvillimit të Qëndrueshëm në funksion të arritjes së synimeve të Agjendës 2030 duke përcaktuar vizionin për zhvillimin e demokracisë, zhvillimin shoqëror dhe ekonomik të vendit gjatë periudhës 2021-2030. SKZHI III paraqet se si ky vizion do të arrihet përmes politikave dhe përparësive të mëposhtme:

- Nxitjen e ritmeve të zhvillimit të vendit, duke gjeneruar rritje ekonomike të qëndrueshme, përmes një stabiliteti makroekonomik dhe financiar;
- Arritjen e standardeve që u shërbejnë qytetarëve, rritjes së mirëqenies dhe sigurimit të mbrojtjes së të drejtave të tyre;
- Transformimin e Shqipërisë në një vend me standarde, që mundësojnë anëtarësimin në Bashkimin Evropian;
- Ndërtimin e politikave që rrisin konkurrueshmërinë dhe rritjen ekonomike të vendit, krahasuar me vendet e rajonit dhe më tej.

SKZHI-III është pjesë e rëndësishme e Sistemit të Planifikimit të Integruar (SPI) i cili përbëhet nga një sërë parimesh operative që sigurojnë se planifikimi dhe zbatimi i politikave planifikuese të qeverisë kryhet në mënyrë koherente, efikase dhe të integruar. SPI ka evoluar dhe përfshin dy shtylla bazë për planifikimin strategjik dhe bashkërendimin e politikave në nivel kombëtar:

- Procesi i planifikimit strategjik afatmesëm deri në afatgjatë, shoqëruar me strategji sektoriale, të cilat udhëheqin politikëbërjen në nivel të lartë në përcaktimin e përparësive dhe qëllimeve strategjike kombëtare, dhe,
- Procesi i buxhetimit afatmesëm, ose programi buxhetor afatmesëm (PBA), i cili kërkon që çdo ministri dhe agjenci qeveritare të përgatisë një plan tre vjeçar brenda një tavani të përcaktuar shpenzimesh, për realizimin e objektivave të politikave, si hapa të ndërmjetme për përmbushjen e SKZHI-III.

SKZHI-III pararend miratimin e fondeve vjetore të buxhetit të shtetit, duke përcaktuar objektivat e politikave, që përfshihen në udhëzimet e Ministrisë së Financave për përgatitjen e buxhetit nga të gjitha institucionet shtetërore. SKZHI-III është gjithashtu një dokument i rëndësishëm referimi për partnerët e zhvillimit, për harmonizimin e strategjive dhe programeve të zhvillimit e proceseve të integritit të vendit në BE, me mbështetjen që partnerët ndërkombëtarë i japin Shqipërisë. SKZHI-III paraqet stadin aktual të zhvillimit të vendit, në raport me aspiratat dhe ecurinë e vendit në rrugëtimin drejt integritit evropian dhe shërben njëkohësisht për monitorimin e progresit të kryer dhe arritjen e Objektivave të Zhvillimit të Qëndrueshëm të Agjendës 2030.

Arritjet, mësimet e nxjerra dhe nxitësit e ndryshimit

Në vitin 2016, Qeveria Shqiptare miratoi Strategjinë Kombëtare për Zhvillim dhe Integrim European 2015-2020 si dokumenti kryesor i politikës që përmban vizionin e zhvillimit dhe përparësitë strategjike të Shqipërisë si një ekonomi me të ardhura të mesme, pjesë e rëndësishme e rajonit, që synon të përparojë nivelin e prosperitetit të qytetarëve duke qenë një *"një demokraci në forcim, në rrugën e saj drejt integritit në Bashkimin Evropian, me një ekonomi konkurruese, të stabilizuar dhe të qëndrueshme dhe me garanci për të drejtat themelore dhe liritë e*

njeriut". Përmbushja e këtij vizioni është kryer duke synuar rritje ekonomike të qëndrueshme, që nuk dëmton mjedisin, e siguruar përmes një stabiliteti makroekonomik në rritje, një mjedisi biznesi më konkurrues dhe novator, dhe përdorimit më të qëndrueshëm të burimeve.

Integrimi në Bashkimin Evropian ka qenë përparësia kryesore kombëtare e SKZHI II, dhe synimi më i rëndësishëm strategjik i vendit, i mbështetur në konsensusin e plotë politik dhe mbështetje mbarëkombëtare si një qasje përcaktuese për arritjen e një të ardhmeje të qëndrueshme. Objektivi strategjik i sigurimit të mirëqeverisjes dhe sundimit të ligjit si pjesë e procesit të integrimit në BE është një objektiv ndërsektorial i SKZHI -së dhe ka mbështetur të gjitha objektivat e tjera strategjike. Procesi i integrimit evropian, është nxitur nga përparimi dhe përfundimi i shumë reformave komplekse dhe të ndërlydhura, duke përfshirë pesë fusha të identifikuara si prioritet në këtë proces:

- Reforma e administratës publike, institucionet e qëndrueshme dhe një shërbim civil modern, profesional dhe i depolitizuar
- Forcimi i pavarësisë, efikasitetit dhe llogaridhënies së institucioneve gjyqësore
- Rritja e luftës kundër korrupsionit
- Rritja e luftës kundër krimit të organizuar
- Garantimi i mbrojtjes së të drejtave të njeriut, përfshirë të drejtat mbi pronën.

Anëtarësimi i Shqipërisë në BE përbën objektivin kryesor kombëtar dhe qëllimin parësor strategjik të qeverisë. Me hapjen e negociatave për vendin që u njoftua në mars 2020, fillon një fazë e re për integrimin e vendit në BE. Qeveria e Republikës së Shqipërisë është e vendosur të kryejë përpjekje të qëndrueshme në lidhje me prioritetet kyçe që kanë të bëjnë me reformën gjyqësore, politikën kundër korrupsionit, luftën kundër krimit të organizuar, mbrojtjen e të drejtave të njeriut dhe reformën në administratën publike, të cilat mbeten prioritet edhe në kuadër të procesit të negociatave.

Për të monitoruar ecurinë e zbatimit të SKZHI II për procesin e integrimit në BE, strategjia përfshin rreth 50 tregues monitorimi, sipas fushave të integrimit evropian, atyre të zhvillimit dhe makro, si dhe tregues sektorialë të fushave kryesore. Jo vetëm numri por dhe aftësia përfaqësuese e treguesve për fushat përkatëse është e kufizuar ndaj dhe analiza e ecurisë së treguesve mbetet e pamjaftueshme për të kuptuar dinamikën e zhvillimeve në të gjitha fushat parësore të reformave të ndërmarra gjatë periudhës së zbatimit të SKZHI-II.

Dhjetë tregues, të bazuar kryesisht në publikimet nga organizatat ndërkombëtare dhe që mbulojnë të gjitha prioritetet e integrimit në BE përdorin si referencë bazë vitin 2012 dhe synojnë të tregojnë progresin në fusha të rëndësishme të integrimit evropian. SKZHI II përfshin objektiva të veçantë, si për zbatimin afatmesëm (2017), ashtu edhe objektivin përfundimtar të tyre në 2020.

Tërmeti i Nëntorit 2019, efektet shkatërruese të tij dhe procesi i rindërtimit, si dhe pandemia e Covid-19 krijuan kosto të rënda për ekonominë shqiptare gjatë vitit 2020. Si pasojë e këtyre dy goditjeve, ekonomia shqiptare, sikurse dhe të gjitha ekonomitë botërore, pësoi tkurrje shoqëruar me efekte negative në zhvillimin e saj e me pasoja në buxhet, gjë që pasqyrohet edhe në treguesit përkatës që lidhen me zhvillimet makroekonomike apo sektoriale të SKZHI-II. Pandemia e Covid-19 krijoi një tkurrje ekonomike prej rreth 3.3% të PBB gjatë vitit 2020, dhe pjesa më e madhe e rezultateve në treguesit e monitorimit të SKZHI-II nuk lidhet me mungesë progresi në reformat e fushave përkatëse por është pasojë e drejtpërdrejtë e efekteve negative në ekonominë shqiptare nga dy goditjet madhore që vendi kaloi gjatë periudhës 2019-2020.

Reforma në sistemin e drejtësisë është procesi më transformues i realizuar në Shqipëri gjatë zbatimit të SKZHI-II. Sistemi i drejtësisë i është nënshtruar një sërë reformash të thella, në funksion të përmbushjes së standardeve evropiane në këtë sistem. Përmes miratimit të Ligjit nr. 76/2016 "Për disa shtesa dhe ndryshime në ligjin nr. 8417/1998 "Kushtetuta e Republikës së Shqipërisë", e ndryshuar, Shqipëria filloi zbatimin e reformës në drejtësi. Ndryshimet kushtetuese dhe paketa e ligjeve organike të miratuara në kuadrin e reformës së drejtësisë përmbajnë dispozita të përcaktuara qartë që garantojnë pavarësinë, paanshmërinë, profesionalizmin,

integritetin e sistemit gjyqësor, si dhe përmirësimin e mekanizmave llogaridhënës dhe monitorues të funksionimit të saj. Një paketë e plotë ligjesh është miratuar, duke mbuluar të gjitha aspektet e reformës gjyqësore.

Reforma në sistemin e drejtësisë bazohet në objektivat strategjike të SKZHI-II: Konsolidimi i pavarësisë dhe efikasitetit të gjyqësorit dhe Rritja e transparencës dhe konsolidimi i besimit të publikut në sistemin e drejtësisë. Reforma merr në konsideratë edhe Agjendën 2030, duke vazhduar përpjekjet për të konsoliduar shtetin e së drejtës dhe pavarësinë e gjyqësorit, sipas OZHQ-së Nr.17 që lidhet me mirëqeverisjen dhe forcimin e institucioneve.

Reforma në drejtësi ka sjellë ndryshime të rëndësishme në përcaktimet institucionale të gjyqësorit shqiptar. Institucionet ekzistuese janë modifikuar dhe institucione të reja janë krijuar nga amendamentet kushtetuese dhe ligjet specifike organike të lartpërmendura. Ngritja e institucioneve të reja si dhe vënia në funksionim e institucioneve ekzistuese ka nisur të japë rezultatet e para me goditjet që I janë dhënë krimit të organizuar dhe korrupsionit në vend. Institucionet e krijuara rishtazi janë:

- Këshilli i Emërimeve në Drejtësi (KED)
- Këshilli i Lartë Gjyqësor (KLGJ)
- Këshilli i Lartë i Prokurorisë (KLP)
- Inspektori i Lartë i Drejtësisë (ILD)
- Prokuroria e Posaçme kundër korrupsionit dhe krimit të organizuar
- Njësia e Posaçme Hetimore/Byroja Kombëtare e Hetimit
- Gjykata kundër korrupsionit dhe Krimit të Organizuar
- Këshilli Gjyqësor
- Institucionet Ri-vlerësuese

Arritjet në prioritetet e qeverisë.

Platforma qeverisëse gjatë periudhës së zbatimit të SKZHI-II bazohej mbi një vizion të përshpejtimin të rritjes ekonomike, krijimit të vendeve të punës, rikthimit të besimit tek qeveria, çuarjen më përpara të progresit drejt anëtarësimin në BE dhe realizimin e nevojave urgjente të qytetarëve. Realizimi i këtij vizioni u mbështet në miratimin e gjashtë prioritetëve kryesorë për qeverinë, të cilat shoqërojnë në vazhdimësi reformat e kryera në këtë periudhë.

Ofrimi i shërbimeve publike novatore, me në qendër qytetarin

Në drejtim të mirëqenies inovative, një ndër gjashtë prioritetet e qeverisë shqiptare për arritjen e një zhvillimi të qëndrueshëm ekonomik dhe social është transformimi i mënyrës së ofrimit të shërbimeve në Shqipëri përmes qasjes me në qendër qytetarin. Kjo mishërohet në Strategjinë Ndërsektoriale të Reformës në Administratën Publike (SNRAP) 2018 - 2022, e cila përbën kuadrin e përgjithshëm për modernizimin dhe transformimin e institucioneve dhe praktikave të administratës publike në vend, me vizionin e “sigurimit të shërbimeve me cilësi të lartë për qytetarët dhe bizneset në mënyrë transparente, efektive dhe efikase, nëpërmjet përdorimit të teknologjive moderne dhe shërbimeve inovative, në përputhje me kërkesat e integritit evropian, nëpërmjet nëpunësve civilë të paanshëm, profesionalë dhe të përgjegjshëm, pjesë e strukturave efçente”.

Në këtë kuadër, në vitin 2014 u ndërmor një reformë që synon përmirësimin rrënjësor të përvojës së qytetarëve sipas parimit: qytetari në qendër. Vizioni i kësaj reforme bazohet në tre shtylla kryesore:

- Përmirësimi i aksesit në shërbimet publike;
- Përmirësimi i cilësisë së shërbimeve;

- Përmirësimi i transparencës dhe eliminimi i korrupsionit.

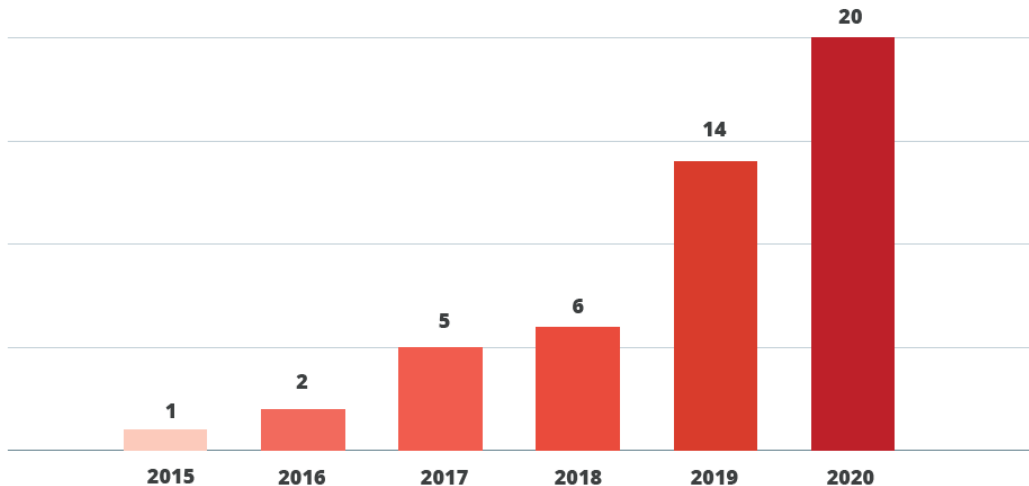

Figura 1: Numri i qendrave të integruara ADISA në vite

Sistemi e-Albania vepron si një pikë e vetme për ofrimin e shërbimeve publike të institucioneve qeveritare, duke shërbyer kështu si një pikë e vetme hyrëse për qytetarët 24/7. Portali, i cili aktualisht ofron më shumë se 600 shërbime elektronike, është i lidhur me Platformën Qeveritare të Ndërveprimit që është arkitektura themelore që lejon ndërveprimin midis 50 sistemeve elektronike të institucioneve publike. Progres i mëtjshëm është bërë në lehtësimin e ofrimit të shërbimeve publike me shtrirjen në territor të qendrave të reja të integruara ADISA, i cili është institucioni kryesor që përcakton modelin standard dhe monitoron shërbimet në të gjitha zyrat përgjegjëse për ofrimin e shërbimeve publike.

Për të përmirësuar aksesin, cilësinë dhe transparencën, qeveria shqiptare ka vepruar kryesisht në dy kanale të ofrimit të shërbimeve: përmes internetit dhe në sportelet fizike, duke synuar që qytetarët të kenë një qasje të lehtë në të gjitha shërbimet publike, pavarësisht vendndodhjes së tyre dhe mënyrës së aksesit që ata zgjedhin. Për ta arritur këtë qëllim, u konsiderua e nevojshme zgjerimi i rrjetit dhe numri i shërbimeve të ofruara nga Agjencia e Ofrimit të Shërbimeve Publike të Integruara (ADISA) dhe rritja e numrit dhe përdorimit të shërbimeve publike përmes internet. Pavarësisht kanalit të shërbimit të përzgjedhur, qytetarët shqiptarë duhet të marrin shërbim cilësor dhe për këtë arsye u konsiderua e domosdoshme: përmirësimi i infrastrukturës, standardizimi dhe mirëmbajtja e zyrave shërbim-ofruese, zhvillimi profesional i stafit përmes trajnimeve të vazhdueshme, thjeshtimi i procedurave për të zvogëluar kohën e ofrimit të shërbimit, përmirësimi i përvojës dhe qëndrueshmëria e shërbimeve të ofruara përmes internetit etj. Nga ana tjetër, të gjithë qytetarët duhet të kenë informacion të qartë për shërbimet, të kuptojnë të drejtat e tyre dhe të fitojnë besim se do të trajtohen në mënyrë të drejtë dhe të barabartë. Në këtë kontekst, janë identifikuar disa komponentë të Reformës së Shërbimeve Publike, duke përfshirë:

- Procesin e ri-inxhinierimit të shërbimeve, duke thjeshtuar rrjedhën e punës së shërbimit;
- Procesi e derregullimit, duke zvogëluar pengesat ligjore;
- Procesin e digjitalizimit, përmirësimin e efikasitetit dhe menaxhimit të të dhënave;
- Zgjerimin e rrjetit të qendrave të shërbimit me standardet e kujdesit ndaj qytetarit;
- Zhvillimin e kapaciteteve institucionale;
- Garantimin e cilësisë së shërbimeve.

Gjatë periudhës Janar – Dhjetor 2020, në Qendrat e Integruara ADISA¹, janë asistuar qytetarët në aplikimin nëpërmjet portalit e-Albania për mbi 1000 shërbime publike të institucioneve qendrore dhe vendore. Për t'i

¹ Gjatë vitit 2022, të gjitha këto shërbime publike kaluan online përmes e-Albania

ardhur në ndihmë Ministrisë së Shëndetësisë dhe Mirëqenies Sociale dhe institucioneve shëndetësore në përballimin e situatës së Covid19, ADISA vendosi në dispozicion të stafit të Njesisë së Kujdesit Shëndetësor njësinë lëvizëse në zonën e Tiranës. Nëpërmjet mbështetjes së projektit STAR 2, ofrimi i shërbimeve në zyrat me një ndalesë në njësitë e qeverisjes vendore është shtrirë në 59 njësi të vetëqeverisjes vendore që kanë të instaluar sistemin e operimit të Zyrave me një Ndalesë.

Rimëkëmbja dhe konsolidimi financiar i sektorit të energjitikës

Në vitin 2013, Shqipëria përballej me sfida të rëndësishme në sektorin e energjisë elektrike, për shkak të dështimit të privatizimit të Operatorit të Shpërndarjes së Energjisë, i cili trashëgoi një ecuri teknike dhe financiare të përkeqësuar, e më pas u vu në administrim të përkohshëm, duke parandaluar kompaninë të investonte në sistemin e shpërndarjes për një periudhë të gjatë. Kompania ndër vite kishte krijuar një borxh të lartë që kërcënonte të paralizonte të gjithë sistemin energjetik në Shqipëri dhe paraqiste rreziqe fiskale të larta për buxhetin. Humbjet në rrjetin elektrik arritën në gati 46 përqind në 2013, ndërsa normat e arkëtimit kishin rënë, në drejtim të kundërt me pritshmëritë e privatizimit të kompanisë së shpërndarjes, proces i cili përfundimisht dështoi. Situata e krijuar përbënte një sfidë të madhe për qeverinë shqiptare së cilës i mbetej të kthente mbrapsht privatizimin e kompanisë, duke transferuar sërish pronësinë e saj në publike dhe transformuar rrënjësisht aktivitetin e kompanisë për të përmbushur kërkesat e konsumatorëve dhe për të përmirësuar performancën e saj financiare.

Rimëkëmbja e sektorit të energjisë elektrike u vendos si prioritet në punën e qeverisë në vitin 2013, në mënyrë që të siguronte për vendin një furnizim të vazhdueshëm dhe të qëndrueshëm me energji. Performanca teknike, ekonomike dhe financiare e operatorit të shpërndarjes ishte fokusi i reformës, e cila synonte të rivendoste qëndrueshmërinë e sektorit, përmes zvogëlimit të humbjeve teknike dhe jo-teknike nga sistemi, futjes së disiplinës së pagesave midis konsumatorëve dhe përmirësimit të përgjithshëm të performanca e sistemit, duke mundësuar aktivitet normal tregtar midis operatorëve të tij dhe një ulje të varësisë nga importet e energjisë elektrike, të cilat përbënin një barrë të rëndësishme për buxhetin.

Në vitin 2018 qeveria shqiptare miratoi Strategjinë Kombëtare të Energjisë 2018–2030, si dokumenti strategjik kryesor për sektorin e energjisë. Strategjia është në përputhje me synimet e SKZHI-II për të mbështetur zhvillimin ekonomik dhe për të përmbushur angazhimet ndaj komunitetit të energjisë, si dhe për integrimin në BE dhe marrëveshje të tjera ndërkombëtare, duke rritur sigurinë e furnizimit me energji dhe duke minimizuar ndikimet mjedisore me kosto të përballueshme për qytetarët shqiptarë. Objektivat strategjikë të Shqipërisë në sektorin e energjisë janë plotësisht të harmonizuar me Objektivin e Zhvillimit të Qëndrueshëm 7: Sigurimi i aksesit në energji të përballueshme, të besueshme, të qëndrueshme dhe moderne për të gjithë.

Reforma në sektorin e energjisë u arrit përmes angazhimit të koordinuar të të gjitha institucioneve publike në sektorin e energjisë elektrike, miratimit të masave ligjore dhe tarifore, si dhe investimeve të konsiderueshme në rrjetin energjetik. Qeveria miratoi një plan veprimi për sektorin e energjisë elektrike, i cili krijoi një task force të ngarkuar me menaxhimin e reformave për përmirësimin e performancës së sektorit. Gjithashtu, u arrit me sukses një marrëveshje me Bankën Botërore për investimet në sektor dhe reformimin e sistemit.

Si rezultat i reformës, humbjet nga rrjeti i energjisë elektrike ranë në 28 përqind në 2016, ndërsa normat e arkëtimit të faturave të energjisë elektrike u përmirësuan në 87 përqind, nga 67 përqind në 2013. Të gjithë treguesit e tjerë teknikë dhe financiarë të kompanisë së shpërndarjes u përmirësuan ndjeshëm, duke mundësuar një mjedis të favorshëm për investime në sektor dhe duke mbështetur investimet private në prodhimin e energjisë elektrike.

Menaxhimi i integruar i ujit

Burimet Ujore janë rregulluar nëpërmjet ligjit nr. 111/2012 “Për Menaxhimin e Integruar të Burimeve Ujore”, i ndryshuar, i cili mundëson:

- Mbrojtjen dhe përmirësimin e mjediseve ujore, ujërave sipërfaqësore, qoftë të përkohshme apo të përhershme, ujërat detare, ujërat territoriale, zonat ekonomike ekskluzive, ndarjet kontinentale, ujërat ndërkufitare, ujërat tokësore, dhe statusin e tyre;
- Sigurinë, mbrojtjen, zhvillimin dhe përdorim të qëndrueshëm të burimeve ujore, të nevojshme për jetën dhe për zhvillimin social dhe ekonomik të vendit;
- Shpërndarjen e barabartë të burimeve ujore, ashtu si synohet nëpërmjet menaxhimit efektiv të tyre;
- Mbrojtjen e burimeve ujore nga ndotja, mbi-përdorimi dhe promovimi i konsumit për nevojat aktuale;
- Krijimin e kuadrit institucional, në nivel kombëtar dhe vendor, që kërkohet për zbatimin e politikës kombëtare për administrimin dhe menaxhimin e burimeve ujore në përfitim të komuniteteve dhe sipas interesave sociale dhe ekonomike të vendit.

"Strategjia Kombëtare për Menaxhimin e Integruar të Burimeve Ujore" është miratuar nga Këshilli Kombëtar i Ujit me vendimin nr. 3, datë 13.12.2017, e më pas me Vendim të Këshillit të Ministrave nr. 73, datë 7.02.2019.

Në nivel kombëtar, Këshilli Kombëtar i Ujit (KKU), kryesohet nga Kryeministri e ka në përbërje disa ministra të qeverisë, është organi ekzekutiv qendror, përgjegjës për përcaktimin e linjave kryesore të politikës dhe vendimmarrjes. KKU-ja mbështetet nga Agjencia e Menaxhimit të Burimeve Ujore, e krijuar me Vendim të Këshillit të Ministrave nr. 221, datë 26.4.2018. Funkcionet e Agjencisë së Menaxhimit të Burimeve Ujore, përgjegjëse për zbatimin e politikave kombëtare të burimeve ujore të miratuara nga KKU si organi ekzekutiv i Këshillit Kombëtar të Ujit, janë nën varësinë e Kryeministrit. AMBU luan rolin e Sekretariatit Teknik të GMIP-së për "Menaxhimin e integruar të Ujit", si edhe drejton Grupin Tematik të "Burimeve Ujore".

Secili nga Këshillat e Baseneve Ujore (KBU) kryesohet nga një prej Prefektëve përgjegjës dhe është i përbërë nga 9 deri në 23 anëtarë që përfaqësojnë ministritë, NjQV-të, bizneset dhe konsumatorët e basenit (VKM No.342, date 4 Maj 2016 "Për miratimin e kufijve teritorial e hidrografikë të baseneve ujore në Republikën e Shqipërisë dhe qendrën e përbërjen e këshillit të secilit prej tyre"). Këshillat e Baseneve Ujore asistohen nga Zyrat e Administrimit të Baseneve Ujore, që funksionojnë si një Agjenci Menaxhimi për KBU-në.

Duke qenë se Shqipëria është një vend kandidat për pranimin në BE, ajo ka nevojë t'i përqaset përputhshmërisë me një numër të konsiderueshëm të direktivave të BE-së që lidhen me menaxhimin e ujërave. Gjatë periudhës së zbatimit të SKZHI-II, një numër i rëndësishëm direktivash të BE që lidhen me ujin, janë transpozuar në legjislacionin shqiptar.

Përmirësimi i inovacionit dhe konkurrueshmërisë

Gjatë viteve të fundit, një sërë reformash janë ndërmarrë për të ulur barrierat administrative dhe përmirësuar mjedisin e biznesit. Siç konfirmohet nga Renditja e Bankës Botërore për lehtësinë e të bërit biznes, është bërë progres në drejtim të rritjes së aksesit ndaj kredive dhe forcimit të procedurave për zgjidhjen e paaftësisë paguese. Shqipëria u rendit e 82-ta nga 190 vende pjesë e raportit për lehtësinë e të bërit biznes të vitit 2020, duke u renditur më lart se Bosnia dhe Hercegovina (90) por më poshtë se Maqedonia e Veriut (17), Serbia (44), Mali i Zi (50) dhe Kosova (57).

Pikët dhe renditja në raportin Lehtësia e të Bërit Biznes

Tregues	Raporti 2016		Raporti 2020	
	Pikët	Renditja	Pikët	Renditja
Nisja e një biznesi	90.1	58	91.8	53
Zbatimi i lejeve të ndërtimit	0.0*	189	52.7	166
Lidhja me rrjetin e energjisë elektrike	43.7	162	71.0	107
Regjistrimi i pronës	58.5	107	63,4	98
Marrja e kredisë	65.0	42	70.0	48
Mbrojtja e investitorëve në minorancë	73.3	8	46.0	111

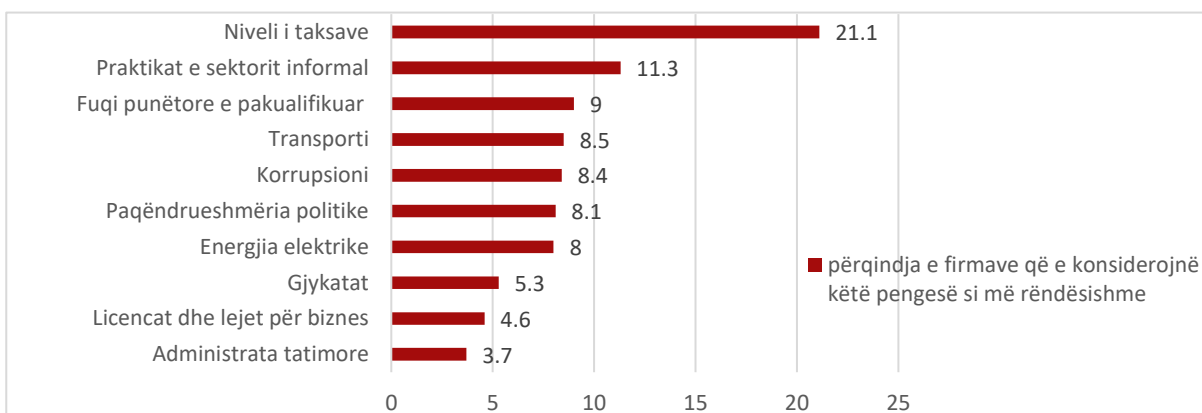
Pagesa e taksave	62.0	142	65.2	123
Tregtia përtej kufijve	91.6	37	96.3	25
Zbatimi i kontratave	57.4	96	53.5	120
Zgjidhja e paaftësisë paguese	63.4	42	67.7	39

*Nuk disponohen pikët, Burimi: Banka Botërore, Lehtësia e të bërit biznes në Shqipëri 2016/2020

Rregjistrimi i biznesit dhe procesi i aplikimit për licenca janë përmirësuar ndjeshëm duke reduktuar numrin e dokumenteve dhe hapat e nevojshme për shqyrtim. Sipërmarrësit i regjistrojnë bizneset e tyre dhe aplikojnë për licenca dhe leje në Qendrën Kombëtare të Biznesit, e cila operon si një one-stop-shop (qendër me një ndalesë) në 33 bashki dhe komuna. Që prej fillimit të vitit 2020, bizneset dhe qytetarët kanë akses në 474 aplikime online për shërbime publike përmes platformës e-Albania, p.sh për leje ndërtimi, shërbim klienti dhe pagesën e taksave. Është ndërtuar një sistem i dedikuar për ndërvëprimin e institucioneve, me qëllim shkëmbimin elektronik të të dhënave dhe dokumenteve me firmë elektronike.

Pavarësisht zhvillimeve pozitive, në mjedisin e të bërit biznes në Shqipëri ka ende pengesa strukturore për forcimin e konkurrueshmërisë dhe nxitjen e rritjes. Sipas Vrojtimit të Ndërmarrjeve 2019 të bankës Botërore, pengesat kryesore për mjedisin e biznesit përfshijnë nivelin e taksave, shkallën e informalitetit, fuqinë punëtore të

Pengesat në mjedisin e biznesit (10 më të rëndësishmet)

Burimi Banka Botërore Vrojtimi i Ndërmarrjeve 2019

pakualifikuar dhe mangësitë në infrastrukturën e transportit.²

Në Indeksin e Politikave për NVM-të aksesi në financë evidentohet si një pengesë, veçanërisht për NVM-të lokale. Investimet financohen më së shumti nga burime të brendshme (rreth 80% e investimeve), ndërkohë që vetëm 12% e bizneseve i financojnë investimet e tyre përmes bankave. Financimet përmes institucioneve financiare jobanka mbeten mjaft të kufizuara. Mikrokreditë, qiraja financiare dhe faktoringu janë mjete të disponueshme dhe mbështeten nga një bazë ligjore e konsoliduar, por penetrimi mbetet i ulët. Mikrokreditë përbëjnë dy të tretat e të gjitha kredive nga institucionet financiare jobanka, ndërsa qiraja financiare përbën më pak se 30% të tyre. Niveli i ulët i njohurive financiare, veçanërisht te NVM-të mbetet pengesa kryesore për aksesin në financë. Shqipëria ka rezultat të dobët në sondazhin për njohuritë financiare të Standards & Poor's, ku më pak se 14% e popullsisë në moshë madhore ka njohuri financiare, krahasuar me një mesatare prej 27.5% në rajon. Me asistencën e BERZH, Ministria e Financave dhe Ekonomisë është duke zhvilluar një portal informativ të centralizuar që ofron informacione mbi të gjitha instrumentet financiare për NVM-të.

Përveç përmirësimeve në mjedisin e biznesit, Shqipëria ka përmirësuar gjithashtu dhe performancën në dimensionin e 'Shërbimeve të mbështetjes së biznesit për NVM-të' të Indeksit të Politikave për NVM-të, i kryer

² Banka Botërore (2019) Vrojtimi i Ndërmarrjeve

nga OECD. Që prej vlerësimit të fundit në vitin 2016, vlerësimi i Shqipërisë u rrit nga 2.65 në 3.61. Pavarësisht këtij progresi, Shqipëria mbetet ende nën mesataren e Ballkanit Perëndimor dhe Turqisë me 3.89.³

Shërbimet e mbështetjes së biznesit për NVM-të (vlerësimi i Indeksit të Politikave për NVM-të 2019)

Vendi	Vlerësimi i përgjithshëm i shërbimeve mbështetëse për NVM-të	Nën-ndarjet	
		Shërbimet e mbështetjes së biznesit nga qeveria	Iniciativat e qeverisë për të nxitur shërbimet private të mbështetjes së biznesit
Shqipëri	3.61	3,01	4.21
Bosnja dhe Hercegovina	3,41	2.98	3.85
Kosova	3.64	3.35	3.94
Mali i Zi	4.03	3.83	4.23
Maqedonia e Veriut	3.96	3.52	4.39
Serbia	4.12	4.33	3.91
BP & Turqia mesatarja	3.89	3.63	4.14

Burimi: OECD, Indeksi i Politikave për NVM-të 2019

Agjencia Shqiptare e Zhvillimit të Investimeve (AIDA) është institucioni publik qendror që ofron shërbime të mbështetjes së biznesit (SHMB) për NVM-të. AIDA jep informacione të përgjithshme, si mbi legjislacionin përkatës mbi hapjen e një biznesi, mbi zhvillimin e një plani biznesi dhe mbi SHMB-të financiare dhe jofinanciare të disponueshme. Mbështetja për NVM-të përfshin pjesëmarrje në panairt tregtare kombëtare dhe ndërkombëtare, identifikimi i tregjeve të reja, partnerët eksportues, nevojat për trajnime dhe certifikim të produkteve, si dhe mbështetje përmes projekteve të ndryshme me donatorët. Përveç dhënies së informacionit, AIDA ofron mbështetje financiare për bizneset. Gjatë periudhës 6-vjeçare nga viti 2014 në 2019, 373 NVM kanë marrë grante nga fondet e AIDA-s me një shumë totale prej 264 milionë lekë.

Ekzistojnë projekte të tjera të financuara nga donatorët, të tilla si programi BE për Inovacionin, rreth 23 kompani kanë përfituar deri tani nga grantet e dhëna nga ky program. Për shkak të kriterëve të pranimit, përqindja e pjesëmarrjes në këtë program është disi e ulët. Gjithashtu, programi i GIZ ProSEED mbështet skemën e IDEA gjatë periudhës 2018 deri më 06/2021, me një shumë totale prej 750,000 € për grante, që synojnë bizneset e reja (jo më gjatë se 2 vite në treg). Grantet variojnë nga 4,000 € për individët deri në 7,000 € për grupimet. Projekte të tjera mbështetëse / më donatorë, që lehtësojnë aksesin në financë përfshijnë Programin e Mbështetjes së Agrobiznesit Shqiptar (AASF) të BERZH, Fondin Evropian për Evropën Juglindore dhe Programin Italo-Shqiptar për zhvillimin e NVM-ve në Shqipëri. Ky i fundit ofron një skemë granti me ndarje të kostos për mbështetjen e NVM-ve që synojnë të kenë akses në kredi, duke mbuluar 50% të kostos për përgatitjen e një plani biznesi.

Sistemet e menaxhimit të tokës

Në vitin 2011, kishte 388,697 ferma të rregjistruara në Shqipëri, me madhësi mesatare të fermës familjare 1.26 ha tokë në pronësi. Sipas të dhënave në vitin 2014, numri i fermave u zvogëlua në 352,315, me një sipërfaqe mesatare prej 1.16 ha tokë për familje fermerësh. Rreth 46 përqind e fermave kishin më pak se 1 ha tokë, dhe 86 përqind më pak se 2 ha. Sipërfaqja e përgjithshme e tokës bujqësore (696,000 ha) përbënte 24 përqind të territorit të vendit. Nga sipërfaqja e përgjithshme bujqësore, 562,000 ha (80%) ishte në pronësi private dhe

³ OECD/ETF/BE/BERZH (2019), Indeksi i Politikave për NVM-të: Ballkani Perëndimor dhe Turqia 2019, Vlerësimi i Zbatimit të Ligjit për Biznesin e Vogël për Evropën

134,000 ha (20%) në pronësi publike. Për shkak të ndërtimeve joformale, zgjerimit të zonave urbane dhe investimeve në infrastrukturën publike në tokën bujqësore, sasia e tokës në pronësi publike është zvogëluar.

Reforma e e Menaxhimit të Integruar të Tokës (RMIT) dhe forcimi i produktivitetit dhe qëndrueshmërisë së përdorimit të tokës për të promovuar zhvillimin është një përparësi kryesore e qeverisë. Ligji “Për Përfundimin e Proceseve Kalimtare të Pronësisë në Republikën e Shqipërisë” (20/2020) është akti i dytë kryesor që përshkruan proceset që do të kryhen nga Agjencia Shtetërore e Kadastrës Shtetërore, të tilla si përfundimi i legalizimit, regjistrimi i parë (masiv) dhe përfundimi i inventarit të pronave shtetërore.

Inventari shtetëror i tokës pritej të kompletohej dhe regjistrohej gjatë vitit 2019 dhe procesi është vonuar si pasojë e pronave ende të paregjistruara, për shkak të çështjeve në pritje të mosmarrëveshjes, çështjeve të mbetura të kthimit dhe kompensimit, legalizimi i diskutueshëm i ndërtimeve të palejuara etj. Statistikat tregojnë se më shumë se 80% e regjistrimit të pronave nuk përmbajnë të dhëna të sakta të pronave. Aktualisht, vetëm 140 zona kadastrale me rreth 700 000 prona përfshijnë të dhëna të sakta në sistemin ALBSREP (Sistemi Shqiptar i Regjistrimit të Pasurive të Paluajtshme, i njohur gjithashtu si SPI dhe Multifunktional), nga 3057 zona kadastrale me afërsisht 4 milion prona. Të dhënat e gjeneruara nga regjistrimi i parë në rreth 20 zona kadastrale dhe regjistrimi i parë i pyjeve dhe kullotave në pronësi të 18 bashkive pranohen dhe ngarkohen në ALBSREP.

Cilësia e të dhënave ndikohet gjithashtu nga bazat e të dhënave dhe sistemet e lidhura me pronën e shpërndarë. Agjenci të ndryshme po prodhojnë të dhëna të mbivendosura dhe jo të harmonizuara. Ndarja dhe integrimi i këtyre të dhënave është thelbësore për të pasur një Sistem Qendror të Informacionit të Tokës (LIS) që funksionon mirë. Ndërhyrjet kryesore të Reformës së Integruar të Menaxhimit të Tokës (RMIT) do të fillojnë në 2021, duke u përqëndruar në çështjet prioritare.

Reforma strukturore fiskale

Pozita fiskale e Shqipërisë u përkeqësua pas krizës globale financiare dhe qeveria ka ndërmarrë hapa të rëndësishëm për të stabilizuar financat publike që nga viti 2013. Pas shlyerjes së një pjese të madhe të detyrimeve të prapambetura ndaj sektorit privat në 2014, deficiti fiskal fillimisht u zgjerua, në 5.2 përqind të PBB -së (nga 3.1% në 2010). Të ardhurat buxhetore si pjesë e PBB-së ranë nga 26.2 përqind në 2010 në 24.2 përqind në 2013 për shkak të lehtësimit fiskal dhe ngadalësimit të aktivitetit ekonomik. Në një situatë të tillë të pafavorshme, në 2013, qeveria nisi një platformë të reformës ekonomike që synonte përshpejtimin e rritjes ekonomike, krijimin e vendeve të punës, rivendosjen e besimit dhe përparimin e mëtejshëm në integrimin europian.

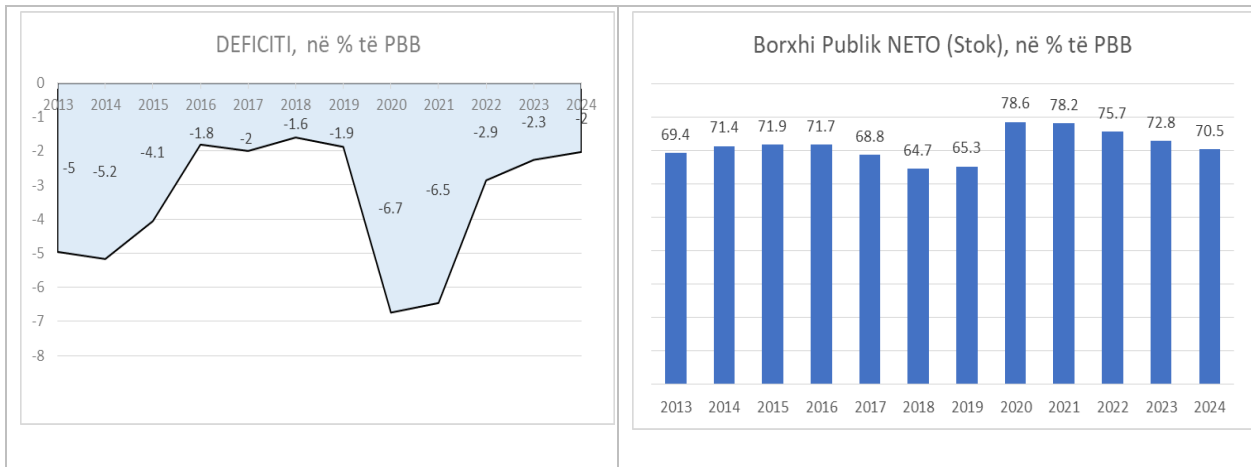
Si rezultat i këtyre reformave, mbështetur nga investimet private dhe ato në projektet kryesore të infrastrukturës e konsumin në rritje ekonomia e vendit u rrit me 4.1 përqind në 2018. Ritmi i rritjes ekonomike në periudhën 2015-2018 është pasqyruar në një sërë parametrash makroekonomikë në vend. Megjithatë, ekonomia shqiptare përjetoi dy goditje të forta brenda një harku kohor të shkurtër – tërmetin e nëntorit të vitit 2019 dhe pandeminë Covid-19 gjithë vitit 2020. Viti 2019 shënoi një rritje ekonomike prej 2.2 përqind, krahasuar me rritjen prej 4.1 përqind të një viti më parë, si pasojë e faktorëve të paqëndrueshëm apo të përkohshëm përgjatë gjithë vitit, por edhe si pasojë e tërmetit, ku PBB reale u tkurr me 0.2 përqind në terma vjetorë në tremujorin e katërt, pas një rritje prej 4.2 përqind në tremujorin e tretë.

Përgjatë vitit 2020 ekonomia globale u përball me vazhdimin e përhapjes së pandemisë Covid-19 dhe me masat shtrënguese të ndërmarra nga autoritetet publike për frenimin e përhapjes. Në Shqipëri, qeveria vendosi kufizime të lëvizjes së lirë që prej muajit mars, për të parandaluar përhapjen e mëtejshme të pandemisë në vend. Shqipëria është veçanërisht e ekspozuar ndaj tkurrjes ekonomike prej pandemisë për shkak se mbështetet fort nga sektori i turizmit dhe për shkak të marrëdhënieve të saj intensive me disa ekonomi të BE-së të prekura rëndë nga pandemia.

Rritja për vitin 2020 është rreth -4.4%, e cila shënon një tkurrje të lartë (recesion) krahasuar me rritjen e vazhdueshme dhe të konsiderueshme që nga viti 2014, duke arritur kulmin prej 4.1% në 2018. Rritja ekonomike

parashikohet mesatarisht rreth 4 përqind në vit përgjatë periudhës afatmesme në vijim 2022-2024. Inflacioni mesatar vjetor për vitin 2020 ishte 1.6 përqind, në rritje krahasuar me vitin paraardhës. Pas një stimuli të lartë, të domosdoshëm dhe njëkohësisht të paevitueshëm gjatë vitit 2020 me qëllim amortizimin e goditjeve negative (tërmeti dhe sidomos pandemia), politika fiskale për periudhën afatmesme 2022-2024 do të ri-orientohet sërish drejt konsolidimit fiskal, duke siguruar një nivel optimal të investimeve me mbi 4.5 përqind të PBB-së në vit.

Totali i deficitit dhe borxhit si përqindje e PBB-së

Burimi: Ministria e Financave dhe Ekonomisë, Shkurt 2021

Mësimet e nxjerra gjatë zbatimit të SKZHIE II në vitet 2014-2020

SKZHI-II shtrihet në një periudhë kohore relativisht jo shumë të gjatë (2016-2020), por intensive sa i përket reformave të ndërmarra dhe sfidave me të cilat është përballur Shqipëria, të cilat vlejné gjithashtu për të kuptuar dhe nxjerrë mësimet të vlefshme për zbatimin e strategjisë kombëtare në të ardhmen. Gjatë kësaj periudhë Departamenti i Zhvillimit dhe Mirëqeverisjes është transformuar dhe fuqizuar në funksion të koordinimit të zbatimit të SKZHI-II dhe strategjive të tjera në bashkëpunim me institucionet e tjera të vendit. Në të njëjtën kohë janë krijuar dhe fuqizuar mekanizme të reja dhe ekzistues për bashkërendimin e politikave, si grupet sektoriale të punës dhe janë ndjekur e zbatuar procese të rëndësishme siç është Agjenda 2030 dhe Objektivat e Zhvillimit të Qëndrueshëm, realizimi i të cilave është koordinuar në vazhdimësi me ecurinë e SKZHI-II. Disa nga mësimet kryesore që dalin nga përvoja e deritanishme lidhen me:

Shtirjen në kohë. Periudha afro 5-vjeçare e zbatimit të SKZHI-II rezultoi si jo optimale për një strategji kombëtare e cila përfshin objektiva dhe reforma të cilat shtrihen gjatë në kohë dhe i kapërcejnë kufizimet e mandateve politike. Shtirja më e gjatë në kohë e SKZHI-III do të mundësojë krijimin dhe zbatimin e një vizioni afatgjatë për zhvillimin e vendit dhe përfshirjen nën suazën e saj të shumë strategjive sektoriale të cilat e kanë të rëndësishme vizionin afatgjatë, duke ndihmuar njëkohësisht programimin e qëndrueshëm të buxhetit afatgjatë e objektivave makroekonomikë të vendit si dhe koordinimin e me procesin e integritit dhe me partnerët ndërkombëtarë.

Koordinimin me Agjendën 2030. Objektivat e Zhvillimit të Qëndrueshëm nisën të funksionojnë si pjesë e Agjendës 2030 pikërisht në kohën që SKZHI-II nisi të zbatohet. Për këtë arsye, ndonëse SKZHI-II përmban referenca për lidhjet midis OZHQ-ve dhe shtyllave kryesore të SKZHI-II, shkalla e harmonizimit midis tyre mund të jetë edhe më e lartë për të sinkronizuar reformat dhe veprimet në kuadër të SKZHI me arritjen e

OZHQ-ve. Duke qenë se shtrirja në kohë e Agjendës 2030 përkon me afatin e SKZHI-III, ky harmonizim do e bëjë më të lehtë bashkëveprimin për arritjen e rezultateve dhe monitorimin e përparimit të kryer.

Treguesit e monitorimit. Përvoja me treguesit e monitorimit të SKZHI-II tregon se një pjesë e mirë e treguesve lidhen me ecurinë e zhvillimit ekonomik të vendit ndaj do të ishte e dobishme një qasje më e integruar duke balancuar nevojën e pasqyrimin të progresit në aspektin social, të mjedisit apo sektorëve të tjerë të rëndësishëm. Nga ana tjetër, disa prej treguesëve të përzgjedhur për monitorimin e SKZHI-II raportohen nga organizata ndërkombëtare, të cilat shpesh ndryshojnë metodologjitë e matjes apo ndryshojnë treguesit e monitorimit, duke e vështirësuar përdorimin e tyre në kontekstin kombëtar, duke patur parasysh këtu edhe sfazimet në kohë të matjeve dhe raportimit të këtyre treguesëve. Duke qenë se një punë paraprake është kryer për të identifikuar treguesit e matshëm në Shqipëri nga treguesit globalë të monitorimit të OZHQ, do të ishte e udhës që tregues të tillë të përdoren sa më shumë të jetë e mundur edhe për monitorimin e ecurisë së SKZHI-III, krahas monitorimit të arritjes së OZHQ-ve. Së fundi, do të ishte e dobishme që raportet e monitorimit të zbatimit të SKZHI-III, të ishin periodikë mbi afate të qarta kohore.

Përgjigjen dhe qëndrueshmërinë ndaj rasteve të paparashikueshme. Pasojat e tërmetit të vitit 2019 dhe pandemisë Covid-19 ndryshuan në mënyrë dramatike rezultatet e pritshme të zbatimit të SKZHI-II, veçanërisht në treguesit ekonomikë dhe socialë të zhvillimit të vendit. Nisur nga kjo përvojë, ndërtimi i strategjive komplekse dhe afatgjata siç është SKZHI-III, do të ishte më i qëndrueshëm nëse modelet e përdorura do të merrnin parasysh edhe goditje nga faktorë të paparashikueshëm që sjellin pasoja zinxhir në zbatimin e strategjisë.

Nevojën për forcimin e kapaciteteve. Zbatimi i suksesshëm i SKZHI-së është i pandarë nga trajtimi i strukturës dhe cilësisë së kapaciteteve që kërkohen për zbatimin e politikave, për thithjen në shkallë të konsiderueshme të financimit, për vazhdimin, mbajtjen e ritmit, koordinimin apo funksionimin e reformave në zbatim. Zhvillimi i kapaciteteve të qëndrueshme njerëzore dhe institucionale kërkon një qasje më gjithëpërfshirëse dhe strategjike, dhe se instrumentet e tilla si vlerësimi i ndikimit rregullator, duhen përdorur në bazë më sistematike.

Kompleksitetin e strategjisë dhe prioritetet afatshkurtra. Struktura e SKZHI-II shoqëruar nga strategjitë sektoriale ka rezultuar komplekse dhe për më tepër shtrirja në kohë e strategjive të miratuara apo atyre në proces, nuk është e sinkronizuar. Ndonëse numri i strategjive kyçe është zvogëluar, ende mbetet një numër i konsiderueshëm strategjish mbështetëse, programesh afatgjata dhe masterplanesh të cilat duhet të shtrihen përgjatë afatit kohor të SKZHI-III. Çështja e kompleksitetit dhe shtrirjes në kohë lidhet edhe me përcaktimin e përparësive të qeverisë, të cilat krahasuar me shtrirjen e SKZHI-së, janë relativisht më afatshkurtra dhe që jo detyrimisht shtrihen përgjatë një mandati qeverisës. Shembull nga zbatimi i i SKZHI-II është prioriteti qeverisës në fushën e energjisë, i cili ishte një problem tepër i rëndësishëm në fillim të mandatit (dhe zbatimit të SKZHI-II). Por me reformën e shpejtë dhe arritjen e rezultateve, prioriteti në këtë fushë u kthye në normalitet ndërkohë që të tjera prioritete afatshkurtra lindën gjatë zbatimit të strategjisë.

Përfshirjen e dimensionit të zhvillimit vendor. Me kryerjen e reformës administrative dhe territoriale në vitin 2015, roli i pushtetit vendor në Shqipëri vazhdon të forcohet ndërkohë që kompetenca të pushtetit vazhdojnë të transferohen prej atij qendror drejt bashkive në të gjithë vendin. Realizimi dhe zbatimi i SKZHI-III gjatë dekadës së ardhshme do të kërkojë një bashkëpunim dhe koordinim edhe më të mirë me të gjithë aktorët e zhvillimit të vendit, ku njësitë e qeverisjes vendore kanë një rol tejet të rëndësishëm.

■ **Qytetari dhe kërkesa.** stimuli kryesor i ndryshimit dhe reformës është përgjigja ndaj kërkesave të qytetarëve për shërbime me cilësi më të mirë, më në kohë, më të sigurta, më të gjindshme, më llogaridhënëse, më transparente dhe më efikase në pikëpamje të kostos. Në qendër të zhvillimit në Shqipëri janë qytetarët, shoqëria civile dhe organizatat e tregut/biznesit në të cilat ata marrin pjesë. Synohet të fuqizohet sistemi ekzistues, duke e shndërruar në një model të ofrimit të shërbimeve me në qendër qytetarin, duke luftuar korrupsionin përmes novacionit dhe modernizimit.

■ **Integrimi në BE.** MSA-ja dhe të gjitha marrëveshjet e tjera të lidhura nga qeveria, dhe detyrimet që rrjedhin prej tyre, përbëjnë një shtysë të rëndësishme ndaj qeverisë dhe të gjithë sektorëve të ekonomisë për t'i përmbushur këto marrëveshje. Ky nxitës i jashtëm i ndryshimit do të bëhet gjithnjë e më shumë pjesë përbërëse, teksa institucionet shqiptare reagojnë ndaj kërkesave për një efikasitet më të madh në të gjithë kriteret për integrim në BE. Përfitimet e integritit në BE po shihen si nga qeveria, ashtu edhe nga shoqëria si më të mëdha për nga kostot dhe përshtatjet që duhen bërë.

■ **Krizat globale.** Efektet e krizave globale, përfshirë pandeminë, krizat financiare apo atë energjitike, si dhe paqëndrueshmëritë rajonale e konfliktet si lufta aktuale në Ukrainë – kanë ndikime afatgjata. Shqipëria do të vijojë të monitorojë, analizojë dhe reagojë ndaj efekteve të jashtme në evoluim, nëpërmjet veprimesh kyçe të politikave dhe strategjive monetare, fiskale dhe të tjera makroekonomike, strategji të cilat do të kenë ndikime që priten të sjellin ndryshime në të gjithë sektorët e ekonomisë dhe shoqërisë shqiptare.

■ **Energjia dhe uji.** Detyrimi kombëtar për burime të përbalueshme, të qëndrueshme, të gjindshme dhe të sigurta energjetike dhe ujore do të jetë, në periudhën e ardhshme të parashikuar, një nxitës kryesor i ndryshimeve të mëdha dhe zhvillimit në këta sektorë dhe në ata mbështetës.

■ **Teknologjitë e informacionit dhe komunikimit (TIK).** Futja e TIK-ut në një gamë të gjerë funksionesh të qeverisë ka pasur dhe do të vazhdojë të ketë një efekt transformues në mënyrën se si funksionon qeverisja, llojet dhe mënyrën e ofrimit të shërbimeve, llojet e bizneseve dhe sektorëve të ekonomisë që do të rriten. Bashkë me forma të tjera të ndryshimeve teknologjike dhe të novacioneve, qeveria Shqiptare dhe institucionet e sektorit privat do të duhet jo vetëm të reagojnë ndaj këtyre nxitësve të ndryshimit, por edhe të kërkojnë në mënyrë aktive mundësi për ndryshim, konkurrueshmëri më të madhe dhe rritje ekonomike e zhvillim të përgjithshëm.

Sigurisht, nxitës të tjerë ndryshimi dhe reformash do të faktorizohen në zhvillimin kombëtar të vendit dhe politikat dhe strategjitë e integritit në BE-së. Këto përfshijnë ndër të tjera ndryshimet klimatike dhe të mjedisit, ndryshimet demografike, konventa dhe marrëveshje të tjera rajonale dhe globale, dhe ndër të tjera, anëtarësinë në NATO dhe sigurinë kombëtare/rajonale.

Shqipëria 2030:

“Një ekonomi dinamike pjesë e Bashkimit European dhe rajonit që ofron kushte të barabarta për rritjen e mirëqënies së të gjithë qytetarëve të saj mbështetur në një demokraci funksionale që garanton të drejtat themelore dhe liritë e njeriut.”

Shtyllat kryesore të strategjisë

Mbështetur në vizionin për zhvillimin e vendit, duke reflektuar edhe mendimin e grupeve të interesit të përfshira në procesin e konsultimit, SKZHIE 2030 mbështetet në një qëllim parësor që synon integrimin e plotë të vendit në Bashkimin European dhe tre shtylla kryesore:

1. *Demokracia e fuqizimi i institucioneve dhe qeverisjes së mirë*
2. *Agjenda për zhvillim të qëndrueshëm ekonomik, ndërlidhjen dhe rritjen e gjelbër*
3. *Kohezioni social*

Këto shtylla, të ndërlidhura me njëra tjetrën në funksion të vizionit afatgjatë dhe integrimin të vendit në BE, dhe të mbështetura në arritjen e objektivave të Agjendës 2030, përbëhen nga një numër sektorësh të ndërlidhur dhe të ndërthurur që i përgjigjen prioriteve të një politike specifike sektoriale ose më gjerë.

Ato përbëjnë edhe orientimin e politikave strategjike të përshkruara më hollësisht në strategji si dhe politikave sektoriale dhe zërthimin e tyre në objektiva gjatë hartimit

apo rishikimit të dokumenteve strategjike në zbatim të Strategjisë Kombëtare për Zhvillim dhe Integrim 2030. Ato trajtohen më në detaje në seksionet vijuese nga pikëpamja e situatës aktuale, sfidave që duhen adresuar, objektivave strategjike që duhen realizuar, me anë të të cilave do të matet përmbushja e qëllimeve të politikave përkatëse.

Treguesit e nivelit strategjik

Monitorimi i zbatimit të SKZHIE 2030, krahas vlerësimit dhe analizës periodike të ecurisë së strategjisë dhe strategjive sektoriale, do të kryhet mbi bazën e performancës së treguesve të nivelit strategjik të përzgjedhur për këtë qëllim nga të gjithë sektorët e përfshirë në strategji. Caktimi i këtyre treguesve ka patur parasysh që ata të jenë përfaqësues për sektorin, specifikë, të matshëm, të arritshëm, të rëndësishëm, të lidhur me treguesit e Agjendës 2030 dhe të realizueshëm brenda afateve të strategjisë.

Shtojca 2 strategjisë përmban të detajuar listën e treguesve strategjike të monitorimit sipas sektorëve, shoqëruar me vlerat e vitit bazë dhe objektivit përkatës për vitin 2030.

Objektivat e Zhvillimit të Qëndrueshëm.

Shqipëria është plotësisht e angazhuar për zbatimin e Agjendës 2030. Parlamenti shqiptar ka miratuar njëzëri një rezolutë që konfirmon angazhimin e vendit për Agjendën 2030 pasi ajo luan një rol të rëndësishëm në arritjen e OZHQ. Janë krijuar mekanizmat institucionalë për të ndërlidhur SKZHI si dhe strategjitë dhe politikat sektoriale me Objektivat e Zhvillimit të Qëndrueshëm.

Mjaft punë është kryer për përafrimin e OZHQ-ve me strategjitë kombëtare dhe identifikimin e synimeve 2030 në sektorët prioritarë për procesin e zhvillimit. Është përgatitur një Raport Bazë mbi OZHQ, që vlerëson progresin e Shqipërisë në të gjitha dimensionet e OZHQ në fillim të periudhës së Axhendës 2030 dhe janë miratuar disa raporte pasuese që pasqyrojnë progresin e bërë në sektorë të veçantë, përfshirë raportin vullnetar të Shqipërisë për OZHQ-të. Institucionet e vendit kanë bashkëpunuar për identifikimin e treguesve globalë të monitorimit të OZHQ-ve që janë të matshëm në Shqipëri dhe që përbëjnë një bazë të mirë për sistemin e monitorimit dhe vendosjes së objektivave të SKZHI-III.

Lidhja midis prioriteteve strategjike të vendit, të përfshira në këtë strategji, dhe Objektivave të Zhvillimit të Qëndrueshëm të Agjendës 2030, shtjellohet në detaje sipas sektorëve përkatës për cdo shtyllë të SKZHI 2030.

Qëllimi parësor: Integrimi European

Qëllimi strategjik konsiston në një perspektivë të qartë dhe të bazuar në merita për anëtarësimin e plotë në BE për Shqipërinë, e cila mbështetet në progres të vazhdueshëm të procesit të negociatave, si edhe në zbatimin e reformave dhe politikave në përputhje me standardet e BE-së.

Anëtarësimi në Bashkimin Evropian është synimi politik dhe strategjik i Republikës së Shqipërisë dhe i sistemeve të saj ligjore, ekonomike dhe institucionale. Procesi i anëtarësimit në BE përfaqëson një mbështetje për demokratizimin e Shqipërisë, konsolidimin e institucioneve dhe të sundimit të ligjit dhe proceseve të vazhdueshme të reformave themelore në drejtim të Bashkimit Evropian dhe anëtarësimit.

Ky vizion është në interesin politik, ekonomik dhe në interesin e sigurisë të vetë Bashkimit Evropian, për të cilin, në kohën e sfidave globale në rritje e të shumanshme, zgjerimi mbetet më shumë se kurrë një investim gjeostrategjik për një Evropë të qëndrueshme, të fortë dhe të bashkuar.

Situata aktuale

Anëtarësimi në Bashkimin Evropian është synimi politik dhe strategjik kryesor i Republikës së Shqipërisë. Realizimi i këtij synimi kërkon angazhimin dhe përqëndrimin e resurseve politike, financiare, sociale, intelektuale dhe administrative. Në këtë kuadër do të jetë e nevojshme që të përshtaten, harmonizohen dhe përmirësohen të gjitha sistemet dhe procedurat ligjore, ekonomike dhe institucionale të shoqërisë shqiptare në përgjithësi, dhe të shtetit shqiptar në veçanti, konform Bashkimit Evropian.

Ky synim politik dhe strategjik reflekton identitetin politik dhe kulturor të Shqipërisë dhe shqiptarëve, gjithnjë e më shumë pjesë e Evropës, si dhe bazohet në vlerat dhe parimet demokratike mbi të cilat funksionon shteti shqiptar, në konsolidim dhe forcim të gjithanshëm drejt standardeve evropiane. Gjithashtu ky synim bazohet në ekonominë e tregut në zhvillim dhe integrim të mëtejshëm në ekonominë evropiane dhe zinxhirët e saj të vlerës, si edhe ngrihet mbi vullnetin e qytetarëve shqiptarë dhe partive politike dhe shoqërisë civile shqiptare, të cilët mbështesin në shumicë dërrmuese dhe të vazhdueshme procesin e anëtarësimit në Bashkimin Evropian.

Nga ana tjetër, procesi drejt anëtarësimit, dhe më pas vetë anëtarësimi në Bashkimin Evropian, do të mbështesin më tej demokratizimin dhe forcimin e shtetit të së drejtës në Shqipëri, do të nxisin konsolidimin e institucioneve publike dhe vazhdimin e proceseve të vazhdueshme reformuese, duke përshpejtuar zhvillimin ekonomik dhe përqasjen me nivelet më të mira evropiane të mirëqenies dhe sigurisë sociale.

Një perspektivë e qartë dhe e bazuar në merita për anëtarësimin e plotë në BE për Shqipërinë është gjithashtu në interesin politik, ekonomik dhe në interesin e sigurisë të vetë Bashkimit Evropian. Në kohën e sfidave globale në rritje e të shumanshme, në kushtet e situatës gjeostrategjike në kufijtë e Evropës së bashkuar dhe ndikimet potenciale në rajon dhe më gjerë, zgjerimi mbetet më shumë se kurrë një investim gjeostrategjik për një Evropë të qëndrueshme, të fortë dhe të bashkuar.

Procesi i anëtarësimit të shteteve të reja në Bashkimin Evropian përcaktohet nga neni 49 i Traktatit të BE-së, i cili përcakton në vija të përgjithshme kriteret që duhet të plotësojnë këto shtete, të njohura ndryshe si kriteret e Kopenhagenit. Megjithatë, vërehet se interpretimi i këtyre kriterëve ka ndryshuar në vite, duke e bërë aplikimin dhe vlerësimin e tyre një proces gjithnjë e më tepër politik dhe madje edhe konjunktural.

Në aspektin teknik, procesi i anëtarësimit udhëhiqet nga kuadri negociues i përcaktuar nga Këshilli i Bashkimit Evropian për çdo shtet kandidat të veçantë. Edhe në aspektin teknik procesi i anëtarësimit është bërë gjithnjë e më i komplikuar dhe i shtrirë në kohë, duke reflektuar stadin e procesit të integritimit ndërmjet vetë shteteve

anëtare të Bashkimit Evropian, zgjerimin e sferës së veprimtarisë së Bashkimit Evropian dhe zhvillimin e legjislativitetit, praktikave dhe institucioneve evropiane.

Procesi i integritit të Republikës së Shqipërisë me Bashkimin Evropian filloi me lidhjen e Marrëveshjes ndërmjet Republikës së Shqipërisë dhe Komunitetit Ekonomik Evropian për tregtinë dhe bashkëpunimin tregtar dhe ekonomik, e cila hyri në fuqi më 1 dhjetor 1992.⁴ Marrëveshja theksonte respektimin e të drejtave të njeriut, sikurse përcaktuar në Aktin Final të Helsinkit dhe Kartën e Parisit. Në aspektin tregtar, Shqipëria dhe Komuniteti Ekonomik Evropian angazhoheshin që t'i njihnin njëri-tjetrit statusin e kombit më të favorizuar në përputhje me GATT.

Në vitin 1995, Shqipëria kërkoi hapjen e negociatave për një marrëveshje asociimi. Vlerësimi i Komisionit Evropian në qershor 1995 mbi pamundësinë e lidhjes së një marrëveshjeje evropiane dhe konkluzionet pasuese të Këshillit të Çështjeve të Përgjithshme të 29/30 janarit 1996 dhe të 13 majit 1996, kristalizuan idenë e një marrëveshje *sui generis*, si një hap i ndërmjetëm drejt një Marrëveshjeje Evropiane. Por, pas zgjedhjeve të vitit 1996 dhe më pas rënies së skemave piramidale, Komisioni nuk procedoi më tej.

Shqipëria u bë pjesë e Procesit të Stabilizim-Asociimit, të shpallur për vendet e Evropës Juglindore në Samitin e Zagrebit, në vitin 2000. Shqipëria nënshkroi dhe ratifikoi në vitin 2006,⁵ Marrëveshjen e Stabilizim-Asociimit me Komunitetet Evropiane dhe Shtetet Anëtare të tyre, e cila hyri në fuqi më 1 prill 2009.⁶ Raportet vjetore të Komisionit Evropian në vite kanë konfirmuar se Shqipëria ka plotësuar mirë detyrimet e saj në kuadër të Marrëveshjes së Stabilizim-Asociimit.⁷

Në prill të vitit 2009, Republika e Shqipërisë, njëkohësisht me hyrjen në fuqi të Marrëveshjes së Stabilizim-Asociimit, aplikoi për anëtarësim në Bashkimin Evropian. Komisioni Evropian në përgjigje të aplikimit kërkoi plotësimin e 12 rekomandimeve kyçe në vitin 2010, që më pas u reduktuan në 5 prioritete në vitin 2013. Pas zbatimit të dy planeve të veprimit dhe miratimit të Vendimit të Këshillit të Ministrave Nr. 330, datë 28.05.2014, "Për miratimin e Udhërrëfyesit për 5 prioritetet e rekomanduara nga Komisioni Evropian, 2013", Këshilli Evropian në qershor 2014, vendosi që t'i akordojë Shqipërisë statusin e vendit kandidat për anëtarësim në Bashkimin Evropian.⁸

Komisioni Evropian bazuar në përparimin e bërë nga Shqipëria rekomandoi fillimisht në vitin 2016⁹ hapjen e kushtëzuar të negociatave të anëtarësimit. Duke filluar nga viti 2018^{10,11}, Komisioni rekomandoi në mënyrë të pakushtëzuar hapjen e negociatave të anëtarësimit me Shqipërinë. Më 25 mars 2020, Këshilli Evropian vendosi hapjen e negociatave të anëtarësimit me Shqipërinë.¹² Këshilli vendosi që konferenca e parë ndërqeveritare do të mbledhej pasi që Shqipëria të kishte bërë përparim në një numër çështjesh të caktuara. Komisioni ndërkohë i paraqiti Këshillit për miratim kuadrin negociues me Shqipërinë dhe Maqedoninë e Veriut më datë 1 korrik 2020.

---

4 <https://qbz.gov.al/eli/ligj/1992/10/06/7617/27aaa741-da1b-432f-aa1b-b938f3a5b8f6> dhe <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A21992A1125%2801%29>

5 <https://qbz.gov.al/eli/ligj/2006/07/27/9590/92c1cfc1-2743-4c3f-9750-e36fdd90a9cc>

6 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A02009A0428%2802%29-20170201>

7 Për më shumë informacion shiko Raportin e vitit 2021 në lidhjen https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/albania-report-2021_en ose Raportin e vitit 2020 në lidhjen https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/albania-report-2020_en

8 <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-8288-2014-INIT/en/pdf>

9 https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/20161109_strategy_paper_en.pdf

10 <https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/20180417-albania-report.pdf>

11 https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/20180417_strategy_paper_en.pdf

12 <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-7002-2020-INIT/en/pdf>

Propozimi i Komisionit integronte edhe propozimet e shteteve anëtare në lidhje me përfaqshjen e re në negociatat e anëtarësimit.

Komisioni në Raportin për Shqipërinë për vitin 2020¹³ dhe në Strategjinë e Zgjerimit¹⁴ vlerësoi se Shqipëria kishte bërë përparim në plotësimin e objektivave të përcaktuar nga Këshilli. Në takimin e 11-të të Këshillit të Stabilizim-Asociimit, Komisioni Evropian konfirmoi se Shqipëria i kishte përmbushur objektivat për zhvillimin e konferencës së parë ndërqeveritare. Ky vlerësim u përsërit edhe në Raportin për Shqipërinë për vitin 2021.¹⁵ Ndryshimet në Kodin Zgjedhor ishin miratuar në vitin 2020 në përputhje me rekomandimet e OSBE/ODIHR. Aktualisht është ngritur dhe ka filluar nga aktiviteti një komision i posaçëm parlamentar për të hartuar propozimet për ndryshimet ligjore në përputhje me rekomandimet e OSBE/ODIHR të vitit 2022. Strategjia e Drejtësisë deri në vitin 2025 është miratuar dhe po zbatohet. Ka filluar hartimi i Strategjisë së re anti-korrupsion e cila pritet të miratohet në vitin 2023. Kuvendi i Shqipërisë zgjati afatin e veprimtarisë së organeve të vetingut deri në dhjetor 2024 dhe procesi i vetingut po përparon në mënyrë të qëndrueshme.

Institucionet shqiptare janë angazhuar plotësisht në avancimin e zbatimit të reformës më gjithëpërfshirëse dhe të paprecedentë të ndërmarrë në sistemin e drejtësisë. Që nga fillimi i saj, reforma në drejtësi ka synuar përputhjen me standardet më të larta të arritshme të acquis në fushën e shtetit të së drejtës. E gjithë arkitektura institucionale e qeverisjes së gjyqësorit duke përfshirë Këshillin e Lartë Gjyqësor, Këshillin e Lartë të Prokurorisë, Inspektorin e Lartë të Drejtësisë është plotësisht funksionale. Gjykata Kushtetuese është funksionale me 8 nga 9 anëtarët e saj. Ka filluar ndërkohë procedura për zëvendësimin e anëtarëve të cilëve u ka mbaruar mandati. Gjykata Kushtetuese shqyrtoi ligjshmërinë e zgjedhjeve lokale të vitit 2019, mori parasysh opinionin e Komisionit të Venecias dhe rrëzoi kërkesën për konstatimin e tyre si jo kushtetuese.

Strukturat e posaçme kundër korrupsionit dhe krimit të organizuar janë ngritur dhe janë funksionale. Kuvendi i Shqipërisë vendosi në 2021 të rrisë numrin e prokurorëve në Prokurorinë e Posaçme për të forcuar luftën kundër korrupsionit dhe krimit të organizuar. 21 nga 24 rekomandimet e GRECO-s janë plotësuar tashmë dhe pjesa e mbetur do të plotësohen deri në fund të vitit 2022. Për më tepër, 10 ministri kanë miratuar një plan integriteti, duke përcaktuar masat specifike që duhet të ndërmerren për të zbutur ose parandaluar rreziqet e korrupsionit. Janë shtuar përpjekjet qeveritare në luftën kundër korrupsionit nëpërmjet krijimit të Drejtorisë së parë të Përgjithshme Kundër Korrupsionit në varësi të Ministrisë së Drejtësisë. Të gjitha këto masa kanë rritur shkallën e zbulimit dhe ndëshkueshmërisë së korrupsionit dhe krimit të organizuar.

Përparim është arritur edhe në reformën e administratës publike me plotësimin dhe zbatimin e kuadrit strategjik dhe atij ligjor. Vlerësimi i monitorimit të SIGMA-s për vitin 2021 tregon se Shqipëria është në pararoje krahasuar me fqinjët në rajonin e Ballkanit Perëndimor, duke shënuar vlera më të larta se mesatarja rajonale për të gjashtë parimet kryesore të BE-së për administratën publike, mbi bazën e të cilave kryhet vlerësimi. Strategjia e Menaxhimit të Financave Publike është zbatuar plotësisht, duke përmirësuar eficientësinë e investimeve publike. Procesi i prokurimit publik është totalisht i dixhitalizuar, i lehtë, i aksesueshëm, transparent, në të gjitha fazat e tij, ndërkohë që numri i ankesave është ulur. Komisionit Shqiptar të Prokurimit Publik (KPP) iu dha "Mirënjohja e veçantë për besimin në administratën publike për sistemin e ankesave elektronike", nga OECD/SIGMA dhe RESPA, në shtator 2022.

---

13 https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/albania_report_2020.pdf

14 https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/20201006-communication-on-eu-enlargement-policy_en.pdf

15 https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/system/files/2021-10/Communication-on-EU-Enlargement-2021-v2-and-annexes_en.pdf

Nga data 1 maj 2022, të gjitha shërbimet publike ofrohen vetëm online duke përmirësuar cilësinë e shërbimit, shmangur korrupsionin dhe abuzimin dhe rritur kërkesën e llogarisë.

Ligji për pakicat kombëtare dhe pjesa kryesore e akteve nënligjore janë miratuar dhe ka filluar zbatimin e tyre. Ligji për regjistrimin e popullsisë është miratuar dhe pyetësori përkatës është bazuar në rekomandimet e OKB-së dhe Eurostat-it. Në lidhje me respektimin e të drejtës së pronës është miratuar ligji për kadastrën, ligji për proceset kalimtare të pronësisë, si edhe është ngritur dhe konsoliduar Agjensia Shtetërore e Kadastrës.

Në lidhje me kriteret ekonomike, Shqipëria ka bërë përparim në drejtim të krijimit të një ekonomie tregu funksionale dhe të ruajtjes së stabilitetit makroekonomik, nëpërmjet një politike të shëndoshë monetare. Tërmeti i 2019, pandemia COVID-19, si edhe agresioni rus ndaj Ukrainës, sollën ndikimin e tyre në ekonominë shqiptare, por pa cenuar perspektivën afatgjatë të rritjes ekonomike. Rritja ekonomike reale për vitin 2021 ishte 8.3%.¹⁶ Qeveria shqiptare parashikon, që rritja ekonomike të stabilizohet në rreth 4% gjatë periudhës 2022 – 2024 dhe duke filluar nga viti 2023, borxhi publik si raport i PBB-së do të kthehet në një trajektore rënës.¹⁷ Sulmi i Rusisë kundër Ukrainës pati ndikimin e tij në rritjen e inflacionit dhe parashikohet edhe një ulje e rritjes ekonomike. Qeveria shqiptare synon të vazhdojë reformat ekonomike, të cilat synojnë rikuperimin e rritjes ekonomike, forcimin e konkurrencës, ruajtjen e volumit të investimeve publike edhe pas përfundimit të procesit të rindërtimit, zhvillimin dhe lehtësimin e tregtisë me vendet e rajonit në kuadër të nismës Ballkani i Hapur, rritjen e punësimit dhe uljen e deficitit buxhetor dhe të borxhit publik.

Në lidhje me kriterin e tretë për standardet evropiane, Shqipëria e ka zbatuar MSA-në në përgjithësi dhe pa probleme, në bazë të afateve të përcaktuara dhe sipas rekomandimeve të institucioneve të përbashkëta BE-Shqipëri, të ngritura në bazë të MSA-së. Çdo vit, Qeveria shqiptare miraton Planin Kombëtar për Integrimin Evropian, si planin kombëtar për përafrimin e legjislacionit shqiptar me legjislacionin e Bashkimit Evropian. Realizimi i Planit Kombëtar për Integrimin Evropian për vitin 2020 ishte në rreth 87% ndërsa për vitin 2021 në rreth 76%.

Zbatimi me sukses i MSA-së deri tani ka garantuar ndikime pozitive, në veçanti, në krijimin e një zone të tregtisë së lirë midis Shqipërisë dhe BE-së. BE-ja vazhdon të jetë partneri kryesor tregtar i Shqipërisë, me një rritje mesatare vjetore të eksporteve shqiptare në 27 vendet e BE-së prej 9.2% për periudhën nga 2017 deri në 2021.¹⁸ Nëse në vitin 1991, Shqipëria eksportoi rreth 65.2 milion ecus në Komunitetin Ekonomik Evropian,¹⁹ në vitin 2007 u eksportuan rreth 158 milion euro²⁰ (viti i parë që MSA u zbatua për të gjithë vitin) dhe në vitin 2021 u eksportuan rreth 2,129 milion euro.²¹

Shqipëria jep një kontribut të rëndësishëm në procesin e bashkëpunimit rajonal në Ballkanin Perëndimor, duke u angazhuar plotësisht në këtë fushë edhe në kuadër të procesit të stabilizim-asociimit. Shqipëria merr pjesë aktive në të gjitha nismat rajonale dhe strukturat rajonale, si Procesi i Bashkëpunimit të Evropës Juglindore, Këshilli i Bashkëpunimit Rajonal, Procesi i Berlinit, Ballkani i Hapur, Zona Ekonomike Rajonale etj. dhe punon në mënyrë proaktive për të çuar përpara arritjen e objektivave të tyre. Dy projekte të rëndësishme të bashkëpunimit rajonal në kuadër të Procesit të Berlinit, konkretisht, Fondi i Ballkanit Perëndimor dhe Zyra

¹⁶ <https://www.consilium.europa.eu/media/56385/st09459-en22.pdf>

¹⁷ https://qbz.gov.al/alfresco/api/-default-/public/alfresco/versions/1/nodes/96201f41-65f2-40df-ab68-e23d8555a8a3/content?attachment=true&alf_ticket=TICKET_91d90537815bbc093295f1f0f36f9451ed6cc38f

¹⁸ https://webgate.ec.europa.eu/isdb_results/factsheets/country/details_albania_en.pdf

¹⁹ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/MEMO_95_76

²⁰ <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/4031688/8985772/KS-01-18-317-EN-N.pdf>

²¹ https://webgate.ec.europa.eu/isdb_results/factsheets/country/details_albania_en.pdf

Rajonale e Bashkëpunimit Rinor, kanë selitë e tyre në Shqipëri, të cilat mbështetin pjesëmarrjen e shoqërisë civile dhe të rinjve në zbatimin e agjendës së bashkëpunimit rajonal në Ballkanin Perëndimor.

Gjithashtu, Shqipëria ka vijuar në mënyrë konsekuente të shprehë dhe tregojë përafrim të plotë me politikën e përbashkët të jashtme dhe të sigurisë së BE-së (CFSP). Si një anëtare jo e përhershme që nga janari 2022, Shqipëria ka qenë e angazhuar në mënyrë aktive në Këshillin e Sigurimit të OKB-së.

Në përgatitje për zhvillimin e konferencës së parë ndërqeveritare, është miratuar kuadri i plotë ligjor dhe është ngritur kuadri institucional për zhvillimin e negociatave të anëtarësimit. Kuadri ligjor përfshin edhe Ligjin nr. 15/2015, "Për rolin e parlamentit në procesin e integritit të Republikës së Shqipërisë në Bashkimin Evropian", i cili rregullon bashkëpunimin mes Kuvendit të Shqipërisë dhe ekzekutivit në procesin e anëtarësimit në Bashkimin Evropian. Vendimi i Këshillit të Ministrave Nr. 450, datë 26.7.2018, "Për bashkërendimin dhe koordinimin e procesit të integritit evropian, ndërmjet qeverisjes qendrore dhe njërive të vetëqeverisjes vendore" rregullon bashkëpunimin mes institucioneve qendrore dhe atyre vendore në kuadrin e anëtarësimit në Bashkimin Evropian.

Shqipëria ka vijuar zbatimin e Marrëveshjes së Stabilizim-Asociimit dhe ka vazhduar të ruajë fokusin e përgjithshëm në axhendën e reformave të BE-së, pavarësisht sfidës për të adresuar pasojat ekonomike dhe sociale të tronditjes së trefishtë të tërmetit të vitit 2019, pandemisë së covid 19 dhe luftës së agresionit rus kundër Ukrainës. Qeveria ka vazhduar të përmbushë të gjitha kushtet e përcaktuara në Konkluzionet e Këshillit të Marsit 2020 për Konferencën e parë Ndërqeveritare²².

Me Vendimin Nr. 424, datë 22.6.2022 u miratua Deklarata Hapëse e Republikës së Shqipërisë, Pozicioni i Përgjithshëm, në kuadër të Konferencës së Parë Ndërqeveritare për Anëtarësimin e Republikës së Shqipërisë në Bashkimin Evropian Më 19 korrik 2022 u zhvillua Konferenca Ndërqeveritare për negociatat e anëtarësimit me Shqipërinë, ku Shqipërisë iu dha formalisht korniza e përgjithshme dhe kuadri negociues për anëtarësimin. Komisioni filloi menjëherë procesin e shqyrtimit dhe aktualisht që prej shtatorit 2022 ka filluar procesin e screening.

Sipas metodologjisë të re të negociatave, që u miratua nga Këshilli në mars 2020, negociatat kryhen mbi bazën e gjashtë grupimeve të kapitujve (clusters), që konsistojnë në: (1) Grupkapitullin e Themeloreve; (2) Grupkapitullin e Tregut të Brendshëm; (3) Grupkapitullin e Konkureshmërisë dhe Rritjes Gjithëpërfshirëse; (4) Grupkapitullin e Agjendës së Gjellbër dhe Ndërlidhjes së Qëndrueshme; (5) Grupkapitullin e Burimeve, Bujqësisë dhe Kohëzimit; (6) Grupkapitullin e Marrëdhënieve të Jashtme. Po sipas metodologjisë së re, kryhet fillimisht procesi i Screening, dhe më pas hapen bisedimet dypalëshe me Komisionin fillimisht për Grupkapitullin e Themeloreve, i cili mbyllet edhe i fundit. Në vijim, nëse pas hapjes së një grupkapitulli, Shqipëria dëshmon ecure shumë të mirë në të gjitha kapitujt përbërës të atij grupimi, grupkapitulli mund të mbyllet.

Në përputhje me qasjen e re teknike të procesit të negociatave për anëtarësim në kuadër të procesit të hapjes së negociatave për anëtarësim në Bashkimin Evropian, janë ndërmarrë një sërë nismash në drejtim të forcimit të strukturave përgjegjëse për integrimin evropian. Ky rikonceptualizim u krye duke pasur parasysh se negociatat e anëtarësimit janë një proces tepër teknik dhe i komplikuar, të cilat kërkojnë një koordinim sa më të mirë për një përdorim sa më eficient të burimeve institucionale të administratës publike shqiptare. Në këtë drejtim, konsiderohet konsolidimi i strukturave të brendshme që koordinojnë në nivel qendror negociatat, reformat, dhe politikën drejt anëtarësimit në BE, si edhe struktura e jashtme, që konsiston në forcimin e strukturës së Misionit të Përhershëm në Bruksel.

---

²² <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-7002-2020-INIT/en/pdf> dhe <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/european-council/2020/03/26/>

Sfidat

Metodologjia e re e anëtarësimit kërkon vazhdimësinë e reformave dhe politikave të koordinuara dhe të njëkohshme në të gjithë sektorët, për plotësimin e kriterëve të anëtarësimit në Bashkimin Evropian dhe detyrimeve të MSA-së. Sfidat kryesore lidhen me domosdoshmërinë e: (i) vazhdimin të mëtejshëm dhe thellimit në zbatimin e reformave themelore, duke përfshirë reformën në drejtësi, funksionimin e institucioneve demokratike dhe reformës së administratës publike; (ii) përmbushjes së të gjitha detyrimeve të MSA-së dhe harmonizimit të mëtejshëm të legjislacionit shqiptar me legjislacionin e BE-së sikurse kërkohet nga MSA-ja dhe anëtarësimi në BE; (iii) angazhimit të përgjithshëm për finalizimin e procesit *screening*, plotësimin e kriterëve për hapjen e negociatave në grupimin themelorët dhe më pas në grupimet e tjera; (iv) koordinimin dhe integrimin vertikal dhe horizontal të politikave dhe reformave të lidhura me procesin e anëtarësimit.

Qëllimi i politikës

Qëllimi i politikës konsiston në përshpejtimin e procesit të plotësimin të kriterëve të anëtarësimit në Bashkimin Evropian, sipas metodologjisë së re të anëtarësimit, dhe nxitja e progresit në procesin e anëtarësimit dhe zbatimin e reformave drejt BE-së, përmes koordinimit efektiv të procesit të negociatave, koordinimit cilësor të reformave dhe politikave të lidhura me anëtarësimin, rritjes së shkallës së përafrimit të legjislacionit me Acquis dhe progresit në zbatimin e MSA-së, ngritjes së kapaciteteve institucionale, si edhe transparencës dhe komunikimit të procesit ndaj qytetarëve.

Masa Prioritare 1: Forcimi i strukturave përgjegjëse qendrore për procesin e anëtarësimit në BE;

Masa Prioritare 2: Zbatimi i plotë i Marrëveshjes së Stabilizim-Asociimit dhe sigurimi i progresit në harmonizimin ligjor me Acquis të BE;

Masa Prioritare 3: Sigurimi i transparencës dhe komunikimit mbi ecurinë, përfitimet dhe kostot e procesit të anëtarësimit në Bashkimin Evropian;

Masa Prioritare 4: Koordinimi efektiv i procesit të anëtarësimit në Bashkimin Evropian;

Masa Prioritare 5: Forcimi i kapaciteteve institucionale të njërive të qeverisjes vendore për procesin e anëtarësimit;

DEMOKRACIA E FUQIZIMI I INSTITUCIONEVE DHE QEVERISJES SË MIRË

Shtylla e parë e SKZHIE 2030 parashtron nevojën e forcimit të mëtejshëm të institucioneve efikase të vendit si bazë që siguron demokracinë, konkurrencën dhe zhvillimin ekonomik të vendit duke e përgatitur atë për anëtarësim në BE. Funksionimi i sistemit të drejtësisë, modernizimi i shërbimeve publike dhe digjitalizimi, arritja e standardeve të BE-së në administratën publike, lufta ndaj korrupsionit dhe sigurimi i llogaridhënies dhe transparencës në sektorin publik, zgjerimi i decentralizimit dhe demokracisë vendore si dhe përfshirja e qytetarëve dhe shoqërisë civile në këto procese mbeten përparësi kyçe të qeverisjes mirë për Shqipërinë.

Reformimi i sistemit të drejtësisë

Në sistemin e drejtësisë në Republikën e Shqipërisë ndër vite janë marrë një sërë iniciativash në reformimin e vazhdueshëm të sektorit me synim vendosjen e stabilitetit dhe garancisë demokratike. Reforma në Drejtësi konsiderohet si një nga reformat më të thella ligjore dhe institucionale e cila ka prekur sistemin e drejtësisë në vend në dy dekadat e fundit, synimi i së cilës ishte krijimi i një sistemi drejtësie të besueshëm, efektiv, të pavarur dhe profesional i bazuar në parimet e shtetit të së drejtës dhe në përputhje me standardet Evropiane.

Reforma në Drejtësi realizoi ndërhyrje rrënjësore duke njohur zhvillime të reja në konsolidimin dhe miratimin e amendamenteve të Kushtetutës me ligjin nr. 79, më 21 korrik 2016²³, si piketa e parë e Reformës në Drejtësi. Ndryshimet prekin disa momente të rëndësishme ligjore, duke ri konceptuar dhe detajuar aplikimin e disa parimeve kushtetuese siç është pavarësia dhe paanshmëria e gjyqësorit. Kushtetuta e re synon të krijojë një frymë të re të funksionimit dhe administrimit të gjykatave, frymë e cila synon të pasqyrohet edhe në ligjet dhe aktet e tjera që do të vijojnë. Miratimi i ndryshimeve kushtetuese u pasua nga miratimi i një liste gjithëpërfshirëse të ligjeve që synonin fuqizimin e përgjegjshmërisë dhe profesionalizmit të sistemit të drejtësisë. Ndryshime të rëndësishme u pasqyruan në ristrukturimin e institucioneve që qeverisin sistemin e drejtësisë në Shqipëri si dhe u parashikua krijimi i një sërë institucionesh të reja ku në thelb synonin pavarësinë vetëqeverisëse.

Ndryshimet e reja kushtetuese konsistojnë në zgjerimin e juridiksionit të Gjykatës Kushtetuese dhe të subjekteve që mund t'i drejtohen asaj, në ndryshimin e mënyrës së emërimit të gjyqtarëve kushtetues dhe të Gjykatës së Lartë, në krijimin e organeve të reja në administrimin e drejtësisë, përgjegjëse për mbikëqyrjen e gjyqësorit dhe të prokurorisë, çështjet e karrierës, masat disiplinore të gjyqtarëve dhe prokurorëve tashmë shqyrtohen nga Këshilli i Lartë Gjyqësor dhe Këshilli i Lartë i Prokurorisë. Hetimi dhe verifikimi i ankesave iu besua një organi të ri kushtetues, Inspektorit të Lartë të Drejtësisë, i cili është përgjegjës për verifikimin e ankesave dhe hetimin disiplinor të gjyqtarëve dhe prokurorëve, anëtarëve të Këshillit të Lartë Gjyqësor dhe Këshillit të Lartë të Prokurorisë, si dhe Prokurorit të Përgjithshëm.²⁴ Këshilli i Emërimeve në Drejtësi, si organ *ad hoc* (jo i përhershëm), parashikon kriteret që duhet të plotësojnë anëtarët e institucionit, procedurat për t'u zgjedhur si dhe funksionet e tij kryesore: verifikimin e kushteve ligjore, profesionale dhe morale të kandidatëve për anëtarë të GJK-së dhe për postin e Inspektorit të Lartë të Drejtësisë, si dhe renditjen e tyre në listë-propozimin që i dërgohet organeve përkatëse kushtetuese. Për herë të parë, në Kushtetutë u parashikua një kuadër i plotë institucional në drejtim të hetimit dhe gjyqësorit të korrupsionit dhe krimit të organizuar, përmes krijimit të

²³ Kushtetuta e Republikës së Shqipërisë, ndryshuar me ligjin nr.76/2016, datë 22.7.2016

²⁴ Ligji nr. 76/2016 ndryshoi pjesën e tetë të Kushtetutës, Gjykata Kushtetuese, pjesën e nëntë, pushteti gjyqësor pjesën e dhjetë, prokuroria, pjesën e tetëmbëdhjetë, dispozitat tranzitore, ku rregullohej kalimi në sistemin e ri të drejtësisë, si edhe Kushtetutës iu bashkëlidh një shtojcë e cila detajonte rivlerësimin kalimtar të gjyqtarëve dhe prokurorëve.

Prokurorisë së Posaçme kundër Korrupsionit dhe Krimin të Organizuar, Byrosë Kombëtare të Hetimit / Njësisë së Posaçme Hetimore dhe Gjykatës së Shkallës së Parë dhe të Apelit për Krimin e Organizuar dhe Korrupsionin.

Një nga qëllimet themelore të reformës në drejtësi ishte rritja e besimit të publikut në sistemin e drejtësisë, pavarësia dhe mirëfunksionimi të tij. Bazuar në këtë qëllim, si pjesë integrale e paketës së ndryshimeve kushtetuese, Kuvendi i Shqipërisë miratoi ligjin Për rivlerësimin kalimtar të gjyqtarëve dhe prokurorëve në Republikën e Shqipërisë²⁵, qëllimi i të cilit ishte përcaktimi i rregullave të posaçme për rivlerësimin e të gjithë gjyqtarëve dhe prokurorëve, si një proces që do të shërbejë për të siguruar profesionalizmin e tyre, integritetin moral, verifikimin e pasurive, si dhe për të zbuluar lidhje të mundshme ose ndikime nga krimi organizuar dhe korrupsioni. Rivlerësimi kalimtar i gjyqtarëve dhe prokurorëve ose siç njihet ndryshe “vettingu”, është një nga masat më të rëndësishme reformuese të sistemit të drejtësisë konsideruar nga Komisioni i Venecias si masë e jashtëzakonshme, tranzitore dhe e nevojshme në kushtet e Shqipërisë.

Bashkimi Europian nëpërmjet Raport Progresit për vitin 2021, thekson se *“Rivlerësimi i përkohshëm i të gjithë gjyqtarëve dhe prokurorëve (procesi i vetting-ut) ka vijuar në mënyrë të qëndrueshme, duke dhënë rezultate të prekshme - një kusht për Konferencën e parë Ndërqeveritare, i cili vijon të përmbushet”*. Legjislacioni i ri prezantoi qasje novatore në shpërndarjen tokësore të gjykatave, duke përcaktuar parime dhe kritere të reja të konfigurimit të hartës së re gjyqësore parime dhe kritere të cilat kishin si synim kryesor korrigjimin e problemeve ekzistuese: Nivelin analitik jo të mirë, ose minimal, mbi bazën e të cilit merreshin vendimet për hartën ekzistuese gjyqësore, si pasojë e boshllëqeve ligjore në legjislacion, si dhe nevojën për të bërë një përafrim më të mirë me praktikën më të mira evropiane të legjislacionit dhe procedurave në lidhje me hartën gjyqësore.²⁶

Kjo arkitekturë e re institucionale e sistemit të drejtësisë ka dhënë rezultatet e para në disa drejtime, përfshirë këtu, ndër të tjera: rezultate tejet pozitive në drejtim të realizimit të procesit të rivlerësimit kalimtar; në emërimet e gjyqtarëve në Gjykatën Kushtetuese dhe të disa gjyqtarëve në Gjykatën e Lartë nga radhët e juristëve të shquar; në funksionimin e plotë të të gjitha organeve të qeverisjes të sistemit të drejtësisë dhe në ngritjen e funksionimit të të gjithë strukturave të specializuara në luftën kundër korrupsionit dhe krimin të organizuar. Paralelisht, Shkolla e Magjistraturës ka vijuar të formojë gjyqtarë e prokurorë të rinj të kualifikuar, si dhe të ofrojë trajnime për ata në detyrë falë kurrikulave trajnuese të rishikuara.

Në dhjetor të vitit 2021, u miratua Strategjia Ndërsektoriale e Drejtësisë 2021–2025 dhe Plani i saj i Veprimit. Ky dokument pasqyron **fazën e dytë të** Reformës në Drejtësi duke synuar gjatë periudhës së shtrirjes, konsolidimin e kuadrit institucional, zbatimin e politikave moderne evropiane në drejtësinë penale, përmirësimin e infrastrukturës së sistemit të drejtësisë dhe mundësi të reja për teknologjinë e informacionit, përfshi zgjidhje inovative elektronike, që mbështesin një rritje thelbësore të efikasitetit dhe transparencës në sistemin e drejtësisë.

Faza e tretë, e cila shtrihet 4-5 vite (deri në 2030) pas fazës së dytë, konsiderohet si faza e fundit e reformave madhore²⁷, do të synojë 1) të eliminojë backlog-un, 2) rritjen e cilësisë së shërbimeve dhe 3) ofrimin e një drejtësie në nivelin dhe standartet e BE-së.

Faza e tretë e Strategjisë Ndërsektoriale të Drejtësisë do të përqëndrohet në përmirësimin e ofrimit të shërbimeve nga gjykatat, institucionet e drejtësisë penale, nga disa prej institucioneve të tjera të varësisë dhe drejtoritë e Ministrisë së Drejtësisë, si dhe në investime të lidhura me infrastrukturën.

²⁵ Ligjin nr. 84/2016 “Për rivlerësimin kalimtar të gjyqtarëve dhe prokurorëve në Republikën e Shqipërisë”

²⁶ <http://klgj.al/ep-content/uploads/2021/12/NJ%C3%8B-HART%C3%8B-E-RE-GJYQ%C3%8BSORE-.pdf>

²⁷ Reformat mund të vijnë edhe pas përfundimit të fazës së III, por është parashikuar të jenë të lidhura me përmirësimet graduale në nivel institucional, por pa përfshirë reforma të gjera ndërsektoriale

Në SND 2021-2025 pasqyrohen qëllimet dhe objektivat e hartuar në kuadër të OZHQ-së 16, *“Nxitja e shoqërive paqësore dhe gjithëpërfshirëse për zhvillimin e qëndrueshëm, duke ofruar drejtësi për të gjithë, përmes ngritjes së institucioneve efektive, llogaridhënëse dhe gjithëpërfshirëse në të gjitha nivelet”*. Pasqyrohen standardet dhe parimet e mirëqeverisjes së sistemit dhe të institucioneve të drejtësisë dhe jepet vizioni për sistemin e drejtësisë për periudhën 2021-2025. Në veçanti, ky dokument strategjik reflekton synimet të Objektiveve të Zhvillimit të Qëndrueshëm, për promovimin e shtetit të së drejtës në nivel kombëtar e ndërkombëtar dhe qasje të barabartë në drejtësi për të gjithë; zhvillimin e institucioneve efektive, llogaridhënëse dhe transparente në të gjitha nivelet; sigurimin e vendimmarrjes së përgjegjshme, përfshirëse dhe përfaqësuese në të gjitha nivelet; garantimin e qasjes në informacionin zyrtar; mbrojtje të të drejtave themelore në përputhje me legjislacionin vendas dhe marrëveshjet ndërkombëtare.

- **Sfidat për të ardhmen**

Megjithëse rezultatet e fazave të para të kësaj Reforme evidentohen qartë, sistemi i drejtësisë për konsolidimin e tij do të vijojë të fokusohet në:

- konsolidimin e ndryshimeve ligjore dhe institucionale pas krijimit të themeleve të tyre;
- qasje më e mirë dhe cilësi e përmirësuar e shërbimeve në përputhje me standardet Evropiane.
- përmirësimi i infrastrukturës së sektorit dhe krijimi i një baze të dhënash elektronike për gjyqësorin të cilat ndikojnë në rritjen e efikasitetit, llogaridhënies, forcimit të besimit të publikut dhe transparencës në këtë sektor;
- marrjen e masave për të siguruar eliminimin e backlog-ut.

Duke marrë parasysh zhvillimet e fazës së parë të Reformës në Drejtësi dhe të të gjitha institucioneve të përfshira për zbatimin e saj, është ndërtuar vizioni i fazës së dytë të zbatimit të Strategjisë Ndërsektoriale të Drejtësisë, i cili është:

- **Vizioni** *“Shqipëria një shtet me një sistem drejtësie të bazuar në llogaridhënie, transparencë që garanton pavarësi e qëndrueshmeri dhe ofron shërbime të ngjashme nga sektori i drejtësisë të BE-së”*.

Synohet që ky vizion të jetësohet përmes katër qëllimeve të politikës:

- **Qëllimi i parë:** Funkzionimi i plotë dhe profesional i institucioneve të qeverisjes së sistemit të drejtësisë në përputhje me kërkesat kushtetuese dhe ligjore dhe standardet Evropiane, duke garantuar pavarësinë, eficientë dhe llogaridhënie;
- **Qëllimi i dytë:** Fuqizimi i transparencës, efikasitetit të gjyqësorit dhe aksesit në drejtësi në përputhje me kërkesat kushtetuese, ligjore dhe standardet evropiane;
- **Qëllimi i tretë:** Një Sistem i Drejtësisë Penale i mbështetur në parimet moderne evropiane të drejtësisë, që garanton risocializimin, riintegrimin dhe rehabilitimin, si dhe respektimin e të drejtave dhe lirive të njeriut dhe barazisë gjinore brenda një qasjeje të integruar dhe me praktika solide të parandalimit të krimit;
- **Qëllimi i katërt:** Koordinimi, manaxhimi efikas dhe efektiv i sistemit të drejtësisë në të gjithë institucione e sektorit.

Forcimi i të Drejtave të Njeriut

Shqipëria respekton instrumentet e të drejtave të njeriut dhe ka ratifikuar shumicën e konventave ndërkombëtare²⁸ në lidhje me mbrojtjen e të drejtave themelore. Konventa Evropiane e të Drejtave të Njeriut, e ratifikuar me ligjin nr. 8137, datë 31.07.1996 dhe Deklarata Universale për të Drejtat e Njeriut, kanë si qëllim mbrojtjen dhe zbatimin efektiv i të drejtave të njeriut dhe lirive themelore. Shteti i së drejtës, garanton dhe respekton të drejtat dhe liritë themelore të njeriut. Kushtetuta, afirmon se të drejtat dhe liritë themelore të njeriut janë të pandashme, të patjetërsueshme e të padhunueshme dhe qëndrojnë në themel të të gjithë rendit juridik. Në të njëjtin nivel, Kushtetuta, garanton lirinë e shprehjes, të drejtën e informimit, mbrojtjen e të dhënave personale, ndalimin e torturës, ndalimin e trajtimit mizor, çnjerëzor poshtërues, ndalimin e diskriminimit, të drejtën për t'u dëgjuar para se të gjykohet, të drejtën për të patur për një proces të rregullt ligjor, të drejtën e ankimit kundër një vendimi gjyqësor në një gjykatë më të lartë.

Çdo qytetar në shoqëri duhet të trajtohet në mënyrë të barabartë dhe pa diskriminim. Barazia përpara ligjit dhe mosdiskriminimi padrejtësisht për shkaqe të tilla si gjinia, raca, feja, etnia, gjuha, bindjet politike, fetare a filozofike, gjendja ekonomike, arsimore, sociale ose përkatësia prindërore, janë parimet substanciale të cilat janë të garantuara në Kushtetutë dhe në Konventa Ndërkombëtare. Parimi i barazisë dhe mosdiskriminimit reflektohen dhe në dokumenta strategjikë të Qeverisë Shqiptare. Strategjia për Barazinë Gjinore 2021-2030, reflekton parimin e barazisë dhe mosdiskriminimit si dhe rekomandimet që rrjedhin nga Konventa për Eliminimin e të Gjitha Formave të Diskriminimit ndaj Grave (CEDAW), nga Deklarata dhe Platforma për Veprim të Pekinit, si dhe në Konventën e Këshillit të Evropës për Parandalimin dhe Luftën kundër Dhunës ndaj Grave e Dhunës në Familje (Konventa e Stambollit). Shqipëria ka përgatitur Raportin e Pestë Kombëtar Periodik mbi zbatimin e Konventës për Eliminimin e të Gjitha Formave të Diskriminimit ndaj Grave në Komitetin për Eliminimin e Diskriminimit ndaj Grave (Komiteti CEDAW).

Të drejtat e fëmijëve janë të drejtat e njeriut. Fëmija është bartës i të drejtave dhe këto të drejta janë universale, të patjetërsueshme, të pandashme, të ndërvarura dhe progressive të cilat janë të garantuara në ligjin nr. 7531, datë 11.12.1991 "Për ratifikimin e Konventës për të Drejtat e Fëmijës". Interesi më i lartë i fëmijës dhe garantimi i të drejtave, janë të parashikuara në Kodin e Familjes, së ndryshuar dhe në ligjin nr. 18/2017 "Për të drejtat dhe mbrojtjen e fëmijës" si dhe në legjislacionin në fuqi. Çdo fëmijë, duke ndjekur frymën e ligjit, duhet të jetojë pa diskriminim dhe të mbrohe nga të gjitha format e dhunës, abuzimit, shfrytëzimit e neglizhimit. Sipas Progres Raportit të Komisionit Evropian për Shqipërinë për vitin 2021, Shqipëria ka avancuar në ngritjen e një kuadri ligjor që rregullon të drejtat e fëmijëve. Janë forcuar kapacitetet institucionale për të adresuar vështirësitë në zbatimin e të drejtave të fëmijëve. Miratimi i Ligjit për "Të Drejtat dhe Mbrojtjen e Fëmijëve" dhe ndryshimet në Ligjin për Dhunën në Familje në vitin 2020, sollën përmirësime lidhur me mbrojtjen e të drejtave të fëmijëve.

---

²⁸ Deklarata Universale për të Drejtat e Njeriut, Konventa Ndërkombëtare për të Drejtat Civile dhe Politike, Konventa kundër Torturës si dhe Trajtimit apo Ndëshkimeve të tjera Mizore e Çnjerëzore apo Poshtëruese, Konventa "Për eliminimin e të gjitha formave të diskriminimit ndaj gruas", (CEDAW) e ratifikuar me ligjin nr.7767, datë 09.11.1993 Konventa e Këshillit të Evropës "Për parandalimin dhe luftën kundër dhunës ndaj grave dhe dhunës në familje" e ratifikuar me ligjin nr. 104/2012 datë 8.11.2012, Konventa e Kombeve të Bashkuara për të drejtën e personave me paafësi (ratifikuar me ligjin nr. 108/2012); Konventa për mbrojtjen e fëmijëve kundër shfrytëzimit seksual dhe abuzimeve seksuale (ratifikuar në 14/4/2009); Konventa për njohjen dhe zbatimin e detyrimeve ushqimore (aderuar me ligjin nr. 10398, datë 17/3/2011); Konventa e Këshillit të Evropës për ushtrimin e të drejtave të fëmijëve (qershor 2011), Konventa për statusin ligjor të fëmijëve të lindur jashtë martese (qershor 2011), e ratifikuar me ligjin nr.10 424, datë 2.6.2011, Pakti ndërkombëtar për të drejtat civile dhe politike.

Mbrojtja e të Drejtave të Njeriut dhe Drejtësia Penale për të Mitur është kurorëzuar me hartimin e “Kodit të Drejtësisë Penale për të Mitur”, i miratuar me ligjin nr. 37/2017, datë 30.03.2017. Ky ligj hyri në fuqi më datë 1 janar 2018 dhe shënoi një periudhë të re për drejtësinë penale për të miturit. Qasja e re e drejtësisë penale për të mitur anon drejt një qasje miqësore në frymën e Konventës për të Drejtat e Fëmijëve të Kombeve të Bashkuara. Në këtë frymë, u bënë edhe ndryshimet e nevojshme të Kodit Penal të R.Sh, i ndryshuar dhe në Kodin e Procedurës Penale, të ndryshuar.

Në kuadër të Reformës për Konsolidimin e Drejtësisë Penale për të Mitur, u hartua Strategjia e Drejtësisë për të Mitur dhe Plani i Veprimit 2018–2021 dhe u ngrit për herë të parë Qendra e Parandalimit të Krimeve për të Mitur dhe të Rinjve. Bazat e drejtësisë penale për të mitur, janë të materializuara edhe në Strategjinë Ndërsektoriale të Drejtësisë dhe Planit të Veprimit, 2021-2025, që përbën dokumentin kryesor strategjik që përcakton si një nga shtyllat kryesore të tij, një sistem drejtësie penale, bazuar në parimet evropiane të drejtësisë, që garanton risocializimin, riintegrimin dhe rehabilitimin, si dhe respektimin e të drejtave dhe lirive të njeriut dhe barazisë gjinore brenda një qasjeje të integruar dhe me praktika solide të parandalimit të krimit.

Objektivi Specifik 3.3 synon përmirësimin e drejtësisë për të mitur, duke garantuar një drejtësi miqësore ndaj të miturve, e cila mbron interesin më të lartë të tyre. Ai lidhet me Kapitullin 23 ‘Gjyqësori dhe të drejtat themelore’ dhe Nenin 78 të Marrëveshjes së Stabilizim-Asociimit midis Komuniteteve Evropiane dhe shteteve të tyre anëtare dhe BE dhe, anëtarëve dhe Republikës së Shqipërisë, “Rifuqizim i institucioneve dhe shtetit të së drejtës” si dhe Planin Kombëtar për Integrimin Evropian 2021–2023, Bazuar edhe në rekomandimet e Raportit të Komisionit Evropian për Shqipërinë për vitin 2020 prioritetet për Kapitullin 23 “Gjyqësori dhe të Drejtat Themelore.

Ky objektivi specifik lidhet me OZHQ 16 i cili promovon një shoqëri paqësore dhe gjithëpërfshirëse që garanton zhvillim të qëndrueshëm, siguron qasje në drejtësi për të gjithë dhe synon ndërtimin e institucioneve efektive, të përgjegjshme dhe gjithëpërfshirëse në të gjitha nivelet. Në veçanti, ai lidhet me nën-objektivat 16.3 “Promovim i shtetit të së drejtës në nivelin kombëtar dhe ndërkombëtar dhe sigurim i aksesit të barabartë për drejtësi për të gjithë”, 16.6 “Zhvillim i institucioneve efektive, llogaridhënëse dhe transparente në të gjitha nivelet” dhe 16.7 “Sigurimi i vendimmarrjes reaguese, përfshirëse, pjesëmarrëse dhe përfaqësuese në të gjitha nivelet” të OZHQ.

Sfidat:

- (i) Hartimi i politikave miqësore për të miturit përfshirë ndërtimin e kapaciteteve dhe shërbime të specializuara për të përmbushur nevojat e fëmijëve, përfshirë dhe miratimin e kritereve mbi trajnimin, licencimin, kreditimin e specialistëve të ndryshëm në kuadër të zbatimit të Kodit të Drejtësisë Penale për të Mitur.
- (ii) Përmirësimi i kuadrit ligjor dhe përafrimi i tij, me instrumentat ndërkombëtarë.
- (iii) Aksesit i barabartë në drejtësi, për të mitur, për persona me aftësi të kufizuara, për gratë, të rejtat dhe vajzat në zonat rurale, dhe i pakicave Romëve dhe Egjiptianëve për regjistrimin civil, si dhe i personave me çrregullime të shëndetit mendor.
- (iv) Bashkëpunimi midis hallkave të sistemit të drejtësisë dhe strukturave të pushtetit vendor, për plotësimin e kuadrit institucional, për të zbatuar në praktikë legjislacionin për drejtësinë për të mitur.
- (v) Vënia në funksionim të mekanizimit të deklarimit të braktisjes, për të garantuar interesin më të lartë të fëmijës dhe duke mos i mbajtur fëmijët “peng” në institucionet sociale deri në mbushjen e

moshës madhore, pa mundësuar kthimin e tyre pranë familjes biologjike ose të afërmeve të tjerë dhe pa mundësuar, nga ana tjetër, vendosjen e tyre pranë një familjeje birësuese.

- (vi) Mbrojtja e të dhënave të qytetarëve sipas standarteve më të larta të mbrojtjes së të dhënave dhe forcimi/promovimi i transparencës proaktive me qëllim rritjen e llogaridhënies dhe përgjegjshmërisë së autoriteteve publike.
- (vii) Mbrojtje efikase, me mjete ligjore nga diskriminimi dhe marrja e masave për ndërgjegjësimin për mbrojtjen nga diskriminimi.

Vizioni: *Garantimi dhe respektimi i të drejtave dhe lirive themelore të njeriut, në përputhje me Kushtetutën e Republikës së Shqipërisë, së ndryshuar dhe me instrumentat ndërkombëtare, duke siguruar një pjesëmarrje të barabartë dhe pa diskriminim në të gjitha sferat e jetës dhe aksesin në drejtësi dhe një proces të rregullt ligjor.*

Objektivat strategjikë:

- Funksionimi i një sistemi gjithëpërfshirës dhe të dobishëm për mbrojtjen e fëmijëve.
- Sistem i integruar i mbrojtjes sociale, i ndjeshëm ndaj nevojave të fëmijëve dhe familjeve.
- Drejtësi miqësore për fëmijët.
- Rritja e aksesit të grave, të rejave dhe vajzave nga të gjithë grupet (nga zonat rurale, minoritetet etnike, me aftësi të kufizuara, LGBTI+, të moshuara, nëna të vetme, vajza mbi 16 vjeç, të mbijetuara të dhunës/trafikimit, vajza nëna, migrante dhe azilkërkuese, etj.) në shërbimet dhe produktet financiare, si dhe në burimet produktive.
- Mbrojtja më e mirë e grave, burrave, të rejave, të rinjve, vajzave dhe djemve, nga të gjithë grupet nga të gjitha format e praktikave të dëmshme, seksizmit, dhunës me bazë gjinore dhe dhunës në familje, përmes përmirësimit të legjislacionit, zbatimit efektiv të tij, ofrimit të shërbimeve mbështetëse të specializuara për personat e dhunuar, ndëshkimit të dhunuesve dhe vënien në funksionim të programeve rehabilituese.
- Përmirësimi i qasjes në drejtësi të grave, të rejave dhe vajzave, nga të gjithë grupet (nga zonat rurale, minoritetet etnike, me aftësi të kufizuara, LGBTI+, nëna të vetme, të moshuara, azilkërkuese, të dhunuara/trafikuar, vajza nëna, migrante dhe azilkërkuese), për të mbrojtur të drejtat e tyre.
- Fuqizimi i grave, të rejave dhe vajzave nga të gjitha grupet (nga zonat rurale, minoritetet etnike, me aftësi të kufizuara, LGBTI+, nëna të vetme, të dhunuara/trafikuar, vajza nëna, migrante dhe azilkërkuese, etj) për të pasur kontroll të plotë, për të vendosur lirshëm dhe me përgjegjësi për çështjet që lidhen me shëndetin seksual e riprodhues.
- Garantimi i respektimit të të drejtave të personave me aftësi të kufizuara në institucionet e dënimit, në përputhje me standardet ndërkombëtare.
- Rritja e numrit të individëve me aftësi të kufizuara që përdorin shërbimet e ndihmës juridike falas.
- Ofrimi i ndihmës ligjore për pasqyrimin e të dhënave reale në regjistrin kombëtar të gjendjes civile të Minoritetit Romë dhe Egjiptian me qëllim zgjidhjen e problematikave që i pengojnë në aksesin e tyre të plotë në shërbimin e gjendjes civile.
- Garantimi i shërbimeve të Ndihmës Juridike Falas për romët dhe egjiptianët.

- Ulja e diskriminimit ndaj R&E dhe përmirësimi i aksesit në drejtësi për barazi.
- Minimizimi/eliminimi i gjuhës së urrejtjes dhe krimeve të urrejtjes ndaj R&E.
- Zbatimi i normave rregullatore për të forcuar mbrojtjen e të dhënave personale në epokën e digjitalizimit të shpejtë.
- Garantimi i të drejtës për informim dhe mbrojtjes së të dhënave personale përmes rritjes së ndërgjegjësimit për ushtrimin e të drejtave të qytetarëve me fokus brezin e ri si dhe përmeshjes së detyrimeve ligjore nga autoritetet publike dhe kontrolluesit publikë/privatë.
- Rritja e ndërgjegjësimit të publikut mbi diskriminimin dhe të drejtën për mundësi të barabarta në përgjithësi, dhe mbi mënyrën se si preken sektorët, fushat dhe grupet shoqërore më të pamundura.
- Promovimi aktiv i ligjit për antidiskriminimin dhe rolit aktiv të KMD-së, bazuar në historitë e suksesit
- Arritja e qytetarëve dhe përdorimi i mjeteve të ankimit, si dhe intensifikimi i ndjekjes së rasteve nga institucionet përgjegjëse për të siguruar zbatimin e vendimeve në një standard të lartë, përmes një sistemi të detajuar ndjekjeje
- Monitorimi dhe zbatimi i ligjit kundër diskriminimit, ligjit për barazinë gjinore dhe i konventave të tjera kundër diskriminimit nga të gjithë institucionet kryesore të Shqipërisë.

Stimulimi i legjislationit dhe i politikave që kontribuojnë për parandalimin e diskriminimit dhe vendosjen e barazisë gjinore.

Forcimi i proceseve legjislativë dhe zgjedhore

Gjatë viteve të fundit, Shqipëria ka bërë progres të konsiderueshëm në forcimin e procesit legjislativ, i cili ka kontribuar në forcimin e demokracisë dhe të shtetit ligjor. Kuvendi i Republikës së Shqipërisë luan një rol themelor në funksionimin e sistemit demokratik dhe në proceset politike në Shqipëri, si organi më i lartë përfaqësues dhe ligjvënës i vendit. Kuvendi përfaqëson vullnetin e popullit dhe është mbrojtësi i vlerave të demokracisë, si organi i zgjedhur që përfaqëson popullin shqiptar, Kuvendi është organi ligjvënës, i cili shqyrton dhe miraton ligje në dobi të interesave të shoqërisë dhe të zhvillimit të vendit. Gjithashtu, Kuvendi luan një rol thelbësor në procesin e integritetit evropian të vendit, duke garantuar legjitimitetin demokratik dhe kontrollin ligjor dhe politik të procesit. Mbështetjen mbi përparimin e Shqipërisë në rrugën drejt Bashkimit Evropian dhe hapjen e negociatave të anëtarësimit, Kuvendi e ka shprehur në rezolutat e datave 18 qershor dhe 24 shtator 2020. *Në vijim, Kuvendi do vijojë të rrisë cilësinë e ushtrimit të funksionit ligjvënës përmes përmirësimit të punës në procesin e shqyrtimit dhe miratimit të projektakteve në komisionet parlamentare, në seancë plenare, duke përfshirë dhe aspektet gjinore dhe objektivat e zhvillimit të qëndrueshëm.*

Raporti i KE-së për Shqipërinë për vitin 2021, në kuadër të vlerësimit të përmeshjes së kriterit politik nga Shqipëria, vlerëson edhe funksionimin e Kuvendit të Shqipërisë, duke u fokusuar në treguesit kryesorë të performancës së tij siç janë: dialogu politik, përfaqësimi, funksioni ligjvënës, funksioni kontrollues, funksioni zgjedhës, transparenca dhe llogaridhënia. KE gjatë vitit 2021 vlerëson progresin e bërë nga Kuvendi i Shqipërisë në përmirësimin e funksionimit të tij ligjvënës, veçanërisht në këto drejtime:

- Vazhdimi i punës së Kuvendit edhe gjatë pandemisë së shkaktuar nga Covid-19, ku puna në Komisione u zhvillua kryesisht online, ndërsa seancat plenare u zhvilluan me pjesëmarrjen fizike të deputetëve.

- Miratimi nga Kuvendi i një numri të lartë ligjesh lidhur me reformat e kërkuara në kuadër të procesit të integritetit evropian të vendit, duke përfshirë ligjet në fushën e azilit, rregjistrimit të popullsisë dhe efikasitetit të sistemit gjyqësor;
- Forcimit të rolit ligjvënës të Kuvendit, përmes miratimit gjatë periudhës së raportimit të 280 akteve parlamentare, nga të cilat 149 ishin ligje dhe duke rrëzuar 21 dekrete të Presidentit të Republikës për kthimin e ligjeve për rishqyrtim në Kuvend.
- Miratimi nga Kuvendi i 16 ligjeve që synonin përafrimin e legjislacionit shqiptar me acquis të BE-së.

Vizioni i Kuvendit është: “Kuvend përfaqësues, efektiv, eficient dhe transparent për qytetarët, drejt standardeve më të larta të demokracisë përfaqësuese”.

Misioni i Kuvendit në kuadër të procesit legjislativ është: “Ligjbërje cilësore, pranë qytetarëve, për konsolidimin e demokracisë, qeverisjen e mirë, zhvillimin, mirëqenien dhe integritetin evropian të Shqipërisë”.

Qëllimi i politikës për procesin legjislativ: *Rritja e cilësisë së ushtrimit të funksioneve ligjbërës përmes “përmirësimit të punës në procesin e shqyrtimit dhe miratimit të projektakteve në komisionet parlamentare, në seancë plenare, duke përfshirë aspektet gjinore dhe objektivat e zhvillimit të qëndrueshëm.*

Sistemi aktual zgjedhor i zbatuar në Shqipëri emërtohet “proporcional rajonal” për shkak se votimi është i ndarë në bazë të qarqeve dhe mandatet për partitë ndahen në proporcion me votat e marra. Kandidatët zgjidhen nga 12 zona zgjedhore që përkojnë me qarqet administrative, përmes listave shumë-emërore të kandidatëve. Numri i mandateve që i takon secilit qark varet nga numri i shtetasve të regjistruar në të.

Ndryshimet e fundit të Kodit Zgjedhor kanë futur si risi “votën parapëlqyese” për kandidatin. Votimi parapëlqyes i jep mundësinë votuesit, që krahas partisë të zgjedhë dhe njërin nga kandidatët, duke bërë të mundur dhe ndryshimin e renditjes në listat e kandidatëve për deputet të propozuar nga partia. Për t'u kualifikuar për marrjen e një mandati në parlament, subjektet zgjedhore, duke përfshirë edhe kandidatët e pavarur, duhet të kalojnë pragun prej 1% (një përqind) në shkallë vendi.

Ndryshimet e Kodit Zgjedhor, kanë kodifikuar marrëveshjen e gjerë ndërpartiake të 5 qershorit 2020 duke parashikuar dispozita specifike në lidhje mbi: Hapjen e kutive për të verifikuar rregullsinë dhe saktësinë e veprimtarisë së administratës zgjedhore përgjatë administrimit të procesit dhe vlerësimit të numërimit të votave. Këqyrja bëhet nga KQZ-ja, me përzgjedhje rastësore, ose me kërkesë të palëve të interesuara, me përcaktim. Në rast nga këqyrja ka parregullsi, KQZ bën kallëzim penal për zyrtarët përgjegjës. Në kuadër të barazisë gjinore në listën e kandidatëve që garojnë në zgjedhje një në çdo tri emra të njëpasnjëshëm duhet të jetë grua. KQZ refuzon listat partive politike nëse nuk përfshijnë 30 % gra në pozicionet fituese;

Amendimet e Kodit Zgjedhor, krijuan një arkitekturë të re të administrimit zgjedhor me formimin e tre organeve drejtuese të Komisionit Qendror të Zgjedhjeve, që janë:

- a) Komisioneri Shtetëror i Zgjedhjeve;
- b) Komisioni Rregullator;
- c) Komisioni Ankimimeve dhe Sanksioneve.

Komisioneri Shtetëror i Zgjedhjeve u zgjodh me konsensus nga Kuvendi me mandat 7-vjeçar dhe drejton administratën e KQZ-së. Ndryshimet e Kodit Zgjedhor sollën risi në përdorimin e teknologjisë në zgjedhje në përputhje me këto ndryshime.

Sipas parashikimeve të Kodit Zgjedhor, KQZ-ja udhëheq dhe mbikëqyr procesin për përgatitjen e kushteve dhe zbatimin e masave që mundësojnë votimin nga jashtë vendit në zgjedhjet për Kuvendin, për zgjedhësit që kanë vendbanimin e përhershëm jashtë territorit të Republikës së Shqipërisë, kanë të regjistruar në Regjistrin Kombëtar të Gjendjes Civile adresën e vendbanimit të përhershëm jashtë vendit dhe kërkojnë nga KQZ-ja që të pajisen me dokumentacionin e votimit nga jashtë.

Për herë të parë Kodi Zgjedhor parashikoi rregulla më të detajuara në lidhje me veprimtaritë e institucioneve publike në fushatën zgjedhore, ndalimin e përdorimit të burimeve publike në mbështetje të subjekteve zgjedhore sikurse edhe detyrimin për raportim të aktiviteteve të zhvilluara nga institucionet publike. Gjatë fushatës zgjedhore ndalohet marrja në punë, pushimi nga puna, lirimi, lëvizja dhe transferimi në detyrë në institucionet apo entet publike. Katër muaj para datës së zgjedhjeve deri në formimin e qeverisë së re pas zgjedhjeve ndalohet propozimi, miratimi ose nxjerrja e akteve ligjore ose nënligjore, të cilat parashikojnë dhënien e benefiteve për kategori të caktuara të popullsisë.

Kodi Zgjedhor parashikoi ndryshime edhe në lidhje me financimin e partive politike duke krijuar edhe portalin për denoncime në lidhje me financime si edhe auditimin e fondeve dhe shpenzimeve të fushatës zgjedhore. Partive dhe kandidatëve u ndalohet të mbulojnë shpenzime fushate apo të kryejnë veprimtari përmes personave të tretë. KQZ-ja krijon dhe mirëmban një portal në internet, për të denoncuar partitë dhe kandidatët në lidhje me financimin e fushatës.

Gjatë zgjedhjeve të përgjithshme parlamentare të vitit 2021, pati përpjekje për të rritur rolin dhe pjesëmarrjen e grave si kandidate në fushatë dhe kuotat e detyrueshme prej 30% në listat e kandidatëve u respektuan dhe, në shumicën e rasteve, u tejkaluan. Në lidhje me këtë çështje, legjislacioni zgjedhor duhet të qartësojë më tej renditjen e kandidateve femra në lista për të rritur praninë e tyre në pozitat fituese dhe përfaqësimi i grave në administratën zgjedhore mbetet i pamjaftueshëm, me vetëm 3 nga 12 anëtarët e KQZ-së.

Qëllimet prioritare të politikës në fushën e administrimit të procesit zgjedhor janë:

1. Të mundësohet votimi nga jashtë vendit në zgjedhjet për Kuvendin, për zgjedhësit që kanë vendbanimin e përhershëm jashtë territorit të Republikës së Shqipërisë.
2. Implementimi i votimit elektronik, numërimit elektronik dhe të sistemit elektronik të identifikimit të votuesve në zgjedhje.
3. Forcimi i kontrollit të financimit të partive politike
4. Rritja e informimit, edukimit dhe sensibilizimit të zgjedhësve duke pasur në fokus target grupet e synuara me qëllim rritjen e pjesëmarrjes në zgjedhje.
5. Forcimi i proceseve zgjedhore dhe legjislative, të cilat do kontribuojnë në forcimin e demokracisë dhe të shtetit ligjor.

Politika e jashtme

Politika e jashtme e Shqipërisë mbetet aktive në garantimin e sigurisë, pavarësisë, integritetit territorial, përfaqësimin, mbrojtjen dhe forcimin e interesave kombëtare dhe zhvillimin e mëtejshëm ekonomik, si dhe për konsolidimin e rolit rajonal dhe ndërkombëtar të Shqipërisë. Kjo politikë karakterizohet nga vijueshmëria dhe qëndrueshmëria e prioriteteve.

Mbrojtja e interesit jetik kombëtar është boshti kryesor i veprimit diplomatik, ku ruajtja e koherencës së vendimeve politike dhe sigurimi i mbështetjes së gjerë nga opinioni publik përbëjnë elemente të domosdoshëm.

Sistemi ndërkombëtar në të cilin Shqipëria realizon interesat e saj strategjike bazohet në Kartën e Organizatës së Kombeve të Bashkuara, Aktin Final të Helsinkit dhe në parimin e zgjidhjes paqësore të mosmarrëveshjeve dhe konflikteve mes shteteve, si dhe në zbatimin e respektimit të së drejtës ndërkombëtare. Kryesimi i OSBE-së nga Shqipëria gjatë vitit 2020 kontribuoi pozitivisht në sigurinë evropiane. Si anëtar jo i përhershëm në Këshillin e Sigurimit të Kombeve të Bashkuara gjatë periudhës 2022-2023, Shqipëria është një aktor më i rëndësishëm në skenën ndërkombëtare dhe projektin vlerat dhe parimet e rendit ndërkombëtar të bazuar në multilateralizmin me OKB në qendër të saj..

Marrëdhëniet e vendit tonë me Bashkimin Evropian përcaktojnë boshtin tjetër kryesor të politikës së jashtme të Shqipërisë. Marrëdhëniet me BE janë strategjike dhe prioritare me synim anëtarësimin e plotë të Shqipërisë në BE. Krahas punës për hapjen e negociatave për anëtarësim në Bashkimin Evropian, në zbatim të agjendës së stabilizim–asocimit, Shqipëria ka arritur asocimin e plotë të saj me BE-në, nëpërmjet arritjes së disa standardeve që kanë të bëjnë me jetën e përditshme të njerëzve, që nga rritja e efikasitetit të organeve ligj zbatuese, ashtu edhe në arritjen e standardeve që lidhen me sigurinë individuale dhe të popullatës. Përafrimi juridik dhe në standarde të Shqipërisë, në statusin zyrtar të vendit kandidat, vijon dhe Shqipërisë i ofrohet bashkëpunim dhe asistencë e nevojshme për të avancuar në procesin e integritimit.

Shqipëria është pjesë e rajonit të Ballkanit Perëndimor dhe politika jonë e jashtme rajonale do të vijojë të konsolidohet si një politikë konstruktive dhe e moderuar rajonale, e mbështetur në parimet e fqinjësisë së mirë, perspektivën euro-atlantike, bashkëpunimin gjithëpërfshirës, integrimin ekonomik rajonal (në tregti-mallra, shërbime, kapitale dhe lëvizshmëri, investime dhe dixhitalizim), respektimit dhe përparimit të të drejtave të pakicave. Partneritetet strategjike në rajon dhe më gjerë, aktivitetet tri dhe katërlaterale, mbledhjet e përbashkëta të qeverive, si dhe iniciativat rajonale shënojnë instrumenta të rëndësishëm për një politikë të jashtme pro-aktive rajonale.

Potencialet e partneriteteve strategjike do të shfrytëzohen më tej në funksion të realizimit të objektivave të vendit tonë në marrëdhëniet me Bashkimin Evropian dhe për një zhvillim të qëndrueshëm të Shqipërisë në sektorët strategjikë prioritare. Vlerësojmë angazhimin e vazhdueshëm të partnerëve strategjikë për luajtjen e një roli proaktiv dhe konstruktiv në lehtësimin e përparimit të merituar të Shqipërisë në rrugën e saj drejt BE-së. Gjithashtu, mirëpresim bashkëpunimin mes partnerëve euroatlantikë në dobi të zgjidhjes së çështjeve të hapura në Ballkan, si një kontribut, jo vetëm në drejtim të forcimit të paqes dhe stabilitetit në rajonin e Ballkanit Perëndimor, por edhe në drejtim të avancimit të vendeve të rajonit në rrugën e tyre drejt BE-së.

Diplomacia shqiptare kultivon **marrëdhënie dypalëshe dhe shumëpalëshe me partnerët tradicionalë**, rajonale dhe globalë, në funksion të zhvillimit ekonomik të shpejtë dhe të qëndrueshëm të vendit, avancimit dhe maksimizimit të fitimeve tona kombëtare në tregti dhe investime, si dhe shtimin e partnerëve dhe bashkëpunëtorëve ekonomikë dhe tregtarë, thithjen e investimeve të huaja dhe rritjen e shkëmbimeve tregtare me prioritet ato vende, me të cilat ndajmë të njëjtat vlera demokratike, bazuar në interesat tona kombëtare.

Në bashkërendim dhe koordinim me të gjithë aktorët dhe faktorët shtetërorë dhe privatë, brenda dhe jashtë saj, Shqipëria bën përpjekje aktive për të **promovuar një imazh të ri dhe bashkëkohor të vendit në Evropë dhe botë**, zgjeruar atraktivitetin, prezantuar vlerat dhe interesat e vendit e shtetasve tanë, trashëgiminë tonë historike dhe kulturore, si dhe duke promovuar pasuritë kombëtare dhe potencialet ekonomike që ofron vendi në funksion të forcimit të marrëdhënieve ekonomike me vendet e tjera, rritjes dhe diversifikimit të produkteve

dhe partnerëve tregtarë dhe të biznesit, si dhe rritjes së investimeve të huaja në vend. Tradita e bashkëjetesës në paqe e harmoni midis komuniteteve të ndryshme fetare promovohet si një vlerë unike kombëtare.

Politika e jashtme e Shqipërisë është **në shërbim të ruajtjes dhe promovimit të të drejtave të shqiptarëve në rajon**, duke vlerësuar kontributin e tyre konstruktiv në konsolidimin e shteteve ku jetojnë, apo perspektivës euro-atlantike të këtyre vendeve. Republika e Shqipërisë është e vendosur të përmbushë detyrimin e saj kushtetues për **respektimin dhe mbrojtjen e të drejtave të shqiptarëve kudo ku jetojnë**, bazuar në marrëveshjet ndërkombëtare, standartet e Bashkimit Evropian dhe ato më të mira ndërkombëtare dhe duke përdorur të gjitha mekanizmat diplomatikë, politikë, ekonomikë, arsimorë, kulturore apo komunikues.

Diaspora shqiptare, historike dhe e re, është një aset dhe vlerë e shtuar e shoqërisë shqiptare dhe organizimi i komuniteteve shqiptare në botë²⁹ ka qëllim faktorizimin dhe angazhimin e tyre në rritjen dhe forcimin e lidhjes me vendin amë, për përshpejtimin e zhvillimit ekonomik dhe social të vendit në kushtet e globalizmit dhe procesit të integritimit evropian. Po ashtu, forcimi i lidhjeve dhe kontakteve me komunitetin shqiptar, synon identifikimin e nevojave të tyre, thellimin e bashkëpunimit kulturor, biznesit dhe arsimit, ofrimin e mbështetjes sa më koncize për problemet që hasin, integrimi dhe roli i tyre në aspektet ekonomike të vendit nëpërmjet tërheqjes së investimeve dhe njohurive (knoë-hoë) të tyre në vendin amë.

Qeveria shqiptare ka qenë dhe mbetet e angazhuar fuqimisht në **respektimin e të drejtave të pakicave kombëtare në Shqipëri, si pjesë përbërëse e mbrojtjes dhe respektimit të të drejtave të njeriut**, konform standardeve ndërkombëtare. Qasja jonë ndaj të drejtave të pakicave kombëtare synon realizimin e një shoqërie ku dialogu, mirëkuptimi dhe diversiteti kulturor vlerësohen si parime të bashkëjetesës në një shoqëri të përbashkësh vlerash e respektimi të ndërsjelltë, që është baza sociale e duhur për zhvillimin e qëndrueshëm dhe stabilitetin e vendit.

Shqipëria përmirësoi ndjeshëm kuadrin ligjor dhe politik për mbrojtjen e pakicave kombëtare, duke miratuar në tetor 2017 një ligj specifik për minoritetet, dhe bazuar në këtë ligj po përmbyll procesin e miratimit të akteve nënligjore, për ta bërë këtë kuadër ligjor të zbatueshëm. Qëllimi është të sigurojë ushtrimin e të drejtave specifike të njeriut për çdo person që i përket një pakice kombëtare që janë të nevojshme për mbrojtjen dhe nxitjen e identitetit dallues të tyre si një komponent thelbësor i një shoqërie të integruar dhe që garantojnë mosdiskriminimin dhe barazinë e plotë para ligjit. Miratimi i këtij ligji dhe akteve nënligjore janë realizuar nëpërmjet një procesi të gjerë konsultimi me aktorë dhe faktorë të jashtëm e të brendshëm e, në radhë të parë, me përfaqësues të pakicave kombëtare në Shqipëri.

Shqipëria është një ndër vendet e pakta evropiane që ka hartuar një ligj të veçantë mbi pakicat kombëtare, i cili është vlerësuar në përputhje me standartet ndërkombëtare, modelet dhe praktikën e mira si Konventa Kuadër për Mbrojtjen e Pakicave Kombëtare të Këshillit të Evropës, Zyra e Komisionerit për Mbrojtjen e Minoriteteve në OSBE, rekomandimet e organizatave ndërkombëtare etj.

Ligji i miratuar shpreh angazhimin e Shqipërisë, në radhë të parë, për përmirësimin e të drejtave të njeriut, si një detyrim ndaj qytetarëve të vet, pa asnjë diskriminim, dhe së dyti, në përmbushje të angazhimeve që rrjedhin nga Konventat ku është palë, si dhe të angazhimeve dhe objektivave në kuadër të procesit të integritimit të vendit.

---

²⁹ Shqipëria ka një numër të konsiderueshëm popullate migratore (rreth 1.2 milionë banorë), në shumë vende nëpër botë. si në: Greqi (676.847); Itali (441.027); Shtetet e Bashkuara të Amerikës (214.957); Maqedoni e veriut (91.128); Gjermani (56.715); Kanada 91.985); Belgjik (6.466); Suedi (4.115); Turqi (3.712); Mbretërinë e Bashkuar (3.065); Francë (3.037); Australi (2.628); Austri (2.752); Zvicër (2.113); Holandë (1.247); Rumani (910); Norvegji (873); Irlandë (834); Luksemburg (626); Finlandë (568); Bullgari (494); Ceki (443); Danimarkë (346) etj...

Shqipëria dhe shërbimi i saj i jashtëm kanë bërë hapa të rëndësishëm në drejtim të **përshtatjes me teknologjitë e reja të informim-komunikimit**. Në këtë kontekst, është realizuar **lehtësimi i shërbimeve konsullore** nëpërmjet aplikimeve *online* si dhe **shtimi i komunikimit ndërmjet përfaqësive** tona diplomatike jashtë vendit dhe shtetasve (kryesisht shqiptare) në vendet përkatëse.

Platforma Shërbime Konsullore Online (SHKO) tashmë ka sjellë ndryshime rrënjësore në ofrimin e shërbimit për shqiptarët në botë, rritjen e cilësisë, lehtësimin e procedurave, shkurtimin e kohës së shërbimit si dhe rritjen e transparencës dhe luftës kundër korrupsionit. Në vijim edhe të objektivave që qeveria ka vendosur (digjitalizimi i të gjitha shërbimeve që ofrohen nga institucionet shërbimofruese) shërbimet digjitale ofrohen brenda dhe jashtë vendit në masën 90% dhe synohet që të arrijmë 100%.

Shërbimi Konsullor Online (e-albania) në vetvete ofron procedura të automatizuara dhe dixhitalizuara të të gjitha shërbimeve konsullore dhe ka reformuar rrënjësisht Shërbimin Konsullor, duke krijuar 39 shërbime të posaçme, sipas praktikave më të mira evropiane, duke thjeshtuar kështu procedurat, standardizuar të gjitha shërbimet dhe unifikuar ofrimin e shërbimeve në një platformë të vetme për të gjitha Përfaqësitë Diplomatike dhe Konsullore të RSh-së.

Shtimi i përdorimit të teknologjive të reja të informim-komunikimit dhe i platformave sociale në jetën e përditshme ka bërë të domosdoshëm zhvillimin e diplomacisë digjitale. Kjo e fundit nuk duhet konsideruar si zëvendësuese e diplomacisë tradicionale, por si formë e re e ushtrimit të diplomacisë publike dhe si përshtatje e diplomacisë klasike në kontekstin aktual në funksion të përmbushjes së objektivave të politikës së jashtme.

Sfidat e sistemit

Projektimi i politikës sonë të jashtme në funksion të objektivave të zhvillimit të qëndrueshëm dhe integritit evropian të Shqipërisë do të duhet të marrë në konsideratë sfidat, si rezultat i përpjekjeve të vendeve të caktuara për **ndryshim të balancave gjeo-politike dhe gjeo-strategjike** në rajone të caktuara.

Shqipëria tashmë e konsideron kuadrin e **OZHQ**-ve si pjesë të rëndësishme të vizionit për zhvillimin dhe integrimin e vendit, duke qenë **plotësues i agjendës parësore për integrimin evropian**.

Duke qenë të ndërgjegjshëm se integrimi evropian i Shqipërisë është në funksion të disa faktorëve, **politika jonë e jashtme do të duhet të jetë pro-aktive në drejtim të përmirësimit të imazhit të vendit**, evidentimit të progresit të arritur, lobimit në kryeqytetet evropiane, shtimit të bashkëpunimit në kuadrin e politikës së jashtme dhe të sigurisë së BE, etj., si dhe do të duhet të dëshmojë profesionalizëm gjatë procesit të negocimit të kapitujve, në koordinim me institucionet e linjës.

Diaspora shqiptare është dinamike, e integruar mirë brenda vendeve pritëse dhe është aktive në shumë fusha të çështjeve politike, ekonomike dhe sociale të atyre vendeve. Për të **konsoliduar marrëdhëniet me diasporën e saj**, Republika e Shqipërisë fokuson përpjekjet e saj në parandalimin e asimilimit dhe humbjes së identitetit kombëtar të shqiptareve që jetojnë jashtë vendit.

Ruajtja dhe **intensifikimi i lidhjeve me diasporën** krijon një urë unike midis Shqipërisë dhe komunitetit ndërkombëtar, pasi organizatat e komunitetit shqiptar në mbarë botën **mbështesin zhvillimin e lidhjeve dypalëshe me vende të ndryshme dhe nxisin integrimin evropian të Shqipërisë** dhe konsolidimin e demokracisë.

Krijimi i një baze të dhënash për të gjitha organizatat dhe shoqatat e diasporës do të jetë një mekanizëm i rëndësishëm për koordinimin e veprimtarisë dhe informacionit.

Largimi i personave të kualifikuar dhe të arsimuar nga vendlindja vlerësohet si një dëm i zhvillimit social-ekonomik të një vendi, pasi ata janë forca zhvilluese e çdo vendi. Marrja e masave për të shmangur largimin e përhershëm të individëve të kualifikuar dhe të arsimuar kërkon nxitjen dhe promovimin e migracionit të përkohshëm, në veçanti të migracionit qarkullues të individëve të kualifikuar. Qeveria e Shqipërisë synon të aplikojë **kthimin vullnetar të emigrantëve të kualifikuar**, të përhershëm ose të përkohshëm, nëpërmjet qëndrimeve afat-shkurtra për qëllime konsultimi, mësimdhënie apo trajnimi. Kësaj do t'i shërbejë edhe evidentimi i të gjithë kapaciteteve intelektuale që ndodhen jashtë vendit.

Vizioni

Roli aktiv i politikës së jashtme të Shqipërisë në funksion të anëtarësimit të Shqipërisë në Bashkimin Evropian (BE), si objektivi më i rëndësishëm strategjik i vendit gjatë dhjetëvjeçarit të ardhshëm, mbetet parësor. Shërbimi i jashtëm i Shqipërisë do të vijojë të kontribuojë qenësisht dhe në mënyrë prioritare në arritjen e objektivit afatshkurtër të hapjes zyrtare të bisedimeve të anëtarësimit, si një hap kyç dhe cilësor drejt realizimit të objektivit final të anëtarësimit në BE.

Anëtarësimi në BE është një proces që kërkon kohë dhe investim në **përpyjekje të konsiderueshme në nivelin e reformave të brendshme të lidhura me plotësimin e kriterëve të anëtarësimit**, por në fjalë të fundit ndikon në arritjen e disa standardeve që kanë të bëjnë me respektimin e vlerave dhe të standarteve të demokracisë, sundimit të ligjit dhe respektimit të të drejtave të njeriut.

Edhe në këtë kuptim, mbetet objektivi parësor strategjik i politikës sonë të **jashtme dhënia e një kontributi sa më të konsiderueshëm në drejtim të kujdesit dhe ruajtjes së marrëdhënieve të fqinjësisë së mirë, krijimit të një mjedisi sa më bashkëpunues dhe të sigurt, rajonal, evropian dhe global**, që mundëson zhvillim të qëndrueshëm dhe partneritet të drejtë për Shqipërinë dhe shqiptarët kudo ku ndodhen.

Rajoni mbetet fokusi ynë i një rëndësie të posaçme, me një diplomaci aktive, konstante, të parashikueshme, në perputhje me vlerat evropiane dhe standartet euroatlantike. Shqipëria është një faktor kohezioni dhe përbashkimi për bashkëpunimin dhe integrimin rajonal, si dhe për të ardhmen euroatlantike. Faktori shqiptar dhe Shqipëria janë tashmë të mirënjohur si aleatë të pazëvendësueshëm në rajon për luftën kundër terrorizmit dhe ekstremizmit të dhunshëm. Po ashtu, ata mbeten një zë i fuqishëm dhe një aleat i padiskutueshëm në përballjen me aktivitetin destruktiv të aktorëve të tretë në rajon dhe më gjerë.

Duke pasur parasysh ekspozimin në rritje të shumë çështjeve që lidhen me sigurinë dhe interesat tona kombëtare, **politika jonë e jashtme do të synojë të ushtrojë rolin e saj në fushën e diplomacisë shumëpalëshe**, si vendi më adekuat për të shprehur sovranitetin tonë kombëtar e për të ndjekur interesat tona kombëtare.

Objektivat e lidhura me politikën e jashtme dhe shërbimin diplomatik

- Mandati qeverisës 2021-2025 nis me objektiva të qarta për mënyrë se si do të ndërtohet, hap pas hapi, e ardhmja evropiane e Shqipërisë, duke u mbështetur në 5 shtylla kryesore: rimëkëmbje e ekonomisë, mirëqenie për të gjithë, modernizim për zhvillim, familja dhe Shqipëri e fortë.
- Evropa e Bashkuar është busulla jonë dhe familja natyrale të cilës i përkasim, por ku ende mungojmë.
- Politika jonë e jashtme bazohet mbi një parim të qartë strategjik, që është aleanca e patjetërsueshme strategjike me SHBA-të dhe BE-në.
- Sot, interesat e të gjithë shqiptarëve janë në qendër të diplomacisë sonë duke përmbushur njëkohësisht edhe funksionin e përmirësimit të imazhit të vendit.

- Ne do të vazhdojmë të forcojmë imazhin e një Shqipërie të fortë rajonalisht dhe që konsiderohet partnere serioze globalisht.
- Forcimi i perceptimit pozitiv, i parashikueshmërisë dhe i besueshmërisë së politikës së jashtme të Shqipërisë.
- Forcimi dhe intensifikimi i marrëdhënieve me vende dhe organizata partnere.
- Vendosja e kontakteve me vende dhe organizata që nuk kanë qenë në vëmendjen e politikës sonë të jashtme në shërbim të arritjes së objektivave afatgjata të politikës së jashtme të vendit.
- Detyra e Shqipërisë është që në katërvjeçarin e ardhshëm të ecë edhe më shpejt, me qëllim që qytetarët shqiptarë të shohin një datë të qartë se kur i gjithë ky proces mund të finalizohet me Shqipërinë si një vend anëtar i bashkimit Evropian
- Mbajtja e Konferencës së parë Ndërqeveritare për integrimin në BE dhe ndjekje e rekomandimeve për çdo etapë.
- Cojmë përpara nismën Ballkani i hapur, vijojmë punën për të ndjekur zbatimin e marrëveshjeve të lidhura, por edhe për të eksploruar mundësi të reja bashkëpunimi mes 3 vendeve pjesëmarrëse

Objektivat Botërore për Zhvillimin e Qëndrueshëm 2030 në realizmin e të cilave ndikon drejtpërdrejt politika e jashtme

Objektivi 16. Promovimi i shoqërive paqësore dhe gjithëpërfshirëse për zhvillim të qëndrueshëm, ofrim i aksesit në drejtësi për të gjithë dhe krijimi i institucioneve të efektshme, llogaridhënëse dhe gjithëpërfshirëse në të gjitha nivelet

16.3 Promovimi i shtetit të së drejtës në nivelin kombëtar dhe ndërkombëtar dhe sigurimi i aksesit të barabartë në drejtësi për të gjithë.

Objektivi 17. Forcimi i mjeteve të zbatimit dhe rivitalizimi i Partneritetit Global për Zhvillim të Qëndrueshëm

17.16 Rritja e Partneritetit Global për Zhvillimin e Qëndrueshëm, shoqëruar me partneritete shumëpalëshe që mobilizojnë dhe ndajnë njohuri, ekspertizë, informacion për teknologjinë dhe burimet financiare, për të mbështetur arritjen e Qëllimeve të Zhvillimit të Qëndrueshëm në të gjitha vendet, veçanërisht në vendet në zhvillim.

Objektivat strategjikë 2030 në fushën e politikës së jashtme, në funksion të objektivave zhvillimore të vendit:

1. Intensifikimi i përpjekjeve në funksion të negocimit të suksesshëm dhe të përshejtimit të procesit të anëtarësimit të Shqipërisë në Bashkimin Evropian është kontributi më i rëndësishëm që mund të japë shërbimi i jashtëm i RSH për vendin dhe për qytetarët shqiptarë.
2. Rritja e rolit të politikës së jashtme dhe përditësimi/përshtatja me mjetet e reja diplomatike, në funksion të përmbushjes së objektivave zhvillimore të vendit.
3. Krijimi i partneriteteve të reja me vendet me të cilat ndajmë qëndrime të njëmendta, vlera dhe parime të përbashkëta, në funksion të bashkëpunimit ekonomik e të zhvillimit të qëndrueshëm,
4. Forcimi i bashkëpunimit rajonal
5. Mbrojtja e të drejtave të shqiptarëve nëpër botë dhe ofrimi i shërbimeve cilësore për shtetasit tanë dhe diasporën shqiptare.

Menaxhimi i integruar i kufijve

Shqipëria gjatë viteve 2013-2020 ka realizuar progres të vazhdueshëm në të gjithë komponentët përbërës të Menaxhimit të Integruar të Kufirit, si në fushën e përmirësimit të kuadrit ligjor, të koordinimit të agjencive kufitare, të rritjes së kapaciteteve administrative dhe profesionale të tyre, të aplikimit të Procedurave Standarte të Punës, të trajnimit dhe përshtatjes së kurrikulave, të përmirësimit të infrastrukturës dhe teknologjisë së informacionit, në funksion të rritjes së cilësisë së shërbimit ndaj qytetarëve, lehtësimit të lëvizjes së lirë, por edhe të forcimit të goditjes së aktivitetit të paligjshëm nëpërmjet kufirit shtetëror dhe duke synuar siguri maksimale kufitare.

Menaxhimi i Integruar i Kufirit përbën një angazhim të veçantë në raport me përshtatjen e legjislacionit në fuqi, objektivave politike të vendit dhe Sigurinë Kombëtare, si dhe në kuadër të zhvillimeve rajonale e ndërkombëtare, veçanërisht në procesin e anëtarësimit në Bashkimin Evropian.

Është realizuar plotësisht paketa e duhur ligjore për kontrollin kufitar, duke u përafuar me legjislacionin komunitar të menaxhimit të kufirit. Në përmbushje të objektivave janë rishikuar marrëveshjet me vendet fqinje për Pikat e Kalimit Kufitar duke i kthyer ato në Pika të Përbashkëta të Kalimit Kufitar; është konsoliduar bashkëpunimi ndërmjet institucioneve të përfshira në kontrollin dhe menaxhimin e lëvizjes së shtetasve brenda dhe jashtë vendit; janë miratuar aktet ligjore dhe masat plotësuese për kontrollin e territorit; si dhe është përmirësuar legjislacioni kombëtar në lidhje me shkëmbimin efikas të informacionit ndërmjet agjencive kufitare dhe ndërmjet agjencive të tjera ligjzbatuese dhe mbrojtjen e të dhënave. Në përmbushje të masave të parashikuara në MIK, janë hartuar akte nënligjore që kanë rregulluar bashkëpunimin ndërmjet agjencive të përfshira në të, për shkëmbimin e informacionit, analiza risku, shërbime, operacione dhe hetime të përbashkëta.

Në mënyrë të ndjeshme është përmirësuar mekanizmi i monitorimit të hapësirës detare dhe është rritur goditja e aktivitetit të kundërligjshëm. Në zbatim të ligjit nr. 71/2016 *“Për kontrollin kufitar”* dhe bazuar në Manualin Schengen për PKM, u zhvilluan dhe u përmirësuan procedurat standarde të punës. Në këtë kuadër janë miratuar *“Procedurat Standarde të Punës”* për të gjithë strukturat e Departamentit për Kufirin dhe Migracionin. Këto procedura janë përmirësuar dhe përditësuar me ndryshimet e Kodit Schengen. Gjithashtu është përmirësuar kuadri legjislativ për funksionimin e Qendrës Ndërinstitucionale Operacionale Detare me qëllim përsosjen e koordinimit ndërinstitucional për monitorimin e hapësirës detare dhe kryerjen e operacioneve të përbashkëta të zbatimit të ligjit në det. Të gjitha aktet ligjore dhe nënligjore që normojnë organizimin dhe funksionimin e QNOD-së janë hartuar duke u bazuar në rekomandimet e BE-së dhe në standartet Schengen. Me qëllim përmirësimit të funksionimit të QNOD-së për të koordinuar në mënyrë sa më efektive punën midis agjencive ligjzbatuese, janë miratuar *“Politikat dhe Procedurat e Funksionimit të Qendrës Ndërinstitucionale Operacionale Detare”*. Këto procedura janë në zhvillim sipas konceptit dhe detyrimeve që rrjedhin nga iniciativa e Schengenit Ballkanik dhe të Rregullores së Agjencisë për Kufirin Evropian dhe Rojen Bregdetare.

Në drejtim të përmirësimeve organizative e strukturore, u konsolidua struktura e Policisë Kufitare dhe Migracionit, sipas rekomandimeve dhe bazuar në objektivat e Strategjisë, është ngritur dhe funksionon struktura e Analizës së Riskut dhe Sektori i Hetimit, e cila është organizimi i të cilave është rishikuar dhe përmirësuar në mënyrë të vazhdueshme. Shërbimi i Analizës së Riskut dhe të Hetimit është shtrirë në të gjitha Drejtoritë Vendore. Organizimi i ri strukturor u propozua dhe miratua në përputhje me praktikat më të mira të vendeve anëtare të Bashkimit Evropian. Në funksion të ushtrimit të kontrollit civil mbi operacionet detare dhe harmonizimin e marrëdhënieve midis institucioneve që kanë përgjegjësi dhe interesa në det, u konsolidua Qendra Ndërinstitucionale Operacionale Detare.

Në të gjitha PKK e Republikës së Shqipërisë është i shtrirë dhe funksionon sistemi TIMS, një sistem ku Policia Kufitare evidenton hyrje/daljet në kufirin shtetëror dhe të gjithë problematikën që lind në kufi. Fushatat ndërgjegjësuere dhe puna sensibilizuese e bërë nga strukturat e ndryshme të Policisë së Shtetit dhe për llogari të agjencive të tjera të zbatimit të ligjit, ka lehtësuar ndjeshëm punën e Policisë Kufitare në kontrollin e qarkullimit të shtetasve, mjeteve dhe mallrave. Ndërfaqja me sistemin ASF2 të INTERPOL ka vijuar të jetë një mjet i pazëvendësueshëm në identifikimin e personave, dokumenteve falso të udhëtimit dhe mjeteve në kërkim, apo të shtetasve me rekorde kriminale. Aksesit i garantuar në sistemin TIMS për shërbimet e Drejtorisë së Përgjithshme të Doganave siguron shkëmbimin e informacionit në kohë reale me këtë institucion.

Nga analizimi i vazhdueshëm i situatës dhe i statistikave të kriminalitetit me karakter ndërkufitar, **trafiqet e paligjshme** vijnë të mbeten një nga kërcënimet kryesore të sigurisë kufitare. Parandalimi dhe goditja e trafikut i lëndëve narkotike dhe trafikimi i mjeteve motorrike ka qënë dhe mbetet një nga objektivat kryesorë të shërbimeve për Kufirin dhe Migracionin. Gjatë periudhës 2014-2020 shërbimet e Policisë Kufitare në Pikat e Kalimit të Kufirit apo në kufirin shtetëror kanë evidentuar 560 raste të lëndëve narkotike ku janë sekuestruar sasi të ndryshme të lëndëve të ndryshme narkotike që arrijnë në total prej afërsisht 51 414 kg. Bashkëpunimi ndërkufitar me vendet fqinje është forcuar në këtë drejtim. Gjatë periudhës 2014-2020, në sajë të bashkëpunimit me njësinë e Guardia di Finanza në vendin tonë si dhe Rojen Bregdetare Greke dhe autoritetet kufitare Malazeze, janë zhvilluar në total 258 operacione të përbashkëta.

Fenomeni i **migracionit të parregullt** me prejardhje afrikane dhe aziatike në drejtim të vendeve të Bashkimit Evropian ka disa vite që ekziston duke u zhvilluar në rrugë dhe në mënyra të ndryshme. Ky migracion është klasik i përzier, pra që përfshin grupe që largohen për shkak të konflikteve të luftës dhe grupe që i largohen gjendjes së vështirë ekonomike. Në linja të përgjithshme ky migracion zhvillohet në rrugë detare, tokësore dhe nga ajri.

Viti 2015, 2016 dhe 2017 njohu rënie të numrit të imigrantëve të parregullt, por viti 2018 dhe 2019 dhe viti 2020 shënon një trend rritjeje, me hapa të shpejtë, gjë që tregon se Shqipëria vijon të jetë vend atraktiv për kalimin tranzit nga Greqia drejt vendeve të Bashkimit Evropian.

QËLLIMI STRATEGJIK: *Garantimi i lëvizjes së lirë e të sigurtë të shtetasve dhe qarkullimit të sigurtë të mallrave nëpërmjet kufirit shtetëror dhe marrja e masave të nevojshme për të parandaluar dhe goditur të gjitha format e krimit ndërkufitar dhe migrimit të parregullt.*

REFERENCA ME KAPITULLIN PËRKATËS TË “ACQUIS”:

- Kapitulli 24 “Drejtësia, Liria dhe Siguria”, Nënkapitulli: Kufijtë e jashtëm;
- Marrëveshja e Stabilizim Asociimit BE-Shqipëri (MSA): Titulli VII “Liria, Drejtësia dhe Siguria”, Neni 80: “Vizat, menaxhimi i kufijve, azili dhe migracioni”, Neni 81: “Parandalimi dhe kontrolli i imigrimit të paligjshëm; ripranimi”. Marrëveshja është ratifikuar me ligjin nr. 9590, datë 27.7.2006;
- Strategjia Europiane Teknike dhe Operacionale të Menaxhimit të Integruar të Kufirit.

Qëllimet e politikës së në fushën e Menaxhimit të Integruar të Kufirit synojnë zhvillimin e një sistemi të integruar të administrimit të kufijve në përputhje me sistemin evropian të mbikëqyrjes kufitare dhe rritjen e sigurisë kufitare duke përmirësuar bashkëpunimin në të gjitha nivelet dhe forcimin e kapaciteteve administrative, infrastrukture dhe teknike.

Qëllimi i politikës 1: *Parandalimi dhe goditja e krimit ndërkufitar dhe menaxhimi i flukseve migratore.*

Qëllimi i politikës 2: *Lehtësimi i qarkullimit legal të shtetasve dhe mallrave.*

Qëllimi i politikës 3: *Respektimi i plotë i të drejtave themelore, përfshirë trajtimin e çdo individi me respekt të plotë për dinjitetin dhe mundësimin e qasjes në mbrojtjen ndërkombëtare të atyre që kanë nevojë.*

Menaxhimi i migracionit

Migracioni vijon të jetë një fenomen i rëndësishëm në zhvillimin social dhe ekonomik të Shqipërisë dhe mirëqeverisja e tij një prioritet në procesin e anëtarësimit të vendit në Bashkimin Evropian. Në përgjithësi, Shqipëria vijon të jetë një vend i origjinës së emigrantëve ekonomikë, por edhe vend tranzit dhe i destinacionit për emigrantët ekonomikë, azilkërkuesit dhe refugjatët që vijnë kryesisht nga vendet e treta.

Masat kufizuese të pandemisë, gjatë vitit 2020 kanë orientuar emigrantët të përdorin më shumë kanalet formale (sistem bankar dhe operatorë të transferimit të parave) dhe rrjedhimisht të ulin prurjet në cash. Volumi vjetor i remitancave të dërguara në Shqipëri përmes sistemit bankar dhe jobankar për vitin 2020, vlerësohet në 674.03 milionë euro.

Gjatë viteve të fundit një vëmendje e veçantë i është kushtuar edhe çështjes së migracionit të parregullt të shtetasve shqiptarë, veçanërisht keqpërdorimit të regjimit pa viza në zonën Shengen dhe Bashkimin Evropian (BE). Ministria e Brendshme, në rolin e institucionit lider për politikën e migracionit, ka reaguar me efikasitet nëpërmjet zbatimit të masave të duhura dhe fushatave të ndërgjegjësimit, të cilat kanë sjellë një rënie të ndjeshme të këtij fenomeni dhe aplikimeve për azil, gjatë viteve 2019-2021.

Sipas të dhënave të Eurostat, numri i shtetasve shqiptarë që paraqesin kërkesa për azil në vendet anëtare të BE-së u ul me 66% në vitin 2020 krahasuar me 2019, nga 20 415 në 6 935 aplikime. Ndikim në uljen e ndjeshme të aplikimeve ka patur edhe refuzimi në rritje i kërkesave për azil nga vendet pritëse, kthimet në Shqipëri (për qëndrim të parregullt në vendet e BE-së), por edhe ndikimi i pandemisë botërore COVID-19, nëpërmjet kufizimeve në lëvizjen e lirë të shtetasve, në të gjithë botën dhe rajonin tonë. Megjithatë rënia mesatare e aplikimeve, krahasuar me pjesën tjetër e botës në BE që është shumë më e vogël (-33%), tregon se është bërë një punë e mirë nga autoritetet shqiptare për të luftuar këtë fenomen. Ndërkohë që për periudhën Janar - Dhjetor 2021, janë regjistruar 8 880 aplikime për herë të parë (4 880 në Francë). Ky vit shënon një rritje të aplikimeve duke sjellë nevojën për marrjen e masave shtesë nga institucioneve.

Në vendet e Ballkanit Perëndimor, imigracioni i parregullt me prejardhje nga Lindja e Mesme dhe Afrika e Veriut, që tenton t'i përdorë vendet e këtij rajoni për të arritur më pas në vendet e Bashkimin Evropian, ka shumë vite që është konstatuar si fenomen dhe format e zhvillimit të tij janë nga më të ndryshmet. Edhe Shqipëria ka rezultuar e prekur nga këto flukse migratore. Gjatë vitit 2021, në vendin tonë janë kapur në total 18 496 shtetas të huaj imigrantë të parregullt, duke rezultuar me një rënie të lehtë të shifrave krahasuar me vitin 2020, kur ky numër ka qenë 18 835. Grupi më i madh i hyrjeve është e përfaqësuar nga shtetasit sirianë, duke përbërë rreth 50 për qind të rrjedhës së përgjithshme.

Situata aktuale migratore tregon se vendi ende nuk është përballur me flukse të mëdha, por që rreziku i një fluksi të papritur është ende aktual, veçanërisht duke konstatuar situatat e konfliktit në vendet e lindjes së mesme dhe në Ukrainë. Situatat e flukseve të migracionit paraqesin sfida të rëndësishme institucionale për autoritetet shqiptare. Qeveria e Shqipërisë ka hartuar gjatë vitit 2021 një Plan Kombëtar Kontigjence, për një krizë të mundshme të migrimin dhe refugjatëve. Miratimi i këtij plani do të ndikojë në rritjen e kapaciteteve pritëse dhe në menaxhimin e flukseve të përziera, duke marrë parasysh vulnerabilitetet e popullatave në lëvizje (si të mitur të pashoqëruar, viktimat trafikimi, azil-kërkues, individë me aftësi të kufizuara, etj).

Shqipëria po bëhet një vend tërheqës për të huajt, vetëm gjatë vitit 2021 në vendin tonë janë lëshuar 8 769 leje qëndrimi, ndërkohë që rreth 14 921 leje qëndrimi kanë qenë në fuqi, deri në fund të vitit 2021. Për këtë qëllim institucionet përgjegjëse kanë punuar me profesionalizëm me qëllim përmirësimin e procedurave dhe lehtësimin e shërbimeve për të huajt, duke patur në fokus gjithmonë standartet ndërkombëtare dhe parashikimet e direktivave të Bashkimit Evropian.

Kuadri ligjor shqiptar gjatë viteve të fundit ka qenë në një linjë me legjislacionin e BE - së dhe ka synuar ndërtimin e një politike migratore sa më të fortë dhe koherente. Në muajin Qershor të vitit 2021, Parlamenti Shqiptar miratoi ligjin e ri nr.79/2021 “Për të huajt”, që synon përmirësimin e fushës së të drejtave të të huajve, në drejtim të mbrojtjes së migrantëve dhe anëtarëve të tyre të familjes, refugjatëve, azilkërkuesve, si dhe garanton akses në programe dhe shërbime integrimi për të huajt, mundësinë e ofrimit më të mirë të informacionit, procedurave të lehtësuara për tu pajisur me leje qëndrimi, si dhe forcimin institucional të ofrimit të shërbimeve për migrantët.

Shqipëria ishte gjithashtu vendi i parë, ndër vendet e rajonit, që nënshkroi dhe zbatoi marrëveshjen me FRONTX për bashkëpunimin në menaxhimin e kufirit. Zbatimi i saj filloi me një operacion të përbashkët me FRONTX, më 22 maj 2019. Mandati i Frontex është zgjeruar ndjeshëm që atëherë. Me hyrjen në fuqi të Rregullores së rishikuar (BE) 2019/18961, është kryer edhe përditësimi i marrëveshjes ekzistuese të punës, nënshkruar më 17 mars 2021.

Shqipëria ka qenë pjesë aktive në proceset rajonale dhe ndërkombëtare, veçanërisht në Procesin e Pragës dhe Procesin e Budapestit. Gjithashtu, ka qenë pjesë aktive në iniciativën rajonale MARRI, e themeluar në Tiranë në vitin 2004. Shqipëria ka një bashkëpunim të shkëlqyer me Delegacionin e Bashkimit Evropian në Tiranë, si edhe me agjencitë e BE-së, si Europol dhe EASO. Që nga viti 2019, vendi ynë ka personin e saj të kontaktit në Rrjetin e Personave të Kontaktit për Migracionin, të Këshillit të Evropës, me qëllim që të lehtësojë shkëmbimin e informacionit dhe praktikave më të mira për trajtimin e çështjeve të migracionit dhe azilit.

Gjatë viteve të fundit është rritur ndjeshëm edhe bashkëpunimi me organizatat ndërkombëtare IOM dhe UNHCR. Shqipëria miratoi Paktin Global për Migracionin (GCM), gjatë Konferencës Ndërqeveritare të Marrakeshit, në Dhjetor 2018 dhe ka në vëmendje zbatimin e objektivave të paktit, kjo edhe në linjë me dinamikën e ndryshme të migracionit me të cilat vendi ynë është përballur dhe po përballë aktualisht, të cilat sjellin sfida të përbashkëta në nivel rajonal dhe global. Shqipëria ka përgatitur dhe dorëzuar, në Mars 2022, Raportin e Rishikimit Vullnetar të statusit të zbatimit të Paktit Global për Migracionin (GCM) në Shqipëri, gjatë periudhës 2019-2021.

Situata migratore jashtë dhe brenda vendit, kërkonte një qasje ndërsektoriale të qeverisjes së migracionit, me qëllim adresimin e sfidave që lidhen me flukset komplekse të migrimit. Shqipërisë i mungonte që nga viti 2010 një dokument strategjik kombëtar për qeverisjen e migracionit, për këtë qëllim në Qershor të vitit 2019, Qeveria miratoi Strategjinë Kombëtare për Migracionin (SKM) dhe Planin e saj të Veprimit (2019-2022).

SKM aktualisht është në vitin e fundit të zbatimit të saj, për këtë qëllim një nga objektivat e ardhshëm mbetet hartimi dhe zbatimi i një dokumenti të ri strategjik kombëtar dhe gjithëpërfshirës për fushën e migracionit.

Pavarësisht progresit në menaxhimin me efektivitet të migracionit në Shqipëri, si edhe zbatimit të sukseshëm të Strategjisë Kombëtare për Migracionin dhe Planin e saj të Veprimit (2019-2022), disa sfida mbeten të patrajtuara:

(i) Parandalimi i plotë i fenomenit të emigrimit të parregullt të shtetasve shqiptarë dhe keqpërdorimi i regjimit pa viza, në zonën Shengen dhe BE;

- (ii) Trajtimi efektiv i flukseve të përzjera migratore që vijnë nga zonat e konfliktit;
- (iii) Forcimi i mekanizmit të ri-integrimit me qëllim garantimin e një kthimi të qëndrueshëm të shtetasve shqiptarë, përmes ofrimit të mbështetjes;
- (iv) Ndikimi i zhvillimit të migrimit duhet të forcohet, ndër të tjera me anë të promovimit të investimeve njerëzore dhe financiare të shqiptarëve që janë jashtë vendit për vendin;
- (v) Forcimi i strukturave të menaxhimit të migracionit dhe politikave të imigracionit në drejtim të integrimit të imigrantëve, në përputhje me standardet ndërkombëtare.

Vizioni në fushën e migracionit, është që deri në vitin 2030, *në frymën e proceseve globale të migracionit dhe integrimit të Shqipërisë në Bashkimin Evropian, të ofrohet një përgjigje gjithëpërfshirëse dhe ndaj sfidave dhe mundësive të migracionit, në kontekstin e Shqipërisë.*

Qëllimi Strategjik: *‘Qeverisja e efektshme e migracionit në Shqipëri, nëpërmjet adresimit dhe menaxhimit të problematikave dhe sfidave që lindin nga lëvizjet migratore, duke synuar rritjen e ndikimit të migracionit tek zhvillimi, në të mirë të migrantëve dhe shoqërisë shqiptare’.*

Referenca me Kapitullin përkatës të “Acquis” Kapitulli 24, si dhe Kapitujt, 2,3,19.

Qëllimi 1: *Zhvillimi i politikave të efektshme për migracionin për motive punësimi duke rritur ndikimin pozitiv të migracionit tek zhvillimi socio-ekonomik kombëtar/local*

Qëllimi 2: *Promovimi i migracionit të rregullt dhe mbrojtja e të drejtave të migrantëve dhe integrimi i tyre në shoqërinë shqiptare.*

Mbështetja e diasporës dhe shqiptarëve kudo në botë

Diaspora Shqiptare, konsiderohet si një aset, vlerë e shtuar, por e larguar e vendit tonë. Krijimi dhe organizimi i komuniteteve të Shqiptarëve nëpër botë, ka për qëllim forcimin e marrëdhënieve midis Shqiptarëve të diasporës me njëri tjetrit, si edhe forcimin e marrëdhënieve dhe vendosjes së urave të komunikimit me atdheun e tyre. Profesionistët e rinj të larguar, studentët të cilët studiojnë jashtë dhe më pas në përfundim të studimeve të tyre kërkojnë oportunitete të ndryshme, qoftë edhe jo në fushën e tyre, për të qëndruar në shtetin pritës. Komplexiteti i fenomenit të diasporës kërkon koordinimin e shumë institucioneve dhe organeve shtetërore.

Vitet e fundit janë krijuar disa agjenci shtetërore në funksion të trajtimit të çështjes së diasporës:

1. Agjencia Kombëtare e Diasporës
2. Fondi Shqiptar për Zhvillimin e Diasporës
3. Qendra e Botimeve të Diasporës
4. Qendra e Studimeve dhe Publikimeve për Arbëreshët

Faktorët e migrimit

1. Faktorë Ekonomikë: Largimi për arsye ekonomike, pabarazia, kushtet e vështira të jetesës.
2. Siguria Publike: Përballje me vala të mëdha migracioni, familje me kushte të mira ekonomike zgjedhin migrimin si pasojë e sigurisë së ulët publike.

3. Mungesa e besimit tek institucionet: Qytetarët bëhen më skeptikë në lidhje me permirësimin e situatës në vend, korrupsioni i pranishëm dhe mosfunksionimi normal i organeve ligjzbatuese, si edhe veshitësia e hasur në ndërtimin e aktiviteteve private zbehin dhe ndikojnë negativisht në joshjen e emigrantëve të cilët kanë synim kthimin dhe vendosjen në vendin e tyre.
4. Mungesa e Vizionit: Transparenca, vendosja e një ure komunikimi midis qeverisë dhe qytetarëve, nocioni më gjithëpërfshirës, prekja reale e ndryshimeve, qartësia në vizion dhe mungesa e një plani konkret për të zhvilluar vendin e tyre, duke i shtuar dëshirën për qëndrim dhe zbehur dëshirën për largim.
5. Gjaktmarrja, i cili është një fenomen i ndodhur në Shqipëri, packa se përfshin një përqindje të vogël të migrimit.

Fenomeni Brain Drain, largimi i profesionistëve, inovatorëve, të rinjve/rejave të arsimuar/a për një jetë më të mirë, kushte më të mira ekonomike nga një shtet në një shtet tjetër është fenomen i cili ndodh në shtete në zhvillim dhe vërehet dukshëm në realitetin shqiptar. Largimi i personave të arsimuar dhe të kualifikuar nga vendlindja, konsiderohet si një humbje dhe dëm i madh i zhvillimit social-ekonomik, pasi etiketohen si forca kryesore e zhvillimit të një vendi, fuqia e tij për të ecur në drejtimin e duhur. Marrja e masave duhet të jetë imediate, në plan të parë të strategjisë sonë, vizionit tonë, ku fokusi duhet kthyer nga e ardhmja, me ndihmën e së tashmes, duke evidentuar, pranuar dhe përmirësuar gabimet.

Vizioni

Vizioni ka për synim rivlerësimin e angazhimit të diasporës duke u bazuar në strukturën e marrëdhënieve aktuale të shtetit shqiptar me diasporën. Parashikon angazhimin e Shqipërisë për përfundimin, nxitjes së iniciativës për ndërtimin e urave afatgjata dhe funksionale me komunitetet e shqiptarëve në diasporë duke kuptuar si interesat e zhvillimit ekonomik të vendit, ashtu edhe rëndësinë e ruajtjes së identitetit kombëtar. Misioni është fuqizimi i rolit të diasporës shqiptare në zhvillimin ekonomik të vendit dhe me ekspertizë profesionale..

Objektivat Strategjike dhe Implementimi

Strategjia Kombëtare e Diasporës përqendrohet në një strukturë objektivash strategjike të cilët ndihmojnë në fokusin e aktiviteteve që do të organizohen nëpërmjet Planit të Veprimit. Për objektivat strategjike të Strategjisë Kombëtare të Diasporës është marrë parasysh nevoja për të realizuar një marrëdhënie të rregulluar institucionale në angazhimin e diasporës shqiptare, si edhe përcaktimi i komponentëve kyç tematikë dhe operacionalë për zbatimin e strategjisë. Objektivat kryesorë janë:

- Përshtatja e ndryshimeve ligjore me nivelin e politikëbërjes
- Koordinimi i administratës shtetërore për nivelin e ri të politikës shtetërore për diasporën
- Angazhimi i strukturave shtetërore të krijuara për të përmirësuar dhe fuqizuar bashkëpunimin me komunitetet shqiptare në diasporë.

Zhvillimi i rrjeteve funksionale të biznesit, të mësuesve, të mjekëve, të shkrimtarëve, të mediave, të avokatisë dhe rrjeti i angazhimit të grave do të inkurajohen. Rrjetet profesionale janë vlerësuar si mekanizma partneriteti nëpërmjet së cilave strukturat shtetërore dhe diaspora mund të bashkëpunojnë për të sjellë ndryshime progresive. Ndërtimi i rrjeteve profesionale në diasporë përfshin edhe planifikimin dhe zbatimin e fushatave të informimit dhe të rritjes së ndërgjegjësimit për:

1. Regjistrimin e migrantëve për votim dhe të drejtën e votës (pas miratimit në Kuvend);

2. Mbrojtjen e identitetit dhe kulturës shqiptare në komunitetet shqiptare të diasporës;
3. Organizimin e informacionit për çështje me interes profesional apo që kanë të bëjnë me zhvillimet e fundit politike, sociale dhe ekonomike në vendin e origjinës.
4. Zhvillimin e një kuadri ligjor për investimet nga diaspora shqiptare;
5. Realizimin e një strukture të rrjeteve të profesionistëve të diasporës shqiptare

Zhvillimi duhet të filloj në rrënjë, perkrahja dhe mbështetja për brezin e ri duhet të jetë e palodhur dhe konstante, në mënyrë që truri, klasa punëtore, profesionistët e rinj mos të largohen nga vendi ynë dhe të japin kontribut në zhvillimin ekonomik, social, kulturor në të ardhmen e dëshiruar kolektivisht.

Janë hartuar dhe do të realizohen projekte me synime si;

- koordinimi i administratës shtetërore me nivelin e ri të politikës shtetërore për diasporën për të fuqizuar bashkëpunimin me komunitetet shqiptare në diasporë;
- digjitalizimi i plotë i shërbimeve;
- regjistrimi i popullsisë;
- votimi në diasporë;
- përmirësimi i kuadrit ligjor në raport me zhvillimet social-ekonomike të vendit; ruajtja e identitetit, gjuhës dhe kulturës me krijimin e qendrave kulturore
- prodhimin, transmetimin dhe financimin e emisioneve të posaçme televizive, arsimore dhe kulturore, të dedikuara për diasporën;
- çertifikimi i mësuesve për mësimin e gjuhës dhe kulturës shqiptare në diasporë;
- inkurajimi i investimeve duke krijuar një klimë të favorshme për investimet nga diaspora nëpërmjet aktiviteteve për stimuj fiskalë, shpërndarje informacioni, ulje të riskut si dhe përmirësim të elementëve të tjerë nxitës;
- krijimi i strukturave institucionale për të realizuar “rikthimin e trurit”, tërheqjen e profesionistëve të diasporës për angazhime afatshkurtra dhe afatgjata si dhe studentëve ekselentë shqiptarë, të cilët mund të jenë një forcë kontribuese për vendin e origjinës.

Lufta kundër krimit të organizuar, terrorizmit dhe trafikimit

Lufta kundër krimit të organizuar është përpjekje e gjithë shoqërisë shqiptare, veçanërisht e institucioneve ligjzbatuese si dhe një kusht për integrimin. Përpjekja e Reformës në Drejtësi duhet parë e lidhur me këtë realitet, luftën ndaj korrupsionit dhe krimit të organizuar.

Institucionet e vendit në këtë drejtim kane ngritur në mënyrë të qëndrueshme kapacitetet për t’u përballuar me këtë kërcënim. Zhvillimi i Institutit të Policisë Shkencore, krijimi i Akademisë së Sigurisë, nënshkrimi i marrëveshjeve dypalëshe dhe shumëpalëshe, trajnimet dhe kalimi i Agjencisë për Administrimin e Pasurive të Konfiskuara dhe Sekuestruara nën Ministrinë e Brendshme janë vetëm disa nga masat e marra në këtë drejtim.

Përmirësimi i situatës së rendit publik në vend tregohet nga indikatorët dhe nga raportet ndërkombëtare. Krahas vlerësimeve periodike të kryera nga institucionet shqiptare, organizma ndërkombëtarë të pavarur dhe të paanshëm, raportojnë, se: *“Shqipëria ka bërë përparim të mirë në forcimin e luftës kundër krimit të organizuar ... dhe rezultate të prekshme janë arritur në këtë drejtim”*. Sipas Komisionit Evropian, përparimi i bërë në këtë drejtim nga vendi ynë dëshmohej përmes intensifikimit të mëtejshëm të operacioneve policore për shkatërrimin e grupeve kriminale dhe angazhimit të fortë për të shkatërruar trafikimin e drogës.

Ndër faktorët kyç që kanë çuar në një numër të konsiderueshëm të operacioneve të suksesshme dhe në arrestimin e drejtuesve të grupeve të organizuara kriminale, përmenden bashkëpunimi me vendet anëtare të BE-së dhe Europol, rritja e bashkëpunimit midis policisë dhe prokurorisë, zbatimi i acuzës të BE-së në këtë fushë, përbushja e rekomandimeve të vazhdueshme, si dhe zbatimi i planit të veprimit për adresimin e kërkesave të FATF-së. Një vëmendje e posaçme i është kushtuar rëndësisë dhe rolit të institucioneve të reja të drejtësisë, konkretisht Prokuroria e Posaçme. Vijimi i zbatimit të reformës në drejtësi dhe punës për luftën kundër krimit të organizuar, vlerësohen të një rëndësie jetike nga Departamenti Amerikan i Shtetit.

Sipas vlerësimit të Task-Forcës së Veprimit Financiar (FATF), Shqipëria ka ndërmarrë hapa në drejtim të forcimit të efektivitetit të regjimit të saj kundër pastrimit të parave dhe financimit të terrorizmit, duke përfshirë miratimin e legjislacionit për zbatimin e regjistrimit për pronarët përfitues, marrjen e masave për reduktimin e ekonomisë informale dhe përdorimin e cash-it dhe ngritjen e ekipeve të specializuara dhe zyrtarëve për hetimin dhe ndjekjen penale të pastrimit të parave, në çdo qark.

Gjatë periudhës 2015-2021 është bërë një progres i vazhdueshëm në luftën kundër krimit të organizuar dhe krimeve të rënda. Me gjithë përparimin e bërë, sfida kundër krimit të organizuar dhe krimeve të rënda mbetet e madhe dhe për këtë arsye rishikohet qasja në përballjen me të. Duke marrë në konsideratë natyrën komplekse dhe gjithmonë në zhvillim të strukturave, veprimtarive dhe formave të shfaqjes së krimit të organizuar, në themel të kësaj strategjie parashikohet një qasje gjithëpërfshirëse e gjithë shoqërisë shqiptare kundër këtij fenomeni, ku institucionet shtetërore, sektori privat, komunitetet dhe qytetarët të luajnë rolin e tyre në një përpjekje kolektive për të ulur kërcënimin dhe ndikimin e krimit të organizuar.

Si rezultat i veprimtarisë së krimit të organizuar dhe krimeve të rënda, ndër vite, shumë qytetarë kanë vuajtur pasojat e kësaj veprimtarie në forma të ndryshme, si trafikimi për qëllime prostitucioni apo pune të detyruar, zhvatja e vlerave monetare apo materiale, dëmtimi i pronës dhe i pasurisë dhe deri në dëmtimin e shëndetit dhe humbjen e jetës. Anëtarët e strukturave të krimit të organizuar kanë shfaqur, gjithashtu, synimin dhe prirjen për veprime neutralizuese të punës së nëpunësve publikë, përfshirë institucionet e zbatimit të ligjit dhe të organeve të drejtësisë, përmes formave të ndryshme të intimidimit dhe të korrupsionit.

Për më tepër, krimi i organizuar ka ndikim negativ në ekonominë e ligjshme të një vendi. Nëpërmjet përfitimeve të mëdha monetare, grupet kriminale synojnë të kryejnë investime dhe depërtojnë në sektorë të ndryshëm të ekonomisë nëpërmjet formave të ndryshme të pastrimit dhe të riciklimit të të ardhurave kriminale, prezantimin e praktikave gjysmë të ligjshme të biznesit dhe krijimin e aktiviteteve të ligjshme për të mbuluar veprimtaritë e fshehta kriminale dhe origjinën e të ardhurave të përfutuara prej tyre, dëmtimin e konkurrencës etj. Për sa më sipër, ulja e kërcënimit dhe ndikimit negativ të krimit të organizuar mbi qytetarët, institucionet dhe ekonominë e ligjshme të vendit, si dhe mbrojtja e tyre nga këto kërcënime vlerësohet si politikë e veçantë e Strategjisë kundër Krimit të Organizuar dhe Krimeve të Rënda.

Qëllimi strategjik: *Garantimi i një mjedisi të sigurt për zhvillimin e vendit dhe të shoqërisë nga kërcënimet e krimit të organizuar dhe e krimeve të rënda, duke siguruar jetën e individit, sipërmarrjen e lirë dhe respektimin e ligjshmërisë në tërësi.*

Referenca me Kapitullin përkatës të “Acquis”, Kapitulli 24, “Drejtësia Liria dhe Siguria”.

Qëllimi I Politikës 1: *Ulja e kërcënimit dhe ndikimit të krimit të organizuar dhe krimeve të rënda*

Ky qëllim politik mbështetet në vizionin për mbrojtjen e qytetarëve dhe përparimit të vendit nga kërcënimet dhe ndikimi i krimit të organizuar dhe krimet e rënda, përmes zvogëlimit të risqeve dhe rritjes së fuqisë parandaluese. Me qëllim të uljes së kërcënimit të krimit të organizuar dhe krimeve të rënda, nevojitet adresimi njëkohësisht i shqetësimeve kryesore që lidhen me veprimtaritë e paligjshme të krimit të organizuar, sidomos atyre në fushën e narkotikëve dhe trafikeve të paligjshme, si dhe veprave penale në fushën e krimit ekonomik dhe pastrimit të parave.

Do të synohet, goditja dhe ndjekja e strukturave të krimit të organizuar, të cilat veprojnë brenda apo jashtë vendit. Do të vihen në përdorim kapacitete dhe aftësi të reja për dobësimin e përhapjes dhe ndikimit të krimit të organizuar dhe krimeve të rënda, duke përmirësuar sistemet, kuadrin ligjor, burimet njerëzore dhe nivelin e bashkëpunimit dhe koordinimit të institucioneve dhe aktorëve vendas me përgjegjësi dhe rol në këtë fushë. Për më tepër, një vëmendje e veçantë do t'i kushtohet nevojës për forcimin e bashkëpunimit ndërkombëtar, kapjes dhe vënies përpara drejtësisë të personave në kërkim kombëtar dhe ndërkombëtar dhe zbatimit të regjimit të posaçëm në burgun e sigurisë së lartë për subjektet me rrezikshmëri të theksuar kriminal.

Gjithashtu ulja e ndikimit të krimit të organizuar do të synojë ndëshkimin e pakompromis të grupeve dhe organizatave kriminale nëpërmjet hetimit të çdo pasurie të krijuar nga krimi dhe duke luftuar financimet e tyre të paligjshme do të shndërrojë luftën kundër krimit ekonomik në një prioritet madhor të qeverisë shqiptare. Gjurmimi, gjetja, kapja me qëllim sekuestrimin, konfiskimin dhe rikuperimin e asetëve kriminale do të jetë strategjia për të luftuar krimin e organizuar dhe korrupsionin.

Ky prioritet do të mbështetet me burimet e nevojshme dhe në këtë kuadër Reforma në Policinë Kriminale do synojë krijimin e kapaciteteve të duhura institucionale. Për këtë, do të punohet për rritjen e kapaciteteve investiguese ndaj krimit të organizuar, krimit ekonomik e financiar, duke profilizuar dhe rritur profesionalizmin e strukturave të posaçme në Policinë e Shtetit.

Qëllimi i Politikës 2: *Mbrojtja e qytetarëve, institucioneve dhe ekonomisë*

Qëllimi politik "Mbrojtja e qytetarëve, institucioneve dhe ekonomisë", synon rritjen e qendrueshmërisë së shoqërisë kundër krimit të organizuar. Në luftën kundër krimit të organizuar dhe krimeve të rënda, agjencitë ligjzbatuese duhet të jenë të afta të garantojnë shëndetin dhe jetën e dëshmitarëve, bashkëpunëtorëve, funksionarëve të drejtësisë, viktimave të trafikimit dhe grupe të tjera vulnerabël. Në këtë mënyrë do të rritet besimi i njerëzve në institucionet shtetërore dhe do të forcohet marrëdhënia shtet-qytetar.

Për një luftë më efikase kundër krimit të organizuar dhe krimeve të rënda është e nevojshme që të garantohet, së pari, siguria fizike dhe e jetës së dëshmitarëve dhe bashkëpunëtorëve të drejtësisë, funksionarëve të drejtësisë dhe agjencive të zbatimit të ligjit, si dhe viktimave të krimit, përfshirë ato të trafikimit. Gjithashtu do të synohet mbrojtja e ekonomisë së ligjshme nga mundësitë dhe hapësirat e shfrytëzueshme nga strukturat e krimit të organizuar me qëllim riciklimin e të ardhurave me origjinë kriminale, e cila përbën një aspekt të rëndësishëm të qasjes mbrojtëse kundër kërcënimeve dhe ndikimit negativ të krimit të organizuar në shoqëri.

Shqipëria, si një vend i cili është renditur që në momentet e para në koalicionin kundër terrorizmit përgjatë viteve ka modernizuar legjisllacionin si dhe ka ngritur kapacitete të reja të specializuara për të adresuar këtë çështje. Gjithashtu, edhe në kuadër të Kapitullit 24 të Acquis "Drejtësia, Liria, Siguria" lufta kundër terrorizmit mban një seksion të veçantë dhe është një ndër kriteret kryesore për procesin e anëtarësimit në BE, në kuadër të konsolidimit të shtetit të së drejtës, rritjes së sigurisë në vend dhe respektimit të të drejtave dhe lirive themelore të individit, të cilat janë të lidhura ngushtësisht me rritjen e kapaciteteve njerëzore dhe logjistike në

institucionet ligjzbatuese, përmirësimin e kuadrit ligjor, sofistikimin e proceseve hetimore dhe forcimin e bashkëpunimit ndërinstytucional dhe ndërkombëtar.

Gjatë viteve të fundit, Shqipëria ka bërë progres në masat parandaluese kundër terrorizmit, radikalizmit dhe ekstremizmit të dhunshëm, rritjen e kapaciteteve të agjencive ligj-zbatuese dhe zhvillimin e politikave efektive në këtë fushë. Kuadri strategjik ka vijuar të përditësohet dhe përmirësohet më tej bazuar në vlerësimet dhe analizat për kapacitetet kombëtare dhe situatën e rrezikut në lidhje me terrorizmin, ekstremizmin dhe radikalizmin e dhunshëm por edhe dokumenteve strategjike të Bashkimit Evropian në këtë fushë si Strategjia e Sigurisë së Bashkimit Evropian, Agjenda e Bashkimit Evropian për luftën kundër terrorizmit bazuar në katër qasje kryesore sinjalizimi i hershëm, parandalimi, mbrojtja dhe reagimi, Direktivën e BE 2017/541 të Parlamentit Evropian dhe Këshillit të 15 Marsit 2017 mbi luftën kundër terrorizmit dhe rekomandimet e progres raportit të Komisionit Evropian për Shqipërinë.

Situata aktuale lidhur me kërcënimet e terrorizmit për vendin tonë paraqitet në nivel “të ulët”, kjo edhe falë bashkëpunimit të ngushtë të strukturave të antiterrorit me strukturat homologe duke parandaluar në disa raste veprimtarinë e kontigjentëve të rrezikshëm dhe personave të dyshuar në vendin tonë për qëllime terroriste. Gjithsesi, nevojitet një vëmendje e shtuar nëpërmjet zhvillimit të programeve të ndryshme, metodave parandaluese, si dhe krijimit të një sistemi të qëndrueshëm për monitorimin dhe sinjalizimin në kohë të aktivitetit të ekstremizmit të dhunshëm që çon në terrorizëm dhe veprimtarive terroriste.

Progresi i bërë në parandalimin e terrorizmit dhe konsolidimit të kapaciteteve u pasqyrua në raportet e progresit të viteve të fundit të Komisionit Evropian për Shqipërinë në luftën kundër terrorizmit duke vlerësuar arritjet e Shqipërisë. Në progres raportin e vitit 2020, Shqipëria është vlerësuar për kuadrin ligjor gjithëpërfshirës për parandalimin dhe luftimin e financimit të terrorizmit i cili është mjaft i avancuar në përafrimin me pjesën kryesore të acquis të BE -së. Shqipëria është palë në të gjitha konventat kundër terrorizmit të Këshillit të Evropës, përfshirë ato që mbulojnë sekuestrimin dhe konfiskimin e produkteve të krimit dhe financimin e terrorizmit. Megjithatë në këtë drejtim rekomandohet që autoritetet shqiptare duhet të sigurojnë zbatim efektiv të sanksioneve financiare të synuara të mandatuara nga Këshilli i Sigurimit i OKB-së, duke rritur përfshirjen e institucioneve financiare dhe aktorëve të tjerë përkatës po edhe nëpërmjet inspektimeve efektive, në përputhje me planin e veprimit të FATF. Puna për financimin e terrorizmit në sektorin e OJQ -ve ka filluar me një vlerësim të riskut të të gjitha OJQ -ve nga autoriteti i përgjithshëm tatimor, dhe tani duhet të merret nga shërbime të tjera.

Strategjia e BE-së Kundër Terrorizmit dhe Plani i Përbashkët i Veprimit Kundër Terrorizmit në Ballkanin Perëndimor, nënshkruar nga BE dhe të gjithë partnerët e Ballkanit Perëndimor, në Tetor 2018, është dokumenti kryesor politik në këtë fushë. Ky plan ka si objektiv shkëmbimin efektiv të informacionit dhe bashkëpunimin operacional mes vendeve të Ballkanit Perëndimor dhe agjencive ligj-zbatuese të BE. Shqipëria ka shënuar progres të dukshëm duke realizuar plotësisht 3 nga 5 objektivat e këtij plani ndërkohë që dy objektivat e tjerë janë në progres pozitiv.

Më 9 Tetor 2019, midis Shqipërisë dhe KE, u firmos marrëveshja mbi veprimet parësore që do ndjekë Shqipëria gjatë viteve 2019 – 2020, për secilin nga pesë objektivat e përcaktuara në Planin e Përbashkët të Veprimit kundër terrorizmit në BP. Për të siguruar përparimin në zbatimin e Planit të Përbashkët të Veprimit, është parashikuar që të përmirësohet rregullisht kjo marrëveshje dhe të përfshijë veprime të mëtejshme parësore, të cilat do të jenë të nevojshme të zbatohen në kuadër të Planit të Përbashkët të Veprimit.

Bashkëpunimi ndërkombëtar i policisë vazhdoi të jepte rezultate të mira në lidhje me operacionet e policisë, ndalimet dhe bashkëpunimin për hetimet. Numri i hetimeve kundër terrorizmit dhe financimit të terrorizmit, po ashtu u rrit gjatë këtyre viteve. Analiza e riskut dhe përdorimi i inteligjencës penale u përmirësua në mënyrë të

konsiderueshme gjatë këtyre viteve në luftën kundër terrorizmit. Rekomandimet e MONEYVAL për luftën ndaj pastrimit të parave dhe financimit të terrorizmit u adresuan. Ndryshimet në Kodin Penal trajtuan çështjen e luftës kundër terrorizmit dhe financimit të tij.

Në lidhje me ngritjen e kapaciteteve institucionale, Drejtoria e Antiterrorit në DPSH është organi kryesor në luftën kundër terrorizmit. Agjenci të tjera aktive në këtë fushë janë Shërbimi Informativ Shtetëror dhe Agjencia e Inteligjencës dhe Sigurisë së Mbrojtjes. Për më tepër, personeli i policimit në komunitet të DPSH-së është i përfshirë në parandalimin dhe luftimin e radikalizimit që çon në ekstremizëm të dhunshëm dhe terrorizëm. Juridiksioni për të gjitha veprat terroriste u përqëndrua përsëri në nivelin e Zyrës së Prokurorisë Speciale SPAK dhe Gjykatave Speciale në qershor të vitit 2021. Qendra Koordinuese në Luftën kundër Ekstremizmit të Dhunshëm, e kryesuar nga koordinatori kombëtar i Qendrës Koordinuese Kundër Ekstremizmit të Dhunshëm, është ngarkuar me ngritjen e kapaciteteve, koordinimin e aktiviteteve të Qendrës Koordinuese Kundër Ekstremizmit të Dhunshëm në institucionet qeveritare dhe mbikëqyrjen e zbatimit të strategjisë kombëtare kundër ekstremizmit të dhunshëm. Në funksion të strukturave antiterror është krijuar Njësia për Verifikimin e Terrorizmit dhe Sigurisë, e cila shërben për shkëmbimin e informacioneve me Qendrën Ndërkombëtare Kundër Terrorizmit (TSC) dhe me Qendrën Evropiane Kundër Terrorizmit (ECTC) në Europol, për verifikimin e shtetasve shqiptarë dhe të huaj të përfshirë/lidhur në veprimtari terroriste, si dhe njësia për Hetimin e Financimit të Terrorizmit, bazuar kjo edhe në rekomandimet e bëra nga MONEYVAL.

Njësia e re kryen hetime të thelluara duke bashkëpunuar me SPAK në fushën kundër financimit të terrorizmit. Kjo ka çuar gjithashtu në rritjen e bashkëpunimit midis policisë dhe prokurorisë. Trajnimet e përbashkëta të policisë, prokurorisë dhe stafit tjetër të agjencive të zbatimit të ligjit në vend dhe partnerët, kanë qenë të vazhdueshme për të gjithë strukturën e antiterrorit.

Një fokus i veçantë ju kushtua luftës kundër terrorizmit, në veçanti, parandalimit të ekstremizmit dhe radikalizimit të shoqëruar me orientime të forta fetare dhe etnike. Kjo u pasqyrua në ndryshimet e bëra në Kodin Penal dhe hyrjen në fuqi të "Ligjit për ndalimin e pjesëmarrjes në konflikte të armatosura nga qytetarët shqiptarë jashtë territorit të vendit", i cili parashikon ndëshkimin e rëndë të veprave të tilla penale.

Një sërë ndjekjesh penale dhe dënime kanë përfunduar me sukses gjatë viteve 2015-2020 në fushën kundër krimeve terroriste.

Viti 2015	Viti 2016	Viti 2017
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Referuar 11 vepra penale ▪ Arrestuar 9 shtetas ▪ Kërkim Ndërkombëtar 4 shtetas ▪ Hetuar 72 subjekte 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Referuar 15 vepra penale ▪ Autorë 22 ▪ Arrestuar 7 autorë ▪ Hetuar 15 subjekte 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Referuar 17 vepra penale ▪ Autorë 18 ▪ Arrestuar 6 autorë ▪ Ndjekur në gjendje të lirë 12 autorë
Viti 2018	Viti 2019	Viti 2020

<ul style="list-style-type: none"> ▪ Referuar 25 vepra penale ▪ Autorë 22 ▪ Ndjekur me metoda speciale të hetimit 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Referuar 33 vepra penale ▪ Autorë 37 ▪ Arrestuar 2 autorë ▪ Hetuar në gjendje të lirë 35 subjekte 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Referuar 18 vepra penale ▪ Autorë 17 ▪ Ndaluar 1 autorë ▪ Hetuar në gjendje të lirë 16 subjekte
--	--	--

Janë kryer 19 operacione të përbashkëta me partnerët ndërkombëtarë gjatë viteve 2016 -2021 në luftën kundër terrorizmit. Drejtoria e Antiterrorit me strukturat e saj u angazhua në 3 operacione për riatdhesimin në Shqipëri, të shtetasve shqiptarë, familjarë të LHT, të cilët ndodheshin në kampe në Siri. Kthimi, riintegrimi dhe rehabilitimi i tyre është përgatitur dhe shoqëruar nga një grup pune ndërinstitucional, me role drejtuese për Qendrën Koordinuese CVE dhe Drejtorinë e Antiterrorit në DPSH dhe i gjithë informacioni përkatës është ndarë me Europol.

Bashkëpunimi rajonal dhe shkëmbimi i informacionit të ndjeshëm me partnerët ndërkombëtarë mbetet i kënaqshëm. Edhe pse ka progres, strukturat e antiterrorit duhet të përdorin më proaktivisht platformën e komunikimit, produktet dhe shërbimet e Qendrës Evropiane kundër Terrorizmit dhe të vazhdojnë të bashkëpunojnë me Njësinë e Referimit të Internetit të Europol. Shqipëria gjithashtu duhet të vazhdojë të hetojë lidhjet midis krimit të organizuar dhe terrorizmit.

Rekomandimet kryesore të progres-raportit të Komisionit Evropian për Shqipërinë në lidhje me terrorizmin janë rritja e mëtejshme e përdorimit sistematik të hetimeve financiare paralele kur kemi të bëjmë me vepra penale të krimit të organizuar, trafikimit të paligjshëm, terrorizmit dhe pastrimit të parave dhe finalizimi i zbatimit të planit të veprimit të dakordësuar me FATF për parandalimin e pastrimit të parave dhe financimin e terrorizmit;

SFIDAT

Pavarësisht arritjeve të dukshme dhe progresit të bërë në luftën kundër terrorizmit, sfidat kryesore përfshijnë:

- Rreziku i riaktivizimit të kërcënimit terrorist qoftë nga pjesëtarët e organizatave terroriste përmes luftëtarëve të huaj terroristë, celulave të fjetura por edhe nga simpatizantët dhe mbështetësit që mund të inspirohen për kryerjen e akteve të dhunshme.
- Indoktrinimi me ideologji radikale/ekstremiste e bazuar kryesisht përmes propagandës në internet të cilat indoktrinojnë dhe rekrutojnë personat në moshë të re për t'i përdorur për qëllime të organizatave terroriste.
- Kërcënim nga terrorizmi kibernetik – sfidat që burojnë nga epoka kibernetike të cilat çenojnë elementët e sigurisë kombëtare.
- Rreziku i infiltrimit përmes migracionit të parregullt i personave të përfshirë në organizata terroriste - duke marrë parasysh pozitën gjeografike të vendit tonë e cila favorizon lëvizjet migratore shqetësim ngelet mundësia që luftëtarët e huaj terroristë nga vendet tjera të shfrytëzojnë kalimin tranzit, duke u përzierë edhe me emigrantët e parregullt me synim udhëtimin e tyre drejt vendeve të BE-së.
- Rreziku i infiltrimit përmes strehimit në Shqipëri të grupeve të ndryshme të të huajve për qëllime humanitare dhe që janë në konflikt me regjimet aktuale në vendet e origjinës ku mund të infiltrohen edhe pjesëtarë të organizatave të ndryshme terroriste.
- Organizatat nacionaliste me baza etnike, të cilat janë të predispozuara që kohë pas kohe të përdorin dhunën, të provokojnë incidente ndër-etnike, ndonjëherë edhe me mbështetjen e vendeve të treta për arritjen e qëllimeve politike.

- De-radikalizimi dhe vështirësitë lidhur me riintegrimin e mundshëm mbeten sfidë për kundërshtimin e akteve ekstremiste që mund të çojnë në terrorizëm.

Qëllimi strategjik: Shqipëria, një shoqëri gjithëpërfshirëse, e sigurtë, pa kërcënime terroriste, me realitetin dhe imazhin e një vendi paqësor, me standarde evropiane të sigurisë dhe të respektit të përbashkët për të drejtat e njeriut, barazinë dhe liritë themelore

REFERENCA ME KAPITULLIN PËRKATËS TË “ACQUIS”

Kapitulli 24 i Acquis (Planit Kombëtar të Integritimit Evropian) “Drejtësia, Liria dhe Siguria”

- Nënkapitulli: Lufta kundër terrorizmit

Kapitulli 31 i Acquis (Planit Kombëtar të Integritimit Evropian) “Politika e Jashtme, e Sigurisë dhe e Mbrojtjes”

- Nënkapitulli: Lufta kundër terrorizmit

Marrëveshja e Stabilizim Asociimit ndërmjet komuniteteve evropiane e shteteve të tyre anëtare dhe Republikës së Shqipërisë

- Titulli VII “Liria, drejtësia dhe siguria”

Bashkëpunimi policor dhe lufta kundër krimit të organizuar dhe terrorizmit, ndërmjet Republikës së Shqipërisë dhe BE-së, është parashikuar në Nenet 4, 82, 84 dhe 85 të Marrëveshjes së Stabilizim Asociimit. Bashkëpunimi në fushën e luftës kundër trafikëve të paligjshme, ndërmjet Republikës së Shqipërisë dhe BE-së, është parashikuar në Nenet 4 dhe 85 të Marrëveshjes së Stabilizim Asociimit. Bashkëpunimi në fushën e luftës kundër pastrimit të parave dhe financimit të terrorizmit ndërmjet Republikës së Shqipërisë dhe BE-së, është parashikuar në Nenin 4 dhe 82 të Marrëveshjes së Stabilizim Asociimit.

Gjithashtu, në Nenet 5, 82 dhe 84 të Marrëveshjes së Stabilizim Asociimit është parashikuar bashkëpunimi ndërmjet Republikës së Shqipërisë dhe BE-së në fushën e luftës kundër terrorizmit. Angazhimet në fushën e doganave janë marrë në përputhje me detyrimet që rrjedhin nga Marrëveshja e Stabilizim Asociimit, të parashikuara në nenet 14, 15, 34, 43 dhe 97. Bashkëpunimi në fushën e çështjeve penale është përcaktuar në Nenin 85 të Marrëveshjes së Stabilizim Asociimit.

- Nëntitulli: Bashkëpunimi në luftën kundër pastrimit të parave dhe drogave të paligjshme

Në këtë pjesë të MSA është parashikuar edhe lufta kundër financimit të terrorizmit.

- Nëntitulli: Bashkëpunimi kundër terrorizmit

Në këtë pjesë të MSA është parashikuar se palët bien dakord të bashkëpunojnë për të parandaluar dhe eliminuar aktet terroriste dhe financimet e tyre, veçanërisht ato që përfshijnë veprimtaritë ndërkufitare, që janë në përputhje me konventat ndërkombëtare ku ato bëjnë pjesë, si dhe me ligjet dhe aktet nënligjore përkatëse.:

- në kuadër të zbatimit të plotë të Rezolutës 1373 të Këshillit të Sigurimit dhe rezolutave të tjera përkatëse të OKB-së, instrumenteve dhe konventave ndërkombëtare;
- nëpërmjet shkëmbimit të informacionit për grupet terroriste dhe rrjeteve të tyre mbështetëse, në përputhje me të drejtën ndërkombëtare dhe atë të brendshme;
- nëpërmjet shkëmbimit të eksperiencës në lidhje me mjetet dhe metodat për të luftuar terrorizmin si dhe në fushën teknike dhe të trajnimit, dhe përmes shkëmbimit të eksperiencës për parandalimin e terrorizmit.

Qëllimi i politikës 1: *qasja parandaluese - parandalimi i terrorizmit dhe ekstremizmit e radikalizimit që çon në terrorizëm përmes sistemit të sinjalizimit të hershëm*

Masat prioritare për qëllimin e politikës 1: implementimi efektiv i sistemeve të monitorimit të kufijve dhe analizës së profileve të riskut

Qëllimi i politikës 2: *qasja hetuese - goditja e grupeve/rrjeteve dhe individëve të përfshirë në veprimtari terroriste përmes hetimit dhe zbulimit të veprave të terroriste*

Qëllimi i politikës 3: *qasja reaquese – rritja e kapaciteteve institucionale për t’ju përgjigjur sulmeve terroriste*

Qëllimi i politikës 4: qasja mbrojtëse

Fuqizimi i rendit publik, mbrojtjes së vendit dhe përgatitja për rastet e emergjencave civile

Siguria Kombëtare

Shqipëria, si vend anëtar i NATO-s, karakterizohet nga siguria, paqja dhe prosperiteti. Anëtarësimi në NATO dhe perspektiva e anëtarësimit në BE kanë forcuar demokracinë dhe rritur stabilitetin e brendshëm e vendi është shndërruar në një faktor paqeje dhe stabiliteti në rajon. Gjatë viteve të fundit, pas hyrjes së vendit tonë në NATO, është evidentuar një rritje e kërcënimeve nga shërbimet e huaja me qëndrim jo-miqësor ndaj NATO-s dhe vendit tonë. Ndonëse me hyrjen në NATO rreziku për ndonjë sulm konvencional është zvogëluar, terrorizmi apo ekstremizmi i dhunshëm, në të gjitha format dhe manifestimet e tij mund të konsiderohet si kërcënim për vendin tonë dhe Aleancën.

Rajoni i Ballkanit nga pikëpamja gjeostrategjike përfaqëson një zonë ndërthurjeje kulturore, fetare, ideologjike dhe një mjedis konkurrence për influencë politiko-ekonomike. Ky diversitet, i shfrytëzuar nga vende me qëndrim jo miqësor ndaj NATO-s, rajonit dhe vendit tonë, përbën kërcënim për paqen dhe prosperitetin e rajonit. Radikalizmi fetar dhe etnik vazhdon të jetë rrezik parësor për sigurinë në rajon, i cili rrezikon të përkeqësohet më tej si rrjedhojë e indoktrinimit, teknologjisë moderne të informacionit dhe mundësisë së aksesit të terroristëve tek armët kimike, biologjike, radiologjike apo bërthamore.

Kriza e viteve të fundit në Lindjen e Mesme është shoqëruar me një rritje të migracionit të paligjshëm dhe aktiviteteve kriminale. Migracioni, i nxitur nga situata e vështirë ekonomike, presioni demografik, konfliktet e armatosura, qeverisja e dobët dhe ndryshimet klimaterike, do të vazhdojë të jetë një çështje madhore në dekadën e ardhshme. Këto tendenca pritet të vazhdojnë dhe potencialisht do të theksohen edhe si rezultat i pandemisë të shkaktuar nga COVID-19.

Kërcënimet dhe sulmet kibernetike përbëjnë kërcënim potencial për sigurinë globale, rajonale dhe sigurinë e Republikës së Shqipërisë. Ato mund të realizohen nga një shumëllojshmëri aktorësh shtetërorë dhe jo-shtetërorë, dhe objekt i tyre mund të jenë mund të jenë administrata, bizneset, ekonomitë, Forcat e Armatosura, sistemet e transportit dhe furnizimit, sistemet energjetike, infrastruktura me rëndësi strategjike etj. Rreziku për sigurinë e sistemeve dhe rrjeteve kompjuterike të strukturave të mbrojtjes vlerësohet shumë i lartë, veçanërisht në lidhje me informacionin që trajtohet në to. Shqipëria do të mbështetet në mbrojtje të fortë dhe elastike kibernetike për të përmbushur detyrat kryesore në kuadër të Aleancës për mbrojtjen kolektive, menaxhimin e krizave dhe sigurinë së përbashkët. Sfidë për Mbrojtjen mbetet përgatitja për të mbrojtur rrjetet dhe operacionet, në kushtet e sofistikimit në rritje të kërcënimeve dhe sulmeve kibernetike me të cilat mund të përballet.

Objektivat Strategjikë – 2030

Mjedisi i përgjithshëm dinamik i sigurisë kërkon zhvillimin e kapaciteteve në mënyrë të tillë që të sigurohet vazhdimësia e realizimit me sukses të kërkesave për informacion të konsumatorëve të çdo niveli, për zbulimin në kohën e duhur të kërcënimeve dhe rreziqeve.

Bashkëpunimi i zgjeruar i inteligjencës, nëpërmjet:

- Rritjes së nivelit të bashkëpunimit me të gjithë strukturat e inteligjencës, ato të NATO/BE, me shërbimet homologe partnere, për shkëmbimin e informacionit në fushën e inteligjencës dhe kryerjen e operacioneve të përbashkëta, rast pas rasti.
- Pjesëmarrjes në veprimtaritë e organizuara nga strukturat e inteligjencës së NATO-s, me qëllim shkëmbimin e përvojës me vendet aleate dhe ato partnere.
- Rritjes së kontributit në hartimin e produkteve të përbashkëta të inteligjencës së NATO-s si: Joint Threat Assessment (JTA), Armed Forces Intelligence Assessment (AFIA), etj.

Modernizimi dhe zhvillimi i kapaciteteve:

1. Modernizimi i sistemeve të grumbullimit dhe përpunimit të informacionit.
2. Zhvillimi i kapaciteteve sipas niveleve të përcaktuara operacionale me një rritje progresive nga viti në vit në të gjithë treguesit e operacionalitetit.

Objektiva të parashikuara në kuadër të mbrojtjes kibernetike

1. Ngritja dhe vendosja në funksion të plotë operacional të Njësisë Ushtarake të Sigurisë Kibernetike, për monitorim dhe reagim në kohë reale në mjedisin kibernetik;
2. Zhvillimi i dokumenteve strategjike dhe doktrimore në fushën e mbrojtjes kibernetike si edhe aplikimi i praktikave më të mira në mbrojtjen e sistemeve të teknologjisë së informacionit;
3. Shtrirja e bashkëpunimit ndër-institucional kombëtar dhe ndërkombëtar.

Mbrojtja e vendit

Zhvillimet gjeopolitike të kohëve të fundit dhe përkeqësimi i situatës së sigurisë në kufirin lindor të Aleancës janë pasqyrë e një mjedisi ndërkombëtar sigurie nën presion të vazhdueshëm nga kërcënime komplekse, shumëdimensionale dhe me ndryshime të papritura. Këto kërcënime dhe rreziqe, të ndërthurura me konkurrencën strategjike, zgjerimin e aftësive kibernetike, hyrjen apo fuqizimin e aktorëve të rinj në skenën globale, terrorizmin apo ekstremizmin e dhunshëm, dhe pasigurinë e shkaktuar nga pandemia Covid-19, po ndikojnë ndjeshëm në natyrën, intensitetin dhe ndikimin ndaj sigurisë globale.

Ky mjedis dinamik, i shfrytëzuar nga aktorë shtetërorë me interesa rajonale dhe marrëdhënie të ngushta historike me shtete të caktuara të rajonit, nxit ndjeshëm kërcënimet dhe rreziqet në situatën e sigurisë rajonale, duke mbajtur ndezur zjarrin e nacionalizmit me qëllim pengimin e ecurisë së integritetit Euro-Atlantik të rajonit dhe krijimin e kushteve optimale për krimin e organizuar, trafikun drogës, armëve dhe qenieve njerëzore.

Me shpalljen e gjendjes së fatkeqësisë natyrore në kushtet e tërmetit shkatërrimtar të vitit 2019 dhe më vonë në kushtet e pandemisë së shkaktuar nga COVID-19, strukturat e mbrojtjes u vunë në mbështetje të institucioneve të tjera të vendit, në shpërndarjen e ndihmave dhe ofrimin e asistencës në banesë për shtresat në nevojë. Ky angazhim u krye duke përmbushur njëkohësisht me sukses angazhimet e FA-së në operacionet e Aleancës, në vende të ndryshme të botës.

Ndërkohë që kërcënimet janë në rritje, do ta kemi më të nevojshme të bashkëpunojmë me partnerët, duke u ngritur në lartësinë e tyre, duke shprehur vullnetin tonë për të investuar më tepër për njerëzit me uniformë që garantojnë mbrojtje dhe siguri. Për sektorin e mbrojtjes, kjo nënkupton, inovacion, modernizim dhe përfshirja e metodave të ndryshme të luftimit në të cilat teknologjia dhe informacioni janë faktori vendimtar që bëjnë dallimin ndërmjet fitores apo humbjes.

Në muajin shtator 2019 u miratua dokumenti i Rishikimit të Strategjisë së Mbrojtjes së Republikës së Shqipërisë, i cili përshkruan interesat strategjikë kombëtarë dhe politikat e mbrojtjes të Republikës së Shqipërisë, evidenton sasinë dhe cilësinë e kapaciteteve që duhet të disponojnë Forcat e Armatosura të Republikës së Shqipërisë (FARSH), paraqet bazën e zhvillimit të kapaciteteve të ardhshme dhe madhësinë e FARSH, si dhe përparësitë për transformimin e mëtejshëm të tyre për arritjen e synimeve dhe objektivave të përcaktuar në Politikën e Mbrojtjes së Republikës së Shqipërisë. Strategjia e re e Sigurisë Kombëtare, nga e cila do rrjedhin detyrimet kryesore kushtetuese do të përgatitet dhe miratohet në të ardhmen.

Sektori i Mbrojtjes është i fokusuar në krijimin e një Force Moderne, përditësimin e hierarkisë së dokumenteve strategjikë në fushën e mbrojtjes në përputhje me detyrimet kryesore kushtetuese që rrjedhin nga Strategjia e re e Sigurisë Kombëtare, përmbushjen e angazhimit për buxhetin e Mbrojtjes, implementimin e një modeli koherent, të shkathët dhe inovativ të Forcave të Armatosura, si dhe pjesëmarrja aktive në operacionet e drejtuara nga NATO, BE, dhe OKB por edhe në angazhime të brendshme të cilat potencialisht çojnë në pjesëmarrje më të shpeshta në aktivitete në mbështetje të popullatës.

Sfidat. Sfidat në sektorin e mbrojtjes fokusohen në përmbushjen e detyrimeve kombëtare si dhe kontributit në kuadrin ndërkombëtar kombëtar si e lidhur ngushtësisht dhe thelbësisht nga përqsja e fortë atlantike, që ka vendi ynë. Këto janë: 1) përshtatja me “Procesin e Reflektimit NATO - 2030, “Agjendën Trans-Atlantike për të Ardhmen” dhe “Konceptin e ri Strategjik” si udhërrëfyeset tona në kuadër të sigurisë brenda mundësive dhe kapaciteteve kombëtare; 2) përfundimi i reformës në fushën e Arsimimit të Lartë Ushtarak e cila do të plotësojë nevojat e mbrojtjes; 3) mbrojtja e sistemeve të komunikimit dhe informacionit dhe të infrastrukturës nga sulmet dhe manipulimet e mundshme kibernetike; 4) sinergji e plotë bashkëpunimi dhe mbështetje e përbashkët me partnerët; 5) ndërtimin e një force të ndërveprueshme dhe të shkallëzuar që mund t'i përgjigjet në mënyrë proaktive situatës dhe e aftë të veprojë në një larmi skenarësh ku lind nevoja për aktivizimin të saj.

Vizioni: “Ushtri moderne, e ndërveprueshme dhe kontribuese”

Objektivat Strategjikë – 2030

1. Përmbushja e misionit kushtetues të FARSH: Në koordinim të ngushtë me instrumentet e tjera të fuqisë kombëtare, sipas konceptit të gjithëpërfshirjes, duke angazhuar sipas ligjit të gjitha kapacitetet e vendit, publike dhe private.

2. Modernizimi i kapaciteteve të Forcave të Armatosura: Zhvillimi dhe modernizimi i mëtejshëm i kapaciteteve të mbrojtjes bazohet në misionin, objektivat strategjikë, politikat sektoriale prioritare dhe projektet me impakt kombëtar si edhe zhvillimet në kuadrin politik, ekonomik dhe financiar. Në përmbushje të këtij objektivit, në mënyrë specifike synojmë:

- Arritja dhe mbajtja e shpenzimeve në nivelin 2% të PBB për buxhetin e mbrojtjes, 20% e të cilit për investimet dhe modernizimin;
- Zbatimin e paketës së Objektivave të Kapaciteteve, me prioritet njësitë e deklaruara në NATO;
- Zhvillimin e rrjeteve të informacionit dhe komunikimit të sigurtë;

3. Ndërveprimi me Aleancën, dislokueshmëria dhe vetëmbështetja e FARSH

Vëmendje e shtuar do të kushtohet në drejtim të rritjes së ndërveprueshmërisë, dislokueshmërisë dhe vetëmbështetjes së strukturave të Forcave të Armatosura, si rezultat i rritjes së mundësisë që FARSH të angazhohet njëkohësisht për kryerjen e operacioneve brenda dhe jashtë vendit. Trajnimi i personelit do vijojë sipas standardeve kombëtare dhe atyre të NATO-s, me fokus rritjen e aftësive individuale dhe kolektive të personelit, shtabeve dhe trupës, duke integruar programin trajnues të FA-së me programin trajnues të NATO-s dhe programet e trajnimit individual të Komandës Amerikane në Evropë. Procesi i standardizimit do të jetë i fokusuar në prioritetet dhe planet e modernizimit, duke përzgjedhur për ratifikim dhe implementim dokumentet e standardeve të NATO-s që mbështesin prioritetet e FA-së, paketën e Objektivave të Kapaciteteve dhe ato që konsiderohen kritike nga Aleanca, në kuadër të ndërveprimit.

4. Reformimi i sistemit të Arsimit të Lartë Ushtarak

Akademia e Forcave të Armatosura, si institucioni i vetëm publik i arsimit të lartë, në fushën e mbrojtjes dhe të sigurisë kombëtare, do të vijojë transformimin e mëtejshëm, nëpërmes:

- Shtimit të programeve të studimit dhe zhvillimit të arsimit ushtarak si pjesë integrale e arsimit të lartë kombëtar dhe bazuar në përvojën më të mirë të vendeve të Aleancës, në mënyrë të veçantë të West Point-it (SHBA);
- Përmirësimit të infrastrukturës mësimore dhe akomoduese;
- Ndërtimit dhe funksionimit të kurseve me dimension rajonal.

5. Ndërtimi i një organizate më të zgjuar, të shkathët dhe inovative:

Me qëllim përfitimin maksimal nga zhvillimet teknologjike dhe inovacioni, sektori i Mbrojtjes do të kontribuojë në zhvillimin e shoqërisë sonë përmes mbështetjes më të gjerë të inovacionit të teknologjisë në FARSH dhe në ekonomi, duke investuar në kërkim dhe zhvillim dhe në teknologji të reja, për të zhvilluar aftësitë ushtarake të mbrojtjes civile dhe sigurisë kibernetike. Vëmendja në këtë drejtim do të fokusohet në:

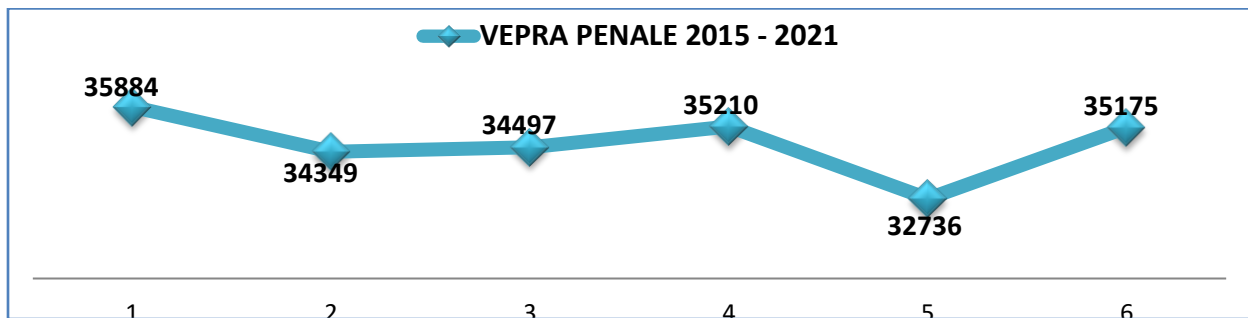
- Mënyrën e operimit të orientuar nga informacioni;
- Ndërthurjen e rigjenerimit dhe inovacionit;
- Zgjedhjet politike për çështjet e mbrojtjes do të shoqërohen nga aktivitete të komunikimit strategjik.

6. Promovimin e bashkëpunimit rajonal dhe fqinjësinë e mirë

Bashkëveprimi në kuadrin ndërkombëtar, orientohet nga roli ynë në kontekstin e NATO-s, bashkëpunimi me aleatët e ngushtë, si dhe synimet strategjike dhe objektivat parësore të politikës së jashtme të Shqipërisë. Në kuadër rajonal, do të vijojë kontributi aktiv në iniciativat rajonale dhe të synohet nxitja e bashkëpunimit, për konsolidimin e sigurisë, stabilitetit dhe paqes në Evropën Juglindore.

Siguria publike:

Niveli i rendit publik dhe sigurisë në vendin tonë gjatë viteve të fundit paraqitet në parametra normal, si rezultat i rritjes së aftësive profesionale të Policisë së Shtetit dhe forcimit të kontrollit të territorit. Shqipëria është sot një vend më i sigurt për të gjithë ata që jetojnë në territorin e saj, për jetën, bizneset dhe pronat e tyre, për investimet e huaja dhe turistët që e vizitojnë atë. Numri i veprave penale të evidentuara gjatë periudhës 2015-2021, sipas viteve paraqitet në grafikun e mëposhtëm.

Gjatë gjithë periudhës 2015-2021 nga analiza e treguesve të aksidenteve rrugore rezultojnë se çdo vit në karahsim më vitin paraardhës ka patur reduktim të numrit të aksidenteve rrugore nga 2,6% deri në 17.6% më pak, me përjashtim të vitit 2016. Reduktime të ndjeshme gjatë periudhës 2015-2021 ka patur edhe përsa i përket pasojave të ardhura nga aksidentet rrugore.

Numri i aksidenteve rrugore të ndodhura gjatë periudhës 2015-2021 dhe pasojave të ardhura, sipas viteve janë si më poshtë:

Nr.	VITI	AKSIDENTE	TË VRARË	PLAGOSUR RËNDË	PLAGOSUR LEHTË
1.	2015	1992	270	402	2020
2.	2016	2032	269	450	2059
3.	2017	1978	222	369	2026
4.	2018	1718	213	312	1766
5.	2019	1498	227	260	1557
6.	2020	1234	181	183	1234
7.	2021	1376	197	250	1413

Përforcimi i zbatimit të ligjit në fushën e sigurisë rrugore ka luajtur rol të veçantë për të parandaluar sjelljet e shpeshta të rrezikshme të përdoruesve të rrugës. Përqëndrimi i përpjekjeve të strukturave të policisë rrugore për përforcimin e zbatimit të ligjit në veçanti në drejtim të parandalimit të shkeljeve të rregullave të qarkullimit rrugor në lidhje me shpejtësinë tej normave të lejuara, drejtimi i mjetit nën efektin e alkoolit dhe pa dëshmi aftësie, mos respektim i sinjalistikës rrugore dhe parakalimet e gabuara, ka ndikuar ndjeshëm në reduktimin e aksidenteve rrugore dhe të pasojave të ardhura.

Gjatë viteve 2016-2018 policia rrugore u riorganizua, ku është implementuar sistemi i tabletave digjitale (250 njësi). Impakti i futjes së tyre në përdorim, përveç lehtësisë të punës në plotësim dhe verifikim në kohë reale të mjeteve, drejtuesve të mjeteve, alerteve të ndryshme ka qenë dhe identifikimi dhe kapja e shumë personave në kërkim në Tiranë, Durrës, Lezhë, Elbasan, Vlorë dhe në disa raste edhe të mjeteve të vjedhura, etj. Gjatë periudhës 2015-2020, masat e marra dhe të zbatuara nga Policia e Shtetit janë fokusuar në ndryshimin cilësor të

sistemit të kontrollit të territorit dhe policimit në komunitet, në funksion të parandalimit të kriminalitetit dhe shkeljeve të ligjit, si më poshtë:

- Riorganizimin e strukturave vendore të policisë, mbështetur mbi një analizë rreth dinamikave të kriminalitetit, sipërfaqes së territorit dhe nurmit të popullsisë.
- Rivlerësimi i rolit të punonjësit të policisë në komunitet.
- Përcaktimi i detyrave funksionale dhe përgjegjëse për mbikëqyrjen e territorit dhe veprimtarive në komunitet.
- Bashkëpunimi me institucionet e tjera shtetërore për identifikimin e shkeljeve të ligjit në territor.
- Identifikimi i autorëve të veprave të ndryshme penale dhe vënia e tyre para përgjegjësisë ligjore.
- Mbështetja e institucioneve të tjera shtetërore dhe subjekteve juridik e fizik në fushën e zbatimit të ligjit.

Fuqizimi i të gjithë aktorëve të përfshirë në ruajtjen e rendit dhe sigurisë është një faktor kyç në rritjen e efikasitetit të institucioneve qendrore dhe vendore në parandalimin dhe trajtimin e kriminalitetit, dhunës, bullizmit, diskriminimit, ngacmimeve dhe fenomeneve të tjerë problematike për qytetarët.

Reformimi i strukturave dhe funksionimit të Policisë së Shtetit me fokus në reformën e personelit, rritjen e bashkëpunimit operacional, shkëmbimin në kohë të informacionit policor, mbështetjes logjistike dhe aktiviteteve të ndërgjegjësimit të publikut, si dhe përmirësimet në drejtim të transparencës, digjitalizimit të shërbimeve të policisë, shërbimit ndaj qytetarit, si dhe trajtimit financiar, ekonomik dhe logjistik konsiderohen arritje të dukshme dhe të prekshme.

Në këtë kuadër, ndryshimet organizative të realizuara janë fokusuar në:

- Modelimin dhe fuqizimin e njësive vendore (Komisariateve/Stacioneve të Policisë), duke u ngarkuar të gjithë përgjegjësinë për kontrollin e territorit, mbrojtjen e zbatimit të ligjit dhe luftën kundër krimit, si dhe kompletuar strukturat me kapacitet e nevojshme për kryerjen e detyrave;
- Riformatimin e strukturave dhe shërbimeve policore përgjegjëse që do të ndjekin drejtime e forma të veçanta të krimit, nga niveli i drejtorisë së policisë vendore deri tek strukturat qendrore, të përgjegjëseve, raporteve dhe procedurave të punës së tyre;
- Organizimin e strukturave të veçanta për të ndjekur disa forma të veçanta të krimit (vrasjet, veprat terroriste, trafiqet, drogat, pastrimi i parasë, krimi kompjuterik, korrupsioni nga funksionarët e lartë, etj), të cilat kanë veçori e vështirësi për t'u zbuluar e dokumentuar, duke përdorur parimet profesionale dhe përvojën e vendeve perëndimore.

Një prej risive më të mëdha në nivel vendor për fuqizimin e sigurisë publike janë Këshillat Vendorë të Sigurisë Publike (KVSP). Procesi i ngritjes së KVSP-ve në Shqipëri nuk është shoqëruar deri më tani me akte ligjore ose nënligjore akoma, por synohet që ky mekanizëm këshillues të bëhet funksional në vazhdimësi.

SFIDAT

Problemet të cilat ndikojnë në sigurinë në komunitet, që nga aktet kriminale në fushën e sigurisë në komunitet e deri tek problemet e funksionimit të mekanizmave relevantë në këtë fushë, janë një ndër sfidat kryesore për shtetin dhe shoqërinë shqiptare në përgjithësi. Sfidë mbetet:

- Parandalimi i veprave penale dhe krimeve të tjera, duke u udhëhequr nga filozofia e “Policimit në komunitet”, përmes ndërveprimit të vazhdueshëm me komunitetin dhe organet e vetëqeverisjes vendore;
- Sigurimi i ligjshmërisë në territor dhe një marrëdhënie të re me biznesin, komunitetin në tërësi dhe shoqërinë civile në funksion të garantimit të sigurisë së qytetarëve;
- Përmirësimi imenaxhimit të qarkullimit rrugor me synim minimizimin e aksidenteve; parandalimit dhe përballimit të situatave emergjente;
- Marrjes së përgjegjësisë dhe llogaridhënies së institucioneve përgjegjëse dhe koordinimit më të mirë të mekanizmave në nivel qendror dhe vendor si p.sh krijimi, forcimi dhe institucionalizimi i Këshillave Vendorë të Sigurisë Publike, ridimensionimit të rolit të prefektit për menaxhimin dhe koordinimin e kontrollit në territor

Qëllimi i Politikës Nr. 1: Rritja e parametrave të sigurisë në komunitet

Qëllimi i politikës nr. 1 synon, rritjen e sigurisë në komunitet nëpërmjet sigurisë rrugore, uljes së kriminalitetit/sjelljeve anti shoqërore në komunitet, uljen e veprave penale që çënojnë sigurinë në komunitet. Përmirësimi i sigurisë rrugore do të arrihet nëpërmjet një angazhimi ndërinstytucional dhe mbarëkombëtar, ku çdo institucion me përgjegjësi në këtë fushë do të përmbushë detyrimet e tij me prioritet. Për këte qëllim duhet të fillojnë ndryshimet në kodin rrugor dhe rritja e investimeve në sistemet e monitorimit të trafikut dhe digjitalizimin të proceseve që kanë të bëjnë me përdoruesit e automjeteve dhe sjelljen e tyre. Gjithashtu këto ndryshime duhet të synojnë vizionin e BE-së (Vizioni Zero), lidhur me objektivin e saj strategjik afatgjatë për të arritur afër zero vdekjeve dhe zero lëndime serioze në rrugët e BE-së deri në vitin 2050 dhe objektivin afatshkurtër për të reduktuar vdekjet dhe lëndimet e rënda me 50% deri në vitin 2030 në përputhje me Deklaratën e Valetës;

Angazhimi i strukturave përgjegjëse të transporti rrugor dhe ato të rrugëve në monitorimin dhe menaxhimin e trafikut, duhet të jetë pjesë e punës koordinuese të strukturave të policisë në interes të rritjes së sigurisë rrugore. Përveç punës për ndërtimin e rrugëve, këto struktura duhet të ndjekin problematikën që paraqet cilësia dhe siguria e tyre, ngarkesa e trafikut dhe aspekte të lirshmërisë së qarkullimit. Për këtë qëllim, duhet që sa më parë të krijohet Qendra Operacionale e Qarkullimit Rrugor, e cila të mbledhë dhe të përpunojë gjithë informacionin për qarkullimin rrugor në vend dhe të bëjë optimizimin e tij në mënyrë të përhershme.

Në mbështetje të realizimit të aktiviteteve të lartpërmendura, do të miratohet dhe do të fillojë zbatimi i “Planit të Veprimit Policia Rrugore 2030”, i cili do të parashikojë masa të gjithanshme për përmirësimin e kuadrit ligjor e rregullator, përmirësime organike, rritjen e profesionalizmit në radhët e Policisë Rrugore, komunikimin dhe ndërgjegjësimin e publikut, mbështetjen teknologjike në shërbim të sigurisë rrugore dhe bashkëpunimin ndërinstytucional. Pritshmëritë në këtë drejtim do të jenë menaxhimi bashkëkohor i trafikut rrugor dhe garantimi maksimal i sigurisë rrugore krahasuar me standardet evropiane.

Synohet jo vetëm të siguria e drejtuesve të automjeteve por edhe të siguria e këmbësorëve dhe çiklistëve dhe e disa grupeve të tjera demografike (p.sh. përdoruesit e moshuar të rrugës, përdoruesit me lëvizshmëri të reduktuar) nuk duhet të rrezikohen.

Gjithashtu qëllimi i kësaj politike lidhet me parandalimin e kriminalitetit, uljen e veprave penale që çënojnë sigurinë në komunitet dhe rritjen e efikasitetit të shërbimit policor në kontrollin e territorit. Rritjen e ndërveprimit për parandalimin dhe adresimin e problematikave në shkollat parauniversitare nëpërmjet

mësuesve, drejtuesve të shkollës dhe Policisë (SPZ) dhe komuniteteve nëpërmjet mekanizmit shkolla si qendër komunitare.

Qëllimi i Politikës Nr.2: Angazhimi dhe ndërveprimi me komunitetin

Kjo politikë ka në thelb filozofinë e policimit në komunitet, duke synuar vendosjen dhe ruajtjen e besimit të ndërsjellë si qëllim kryesor të komponentit të parë thelbësor të sigurisë në komunitet, atë të partneritetit me komunitetin, ka në thelb parandalimin e sjelljeve kriminale duke i angazhuar dhe ndërvepruar me komunitetin nëpërmjet edukimit/ndërgjegjësimit, përmirësimit të komunikimit me publikun si dhe instiucionalizimin e Këshillave Vendorë të Sigurisë Publike.

Nga ana tjetër, edhe komuniteti duhet të jetë i përkushtuar të ndihmojë punonjësit e policisë në identifikimin dhe zgjidhjen e detyrave të tyre. Kalimi nga mënyra reaktive (goditëse) e policimit tek ajo proaktive (parandaluese). Gjithashtu, bashkëpunimi dhe angazhimi i policisë së shtetit duhet të jetë proaktiv në mekanizmat ekzistues të trajtimit të problemeve të ndryshme shoqërore, si MKR kundër dhunës në familje, GTN kundër abuzimit të fëmijëve, tryezat anti-trafikim etj.

Gjithashtu kjo politikë synon që punonjësit e policisë të kenë një punë sa më dinjitoze dhe me impakt, prandaj duhet të ketë infrastrukturë zyrtare në zonat policore urbane dhe rurale, uniformë dinjitoze, mjete e pajisje policie dhe mënyra motivimi. Në fokus do të jetë zhvillimi i protokolleve gjithëpërfshirës për parandalimin dhe raportimin e dhunës, ngacmimit dhe sulmeve seksuale, bullizmit dhe ekstremizmit të dhunshëm në institucione arsimore parauniversitare. Një rol të rëndësishëm këtu do të kenë bashkëpunimi dhe koordinimi i veprimeve me Bashkinë/Koordinatorin Vendor dhe ETN-të për trajtimin e rasteve të dhunës në familje, apo dhe NJMF-të/PMF-të dhe GTN-të për rastet e abuzimit të fëmijëve.

Shtirja e rolit të Oficerëve të Sigurisë në institucione arsimore parauniversitare, në të gjitha institucionet arsimore të vendit (aktualisht kjo strukturë funksionon vetëm në 150 gjimnaze), përfshirë këtu shkollat fillore. Kjo strukturë është e domosdoshme për sinjalizimin, parandalimin dhe adresimin e problematikave në shkollë nëpërmjet ndërveprimit me mësuesit, drejtuesit e shkollës dhe Policisë (SPZ). Qëllimi i kësaj strukture nuk është ndëshkimi, por ndërgjegjësimi, edukimi dhe ofrimi i mbështetjes mbi problematikave të sigurisë që nxënësit mund të hasin në ambientet e shkollës.

Këshillat Vendorë të Sigurisë Publike, duhet të funksionojnë si një mekanizëm koordinues, identifikues dhe menaxhues në nivel vendor mbi problematikave që lidhen me sigurinë e komunitetit, të drejtuar nga Kryetari i Bashkisë. Ky mekanizëm përbën në vetvete një instrument të qëndrueshëm bashkëpunimi. Si një risi, e ndërmarrë që nga viti 2016, ky mekanizëm është konceptuar të trajtojë çështjet e sigurisë duke garantuar të drejtat e njeriut dhe forcuar shtetin e së drejtës.

Qëllimi politik 2 synon gjithashtu:

- Zgjerimin dhe përmirësimin e kuadrit ligjor shqiptar mbi përcaktimin e kompetencave funksionale dhe procedurale në ngarkim të KVSP-ve;
- Nxitjen e bashkëpunimit të institucioneve qendrore e në nivel vendor për t'u angazhuar me komunitetin, përfaqësuesit fetarë, organizatat e shoqërisë civile si dhe aktorë të tjerë, me qëllim identifikimin dhe parandalimin e problematikave në kuadër të sigurisë publike;
- Identifikimin dhe kuptimin e shqetësimeve socio-ekonomike, të komuniteteve lokale, në mënyrë që të bëhet i mundur trajtimi i shkaqeve rrënjësore mbi parandalimin, identifikimin, referimin dhe trajtimin e fenomeneve negative në dëm të qytetarëve.

Qëllimi i Politikës 3: “Kontrolli i Territorit”

Ky qëllim politik, synon kontrollin e plotë të territorit, jo vetëm në fushën e ndërtimeve pa leje, por të mjedisit ujrave dhe pyjeve si edhe paligjshmërive të tjera. Në fokus do të jenë edhe puna për krijimin e “qyteteve të sigurta për gratë dhe vajzat” (në përputhje me OZHQ 11.7), të cilat mund të lëvizin pa frikën e ngacmimit apo dhunës (verbale, fizike e seksuale) në hapësirat publike urbane dhe rurale

Kontrolli i plotë i territorit në funksion të garantimit të zbatimit të ligjshmërisë është një detyrë e rëndësishme e një sërë aktorëve që kanë detyrim ligjor në këtë drejtim. Ky kontroll përfshin një tërësi procesesh, duke filluar nga mbikëqyrja e zonave urbane dhe rurale, zonave turistike duke prekur të gjitha hapësirat e tjera (malore, fushore, pyjore, etj.) në të gjithë territorin e vendit për parandalimin e veprave penale dhe paligjshmërisë në territor.

Kontrolli i territorit, do të konsolidohet nëpërmjet përdorimit të teknologjisë dhe investimeve të konsiderueshme në sistemet e droneve inteligjente dhe ato satelitore për monitorimin e çdo veprimtarie të kundërligjshme dhe kryesisht për sinjalizimin e rrezikut me qëllim parandalimin e tyre.

Në vijim të këtij procesi do të synohet gjithashtu rritja e kapaciteteve vepruese, zhvillimi dhe digjitalizimi i procesit inspektues, ngritja e bazës së të dhënave për veprimtarinë e IKMT, modernizimi dhe pajisja me mjete e makineri për përmbushjen e përgjegjësive institucionale. Policia e Shtetit do të marrë një rol parësor në kontrollin e territorit duke u bërë forca e vetme përgjegjëse për evidentimin e çdo lloj forme jashtligjshmërie me territorin.

Policia e Shtetit do të marrë një rol të rëndësishëm në kontrollin e territorit duke u bërë forcë kryesore përgjegjëse për evidentimin e çdo lloj forme jashtëligjshmërie ndaj territorit, mjedisit dhe pyjeve. Njëherësh, veprimet e përbashkëta të Policisë së Shtetit me institucionet tjera do të përqëndrohen në masat parandaluese, si dhe në penalizimin e shkelësve të ligjit. Aksioni i strukturave shtetërore për heqjen e ndërtimeve pa leje në bregdet, në zonat e mbrojtura dhe në interes të planeve kombëtare e rajonale zhvillimore do të intensifikohet më tej.

Mbrojtja Civile dhe Emergjencat:

Për shkak të pozitës gjeografike, Shqipëria është një vend i prirur ndaj fatkeqësive natyrore, si tërmetet, përmytjet, zjarret në pyje dhe rrëshqitjet e dheut. Shqipëria shtrihet në një zonë sismikisht aktive dhe lëkundjet janë të zakonshme, ndërsa tërmetet e mëdha janë më pak të shpeshta, por ndodhin. Sipas raportit vjetor të riskut botëror, i cili llogarit indeksin e riskut të fatkeqësive për 180 vende bazuar në ekspozimin, ndjeshmërinë, vulnerabilitetin dhe aftësitë përballuese dhe adaptuese, Shqipëria renditet e para në Evropë dhe e 61-ta në botë.

Ndryshimet klimatike të viteve të fundit të shoqëruara me zjarre masive në të gjithë territorin, ndryshime të theksuara të temperaturave dhe kushteve të motit, përmytjeve të crregullta me forcë në rritje e plot fenomene të tjera natyrore të pazakonëta deri disa vite më parë, e kanë nxjerrë edhe më në pah nevojën për përgatitjen dhe përballjen e fuqishme sistematike që duhet në raste të tilla.

Përvojat e fundit treguan se ekziston një nevojë urgjente për të forcuar gatishmërinë ndaj fatkeqësive dhe aftësitë e menaxhimit të riskut, për të miratuar sisteme dhe procedura të përshtatshme reagimi dhe për të përmirësuar kapacitetin institucional për koordinimin dhe menaxhimin e reduktimit të risqeve nga fatkeqësitë për bashkëveprimin midis niveleve publike të qeverisë, si dhe me aktorët privatë dhe ata të shoqërisë civile. Në këtë drejtim, vëmendja u përqëndrua në përmirësimin e bazës ligjore në kuadër të emergjencave civile çka bëri të mundur vendosjen e koncepteve moderne, gjithëpërfshirëse dhe në përputhje me terminologjinë evropiane e

botërore, duke synuar zbatimin më efektiv të masave për zvogëlimin e riskut nga fatkeqësitë dhe mbrojtjen civile, të cilat nga ana e tyre kanë një ndikim thelbësor në zhvillimin e qëndrueshëm të vendit.

Me qëllim përmirësimit e mëtejshëm të punës, nga viti 2017 planifikimi dhe përballimi i emergjencave civile janë përgjegjësi e Ministrisë së Mbrojtjes, ku është ngritur dhe funksionon Agjencia Kombëtare e Mbrojtjes Civile (AKMC), e cila ka përgjegjësinë për zvogëlimin e riskut nga fatkeqësitë dhe mbrojtjen civile, në të gjithë territorin e Republikës së Shqipërisë. Funksionalizimi i AKMC, është i fokusuar në plotësimin dhe forcimin e kapaciteteve dhe krijimin e kushteve të përshtatshme të infrastrukturës së mbrojtjes civile dhe emergjencave.

Objektivat Strategjikë

- Krijimi, konsolidimi dhe përforcimi i strukturave të emergjencave civile në nivel qendror dhe vendor, për të siguruar komunikimin dhe informimin e hershëm nga rreziqet e mundshme, gatishmërinë, koordinimin dhe përgjigjen në situatat e emergjencës civile në nivel vendor, rajonal e kombëtar si edhe menaxhimin e informacionit mbi humbjet nga fatkeqësitë;
- Ngritja e Qendrës Kombëtare të Trajnimit për Mbrojtjen Civile dhe zhvillimi i burimeve njerëzore të sistemit të mbrojtjes civile, për të siguruar kushtet e përshtatshme për trajnimin e personelit dhe aktorëve të tjerë të sistemit të mbrojtjes civile;
- Rritja e kapaciteteve teknike të strukturave operacionale të mbrojtjes civile;
- Krijimi dhe funksionimi i rrjetit të vullnetarëve për angazhimin në aktivitete të mbrojtjes civile apo në operacionet e parandalimit dhe të përballimit të fatkeqësive natyrore dhe fatkeqësive të tjera në nivelin qendror dhe lokal;
- Plotësimi i kuadrit nënligjor duke u fokusuar në Strategjinë Kombëtare për Zvogëlimin e Riskut nga Fatkeqësitë, vlerësimin e riskut nga fatkeqësitë në nivel qendror dhe Planin Kombëtar për Emergjencat Civile.
- Përbushja e kushteve dhe anëtarësimi në Mekanizmin Europian të Mbrojtjes Civile;
- Bashkëpunimi dhe ndërveprimi me strukturat homologe rajonale në drejtim të mbështetjes së ndësjelltë në kuadër të mbrojtjes civile.

Krijimi i një mjedisi mundësues për shoqërinë civile dhe zhvillimin e saj

Subjektet e regjistruara si organizata pa qëllim fitimi, kanë një rol të rëndësishëm dhe të pazëvendësueshëm në përfaqësimin dhe promovimin e grupeve të interesit publik në fushat përkatëse të aktivitetit të tyre. Ndonëse numri i organizatave të rregjistruara është relativisht i lartë, vetëm një pjesë e tyre arrijnë të jenë aktive gjatë gjithë vitit. Fokusi i aktivitetit të OJF-ve ndjek shpesh planet zhvillimore të partnerëve, ndërsa intensiteti i punës dhe rezultatet e tyre varen shpesh nga ecuria e mbështetjes financiare nga jashtë.

Në vazhden e reformave dhe të rrugëtimit të Shqipërisë drejt BE, shteti shqiptar ka zhvilluar dhe vënë në përdorim mekanizma dhe platforma të ndryshme që kanë si qëllim të mbështesin pjesëmarrjen e OJF-ve në proceset e politikëbërjes. Nëpërmjet AMSHC, shteti shqiptar ka vënë në dispozicion një linjë buxhetore për të mbështetur zhvillimin e sektorit të OJF si dhe punën e tyre.

Organizatave e shoqërisë civile kane përfituar gjithashtu nga marrëdhëniet me simotrat e tyre në rajon dhe BE për të ngritur dhe fuqizuar rrjetet me impakt në politikeberje në Ballkan dhe në shtetet anetare të BE. Nga ana tjetër, sinergjitë me organizatat bamirese të huaja të fokusuara në zonat rurale dhe me të varfra kane kontribuar në lehtësimin e kushteve të jetesës së banorëve të këtyre zonave.

Fillimi i negociatave me BE pritet të ndikojë pozitivisht dhe fokusi i punës së OJF-ve do të kushtëzohet për nga përmbajtja si dhe nga forma. Përmbajtja do të duhet të përvijohet në kuadrin e kapitujve të negociatave dhe të reformave të nderlidhura, ndërsa forma e pjesëmarrjes do të bazohet gjithashtu në shembujt e suksesshëm të vendeve fqinje. Po ashtu, progresi drejt anetaresimit hap mundësi të tjera pjesëmarrjeje në komponente politike-berje të BE, që shoqërohen me mundësi mbështetjeje financiare shtese dhe qasje në linja të reja dhe me të medha buxhetare.

Konteksti gjeo-politik dhe situatatat financiare që pasojnë pritet të rrisin vëmendjen dhe kërkesat e qytetarëve ndaj politike-berjes. Si pasojë, roli i OJF-ve si zë i qytetarëve dhe përfaqësuesi tjetër i interesave të tyre në nivel komuniteti, lokal, kombëtar, rajonal dhe në BE, merr një rëndësi strategjike.

Sektori i OJF në Shqipëri karakterizohet nga nën-grupe aktive në sektore të ndryshëm. Sfidë kryesore me të cilën sektori përballë është legjitimiteti i organizatave të shoqërisë civile. OJF përfaqësues të interesave të qytetarëve janë relativisht të pakta dhe të fokusuar kryesisht në aktivitete në shërbim komuniteteve të caktuara apo në fusha të vecanta si në sektorin e mjedisit. Nismat për një përfaqësim shumë-sektorial përtej sektorit të mjedisit kane rezultuar të perkohshme, për shkak të interesit të ulët të qytetarëve për çështje të vlerësuar jo-urgjente dhe larg vendit ku banojnë, si dhe nga një vëmendje e ulët e donatorëve për çështje urgjente por që nuk janë në plan-programet e tyre shumë-vjeçare. Niveli i aktivizimit qytetar shpesh është ulur me shuarjen e kauzës për të cilën OJF kane qene fillimisht të angazhuar.

Një kategori tjetër e OJF e merr legjitimitetin nga cilësia e shërbimeve që ofron kontraktoreve të ndryshëm. Duke qene bartës të njohurive të specializuara (kryesisht në fusha sociale dhe të mjedisit), këto struktura plotësojnë nevojat e institucioneve qoftë shtetërore, qoftë të donatorëve të ndryshëm të huaj të cilët konsultimin me OJF e kane kusht për disbursimin e fondeve.

Duke u varur në mënyrë jo të qëndrueshme nga donacionet institucionale vendore ose të huaja, sektori i OJF në Shqipëri përballë me rrezikun e humbjes së kontaktit me nevojat e qytetarëve dhe për pasojë reduktimin e legjitimitetit. Nga ana tjetër, shpesh institucionet shtetërore dhe donatorët e ndryshëm rrezikojnë të kontribuojnë në rritjen e nivelit të mos-besueshmërisë së shoqërisë drejt tyre dhe të humbasin një nga partnerët e tyre të besueshëm qoftë për zbatimin e inisiativave të ndryshme, qoftë për ofrimin e njohurive të specializuara në sektore të ndryshëm.

Duke marrë parasysh dobësitë sa më sipër, fokusi i donatorëve bilaterale është zhvendosur nga ngritja e kapaciteteve të organizatave jo-qeveritare, drejt rritjes së qëndrueshmërisë së tyre dhe mbi të gjitha, në rritjen e impaktit në terren. Si pasojë, një numër relativisht i lartë programesh mbështetëse kane filluar të funksionojnë ku synimi është mbështetja e shembujve lokale të suksesshëm, dhe identifikimi dhe mbështetja e tyre. Në këtë drejtim, një qasje transversale unike nga mbulimi, përfshirja dhe impakti është duke u zbatuar në kuadrin të Titullit Evropian "Tirana Kryeqyteti Evropian i Rinisë 2022".

Vizioni: *Mbështetja dhe inkurajimi i OJF shqiptare për një përfaqësim sa më të qenësishëm dhe aktiv të interesave të qytetarëve dhe një kontribut praktik në reformat e ndërmarrja dhe në politikën zhvillimore dhe të integritit në BE, në nivel komuniteti, lokal, kombëtar, rajonal dhe në politikën e BE-së që ofrojnë mundësi për një qasje të tillë.*

Objektivat Strategjike

SKZHI 2030 synon rritjen e reziliences, rendesise, legjitimitetit dhe impaktit te aktoreve te sektorit te OJF ne Shqiperi si: i) perfaqesues te interesave te grupeve qytetare; ii) mbajtes te njohurive kritike te domosdoshme per suksesin dhe qendrueshmerine e reformave, politikave sektoriale dhe progresit te vendit drejt BE-se; dhe, iii) partnere te institucioneve dhe faktore ne suksesin e reformave, te zhvillimit te vendit dhe progresit te vendit drejt BE-se.

Objektivi Nr. 1. Perfundimi, zbatimi, dhe permiresimi i vazhdueshem i kuadrit ligjor, institucional dhe financiar qe rregullon funksionimin e OJF ne Shqiperi

Objektivi Nr. 2. Vleresimi, rishikimi dhe zbatimi i kuadrit institucional i pjesemarrjes se OJF ne politikeberje ne te gjitha nivelet: komunitar, lokal, kombetar, rajonal dhe BE, kompletuar me burimet e nevojshme

Objektivi Nr 3. Rivitalizimi dhe permiresimi i mekanizmave koordinues te mbeshtetsve te OJF kombetare dhe nderkombetare, dhe mekanizmave zbatues dhe burimeve perkatese; dizajnimi dhe adoptimi i nje qasjeje perfshirese te OJF-ve ne te gjithë cikilin e jetesimit te ndihmes se huaj, me fokus te veçante IPA

- Standardizimi dhe revitalizimi i mekanizmit koordinimit te programimit te objektivave te partnereve te BE-se, dhe te tjere drejt sektorit te shoqerise civile;
- Krijimi i hapësirës dhe inkurajimi i partneritetit me dhe perfshirjes se aktoreve te specializuar te shoqerise civile ne te gjithë politikat dhe projektet e mundeshme ne mbeshtetjeve te reformave dhe progresit drejt BE-se;
- Koordinimi dhe lufta kundrejt praktikave negative ne sektorin e OJF, si flukset financiare problematike, ndervaresia nga aktore jo-miq, etj.

Objektivi Nr 4: promovimi i rasteve te suksesit dhe identifikimi i mekanizmave te pershtatshem per te mobilizuar qytetaret – ne zona urbane dhe rurale – ne aktivitete qe synojne mbrojtjen dhe promovimin e interesit te komunitetit dhe te mirave te perbashketa:

- Promovimi i bashkekrijimit dhe bashkeqeverisjes (si pervoje e mire Titulli Evropian “Tirana Kryeqyteti Evropian i Rinise 2022”);
- Nxitja dhe mbeshtetja e bashkepunimit multi-nivelesh mes botes akademike, biznesit dhe OJF
- Promovimi i dixhitalizimit & IT ne qeverisjen e OJF per te rritur eficiencen e tyre

Qeverisja e mirë, e hapur dhe administrimi publik

Reforma e mirëqeverisjes dhe administrimit publik është një nga shtyllat e procesit të zgjerimit, bashkë me shtetin e së drejtës dhe qeverisjen ekonomike, të cilat përbëjnë edhe bllokun e parë që hapet në kuadër të procesit të negociimit. Një mirëqeverisje efikase dhe administratë publike që funksionon sipas standardeve të BE-së si dhe një menaxhim cilësor është e domosdoshme për qeverisjen demokratike.

Në këtë këndvështrim, përpjekjet e Qeverisë kanë qenë të fokusuar në kriterin politik që lidhen veçanërisht me reformat e mirëqeverisjes, e cila prek gjerësisht administratën publike, financat publike, shërbimet publike, dixhitalizimin, antikorrupsionin dhe qeverisjen vendore.

Pavarësisht sfidave të shumta të krijuara nga tërmeti i 2019 dhe pandemia COVID-19, gjatë viteve të fundit Shqipëria ka bërë progres në zbatimin e reformave të rëndësishme në fusha të ndryshme të administratës publike. Një nga qëllimet kryesore të sistemit të mirëqeverisjes është rritja e cilësisë së menaxhimit, llogaridhënies dhe transparencës. Për të krijuar një sistem efikas politikash dhe projektligjesh sa më gjithëpërfshirëse dhe transparente, janë krijuar mekanizmat e nevojshëm ligjorë që sigurojnë pjesëmarrjen e publikut. Konsultimi publik është një nga gjashtë fushat e parimeve të administratës publike të monitoruara nga Komisioni Evropian dhe është pjesë e objektivit të politikës të strategjisë së reformës së administratës publike.

Konsultimi publik gjatë vitit 2021 ka ndjekur trend pozitiv të performancës që vijon nga viti 2019, duke shënuar rritje të treguesve të cilësisë në lidhje me zbatimin e procesit. Mesatarja e tre viteve të fundit të realizimit të indeksit të konsultimit publik është 72%, duke treguar zhvillim pozitiv. Ecuria e kuadrit strategjik për vitin 2021 rezulton se janë hartuar dhe publikuar 34% e raporteve të monitorimit dhe vlerësimit për strategjitë më të rëndësishme, duke rezultuar rreth 20.3% më i lartë krahasuar me 2019 dhe 2018. Lidhur me strategjitë në kuadër të mirëqeverisjes, indeksi i performancës për raportet e monitorimit rezulton të jetë 30.06%.

Ndërsa, Indeksi i Raportimit dhe Transparencës për gjashtëmujorin (2021) rezulton 22.3%, duke paraqitur një trend të qëndrueshëm krahasuar me vitin e plotë 2020 (49%), dhe 5.3 pp më i lartë krahasuar me vitin e plotë 2019 (17%), ku vëllimi më i madh i raporteve mbulohet nga GMIP/IPMG për Mirëqeverisjen dhe Administratën Publike.

Për sa i përket përmirësimit të procesit të rekrutimit, tashmë i dixhitalizuar në çdo fazë, duke filluar nga aplikimet për një pozicion pune, vlerësimi i dosjeve të aplikantëve, gjenerimi automatik i testit me shkrim, Banka e Pyetjeve dhe vlerësimi i testit elektronik, puna ka vijuar me pasurimin e mëtejshëm të Bankës së Pyetjeve për të rritur cilësinë e testimeve të kryera dhe duke kontribuar drejtpërdrejt në rritjen e transparencës në procedurat e rekrutimit. Platforma e integruar administrata.al dedikuar administratës publike, ka përmirësuar ndjeshëm komunikimin dhe ndërveprimin ndërmjet institucioneve, duke shënuar një hap më tej drejt unifikimit dhe standardizimit të procedurave dhe praktikave të menaxhimit të burimeve njerëzore.

Portali e-Albania u shërben 2.148.407 qytetarëve dhe 160.575 bizneseve (2.3 milionë të regjistruar) pa asnjë kosto, pa prituri në radhë dhe pa pasur asnjë kontakt fizik me punonjësit apo administratën. Janë bërë 12.5 milionë aplikime për shërbime elektronike kryesisht në shërbime të gjendjes civile, turizëm, kulturë dhe art, financë dhe ekonomi, shërbime sociale, arsim, punë të jashtme etj. Për sa i përket qeverisjes elektronike dhe ofrimit të shërbimeve publike interaktive për qytetarët dhe bizneset, treguesi kryesor i ofrimit të shërbimeve është arritur ku 90% të të gjitha shërbimeve publike ofrohen vetëm online. Në platformën e-Albania aktualisht ofrohen më shumë se 1200 shërbime elektronike vetëm online.

E-engineering për shërbimet publike si masë e nevojshme për thjeshtësimin e procedurave administrative dhe reduktimin e numrit të hapave proceduralë të ndërmarrë nga qytetarët dhe stafi mbështetës është arritur në 91%. Gjithashtu niveli i

Shërbimet Publike:

3

milionë përdorues do të marrin shërbime online në vitin 2030, krahasuar me 2.4 milionë gjatë vitit 2021

realizimit të produkteve të axhendës digjitale është shumë i mirë (bazuar në shkallën 86%-110% të outputeve/aktiviteteve të realizuara).

Niveli i kënaqësisë (%) tek qytetarët për cilësinë e shërbimit të ofruar është arritur në 79%. Sondazhi vjetor i opinionit “Besimi në Qeverisje” gjatë vitit 2020 tregoi se një përqindje relativisht më e lartë e të anketuarve kishin vizituar një qendër ADISA (29% në 2020 krahasuar me 24% një vit më parë). Ndër ta, 73.4% janë shprehur të kënaqur ose shumë të kënaqur me shërbimet, me një rritje prej 4 pikë përqindjeje krahasuar me një vit më parë.

Në lidhje me ngritjen e qeverisjes vendore dhe funksionalizimin e One Stop Shops (OSSH), paraqitet një progres i rëndësishëm, pavarësisht situatës pandemike apo pas tërmetit, duke qenë kështu në përputhje me prioritetin e Qeverisë Shqiptare për shtrirjen e OSSH në të gjitha bashkitë dhe bashkitë dhe njësia administrative.

Përdorimi i OSS u zgjerua në dy bashki të tjera, duke arritur në gjithsej 50 NJQV deri në fund të dhjetorit 2021. Në fakt, të gjitha bashkitë shqiptare kanë në përdorim një OSSIS për të ofruar shërbime administrative, nga të cilat 82%. Të dhënat e mbledhura nga operacioni OSSIS tregojnë mbi 30,000 kërkesa shërbimi të përpunuara përmes sistemit në 2021 krahasuar me rreth 50,000, duke rezultuar me një trefishim mesatar të përdorimit të OSSIS.

Revolucioni digjital i shërbimeve publike në Shqipëri ka ndryshuar prej kohësh perceptimin e qytetarëve, në lidhje me komunikimin elektronik me institucionet shtetërore, duke bërë që sot të kemi 1,215 shërbime online ose rreth 95% të të gjitha shërbimeve publike. Qeveria shqiptare, si promovuese e shndërrimit të shërbimeve offline në shërbime online, e shndërroi platformën e-Albania, e cila në 2013 kishte vetëm 14 shërbime elektronike, në një histori suksesi dhe arriti të ndërtojë një imazh serioz të shtetit dhe të rivendoste besimin e qytetarëve në institucionet publike.

E gjithë veprimtaria bazohet në një kornizë të posaçme ligjore, e cila ka ecur paralelisht me të gjitha proceset e implementimit teknik të procedurave, për zhvillimin e e-Qeverisjes në vend. Qëllimi i këtyre politikave është lehtësimi i procedurave për ofrimin dhe përfitimin e shërbimeve publike elektronike, ofrimin e shërbimeve cilësore për qytetarin dhe përmirësimin e jetesës.

Kjo qasje ndaj digjitalizimit të shërbimeve është vlerësuar edhe nga raportet e organizatave ndërkombëtare. Sipas Organizatës së Kombeve të Bashkuara, Shqipëria u rendit në vendin e 59-të në botë në Indeksin e Qeverisjes Elektronike dhe në vendin e 31-të për shërbimet online, duke lënë pas jo vetëm të gjitha vendet e Ballkanit Perëndimor, por edhe vende të tjera evropiane si Zvicra, Italia dhe Gjermania. Organizata për Bashkëpunim Ekonomik dhe Zhvillim (OECD), e ka vlerësuar Shqipërinë si të vetmin vend të Ballkanit Perëndimor që përmbush të gjithë treguesit e qeverisjes digjitale. Edhe Departamenti i Shtetit Amerikan ka vlerësuar për dy vitet e fundit radhazi platformën e-Albania, si një përparim domethënës në ofrimin e shërbimeve dhe veçanërisht për ndikimin e digjitalizimit në luftën kundër korrupsionit. Komisioni Evropian gjithashtu, ka vlerësuar për dy vitet e fundit, progresin e bërë në shërbimet e qeverisjes elektronike, duke theksuar rolin e rëndësishëm që ato luajnë në uljen e korrupsionit dhe informalitetit. Shqipëria është vlerësuar me çmimin për qeverisjen digjitale nga Shkolla Rajonale e Administratës Publike dhe OECD/SIGMA për zbatimin e praktikave, iniciativave, shërbimeve online dhe masave efikase për përballimin e krizës së Covid-19.

Zhvillimi i infrastrukturës digjitale, rrjeteve të telekomunikacionit/komunikimeve elektronike të shpejta dhe shumë të shpejta është një domosdoshmëri për të mbështetur gjithë transformimin digjital të ekonomisë dhe zhvillimet inovatore në sektorë strategjikë si energji, transport, industri, edukim, arsim etj. si dhe përmirësimin rrënjësor të cilësisë së shërbimeve publike. Qeveria Shqiptare ka vazhduar promovimin e TIK në sektorë të ndryshëm, duke prezantuar dhe implementuar strategji dhe politika të ndryshme të cilat e kanë TIK në fokusin e tyre, zhvillimin e shoqërisë së informacionit, agjendën digjitale dhe zhvillimin e Broadband-it.

Nevoja jetike për ndërlidhjen digjitale, për rrjete të telekomunikacionit fikse dhe të lëvizshme që ofrojnë lidhje me internet të shpejtë dhe të sigurtë doli më në pah në kushtet e pandemisë COVID-19 me rritjen e dukshme të kërkesës për mundësimin e ofrimit të mësimin online, vazhdueshmërinë e punës si në institucione dhe nga biznesi. Zhvillimi i infrastrukturës digjitale broadband, 5G, tarifat e roamingut dhe në tërësi komponentët e integritit digjital janë pjesë e angazhimeve rajonale të Ballkanit Perëndimor (BP) në Planin e Veprimit të Tregut të Përbashkët Rajonal 2021-2024 (CRM). Agjenda Digjitale për Ballkanin Perëndimor, si një përpjekje e përbashkët e partnerëve të Ballkanit Perëndimor (BP) dhe Komisionit Evropian (KE) është prezantuar si një nga gjashtë iniciativat e Komunikatës mbi një perspektivë të besueshme të zgjerimit dhe angazhimit të BE-së me Ballkanin Perëndimor.

Situata e zhvillimit të infrastrukturës digjitale dhe ndarja e theksuar midis zonave urbane dhe rurale, tregon nevojën e lartë për investime të rëndësishme për zhvillimin e infrastrukturës digjitale broadband dhe se investimi nga sektori privat në zhvillimin e rrjeteve, në veçanti në zonat rurale dhe të largëta, është i pamjaftueshëm. Vizioni për zhvillimin e infrastrukturës digjitale “Shqipëria me infrastrukturë digjitale broadband të shpejtësisë së lartë dhe shumë të lartë në gjithë vendin, për të ngritur themelet për një shoqëri Gigabit” mbështetet në objektivat strategjike që synojnë zhvillimin e qëndrueshëm të infrastrukturës broadband, reduktimi i ndarjes digjitale dhe ofrimi i shërbimeve broadband gjithëpërfshirëse, dhe rritjen e kërkesës për zhvillimin e ekonomisë digjitale dhe një shoqëri Gigabit.

Si rezultat i të gjitha zhvillimeve të mësipërme të e-Qeverisjes, nga 1 Maji 2022 qeveria shqiptare vendosi të reduktojë në mënyrë drastike numrin e sporteve fizike në vend. Të vetmet zyra të hapura për qytetarët janë ato që ofrojnë shërbime që e kanë të domosdoshme për praninë fizike të qytetarit (martesa, regjistrimi i gjurmëve të gishtave gjatë aplikimit për pasaportë etj.) ose automjetit (kontroll teknik etj.).

Forcimi i mëtejshëm i sistemit të e-qeverisjes do të vazhdojë të synojë reduktimin e burokracisë, kostos dhe kohës në marrjen e shërbimeve publike, rritjen e transparencës, llogaridhënies dhe shmangien e kontaktit fizik me punonjësit e administratës dhe përmirësimin e besimit të qytetarëve dhe biznesit ndaj institucioneve publike në vend.

Në lidhje me arritjet e MFP-së, rezultatet janë rritur në të ardhurat tatimore me 2.55% të PBB-së gjatë zbatimit të PBA-së 2022-2026, ku të ardhurat rriten me 1.31% të PBB-së si rezultat i politikave fiskale dhe 1.24% të PBB-së si rezultat i administrimit tatimor. Gjatë vitit 2021 rezultoi 95% e punës për zbatimin e procedurave të automatizuara të bazuara në rrezik për të gjitha rimbursimet dhe kreditë e TVSH-së të bartura. Të gjitha kërkesat për rimbursim të përpunuara sipas metodës FIFO janë rimbursuar brenda afateve ligjore, duke e ulur stokun. Gjithashtu, stoku total i rimbursimit të TVSH-së është ulur me gati 95% deri më 31.12.2021 krahasuar me stokun e një viti më parë (2020).

Kuadri Fiskal Makroekonomik 2023-2025 për vitin 2023 synon një bilanc primar të jetë në ekuilibër dhe në vijim në vitin 2024 në vlerë pozitive, përkatësisht 0.3 për qind.

Raporti i fundit i Progresit për Shqipërinë (19 tetor 2021) theksoi progresin në kuadër të mirëqeverisjes dhe konsideronte progresin e arritur, ku theksohet se “Shqipëria është e përgatitur mesatarisht me reformën e administratës së saj publike”.

Krahasuar me vitin 2017, bazuar në vlerësimin e fundit të OECD/SIGMA (2021) të nisur në dhjetor 2021, vlerat e gjashtë treguesve kryesorë të fushës janë rritur ndjeshëm. Në vitin 2021, Shqipëria ka performuar në nivel të lartë në krahasim me fqinjët e saj në rajonin e Ballkanit Perëndimor (WB6), duke regjistruar vlerat më të larta se mesatarja rajonale për gjashtë fushat kyçe bazuar në 48 parime në 6 fusha të Mirëqeverisjes dhe Administratës Publike, 52 tregues / 340 nën-treguesit, konkretisht:

- Korniza Strategjike për Reformën e Administratës Publike - vlerat e përgjithshme mesatare të nivelit janë 1.5 që është më e lartë se mesatarja e rajonit (1.2);
- Zhvillimi dhe Koordinimi i Politikave - vlerat mesatare të përgjithshme rezultojnë 3.4 në 2021, më e larta në rajon;
- Ofrimi i shërbimeve - me një vlerë mesatare 3.8 në fushën e ofrimit të shërbimeve, Shqipëria është një nga vendet lider në rajon (mesatarja rajonale 3.1);
- Menaxhimi i Burimeve Njerëzore dhe Shërbimet Publike - Shqipëria ka pikën më të lartë në rajonin e Ballkanit Perëndimor me 3.6.
- Llogaridhënia - me një vlerë mesatare prej 3 p.p Shqipëria mbetet një performuese solide rajonale në fushën e llogaridhënies.
- Menaxhimi i Financave Publike (MFP) - trajektorja e përgjithshme për Shqipërinë në MFP është në nivelin 3.3 në 2021, mbi mesataren rajonale prej 3.0.

Raporti i SIGMAs, parashtrohet në një moment shumë të rëndësishëm për vendin, që lidhet me ecurinë në procesin e integritimit në BE, që lidhet me Konferencën Ndërqeveritare me BE-në dhe miratimin e kornizave negociuese nga Këshilli që do të hapë zyrtarisht procesin e negociatave. Orientimet për procesin dhe e anëtarësimin janë paraqitur qartësisht dhe në Komunikatën e Komisionit të vitit 2020 'Përmirësimi i procesit të anëtarësimin – Një perspektivë e besueshme e BE-së për Ballkanin Perëndimor”.

Udhërrëfyeni për Mirëqeverisjen dhe Administrimit Publik 2030 përbën dokumentin strategjik kryesor që orienton thelbësisht menaxhimin cilësor të kornizës së përbashkët të vlerësimit, administratën publike dhe financat publike, shërbimet publike, dixhitalizimin, antikorrupsionin dhe decentralizimin. Me qëllim zbatimin efektiv të reformave të Mirëqeverisjes dhe përmbushjen e kërkesave lidhur me negociatat dhe procesin e integritimit evropian, Udhërrëfyeni 2030 për Mirëqeverisjen dhe Administrimin publik, është bazë në orientimin e reformave për një qeverisje të mirë, si gur themeli për funksionimin e administratës shtetërore, për të ofruar menaxhim cilësor në përmbushje të performancës drejt një kornize të përbashkët vlerësimi, shërbime publike me standarde, me qëllim nxitjen e një rritje ekonomike solide, të qëndrueshme dhe të përshpejtuar, si dhe nxitjen e konvergencës sociale. Prioritetet kryesore të Udhërrëfyenit të Mirëqeverisjes dhe Administrimit Publik 2030 adresojnë sfidat e mëposhtme:

- Rritjen e cilësisë dhe aftësisë së administratës publike të cilat meritojnë vëmendje të veçantë. Administrata publike është ajo që jep përgjigje ndaj krizës, siç e kemi përjetuar në kohë pandemie dhe krize; të ofrojë shërbime, të zbatojë reforma, të menaxhojë cilësinë dhe kornizën e përbashkët të vlerësimit me qëllim rritjen e performancës, dhe, në përgjithësi të menaxhojë shpenzimet publike për të krijuar vlera të pritshme sociale.
- Ndryshimi i shpejtë teknologjik kërkon përshtatjen e metodave të punës së administratës publike përmes digjitalizimit. Teknologjitë dixhitale ndikojnë në mënyrën se si kryhet çdo funksion qeveritar nga vendimmarrja deri te ofrimi i shërbimeve, mbledhja dhe administrimi i taksave, komunikimi, menaxhimi i projekteve. Dixhitalizimi shkon përtej dixhitalizimit dhe riprodhimit të burokracisë në mënyrë elektronike. Dixhitalizimi duhet të jetë në qendër të menaxhimit administrativ pasi paraqet mundësi të reja për administratat publike për të rimenduar, thjeshtuar dhe përmirësuar jo vetëm proceset e tyre të punës, por edhe qëllimin e tyre. Politika dhe vendimmarrja e gatshme për dixhital kërkon masa konkrete dhe të koordinuara për të siguruar ndërveprim teknik, ligjor dhe organizativ në të gjithë administratën publike.

- Mundëson që ofrimi i shërbimit të përshtatet me nevojat, të drejtat dhe preferencat e individëve dhe bizneseve (human-centricity). Qasja “Qeverisja si një platformë e integruar” ofron një akses gjithëpërfshirës dhe të lehtë në shërbimet publike. Modele si shërbimet publike proaktive (duke ripërdorur të dhënat, administratat publike mund të ofrojnë shërbime publike për individët/bizneset pa kërkuar asnjë hap administrativ nga individi/biznesi), dyqane me një ndalesë (ofrimi i një sërë shërbimesh të ndryshme në një vend) etj.
- Qasje e re për një model të ri operimi të BNJ për rishpërndarjen e kapaciteteve dhe menaxhimin e burimeve njerëzore.

Për të siguruar politika të qëndrueshme, hartimi i politikave ka nevojë për një proces legjislativ të planifikuar, të konsoliduar të zbatuar përmes një koordinimi efikas. Formulimi i politikës është më efektiv dhe më i drejtë kur bazohet në një proces të hapur për të kornizuar problemet, përcaktimin e nevojave, bashkë-krijimin e zgjidhjeve nëpërmjet dialogut social dhe pjesëmarrjes publike, duke përfshirë angazhimin e brezave të rinj dhe shoqërisë civile që po bëhet gjithnjë e më e rëndësishme.

Sistemi i vlerësimit *ex-ante* të legjislacionit është futur në proceset administrative të vendin tonë, në fillim të vitit 2019, në përputhje me objektivin e inkurajimit dhe forcimit të hartimit të legjislacionit dhe politikëbërjes bazuar në të dhëna. Në këtë mënyrë mund të sigurohet që ndërhyrja e qeverisë të fokusohet aty ku është e nevojshme dhe në mënyrën më të mirë të mundshme, duke dhënë kështu rezultatet më të mira me ndërhyrje rregullatore minimale, kosto efektive dhe duke reduktuar barrën administrative.

Konsultimi publik është një tjetër instrument i rëndësishëm rregullator, për një sistem të politikëbërjes të hapur dhe transparent, me procedura të përshtatshme për të mundësuar përfshirjen e publikut, komunitetit të biznesit dhe grupeve të tjera të interesit. Dialogu social dhe nxitja e kulturës pjesëmarrëse në konsultimin publik mundëson krijimin e politikave, të cilat janë me cilësi të lartë në përmbajtje, të pranueshme nga njerëzit e që pasqyrojnë nevojat e shoqërisë. Procesi i programimit të akteve rregullatore dhe nismave prioritare në Programin e Përgjithshëm Analitik të Projektakteve (PPAP) siguron lidhjen e tij me prioritetet e Këshillit të Ministrave dhe dokumentet e rëndësishme të planifikimit, si programi qeverisës dhe Planin Kombëtar për Integrim Evropian (PKIE). Procesi i vlerësimit të teknikës legjislative synon arritjen e cilësisë juridike të akteve ligjore dhe nënligjore, duke dhënë mendimin ligjor që legjislacioni i propozuar është në përputhje me Kushtetutën, legjislacionin në fuqi dhe rregullat e teknikës juridike.

Zgjidhjet e synuara për autoritetet vendore përmes një modeli të ri si qasja e qeverisjes të integruar/multi-level governance është shumë e rëndësishme. Megjithatë, shumica e reformave të modernizimit fokusohen në nivelin qendror. Ndërkohë që ka një tendencë të fortë të decentralizimit të përgjegjësive ndaj qeverisjes vendore, shpesh ka një disbalancë ndërmjet detyrimeve dhe burimeve. Reformat në këtë drejtim përqendrohen kryesisht në optimizimin e kostove të përgjithshme administrative, duke kalibruar arritjen e një ekuilibri midis standardeve për zbatimin e politikave dhe ofrimit të shërbimeve dhe vetëqeverisjes për këto çështje. Nevoja për forcim të Kornizës së Përbashkët të Vlerësimit dhe shtrirë dhe në nivel vendor me qëllim që kapacitetet dhe aftësitë e administratës lokale të forcojnë menaxhim cilësor dhe modern, bazuar në aftësitë e duhura.

Promovimi i parimeve të mirëqeverisjes në nivel qendror dhe vendor si dhe në institucionet e pavaruara do të mund të forcojnë partneritete dhe praktika të mira të ndërsjellta si dhe rritjen e modernizimit të praktikave në përputhje me rrethanat.

QËLLIMI STRATEGJIK

Reforma e Mirëqeverisjes dhe Administrimit Publik, që qeveria ka në fokus përqendrohen tek nevojat e qytetarëve dhe të biznesit, të cilëve duhet t’i shërbejë një administratë cilësore e orientuar drejt kornizës së

përbashkët të vlerësimit dhe performancës, e përgjegjshme, transparente, menaxhim më i mirë i financave publike, që punon me efikasitet dhe me kërkesë të lartë llogarie për funksionimin e shtetit dhe plotësimin e kërkesave për integrimin e vendit në Bashkimin Evropian.

QËLLIMET E POLITIKAVE

Qëllimi strategjik konsiston në realizimin e Qëllimet e Politikave të mëposhtme:

Forcimi i parimeve të mirëqeverisjes përmes menaxhimit cilësor të kornizës së përbashkët të vlerësimit si një instrument evropian për orientimin drejt performancës dhe cilësisë në administratën publike në nivel qendror dhe lokal.

- Forcimi i mjeteve të menaxhimit të kontrollit të cilësisë dhe funksioneve të llogaridhënies menaxheriale;
- Procesi i vazhdueshëm i vetëvlerësimit brenda administratës publike si premisë për administratë efikase dhe cilësore;
- Ngritja e rrjetit në kuadër të kornizës së përbashkët të vlerësimit në bashkërendim me Rrjetin evropian të korrespondentëve kombëtare të CAF dhe Qendra Evropiane e Resurseve CAF në EIPA.

Një planifikim strategjik efektiv dhe një politikëbërje e bazuar në dëshmi, gjithëpërfshirëse dhe transparente në qeverisjen qendrore dhe vendore;

- Politikëbërje inovative, e bazuar në qasjen e të gjithë shoqërisë;
- Procesi i përmirësuar legjislativ i kombinuar më mirë me planifikimin strategjik të konsoliduar;
- Konsultim gjithëpërfshirës dhe një kuadër rregullator i mirërregulluar dhe efektiv;

Rritja e aftësisë së administratës publike.

- Nëpunës publikë profesionistë, efektivë dhe të besueshëm;
- Qasje e re për një model të ri operimi të BNJ mbi rialokimin e kapaciteteve dhe menaxhimin e burimeve njerëzore;

Institucione transparente dhe me integritet të lartë, që gëzojnë besimin e qytetarëve dhe garantojnë shërbim cilësor dhe të pakorruptueshëm.

- Forcimin e integritetit dhe parandalimin e korrupsionit në administratën publike dhe të gjithë segmenteve shtetërore. Fokus i veçantë i dedikohet institucioneve që ofrojnë shërbime publike për qytetarët, si prokurimet publike, shërbimet elektronike, trajtimin e rasteve dhe denoncimeve për korrupsion;
- Forcimin e zbatimit të ligjit dhe sundimin e shtetit të së drejtës, të ndëshkojë aktet korruptive në të cilat zyrtarët publikë mund të përfshihen dhe të garantojë integritetin e organeve shtetërore;
- Përfshirjen e publikut në luftën kundër korrupsionit, duke e informuar mbi veprimtarinë shtetërore kundër korrupsionit dhe nxitur atë për të përdorur në mënyra aktive kanalet për ta denoncuar atë;
- Ndërgjegjësimi i qytetarëve dhe edukimi i të rinjve për t'u angazhuar në mënyrë proaktive në luftën kundër korrupsionit;

Një administratë publike e përgjegjshme, e hapur dhe transparente.

- Proceset dixhitale në qendër të menaxhimit administrativ;

Një ofrim shërbimi i aksesueshëm dhe i përqendruar tek qytetarët.

- Qasja “Qeveria si një platformë e vetme” për të ofruar një akses gjithëpërfshirës dhe të lehtë në shërbimet publike;

Zgjidhje të synuara për autoritetet vendore përmes qasjes së qeverisjes të integruar në disa nivele (multi-governance approach).

- Zhvillim ekonomik vendor i qendrueshëm me shërbime cilësore, gjithëpërfshirëse për qytetarët dhe transparente drejt standardeve evropiane;
- Përmirësimi i ofrimit të shërbimeve vendore me qëllim rritjen e cilësisë së ofrimit të tyre dhe me standard tek qytetarët me qëllim konsolidimin e mëtejshëm të arritjeve të reformës administrative territoriale dhe procesit të decentralizimit duke synuar shërbime më të mira tek qytetarët dhe sipas standardeve të mirëpërcaktuara;
- Rritja e autonomisë financiare të bashkive (ulja e varësisë nga transfertat e qeverisë qendrore), me fokus në të ardhurat e veta me qëllim rritjen e kapacitetit të të ardhurave vendore me qëllim kryesor përmirësimin e cilësisë së shërbimeve si dhe rritjen e parashikueshmërisë së transfertës ndërqeveritare (si asaj të kushtëzuar dhe asaj të pakushtëzuar), shoqëruar me një përmirësim të menaxhimit të financave vendore dhe informacionit financiar;
- Përmirësimi i demokracisë vendore dhe avancimi i agjendës së integritetit evropian në nivel vendor me qëllim që njësitë e vetëqeverisjes vendore të kenë një demokraci të përmirësuar nga këndvështrimi i transparencës, aksesit të qytetarëve në vendimmarrje (konsultime publike për buxhetin apo politika të tjera të bashkisë), integritetit të bashkisë, politikave anti-korrupsion, ashtu edhe avancimi i agjendës së decentralizimit në nivel vendor;

Garantimi i një sistemi të financave publike që nxit transparencën, llogaridhënien, disiplinën fiskale dhe efikasitetin në menaxhimin dhe përdorimin të burimeve publike për ofrimin e shërbimeve të përmirësuara dhe zhvillimin ekonomik.

- Menaxhim financiar i matur, efektiv dhe efikas i qeverive vendore;
- Kontrolli i angazhimeve shumëvjeçare dhe detyrimeve;
- Forcimi dhe zbatimi i sistemit për Kontrollin e Brendshëm Financiar Publik në qeverisjen qendrore dhe vendore;

Një Sistem Statistikor Kombëtar që të funksionojë në një nivel të krahasueshëm me sistemet statistikore kombëtare më të përparuara në Bashkimin Evropian, duke zbatuar standardet ndërkombëtare dhe praktikat më të mira për të përfutur statistika dhe tregues, të cilët janë të besueshme nga përdoruesit dhe plotësojnë nevojat e tyre.

Për qëllime monitorimi dhe transparence, strategjia kombëtare e zhvillimit të një vendi është një burim i rëndësishëm kërkesë për statistika zyrtare. Përgjegjësia për çdo indikator i është caktuar një ministrie apo institucioni. Megjithatë, SKS nuk arrin të plotësojë të gjitha kërkesat për statistika në lidhje me monitorimin e SKZHI-së. INSTAT, si koordinator i SKS-së dhe prodhuesi më i madh i statistikave zyrtare në vend, ka përgjegjësinë për të propozuar aktivitete statistikore të qenësishme dhe në përputhje me standardet e BE-së, në mënyrë që të zgjerojë gamën e statistikave zyrtare të kësaj natyre.

Në dekadën e fundit, arritjet kryesore të SKS kanë qenë:

- fuqizimi i kuadrit ligjor duke u përafuar me kërkesat e rregulloreve të BE-së për statistikat evropiane;
- kryerja e Censit të Popullsisë dhe Banesave 2011, Censit të Bujqësisë dhe Censit të Ndërmarrjeve Ekonomike 2012;
- rritja e numrit të të dhënave të dërguara në Eurostat;
- forcimi i rolit të INSTAT-it si koordinator i SKS-së dhe pozicionimi i tij si institucion i pavarur;
- rritja e numrit të statisticienëve në institucionet prodhuese të statistikave zyrtare;
- rritja e numrit të të dhënave administrative në dispozicion të prodhuesve;

Gjatë kësaj periudhe, INSTAT-i përmirësoi ndjeshëm treguesit e matjes së situatës shoqërore dhe ekonomike të familjeve dhe individëve në Shqipëri. Janë kryer vërtetime për matjen e nivelit të jetesës dhe të ardhurave, për forcat e punës, turizmin, kulturën, drejtësinë, bujqësinë, mjedisin etj. Një sistem të dhënash statistikore në aspektin e hartografisë (GIS-it) është vënë në dispozicion për përdoruesit në faqen zyrtare të INSTAT-it.

Në aspektin e statistikave ekonomike, janë vlerësuar dhe përditësuar një numër treguesish makroekonomikë. Me publikimin e pasqyrave afatshkurtra makro-ekonomike, Shqipëria arriti të plotësonte edhe kërkesën tepër të rëndësishme të standardeve të shpërndarjes së të dhënave të posaçme dhe transmetimit të tyre në Eurostat. Regjistri statistikor i njësive vendore, në përputhje me kërkesat e BE-së ishte një ndër produktet më të rëndësishme të Censurit të sipërmarrjeve ekonomike jo-bujqësore.

Shqipëria ka bërë progres në drejtim të statistikave gjinore, duke rritur numrin e treguesve statistikorë sipas gjinive, përfshirjen e tyre në hartimin e strategjive kombëtare dhe sektoriale. Treguesit e migracionit dhe analizat e mirëfillta në kuadër të analizave të trendeve migratore ndihmon në zbatimin e masave për arritjen e objektivave në strategjinë e migracionit.

Në fushën e turizmit, rritja e numrit të treguesve statistikorë ka ndihmuar dhe do të ndikojë në monitorimin e zbatimit të masave në këtë sektor.

Përsa i takon përafritim të klasifikimeve statistikore, duhet theksuar intensifikimi i rolit të Komisionit Kombëtar për Nomenklaturën duke arritur të përafrohen një numër i konsiderueshëm nomenklaturash, si NACE Rev.2, COICOP, GEONOM, ICD10, NPA V.2, NUTS etj.

Sfidat

Sfidat kryesore për statistikat për periudhën e SKZHI-së, përfshijnë:

- 1) forcimin e rolit të Sistemit Kombëtar të Statistikave për t'u dhënë institucioneve publike e më tej statistika zyrtare të mjaftueshme, të sakta dhe transparente;
- 2) mobilizimin e burimeve për financimin e programeve dhe projekteve statistikore;
- 3) rritjen e kapaciteteve pranë ministrive/institucioneve të stafit të angazhuar me të dhëna/statistika për të përmirësuar cilësinë e informacionit të orfuar prej tyre;
- 4) rritjen dhe përditësimin hap pas hapi të kontakteve ndër-institucionale dhe kapaciteteve profesionale për zhvillim të barabartë, në çdo aspekt;

- 5) rritjen e besimit të publikut tek INSTAT-i në ofrimin e informacionit statistikor, si një e mirë publike dhe shërbim për përdoruesit publik.

Me vizionin për të ofruar të dhëna dhe informacion statistikor me cilësi të lartë, të duhur, në kohë dhe të mjaftueshëm, në përgjigje të kërkesave në rritje të përdoruesve, INSTAT paraqiti në Kuvendin e Shqipërisë projektligjin për miratimin e Programit të Statistikave Zyrtare për periudhën 2022-2026, dokument i cili u miratua në muajin Mars 2022.

Vizioni: Një Sistem Statistikor Kombëtar që të funksionojë në një nivel të krahasueshëm me sistemet statistikore kombëtare më të përparuara në Bashkimin Evropian, duke zbatuar standardet ndërkombëtare dhe praktikatat më të mira për të përfutur statistika dhe tregues, të cilët janë të besueshme nga përdoruesit dhe plotësojnë nevojat e tyre.

Objektivi strategjik 1: *Zhvillimi i SKS për të përmbushur plotësisht *acquis communautaire* lidhur me statistikat dhe të mbështesë plotësisht procesin e integritimit Evropian*

Objektivi strategjik 2: *Plotësimi i kërkesave të përdoruesit për statistika zyrtare*

Objektivi strategjik 3: *Prodhimi i statistikave zyrtare të një niveli të lartë cilësie, që të përputhen me standardet e pranuar Evropiane dhe ndërkombëtare*

Objektivi strategjik 4: *Rritja e numrit të institucioneve pjesë e Sistemit Kombëtar Statistikor*

Objektivi strategjik 5: *Modernizimi i proceseve, metodave, produkteve dhe shërbimeve statistikore për të përmirësuar cilësinë, dorëzimin në kohë dhe efikasitetin në kosto të statistikave zyrtare.*

Objektivi strategjik 6: *Rritja e besimit të publikut në Sistemin Kombëtar Statistikor dhe njohja e tij si strukturë institucionesh me performancë të duhur dhe profesionalisht të pavarur*

Transparenca dhe lufta kundër korrupsionit

Lufta kundër korrupsionit është një ndër politikatat më prioritare, të cilat vendi ynë këshillohet t'i ndjekë me përparësi në procesin e integritimit evropian të vendit. Parandalimi dhe ndëshkimi i korrupsionit është një detyrim që rrjedh nga aderimi i Shqipërisë në instrumentat ndërkombëtarë për luftën kundër korrupsionit si Konventa e Kombeve të Bashkuara kundër Korrupsionit, Konventa Penale e Këshillit të Evropës kundër Korrupsionit, Konventa Civile e Këshillit të Evropës kundër Korrupsionit etj. Shqipëria ndjek dhe zbaton Strategjinë Ndërsëktoriale kundër Korrupsionit, që prej vitit 2015, me afat përfundimtar vitin 2023. Që nga miratimi i SNKK në vitin 2015, Shqipëria ka ndërmarrë një sërë reformash që synojnë rritjen e aftësisë së vendit për të parandaluar dhe frenuar/reduktuar korrupsionin. Një numër i madh i këtyre reformave janë zbatuar dhe kanë dhënë rezultate konkrete.

Strategjia në zbatim kundër korrupsionit konfirmon qëllimet e politikës (parandalim –ndëshkim- ndërgjegjësim) dhe 18 objektivet specifike të saj, një qasje horizontale e luftës kundër korrupsionit e cila përfshin sektorë si transparenca, prokurimet publike, shërbimet elektronike, inspektimet dhe kontrollet financiare në administratën publikë, integriteti i autoriteteve publikë qendrore dhe vendore, bashkëpunimi i autoriteteve ligjzbatuese si edhe ndërgjegjëzimi dhe edukimi i publikut kundër korrupsionit.

Në vitin 2020 u miratua Plani i Veprimit 2020-2023, që përmban 83 masa për zbatimin e të cilave janë të përfshira 22 institucione, për të garantuar më shumë transparencë, llogaridhënie dhe efikasitet në ritmin e luftës kundër korrupsionit në vend. Masa prioritare të këtij plani veprimi janë forcimi i transparencës së institucioneve publike, shtimi i shërbimeve publike online në mënyrë progresive, fillimi nga zbatimi i deklarimit të pasurive online të zyrtarëve publikë, ngritja dhe zbatimi i instrumenteve të luftës së korrupsionit në administratën publike (planet e integritetit), forcimi i bashkëpunimit të autoriteteve dhe agjencive ligjzbatuese në luftën kundër korrupsionit, rritja e forcës ndëshkuese të korrupsionit nga institucionet e posaçme të fushës, ndërveprim i shtuar i autoriteteve që marrin denoncimeve kundër korrupsionit dhe deri në ndërshkrimin e tij, forcimi i ndërgjegjësimit publik dhe sensibilizim i shtuar i publikut.

Gjatë vitit 2021, vihet re një përmirësim në ngritjen e grupeve të përbashkëta institucionale të punës, përmirësimi i rasteve të hetimeve të përbashkëta, kryerja e trajnimeve të përbashkëta me agjencitë e zbatimit të ligjit të përfshira në luftën kundër korrupsionit si dhe rritje e kapaciteteve profesionale nëpërmjet trajnimeve dhe konferencave me institucionet homologe ndërkombëtare. Policia e Shtetit ka arritur të ketë akses në 9 baza të dhënash të reja për vitin 2021 (sistemi konsultimi jashtë saj) duke e çuar numrin total të tyre në përdorim të saj, në 21. Në total, Policia e Shtetit ka akses në 60 sisteme të dhënash me të cilat operon dhe ka funksionalitet.

Gjithashtu, forcimi i rolit të Koordinatorit Kombëtar Kundër Korrupsionit, përmes rishikimit të bazës ligjore, riorganizimit të kompetencave dhe ngritjes së Drejtorisë së Përgjithshme Antikorrupsion pranë Ministrisë së Drejtësisë me një rrjet të gjerë koordinatorësh në 44 institucione publike në vend, është një tjetër rekord pozitiv i arritur gjatë vitit 2021, i cili dëshmon progres sa i takon komponentit të luftës kundër korrupsionit në vend.

Rrjeti i Koordinatorëve kundër Korrupsionit ka për mision hetimin, verifikimin dhe ndëshkimin e çdo rasti korruptiv, praktike abuzive ose arbitrare, të cilat çënojnë të drejtat ligjore të qytetarëve apo kufizojnë e mohojnë aksesin e tyre në shërbimet publike, kjo me qëllim parandalimin dhe luftimin e këtij fenomeni në organet publike pjesë e Rrjetit kundër Korrupsionit, si dhe ndëshkimin e dërgimin para organeve të procedimit penal të personave përgjegjës. Rrjeti i Koordinatorëve përbëhet nga koordinatoret kundër korrupsionit dhe struktura përgjegjëse kundër korrupsionit në Ministrinë e Drejtësisë. Koordinatorët janë të vendosur në 44 agjencitë kryesore ku perceptimi i publikut për korrupsionin është i lartë dhe së bashku me strukturën përgjegjëse kundër korrupsionit në Ministrinë e Drejtësisë, bashkërendojnë punën me qëllim arritjen e një instrumenti të efektshëm duke ndjekur rastet korruptive të denoncuar nga qytetarët.

Për të garantuar qëndrueshmërinë dhe vazhdimësinë e politikave për reduktimin progresiv të korrupsionit, forcimin e integritetit të institucioneve dhe promovimin e qeverisjes së mirë, qeveria shqiptare do të hartojë dhe miratojë një strategji të re kundër korrupsionit për periudhën 2023 – 2030. Vizioni i saj është pasja e institucioneve publike që funksionojnë në përputhje me standardet më të larta të integritetit, transparencës dhe llogaridhënies publike dhe ofrojnë shërbime efikente ndaj qytetarëve. Duke njohur përhapjen dhe qëndrueshmërinë e korrupsionit, strategjia e re do të zgjerojë shtrirjen e saj nga një qasje ndërsektoriale në një qasje kombëtare, gjithëpërfshirëse dhe të integruar.

Raportet ndërkombëtare të publikuara gjatë viteve të zbatimit të SNKK kanë bërë vlerësime të luftës kundër korrupsionit në vend. Në vitet 2015-2022, në indekset e perceptimit të korrupsionit të publikuar nga Transparency International, Shqipëria është renditur në vendet me 36-39 pikë. Në raportin e publikuar në janar 2021, Shqipëria u rendit në vendin e 110 mes 180 vendeve, me 35 pikë. Indeksi i Corruption Control World Bank, nuk ka publikuar rregullisht raporte, por në vitet 2015-2021, Shqipëria renditet nga 35.6 në 40.4 pikë, duke shënuar përmirësim. Indeksi i matur nga Freedom House, përgjatë këtyre viteve renditet në nivelin e 5.25 pikëve. Në raportin më të fundit të vlerësimit, nga GRECO, 2020, Shqipëria ka arritur 9 nga 10 rekomandime të dhëna.

Referuar Progres Raportit të Komisionit European për vitin 2021, Shqipëria ka bërë progres në forcimin e luftës kundër korrupsionit. Janë arritur rezultate të prekshme në luftën kundër krimin të organizuar, duke përfshirë rritjen e bashkëpunimit me shtetet anëtare të BE-së dhe Europolin - një kusht për IGC-në e parë, e cila vazhdon të përmbushet.

Struktura e Specializuar Kundër Korrupsionit dhe Krimin të Organizuar (SPAK), e përbërë nga Prokuroria e Posaçme dhe Byroja Kombëtare e Hetimit, është funksionale - kusht për IGC-në e parë, i cili vijon të plotësohet. Zbatimi i Strategjisë Ndërsektoriale kundër Korrupsionit në përgjithësi është në rrugën e duhur. Vettingu i anëtarëve të drejtësisë ka sjell rezultate në luftën kundër korrupsionit.

Çështje të cilat duhen adresuar sipas rekomandimeve të raporteve ndërkombëtare në fushën e antikorrupsionit:

- vazhdimi i forcimit të luftës kundër korrupsionit; progres i mëtejshëm drejt krijimit të një historie solide të hetimeve, ndjekjes penale dhe gjyqimit të rasteve të korrupsionit, sekuestrimin dhe konfiskimin/rikthyerjen e aseteve kriminale që rezultojnë nga veprat e lidhura me korrupsionin;
- të sigurojë që struktura e Posaçme për Kundër Korrupsionit dhe Krimin të Organizuar (SPAK), d.m.th. Prokuroria e Posaçme dhe Byroja Kombëtare e Hetimit, si dhe Gjykatat e SPAK, të trajtojnë efektivisht korrupsionin e nivelit të lartë; të sigurojë burime, aftësi dhe bashkëpunim të përshtatshëm ndërmjet këtyre strukturave të reja dhe subjekteve të tjera prokuroriale dhe gjyqësore;
- të sigurojë që procedurat penale të nisin në mënyrë të vazhdueshme dhe sistematike kundër gjyqtarëve dhe prokurorëve të akuzuar për sjellje kriminale gjatë procesit të rivlerësimit
- Adresimi efektiv i rekomandimeve të GRECO-s dhe zbatimi i planit të veprimit përkatës brenda kornizës kohore.

Sfidat e së ardhmes:

Korrupsioni paraqet një sfidë në nivel kombëtar pasi prek shoqërinë në mënyra të ndryshme, duke sjellë pasoja negative si në jetën ekonomike, ashtu edhe në atë sociale të qytetarëve. Në këtë aspekt, u vërejt se në raste të caktuara, korrupsioni ka ndikuar edhe në integritetin e besimit në raport me institucionet shtetërore. Shkaqet e korrupsionit janë të shumëfishta dhe si rrjedhojë çështja e parandalimit dhe luftimit të korrupsionit jaë përfshirë në sferën e punës së një sërë institucioneve, të cilat do të duhet të bashkëpunojnë për të arritur një rakordim e për të siguruar integritet në veprimtarinë e tyre.

Angazhimi i politikëbërësve drejt një agjende kombëtare antikorrupsion dhe, respektivisht, drejt përmirësimit të kuadrit institucional dhe legjislativ në fushën e antikorrupsionit është parësor. Gjithashtu, ekziston nevoja për të forcuar vlerësimin e rreziqeve dhe dobësive ndaj korrupsionit si dhe efektivitetin e mekanizmave për parandalimin.

Lidhur me modernizimin e shërbimeve dhe konsolidimin e infrastrukturës digjitale, në seksionet "Modernizimi për Zhvillim" dhe "Shoqëria Dixhitale", programi parashikon ambicien e qeverisë shqiptare për të siguruar ofrimin dixhital të të gjitha shërbimeve të mundshme për qytetarët, si dhe për rritjen e cilësisë së shërbimit, si një instrument i rëndësishëm dhe i pazëvendësueshëm për parandalimin e korrupsionit. Ndërsa, në drejtim të vazhimit të reformave dhe forcimit të kapaciteteve institucionale kundër korrupsionit, programi parashikon objektivin e qeverisë për rritjen e aksesit të qytetarëve në sistemin e drejtësisë nëpërmjet digjitalizimit të sistemit, si dhe zgjerimin dhe fuqizimin e Rrjetit të Koordinatorët Kundër Korrupsionit.

Po ashtu edukimi kundër korrupsionit është një prioritet madhor pasi ekziston një boshllëk i konsiderueshëm në lidhje me njohuritë e punonjësve të institucioneve publike rreth standardeve të integritetit ligjor. Lufta kundër

korupsionit nuk përbën vetëm një prioritet për Qeverinë Shqiptare, por është edhe një nga 5 prioritetet kyçe që Bashkimi Evropian ka vendosur për Shqipërinë në rrugëtimin e saj të integritit në familjen evropiane.

Decentralizimi dhe fuqizimi i qeverisjes vendore

Reforma Administrative Territoriale dhe avancimimi i procesit të decentralizimit me anë të delegimit të një sërë funksionesh pushtetit vendor ka arritur rezultate të rëndësishme në drejtim të fuqizimit të pushtetit vendor dhe transformimin e qeverisjes në të gjithë Shqipërinë. Ruajtja e interesit për objektivat e decentralizimit është vendimtare në afat të mesëm, ashtu edhe konsolidimi i mëtejshëm i procesit të decentralizimit duke adresuar sfidat e hasura gjatë zbatimit të funksioneve të deleguara. Decentralizimi konsiderohet një proces, i cili ka nevojë të vazhdueshëm për dialog lidhur me arritjet dhe sfidat kryesore, shtrirjen dhe thellësinë e decentralizimit në sektorët ekzistues dhe të rinj.

Pas miratimit të hartës së re administrative filloi procesi i konsolidimit administrativ i njësive të mëparshme dhe krijimi i njësive të reja. Ligji i ri për Vetqeverisjen vendore Nr. 139/2015 shtoi numrin e funksioneve të veta (eskluzive) për NJVV pasi transferoi tërësisht funksionet e ndara në funksione eskluzeve. Ish funksionet e përbashkëta tashmë eskluzeve janë:

- a) Arsimi parashkollor dhe parauniversitar;
- b) Sistemi shërbimit parësor shëndetësor dhe mbrojtja e shëndetit publik;
- c) Kujdesi social, zbutja e varfërisë dhe garantimi i funksionimit të institucioneve përkatëse;
- ç) Rendi publik dhe mbrojtja civile;
- d) Mbrojtja e mjedisit.

Rikonfigurimi i qeverisjes vendore ka mundësuar hedhjen e hapave cilësorë në sigurimin e shërbimeve; veçanërisht në menaxhimin e mbetjeve të ngurta; menaxhimin e shërbimit të furnizimit me ujë, planifikimit dhe realizimit të investimeve të një shkalle më të gjerë. Në mënyrë të përmbledhur, disa nga arritjet kryesore që evidentohen në nivel objektiv strategjik, ashtu edhe funksioni janë si më poshtë vijon:

- ✓ Qasje e integruar dhe afatgjatë në ofrimin e **shërbimeve sociale**: thuhet se të gjitha bashkitë (60) kanë planet e tyre sociale dhe ofrojnë shërbime sociale (58).
- ✓ Përpjekjet drejt krijimit e konsolidimit (pavarësisht sfidave) të trupave menaxheriale të ofrimit të shërbimeve sociale dhe ngritja e fondit social konkurrues në nivel qendror dhe aftësi të bashkive.
- ✓ Progres i vazhdueshëm i NJVV-ve për menaxhimin, administrimin dhe financimin e **arsimit parashkollor**.
- ✓ Lidhur me **mbetjet**, hapa të rëndësishëm mbi shërbimin e mbledhjes, grumbullimin dhe transportin e tyre.
- ✓ **Ujësjellës-Kanalizime**: krijimi i Subjekteve me Kompetenca të Përbashkëta (zvogëlon kompetencat e bashkive).
- ✓ Rrugët rurale: rritje e **mbulimit me rrjet rrugor** të mirëmbajtur (32% në 2015 në 50% në 2020).
- ✓ MZSH: Numri i stacioneve **zjarrfikëse**, i mjeteve në dizpozicion, i punonjësve zjarrfikës profesionistë janë të gjitha në rritje të konsiderueshme që nga transferimi i funksionit.

- ✓ ASPA **trajtime** të vazhdueshme çdo vit (në pushtetin vendor janë trajnuar 4,259, nga të cilët 4,128 nëpunës civilë, 131 punonjës me Kod Pune (950 meshkuj dhe 3,309 femra)
- ✓ **Administrata.al** regjistron mbi 170 përdorues nga njësitë e qeverisjes vendore.
- ✓ 61 bashki me **Z1NJ**, me një paketë prej 70 shërbime administrative standard (Tirana gamë më të gjerë).
- ✓ Lidhur me Financat Vendore, përmirësim të ndjeshëm të situatës financiare, TAP, renta minerare (dyfishim të ardhurave vendore 2015-2021).
Gjithsesi, nevojë e vazhdueshme për **rritje të autonomisë fiskale**, nëpërmjet zgjerimit të bazës së tatimit dhe të ardhurat nga tarifatat e shërbimeve.
- ✓ Me shumë aktorë të shumë niveleve (bashkia, qarku, qeveria qendrore dhe aktorë të tjerë si biznes, shoqata, donatorë).
- ✓ Aktualisht 90% e Njësive të Vetëqeverisjes Vendore kanë hartuar dhe janë duke zbatuar **Planet e Përgjithshme Vendore** (pjesa tjetër në proces përfundimi). Gjithsesi, detajimi i tyre në Plane të detajuara, Planet e Zhvillimit apo Mbarështrimit të Pyjeve, etj) mungon.
- ✓ **Toka aset themelor**, që lidhet me urbaziminin, infrastrukturën, të cilat janë elemente të zhvillimit në tërësi. Por PV nuk kanë orientim afatgjatë të kohezionit, ku përcaktohen prioritet, p.sh. bujqësia, turizmit, trashëgimia kulturore, etj.
- ✓ **Plani Ekonomik** në nivel bashkie, qasje innovative (smart cities) apo përmirësim të klimës së biznesit, etj.
- ✓ 13 bashki kanë miratuar dhe zbatojnë **planet e tyre të integritetit**, ndërkohë që procesi po shtrihet instensivisht edhe tek bashkitë e tjera.
- ✓ Mbledhje e KB **transparente dhe gjithëpërfshirëse**. Këshillat bashkiak kanë ndërtuar dhe konsoliduar procedurat dhe rregullat e punës se tyre si në marrëdhënie me administratën por dhe në komunikim me qytetarët.
- ✓ Struktura institucionale në nivelin vendor e plotësuar – 61 **Njësi Integrimi Evropian**.
- ✓ NjQV akses ne 16 programe të financuara nga **BE** – 8 IPA CBC & 8 Fonde të Unionit: 148 projekte të zbatuara në 5 vitet e fundit – 63% të financuar nga fondet IPA CBC/Transnacionale

Decentralizimi

2%

Kontributi i të ardhurave të qeverisjes lokale në PBB në vitin 2030, krahasuar me 1.5% në vitin 2021

Përtej arritjeve të decentralizimit të lidhura përgjithësisht me procesin e harmonizimit ligjor midis ligjit organik të pushtetit vendor 139/2015 dhe ligjeve sektoriale, rritjes së të ardhurave vendore dhe menaxhimit të tyre efikas, ushtrimit të funksioneve të deleguara, procesi i decentralizimit rendit edhe sfida të cilat kërkojnë adresim. Më konkretisht, sfidë mbetet diferenca në zhvillimin ekonomik vendor, vecanërisht ndërmjet bashkive të mëdha dhe atyre të vogla e të mesme. Pushteti vendor sot përballet me mungesën e qëndrueshmërisë së burimeve njëzëre dhe mekanizmave (ligjore ose jo) për incentivimin e stafit të bashkive.

Një problematikë e hasur është edhe mungesa e standardeve minimale në ofrimin e shërbimeve vendore. Me qëllim rritjen e ofrimit të shërbimeve tek qytetarët është e rëndësishme që shërbimi të ofrohet në mënyrë të njëjtë tek qytetarët, pavarësisht diferencave në bashki. Autonomia financiare ka nevojë për forcim të mëtejshëm, përtej arritjeve shumë të mira në këtë drejtim. Sërish, bashkitë kanë nevojë për fonde në ushtrimin sa më të mirë funksioneve të tyre. Duke qenë se rreth 70% e legjislacionit të Bashkimit Evropian do të duhet të zbatohet në nivel vendor, agjendës së decentralizimit i lipset të adresojë këtë çështje me një vëmendje të shtuar. Gjithashtu, kjo kërkon edhe bashkërendim të shtuar midis qeverisjes qendrore dhe asaj vendore drejt agjendës së përbashkët të integritimit evropian.

Në kuadër të përmirësimit të mbarëvajtjes së këtij procesi, ka ende nevojë për të intensifikuar bashkëpunimin ndërmjet qeverisë vendore dhe asaj qendrore, për të përputhur bazën ligjore me funksionet, implementimin e funksioneve të reja dhe vazhdimin e punës për rritje të kapaciteteve të bashkive, shoqëruar me menaxhim më eficient të financave vendore dhe mirëqeverisje, me qëllim nxitjen e zhvillimit ekonomik vendor të qëndrueshëm. E rëndësishme është qasja nga poshtë lart, duke marrë në konsideratë perspektivën e pushtetit vendor në zbatimin në tërësi dhe ushtrimin të funksioneve në veçanti.

Vizioni: *konsolidimi i procesit të decentralizimit për një zhvillim ekonomik vendor të qëndrueshëm me shërbime cilësore, gjithëpërfshirëse për qytetarët dhe transparente drejt standardeve evropiane.*

Objektivat në funksion të këtij vizioni janë në harmoni të plotë me standartet dhe rekomandimet e Bashkimit Evropian mbi avancimin e mëtejshëm të agjendës së decentralizimit dhe konsolidimit të arritjeve ekzistuese si më poshtë:

OBJEKTIVI STRATEGJIK 1: Nxitja e zhvillimit të qëndrueshëm vendor me anë të rritjes së kapaciteteve vendore për menaxhim të integruar të aseteve vendore.

- Përmirësimi i planifikimit ekonomik strategjik me fokus menaxhimin e integruar të aseteve dhe burimeve natyrore vendore;
- Forcimi i funksionit të zhvillimit ekonomik vendor dhe përdorimi i skemave dhe incentivave vendore për zhvillim ekonomik ndaj bizneseve dhe organizatave joqeveritare, duke përfshirë rishikim të kuadrit ligjor;
- Bashkëpunim i zgjeruar ndërinstitucional në lehtësimin e procesit të transferimit të pronave publike tek NJVV për qëllim zhvillimin publik;
- Mbështetja për fuqizimin e strukturave të turizmit, mjedisit, energjisë dhe trashëgimeve kulturore me qëllim menaxhimin e integruar të territorit dhe aseteve;
- Vlerësim dhe përcaktimi i prerogativave vendore, rajonale dhe qendrorë në zhvillimin vendor e rajonal (shmangia e mbivendosjes mes politikës së zhvillimit rajonal e vendor) dhe vlerësimi i gatishmërisë së decentralizimit të mëtejshëm sipas funksioneve specifike dhe tipareve të veçanta bashkiake.

OBJEKTIVI STRATEGJIK 2: Përmirësimi i ofrimit të shërbimeve vendore me qëllim rritjen e cilësisë së ofrimit të tyre dhe me standard tek qytetarët.

- Konsolidim i mëtejshëm i procesit të harmonizimit ligjor dhe ngritja ose/dhe përditësimi i sistemeve të standardeve minimale kombëtare për shërbime vendore të përcaktuara;
- Konsolidim i mëtejshëm i digjitalizimit të ofrimit të shërbimeve administrative vendore;
- Nxitja e bashkëpunimit ndërvendor (bashkive dhe/ose qarqeve) dhe nxitja me anë të mekanizmave ligjore dhe/ose ekonomik.

- Përmirësimi i kushteve dhe sistemeve të menaxhimit të burimeve njerëzore në nivel vendor, e shoqëruar me identifikim të vazhdueshëm të nevojave për trajnim dhe rritje e kapaciteteve institucionale të stafit vendor me qëllim përmirësimin e ofrimit të shërbimeve publike;
- Konsolidimi i mëtejshëm i kapaciteteve të strukturave administrative me qëllim rritjen e performancës së ofrimit të shërbimeve.

OBJEKTIVI STRATEGJIK 3: Rritja e autonomisë financiare vendore nëpërmjet konsolidimit të sistemit të të ardhurave të veta.

- Rritja e kapacitetit të të ardhurave vendore me qëllim ofrimin e shërbimeve cilësore dhe me standarde;
- Nivel i përmirësuar i parashikueshmërisë dhe qëndrueshmërisë së transfertës ndërqeveritare dhe përmirësimin e kuadrit ligjor dhe rregullator për financimin me transferta për funksione vendore apo projekteve kapitale në sektorë strategjikë për njësitë e vetëqeverisjes vendore;
- Forcimi i sistemeve në nivel vendor të menaxhimit të financave publike dhe të informacionit financiar.

OBJEKTIVI STRATEGJIK 4: Përmirësimi i demokracisë vendore dhe avancim i agjendës së integritetit evropian në nivel vendor.

- Sigurimi i një qasje gjithëpërfshirëse të mirëqeverisjes në nivel vendor dhe rritja e demokracisë vendore;
- Avancim i agjendës së integritetit evropian në nivel vendor;
- Nxitja e politikave kundër korrupsionit në nivel vendor dhe konsolidimi i mëtejshëm i arritjeve mbi integritetin

Lidhja me PKIE dhe Legjislacionin e BE-së:

Kriteri Politik & Pjesa 4

2.1 Demokracia dhe Shteti i së Drejtës

2.1.3 Qeverisja

2.1.4 Reforma në administratën publike

Kapitulli 11: Bujqësia dhe Zhvillimi Rural

Kapitulli 14: Politikat e Transportit

Kapitulli 19: Politikat Sociale dhe Punësimi

Kapitulli 26: Arsimi dhe Kultura

Kapitulli 27: Mjedisi dhe Ndryshimet Klimatike

Kapitulli 32: Kontrolli Financiar

Lidhja me OZHQ-të

OZHQ4: Sigurimi i arsimit cilësor gjithëpërfshirës dhe të drejtë dhe nxitja e mundësive për mësim gjatë gjithë jetës për të gjithë.

OZH6: Sigurimi i disponueshmërisë dhe menaxhimit të qëndrueshëm të ujësjellës-kanalizimeve për të gjithë.

OZHQ16: Nxitja e shoqërive paqësore dhe gjithëpërfshirëse për zhvillim të qëndrueshëm, ofrimi i mundësisë për drejtësi për të gjithë dhe ngritja e institucioneve të efektshme, llogaridhënëse dhe gjithëpërfshirëse në të gjitha nivelet.

AGJENDA PËR ZHVILLIM TË QËNDRUESHËM EKONOMIK, NDËRLIDHJEN DHE RITJEN E GJELBËR

Vlerësimet e fundit tregojnë se rritja ekonomike e Shqipërisë gjatë vitit 2021 ka arritur në nivelin 8.7 përqind, duke e tejkaluar ngadalësimin e ekonomisë gjatë periudhës së pandemisë si pasojë e efekteve ekonomike dhe sociale që ajo solli për të gjitha vendet e botës. Pritshmëritë e zhvillimit ekonomik të vendit, bazuar në ecurinë e sektorit privat si pjesa thelbësore e ekonomisë së vendit, shoqëruar me prirjet e eksporteve, investimeve publike në infrastrukturë dhe mbështetjen e biznesit, dëshmojnë për vazhdimin e një rritje të qëndrueshme në rreth 4 përqind mbi bazë vjetore që do të vijojë përgjatë periudhës 2022-2024. Një rritje e tillë mbështetet dhe nga pritshmëritë e rritjes ekonomike (2.7 përqind gjatë 2022) në zonën e Bashkimit Europian i cili krahas faktorëve të tjerë të rëndësishëm, është gjithashtu partneri kryesor tregtar i Shqipërisë, me rreth 2/3 e tregtisë së vendit dhe destinacion i rreth 80 përqind të eksporteve shqiptare.

Rritja ekonomike dhe e punësimit gjatë viteve të fundit mbështetet gjerësisht në zhvillimin e sektorit privat që përbën shtyllën kurrizore të ekonomisë në vend dhe pasqyrohet në ecurinë e përgjithshme të këtij sektori. Të dhënat tregojnë se gjatë dekadës së fundit 2012-2021 numri i ndërmarreve aktive në vend, përfshirë fermerët, është rritur me 74 përqind duke arritur në 181,549 në fund të vitit 2021³⁰. Të dhënat administrative të tregut të punës tregojnë se zhvillimi i sektorit privat, shoqëruar me formalizimin e tregut, është pasqyruar edhe në tregun e punës, në të cilin numri i kontribuesve në pagesën e sigurimeve shoqërore, ku sektori privat përbën rreth 74 përqind të tij, është rritur mesatarisht me 5.6 përqind në vit gjatë viteve të fundit, duke arritur në mbi 703 mijë kontribues në vitin 2021, krahasuar me 482 mijë të tillë në vitin 2014.

Bujqësia është sektori që vijon të angazhojë në punë pjesën më të madhe të shqiptarëve, me rreth 33.8 përqind të të punësuarve gjatë vitit 2021. Sektorë të tjerë që kryesorë punësojnë më shumë punonjës në vend janë tregtia me pakicë, shërbimet e ndryshme, ndërtimi, tregtia me shumicë, shërbimi ushqimor, tekstile dhe veshje, industria e këpucëve etj., ndërkohë që punësimi në sektorët e tjerë të ekonomisë është në nivele më të ulëta. Ecuria e punësimit në viteve të fundit dëshmon se sektorët që kanë patur rritjen relative më të lartë të tij në vend janë shërbimet e informacionit, inxhinieri të tjera përpunuese, shëndetësia, hoteleri turizmi, programimi, tregtimi dhe riparimi i automjeteve, shërbime të tjera etj.

Vizioni dhe prioritetet e SKZHI 2030 sa i takon rritjes ekonomike marrin në konsideratë vizionin e Bashkimit Evropian, për të garantuar zhvillimin e një ekonomie konkurruese, të bazuar mbi shfrytëzimin e balancuar dhe të qëndrueshëm të burimeve. Më shumë vëmendje do t'i kushtohet zhvillimit të infrastrukturës së vendit, për të siguruar më shumë akses për popullatën, paralelisht me integrimin e mëtejshëm të vendit në sistemet evropiane. Vëmendje e posaçme do t'i kushtohet mbrojtjes së natyrës, burimeve kombëtare dhe përdorimit të qëndrueshëm të mjedisit. Rëndësi të vecantë gjithashtu ka fakti që përfitimet e rritjes ekonomike të shpërndahen në të gjithë vendin, duke përfshirë rajonet më pak të zhvilluara, me synim zhvillimin e balancuar dhe forcimin e kohezionit territorial.

Konektiviteti, Agjenda e Gjellbër për Vendet e Ballkanit Perëndimor, si pjesë e Planit Ekonomik dhe të Investimeve të Bashkimit Europian për këto vende, përfshirë Shqipërinë, janë në thelb të shtyllës së dytë të SKZHIE 2030, së bashku me prioritetet tashmë të identifikuara për vendin – turizmi, energjia, bujqësia dhe ekonomia blu.

---

³⁰ INSTAT, Rregjistrat e Biznesit, 2022

Fuqizimi i sistemit financiar dhe politikës monetare

Ndjekja e politikave monetare dhe financiare koherente, me fokus stabilitetin e çmimeve dhe atë financiar ka kontribuar në ruajtjen e ekuilibrave të përgjithshëm ekonomikë e financiarë të vendit. Me gjithë goditjet e njëpasnjëshme negative të viteve të fundit, inflacioni dhe kursi i këmbimit kanë qenë të qëndrueshëm, tregu financiar ka funksionuar normalisht, kredia ka vazhduar të rritet dhe familjet shqiptare kanë vazhduar t'i besojnë sektorit bankar për ruajtjen e kursimeve të tyre. Sistemi financiar është i qëndrueshëm dhe sektori bankar vijon të karakterizohet nga tregues të mirë likuiditeti, kapitalizimi dhe përfitueshmërie.

Ky rezultat është arritur falë një sërë reformash, ku ndër më kryesoret janë:

- **Në fushën e politikës monetare** është modernizuar infrastruktura e analizës dhe parashikimit, është përmirësuar kuadri operacional i zbatimit të politikës, si dhe është rritur transparenca e përmirësuar efektiviteti i komunikimit dhe llogaridhënies të saj;
- **Në fushën e politikave financiare** është zbatuar programi i reduktimit të kredive më probleme, është iniciuar dhe zbatuar plani i masave për nxitjen e përdorimit të monedhës kombëtare në sistemin financiar, është administruar me sukses procesi i konsolidimit të sektorit bankar, është punuar për përafrimin rregullator e metodologjik me standardet e Bashkimit Evropian dhe me praktikën më të mira të mbikëqyrjes bankare, janë forcuar rrjetet e sigurisë së sektorit financiar duke fuqizuar aftësinë për ndërhyrje të jashtëzakonshme, dhe së fundmi është zgjeruar gama e instrumenteve makroprudenciale.
- **Në fushën e infrastrukturës financiare**, është hartuar dhe zbatuar strategjia kombëtare për fuqizimin e tregut të pagesave me vlerë të vogël, është ofruar sistemi i ri për procesimin dhe shlyerjen e pagesave në euro brenda vendit, është përmirësuar kuadri rregullator i sistemeve të pagesave në përputhje me standardet e Bashkimit Evropian dhe është nxitur përdorimi i pagesave online.
- **Në fushën e integritimit evropian**, është punuar në vazhdimësi për përafrimin e kuadrit rregullator me *Acquis*. Në qendër të vëmendjes është përmbushja e të gjithë detyrimeve që rrjedhin nga Marrëveshja e Stabilizim-Asociimit, nga raportet progreset e Komisionit Evropian, nga Nënkomitetet e përbashkëta BE-Shqipëri, si dhe nga Plani Kombëtar për Integrimin Evropian.
- **Në fushën e edukimit financiar**, janë realizuar aktivitete dhe programe edukuese, si dhe janë hedhur hapat e para për hartimin dhe implementimin e një strategjie kombëtare për edukimin financiar, e cila do të synojë përmirësimin e kulturës dhe përfshirjes financiare të publikut të gjerë.

Referenca me dokumente me rëndësi strategjike: Kapituj të “Acquis”, Programi Kombëtar i Integritimit Evropian (PKIE), dhe Programi Kombëtar i Reformës Ekonomike (ERP): Banka e Shqipërisë udhëheq punën e dy Grupeve Ndërinstitucionale për kapitullin 17 “Politikat Ekonomike dhe Monetare” si dhe kapitullin 4 “Lëvizja e Lirë e Kapitalit”. Njëkohësisht, Banka kontribuon në mënyrë aktive në kapituj të tjerë, si: kapitullin 9– Shërbimet Financiare; Kapitullin – Kriteri Ekonomik; Kapitullin 18 – Statistikat; dhe Kapitullin 32 – Kontrolli Financiar.

Objektivat strategjikë:

- **Garantimi i stabilitetit të çmimeve si një parakusht i domosdoshëm për rritjen e qëndrueshme dhe afatgjatë të vendit, promovimin e stabilitetit financiar dhe rritjen e mirëqenies së shtetasëve shqiptarë.** Përmbushja e këtij objekti kërkon hartimin e një politike monetare të kujdeshme, fleksibël dhe largpamëse, e cila synon por edhe mbështetet në:

- përditësimin e vazhdueshëm të kuadrit të saj teorik dhe operacional;
- harmonizimin e kujdesshëm me politikat e tjera ekonomike, fiskale dhe makroprudenciale;
- zhvillimin e tregjeve të brendshme financiare;
- rritjen e transparencës dhe kuptueshmërisë së saj për publikun; si dhe
- forcimin e dialogut dhe bashkëpunimit me partnerët vendas dhe të huaj.

Në horizontin afatshkurtër, sfida kryesore do të jetë adresimi i presioneve inflacioniste që vijnë nga rritja e çmimeve në tregjet botërore.

- **Forcimi i mëtejshëm i stabilitetit financiar nëpërmjet mbikëqyrjes dhe rregullimit bankar dhe atij jo-bankar të kujdesshëm.** Prioritet do të jenë:
  - Adaptimi i mëtejshëm i praktikave dhe standardeve të Bazel III dhe konvergimi drejt një përafrimi më të gjerë me direktivat evropiane dhe *acquis communitare*;
  - Vijimi i punës për reduktimin e përdorimit të monedhës së huaj në vend, duke synuar rritjen e ndërgjegjësimit të aktorëve publikë dhe privatë për rreziqet që ajo sjell, si dhe duke siguruar koordinimin me institucione të tjera shqiptare.
  - Monitorimi dhe mbikëqyrja e vazhdueshme e subjekteve të licencuara banka dhe jo-banka në kushtet e një transformimi digjital në sektorin financiar, duke siguruar për subjektet modele biznesi të qëndrueshme në afat të gjatë.
  - Vlerësimi i rreziqeve klimaterike dhe bashkëpunimi me aktorët relevantë për hartimin dhe zbatimin e një strategjie të përshtatshme për këtë qëllim.
- **Rritja e edukimit dhe e përfshirjes financiare e cila ndihmon në reduktimin e informalitetit dhe në rritjen e mirëqenies së shoqërisë.** Avancimi i punës për modernizimin e sistemit të pagesave, për rritjen e shkallës së përdorimit të pagesave elektronike, si dhe bashkëpunimi në hartimin dhe zbatimin e strategjive kombëtare për edukimin financiar janë disa nga mënyrat për të rritur aksesin në shërbime financiare e shërbime pagesash, për promovimin e kulturës financiare dhe, rrjedhimisht, në zhvillimin ekonomik të vendit.

Tregu i kapitaleve në Shqipëri është ende i vogël dhe me një peshë të ulët në sistemin financiar. Megjithatë ky treg ka potencial të lartë për të luajtur, në një periudhë afat-gjatë, një rol të rëndësishëm në ekonominë e vendit. Një treg kapitalesh i zhvilluar shërben si një mekanizëm thelbësor për funksionimin e ekonomisë, kjo pasi ai kontribuon në përputhjen e ofertës për fonde të siguruar nga kursimet e familjeve dhe individëve me kërkesën për fonde nga ana e bizneseve apo huamarrësve të tjerë. Në këtë mënyrë përfiton e gjithë ekonomia e vendit dhe gjithë pjesëtarët e saj që nga familjet, bizneset, ndërmjetësit financiarë e deri tek vetë shteti.

Një treg kapitalesh i zhvilluar mbart edhe funksionin e rëndësishëm ekonomik në lidhje me orientimin e kapitalit drejt përdorimit produktiv të kapitalit duke kontribuar në alokimin eficient të tij dhe rritjen e produktivitetit në vend si dhe rritjen e konkurrueshmërisë në nivel ndërkombëtar, duke synuar:

- Sigurimin e alternativave të reja të financimit për bizneset, përfshirë Ndërmarrjet e Vogla dhe të Mesme (NVM), me qëllim zhvillimin dhe rritjen e këtyre bizneseve;

- Ofrimin e alternativave të reja të investimit për qytetarët nëpërmjet shumëllojshmërisë së instrumenteve financiare dhe fondeve të investimit e atyre të pensionit duke ofruar edhe mundësi diversifikimi të investimeve të tyre;
- Kosto të ulëta kapitali dhe alokim eficient të burimeve;
- Rritjen e kursimeve dhe mobilizimin e tyre drejt investimeve në sektorët më produktivë;
- Gjenerim të likuiditetit në sistemin financiar;
- Përmirësim të qeverisjes korporative nëpërmjet një kuadri ligjor dhe rregullator të fuqishëm;
- Rritje e instrumenteve në dispozicion, që mund të përdoren për zbatimin e politikës monetare;
- Politika ekonomike të shëndetshme për shtetin, në sajë të emetimeve të titujve të borxhit dhe financimit të ekonomisë, si dhe rritjen e aftësisë së shtetit për të tërhequr investitorë të huaj për emetimet e veta apo për emetimet në monedhë të huaj;
- Krijimin e vendeve të reja të punës; rritjen e fuqisë blerëse të qytetarëve dhe rritjen e standardit të jetesës dhe sigurimin e konvergencës ekonomike me vendet e zhvilluara të Bashkimit Evropian;
- Rritjen e produktivitetit më anë të gjenerimit të fondeve për projekte novative.

Në shumë raste tregu i kapitaleve shihet si zëvendësues i financimit ndërmjet sistemit bankar dhe jo si plotësues i tij, sidomos kur bëhet fjalë për emetim me synim financimin e projekteve të reja nëpërmjet tregut të kapitaleve në vend të huave bankare, apo kur ka kompani të rankuara mirë që preferojnë të zgjedhin tregun e kapitaleve, si dhe kur kostot e huasë bankare janë të larta apo kur ka kufizime në dhënie huash. Politika për zhvillimin e tregjeve të kapitalit nga pikëpamja kombëtare synon mbështetjen e rritjes ekonomike të qëndrueshme si dhe rritjen e konkurrueshmërisë kombëtare përmes mirë-funksionimit të tregjeve të kapitalit. Rritja ekonomike varet nga fakti se sa në mënyrë eficiente janë të alokuara burimet në projektet apo sektorët më produktivë, alokim ky që realizohet ndërmjet tregjeve financiare të zhvilluara.

Për vetë rëndësinë që ka zhvillimi i tregut të kapitaleve në rritjen ekonomike të vendit, krijimin e drejtë të çmimeve të titujve, sigurimin e alternativave të reja të investimit për investitorët si dhe alternativave të reja të financimit për bizneset shqiptare, zhvillimi i tregut të kapitaleve në vend, në funksion të sigurimit të eficiencës dhe integritetit të këtij tregu mbetet një përparësi për Shqipërinë. Zhvillimi në nivel kombëtar i një politike gjithëpërfshirëse me angazhimin e institucioneve me rol kyç si Ministria e Financave dhe Ekonomisë, Autoriteti i Mbikëqyrjes Financiare apo Banka e Shqipërisë është një hap i rëndësishëm në drejtim të zhvillimit të tregut të kapitaleve.

Mbështetur në Raportin Doing Business (2019) të Bankës Botërore, evidentohet nevoja e përmirësimit të indikatorit për Shqipërinë për listim të kompanive shqiptare në Bursë gjë që ndikon në përthithjen e investitorëve dhe besimin e tyre për të investuar në Shqipëri.

Me qëllim zhvillimin e këtij tregu lind domosdoshmëria e adresimit të disa çështjeve si:

- Rritja e besimit të investitorit vendas në tregjet e kapitalit;
- Përmirësimi i transparencës dhe qeverisjes korporative të kompanive shqiptare;
- Nxitja e investitorëve të huaj për investim në tregun e kapitalit vendas;
- Krijimi i lehtësirave fiskale për të nxitur përdorimin e fondeve në këto tregje;

- Forcimi i kapaciteteve mbikëqyrëse të Autoritetit;
- Krijimi i produkteve të larmishme dhe tërheqëse për investim;
- Sigurimi i edukimit financiar për investitorët dhe emetuesit.

Promovimi i tregjeve eficiente të kapitalit nëpërmjet nxitjes së zhvillimit të këtyre tregjeve dhe mbikëqyrjes efektive të tyre synohet të fokusohet në 4 fusha kryesore të prioritetit si më poshtë:

1. Krijim i Kushteve të Përgjithshme për mirë-funksionimin e Tregut të Kapitalit
2. Përmirësim i Infrastrukturës së Tregut të Kapitaleve
3. Zgjerimi i Gamës së Instrumenteve Financiare dhe Bazës së Investitorit
4. Plotësim i Kuadrit Rregullativ dhe Legjislativ

Për arritjen e këtij objektiv të përgjithshëm duhen marrë në konsideratë një sërë faktorësh si më poshtë:

- Përcaktimi i Kushteve paraprake të Zhvillimi të Tregut;
- Adresimi i Sfidave dhe Problematikave të Tregut të Kapitaleve;
- Identifikimi i Prioriteteve për Zhvillimin e Tregut të Kapitaleve;
- Bashkëpunimindërmjet institucioneve me rol kyç në zhvillimin e tregut të kapitaleve. ;
- Sigurimi i një Mbikëqyrje Efektive të këtij Tregu;
- Përcaktimi i planeve konkrete të veprimit sipas prioriteteve të vendosura.

Fuqizimi i financave publike dhe stabiliteti fiskal

Shqipëria mbetet mjaft e ekspozuar ndaj risqeve nga ngadalësimi potencial i rritjes ekonomike në Evropë, më shumë në partnerët kryesorë të shkëmbimeve tregtare. Një rënie ekonomike në këto shtete mund të sjellë nivele më të ulëta të eksportit, të dërgesave private nga jashtë dhe të investimeve të huaja të drejtpërdrejta (IHD). Për më tepër, kufizimi i pritshëm i kushteve të përgjithshme financiare në rang botëror do të rrisë kostot e Shqipërisë për financime. Borxhi publik është i lartë, ndërsa kursimet e ulëta kombëtare dhe mungesa e investitorëve të mëdhenj institucionalë shtojnë varësinë në burimet e huaja të financimit. Mbështetja në rritje në Partneritetin Publik-Privat (PPP-të) për projektet infrastrukturore ka sjellë edhe rritjen e detyrimeve të kushtëzuara. Ndër risqet kombëtare përfshihet edhe ndikimi që do të kenë thatësitat në prodhimin e energjisë, duke sjellë kështu rreziqe të konsiderueshme për buxhetin.

Referenca me Kapitullin përkatës të “Acquis”: 14 nga 24 komponentë të reformës së MFP-së janë të lidhur me kapitujt e PKIE, specifiku shtet kapitullin 5, 8, 16, 17, 18, 22, 29, 32, 33. Menaxhimi i Financave Publike në nivel vendor lidhet me kapitullin 22 të PKIE-së. Kontrolli i brendshëm efektiv lidhet me kapitullin 22 dhe 32 të PKIE-së.

Qëllimi 1: *Menaxhim financiar i matur, efektiv dhe efikas i qeverive vendore.*

Qëllimi 2: *Kontrrolli i angazhimeve shumëvjeçare dhe detyrimeve.*

Qëllimi 3: *Forcimi dhe zbatimi i sistemit për Kontrollin e Brendshëm Financiar Publik në qeverisjen qendrore dhe vendore.*

Reformat kryesore tatimore dhe administrative të parashikuara për periudhën 2022-2030 kanë në fokus të tyre përmirësimin e politikave tatimore me qëllim rritjen e neutralitetit të sistemit të tatimeve dhe taksave, eliminimin e deformimeve të krijuara në sistem si dhe përmirësimin në nivelin e tarifave tatimore me qëllim stimulimin e sektorëve prioritarë të ekonomisë.

Reformat tatimore 2022-2030, parashikohet që të rrisin të ardhurat tatimore me rreth + 5 % të PBB-së, duke e çuar koeficientin "Të ardhura tatimore" / PBB në 30 % nga 25,2 % që ka rezultuar në vitin 2019. Ndërkohë, totali i të hyrave në buxhet në fund të kësaj periudhe synohet të jetë mbi 32 % të PBB-së, nga 27,2 % që ka rezultuar në vitin 2019.

Bazuar në objektivat e ERP, politika fiskale në periudhën afatmesme do të jetë e orientuar drejt konsolidimit fiskal në përputhje me rregullat fiskale të përcaktuara në Ligjin Organik të Buxhetit si dhe rekomandimet e dhëna nga KE. Politika fiskale konsoliduese synon të stimulojë trajektoren rënëse të borxhit publik në raport me PBB, i cili, për shkak të krizave nga tërmeti dhe pandemia, u rrit në vitin 2020 dhe 2021, duke arritur në rreth 80 % të PBB-së. Trajektorja rënëse e borxhit publik bruto që synohet në vitet në vijim, do kërkojë rritjen e të ardhurave tatimore në vite, ndërkohë që synohet të mbahet nivel i lartë i shpenzimeve në investimet publike, mbështetjen sociale, rritjen e pagave etj.

Edhe në terma afatgjatë, politika fiskale do të vijojë të mbetet qartësisht e orientuar drejt konsolidimit fiskal, duke synuar ulje në çdo vit të nivelit të borxhit publik bruto deri në vitin 2028, me synimin që në terma kohorë, tej vitit 2028, niveli i tij të arrijë objektivin afatgjatë prej 45% të PBB të përcaktuar në rregullat fiskalë të ligjit organik të buxhetit.

Domosdoshmëria për përcaktimin e objektivave të të ardhurave buxhetore, buron nga nevojat për financimin e shpenzimeve të buxhetit. Sipas skenarit konservativ, projeksionet e shpenzimeve të buxhetit në terma afatmesëm 2022-2026 vlerësohen të jenë mesatarisht çdo vit sa 32 % të PBB-së, ndërsa sipas skenarit që merr në konsideratë edhe objektivat e politikave sektoriale të Ministrive të Linjës, nevojat për shpenzime buxhetore vlerësohen të jenë çdo vit nga 35% deri në 45% e PBB-së.

Nga analiza e faktorëve, rezulton se nuk ka hapësirë për të arritur objektivat e mësipërm përmes mekanizmit të uljes së shpenzimeve, prandaj janë të domosdoshme masa të forta për rritjen e të ardhurave, përfshirë një sistem më të thjeshtë tatimor, të parashikueshëm nga tatimpaguesit dhe që nuk shtrembëron vendimet e investimeve, zgjerim të konsiderueshem të bazës së taksave, dhe sistem rimbursimi të TVSH-së që funksionon normalisht.

Duke pasur parasysh nevojën për të përmirësuar infrastrukturën dhe zhvillimin e burimeve njerëzore në Shqipëri, konsolidimi fiskal duhet të mbështetet nga përmirësimet në politikën tatimore dhe administrimin tatimor që çojnë në të ardhura më të larta.

Në vitet e fundit janë realizuar ndryshime të shumta dhe të shpeshta të legjislacionit tatimor, përfshirë tarifën e tatimit dhe përjashtimet tatimore. Ndryshimet e shpeshta nuk kanë stimuluar qëndrueshmërinë e sistemit tatimor dhe kanë ndikuar edhe në uljen e performancës në mbledhjen e të ardhurave, por njëkohësisht kanë çuar në rritjen e kostove të administrimit nga administrata fiskale, por edhe të kostove të pajtimit të tatimpaguesve. Ndonëse të ardhurat gjatë viteve të fundit kanë trend rritës, vihet re që rritja e të ardhurave rezulton me ritme rënëse. Nga ana tjetër objektivat për rritjen e shpenzimeve me rreth 2% – 2,5% të PBB-së, të nevojshme këto për stimulimin e zhvillimit ekonomik të vendit, kërkojnë rritjen e të hyrave buxhetore me ritme më të shpejta ku më e rëndësishme është rritja e të ardhurave tatimore.

Ritmet jo të duhura në rritjen e ardhurave të buxhetit për shkak të faktorëve të përmendur më lart, ndërkohë që Ministria e Financave dhe Ekonomisë përballet me rritje të presionit për më shumë shpenzime për shkak të nevojave dhe kërkesave në rritje për investime, rritje pagash, pensionesh dhe mbështetje sociale, bëjnë të domosdoshme ndërmarrjen e reformave të thella me qëllim rritjen dhe konsolidimin e të ardhurave të buxhetit, nëpërmjet të cilave do të bëhet i mundur financimi i shpenzimeve dhe mbajtja nën kontroll e deficitit buxhetor.

Nëpërmjet masave dhe ndryshimeve të parashikuara në politikat dhe administrimin tatimor, Strategjia afatmesme e të ardhurave (SAA) synon rritjen e të ardhurave të buxhetit me rreth 5 % të PBB-së për periudhën 2022-2030, nga të cilat 2.5 % do gjenerohen nga ndryshimet në politikat tatimore dhe 2.5 % e PBB-së nga përmirësimi i elementeve të administrimit tatimor dhe doganor.

SFIDAT

a. Administrimi - Informaliteti

Pavarësisht përpjekjeve që janë bërë ndër vite për formalizimin e ekonomisë, ende Shqipëria ka probleme të nënraportimit, informalitetit dhe evazionit fiskal. Anketimet e bëra nga Këshilli i Investimeve mbi klimën e biznesit në vend me rreth 3 mijë biznese, në janar 2020, treguan një rritje të perceptimit mbi ekzistencën e konkurrencës informale krahasuar me një vit më parë. Perceptimi më i lartë i informalitetit është për sektorin e shërbimeve, ndërtimin, bizneset me qarkullim pranë pragut të TVSH-së (10 milion) dhe bizneset me të ardhura pranë pragut përjashtues (14 milion). *Korrupsioni, konkurrenca e pandershme dhe barra fiskale e deformuar* në nivel qendror, janë identifikuar si faktorët kryesorë që nxisin informalitetin sipas perceptimit të biznesit, ndërkohë që kompleksiteti i legjislacionit tatimor dhe taksat lokale janë faktorë më pak të rëndësishëm. Natyra e informalitetit, sipas shkallës së rëndësisë është: nënraportim me qëllim shmangien e detyrimeve tatimore, puna në të zehtë, korrupsioni, mosrregjistrimi dhe mosdeklarimi i veprimtarisë. Bujqësia ka informalitet të natyrës së mosrregjistrimit ndërsa sektorët e tjerë e konsiderojnë informalitetin të natyrës së mosraportimit/nënraportimit dhe shmangies së detyrimeve tatimore. Biznesi me xhiro deri 8 milionë mendon se natyra e informalitetit lidhet përgjithësisht me shmangie taksash dhe punën në të zehtë ndërsa për biznesin me xhiro mbi 8 milionë natyra e informalitetit lidhet me shmangien e taksave dhe korrupsionin.

Informaliteti është një fenomen i krijuar në një periudhë 30 vjeçare në të cilin ka pasur një ndërveprim midis bizneseve dhe strukturave të administratave tatimore e doganore, të cilat për mungesë kapacitetesh e vullneti kanë lejuar ndër vite informalitet/evazion/nënraportim. Pikërisht për këtë arsye të ardhurat tatimore në përqindje të PBB në Shqipëri janë ndër më të ultat në krahasim edhe me vendet e Rajonit.

b. Politikat tatimore – Përjashtimet dhe tarifatat e reduktuara

Vlera e të ardhurave të munguara si rezultat i evazionit, përjashtimeve, aplikimit të normave të reduktuara, të quajtura ndryshe “shpenzime tatimore”, për vitin 2019 llogaritet rreth 82.3 miliardë lekë ose 4.9 % e Produktit të Brendshëm Bruto të vendit. Rreth 95,7% e “shpenzimeve tatimore” rrjedhin nga evazoni, përjashtimet dhe aplikimi i normave të reduktuara të TVSH-së. Ky rezultat është i pritshëm pasi të ardhurat nga TVSH-ja zënë peshën kryesore në portofolin e të ardhurave tatimore. Shpenzimet tatimore që krijohen nga përjashtimet apo aplikimet e normave të reduktuara në tatimet e tjera, si Akcizë, Tatimi mbi të ardhurat, Tatimi mbi fitimin korporativ, variojnë nga 1% – 2% të PBB-së. Brenda vlerës së llogaritur të shpenzimeve tatimore përfshihet informaliteti ose të ardhurat e munguara si pasojë e evazionit. Nëse me tatim mbi vlerën e shtuar me normën standarde, do të ngarkohej çdo mall ose shërbim, të ardhurat teorike nga TVSH do ishin 273 miliardë lekë. Në fakt janë arketuar 132,4 miliardë lekë, ose 48,5 % e shumës teorike. Rezultatet për vitin 2020 vazhdojnë të ruajnë të njëjtin trend si ato të vitit 2019, ku në total, për të gjitha tatimet e analizuara, vlera e shpenzimeve tatimore, për vitin 2020 llogaritet rreth 86.8 miliardë lekë (nga 82,3 miliardë në vitin 2019) ose 5.4% e PBB-së.

c. Krahasimi me vendet e rajonit

Përgjithësisht, Shqipëria ka disa karakteristika ekonomike, tipare të taksimit dhe elementë ligjorë, të cilat janë të ngjashme me vendet e rajonit të Ballkanit perëndimor, por edhe me disa nga vendet e Europës Qendrore dhe Lindore. Nëse analizojmë ndarjen në: tatime mbi konsumin (tatime indirekte) dhe tatime mbi të ardhurat (tatimet direkte), dallimet dhe ngjashmëritë në kontekstin rajonal bëhen edhe më të qarta.

- Krahasuar me vendet e rajonit, Shqipëria është më poshtë në përqindjen e mbledhjes së të ardhurave në raport me PBB-në se mesatarja e vendeve të Europës Qendrore dhe Lindore (pjesë e BE-së) dhe vendeve të tjera të Ballkanit që nuk janë pjesë e Bashkimit Europian. Nëpërmjet kësaj Strategjie, synohet që, në vitet në vijim, Shqipëria të përmirësojë dhe harmonizojë raportin “Të ardhura tatimore / PBB” me mesataren e këtyre vendeve.
- Shqipëria ngjason me vendet e rajonit për sa i takon mbledhjes së të ardhurave, sidomos të të ardhurave tatimore. Këto të ardhura, së bashku me të ardhurat e mbledhura nga kontributet për sigurimet shoqërore dhe shëndetësore përbëjnë bazën kryesore të të ardhurave për thujtë të gjitha shtetet e rajonit të Ballkanit, Europës Qendrore dhe asaj Lindore. Nëse për të ardhurat tatimore Shqipëria qëndron jo shumë larg niveleve mesatare të rajonit (sidomos Ballkanit Perëndimor), për të ardhurat nga kontributet e sigurimeve shoqërore dhe shëndetësore, Shqipëria mbledh thujtë gjysmën e të ardhurave që mbledhin shtetet e rajonit.
- Shqipëria ka një raport të koeficientit C të efikasitetit të TVSH-së relativisht të ulët. Ky koeficient në Shqipëri llogaritet të jetë 0.54, çka do të thotë se mbledhen 54% e të ardhurave potenciale nga TVSH-ja me normën standarde. Edhe pse Shqipëria ka një normë standarde (20%) ndër më të lartat krahasuar me fqinjët ballkanikë jo anëtarë të BE-së, ky raport mbetet më i vogël se vende si Serbia, Mali i Zi, Bosnje-Hercegovina apo Maqedonia e Veriut.
- Të ardhurat nga tatimi direkt i të ardhurave personale dhe kontributet mbeten një nga burimet më të rëndësishme të të ardhurave për Shqipërinë. Të dhënat ndër vite tregojnë që niveli i të ardhurave që mbledhet nga këto burime i korrespondon mesatarisht nivelit 16% të PBB-së.
- Krahasuar me vendet e rajonit, Shqipëria ka një nga skemat më progresive të tatimit mbi të ardhurat. Megjithatë, ky progresivitet i tatimit mbi të ardhurat në disa momente ka krijuar një incentivë të gabuar në lidhje me favorizimin e trajtimit të të vetëpunësuarve jashtë skemës së tatimit mbi të ardhurat personale nga puna.

VIZIONI, QËLLIMET DHE OBJEKTIVAT PER RRRITJEN E TE ARDHURAVE

Për forcimin dhe rritjen e përqindjes së të ardhurave që mbledhen në raport me PBB-në, nevojitet një Strategji të Ardhurash, e cila do të shërbejë si pika kyçe e orientimit të vendimmarjes në lidhje me të ardhurat publike. Strategjia mbështetet në vizionin se politikat fiskale të hartuara mirë luajnë rol të rëndësishëm në zhvillimin e qëndrueshëm të vendit. Kjo Strategji mbështetet gjithashtu në vizionin për zhvillimin e një sistemi të të ardhurave buxhetore eficient, të thjeshtë, transparent, të qëndrueshëm, të aftë për të suportuar ofrimin e shërbimeve të përmirësuara ndaj publikut dhe rritjen ekonomike, si dhe forcimin e stabilitetit të financave publike të vendit. Ky vizion synon të gjenerojë të ardhura të qëndrueshme për buxhetin, përmes një sistemi tatimor efektiv, të drejtë dhe neutral.

Objektivi i strategjisë të të ardhurave është rritja e qëndrueshme në nivelin deri + 5% të përqindjes së mbledhjes së të ardhurave në raport me Produktin e Brendshëm Bruto, nga të cilat 2.5% pritet të gjenerohen si rezultat i masave që do të ndërmerren në fushën e ndryshimeve të politikave fiskale dhe 2.5 % nga reformat e

ndërmarrja në fushën e administrimit tatimor/doganor dhe investimeve në teknologji. Ministria e Financave dhe Ekonomisë së bashku me administratën tatimore dhe atë doganore, synojnë përmbushjen e këtij objekti në Reformim e sistemit tatimor periudhën afatmesme 2022 – 2030.

Realizimi i vizionit, qëllimit dhe objektivave, mbështetet në katër shtylla themelore:

- Përcaktim i qartë i objektivave sasiore dhe synimeve që duhet të arrihen nëpërmjet Strategjisë;
- Reformë tërësore e politikave tatimore, dhe kuadrit përkatës ligjor për të arritur objektivat e të ardhurave;
- Konsensus sa më të gjerë politik për objektivat afatmesme në lidhje me të ardhurat që nevojiten për financimin e shpenzimeve publike të dakordësuara;
- Koordinim i kapaciteteve dhe mbështetje e bashkërenduar, përfshirë financime dhe suport për zhvillimin e kapaciteteve administrative për zbatimin e Strategjisë.

Dy drejtimet kryesore ku do mbështetet reformimi i sistemit tatimor shqiptar dhe ku do bazohet Strategjia e të Ardhurave janë:

- A. Rishikimi dhe ridizenjimi i politikave tatimore nëpërmjet analizës së efekteve të politikave aktuale dhe korigjimeve të nevojshme për periudhën afatmesme.

Prioritetet në reformën e politikave fiskale:

- Rishikimi i tatimeve indirekte
  - Rishikimi i tatimeve direkte
  - Analiza dhe rishikimi i përjashtimeve tatimore dhe tarifave të reduktuara
  - Adresimi i problematikës në kuadrin e taksimit ndërkombëtar
- B. Përmirësimi i procedurave të administrimit tatimor dhe doganor me qëllim rritjen e efikasitetit të administratës fiskale nëpërmjet investimeve në teknologji, burime njerëzore dhe modernizim të procedurave operacionale

Prioritetet e mirëadministrimit tatimor në uljen e evazionit dhe rritjen e të ardhurave:

- Zvogëlimi i hendekut të përmbushjes në TVSH;
- Reduktimi i punës së padeklaruar, nëndeklarimit dhe ulja e pagesave kesh në ekonomi;
- Hetimi i pasurisë së pashpjeguar;
- Ulja e evazionit të shmangies tatimore artificiale;
- Reduktimi i kostove të përmbushjes dhe rritja e sigurisë tatimore dhe besimit të administratës tatimore;
- Motivimi i qytetarëve për të qënë pjesë e luftës ndaj informalitetit;
- Përmirësimi i cilësisë së shërbimit të ofruar nga AT nëpërmjet zhvillimit të kapaciteteve institucionale të administratës tatimore.

Prioritetet e mirëadministrimit doganor në uljen e kontrabandes dhe rritjen e të ardhurave:

- Modernizimi i proceseve të biznesit, duke përfshirë edhe centralizimin e funksionit për profilizimin e riskut
- Zhvillimi i aftësive analitike të zgjeruara të të dhënave
- Investimi i vazhdueshëm në sistemet e TI është i nevojshëm për të ndihmuar DPD të kryejë detyrat e saj në mënyrë më efikase dhe efektive
- Krijimi një forcë pune më profesionale dhe të shkathët.

- Zhvillimi dhe zbatimi plotësisht i një kornize integrimi për të ndihmuar në ndërtimin e besimit të komunitetit.
- Rritja e numrit të Operatorëve Ekonomikë të Autorizuar
- Zhvillimi dhe zbatimi plotësisht i një kornize integrimi për të ndihmuar në ndërtimin e besimit të komunitetit.
- Prezantimi i Dritares së Vetme (New Single Window)

Zhvillimi i biznesit e tregtisë, mbrojtja e konkurrencës dhe promovimi i investimeve të huaja

Ekonomia shqiptare ka ruajtur një ritëm pozitiv të rritjes në dekadën e fundit për shkak të potencialit ekonomik të pashfrytëzuar dhe zbatimit të reformave aktive ekonomike. Momentumi pozitiv vazhdon, por diversifikimi i ekonomisë duke u përqendruar më shumë në sektorët kryesorë me rritje dhe produktivitet të lartë është i rëndësishëm për të ruajtur një rritje afatgjatë dhe për të lejuar hapësirë për përballjen e tronditjeve të paparashikueshme të jashtme e të brendshme.

Shqipëria do të vazhdojë të punojë për ndërtimin e ekonomive të qëndrueshme dhe konkurruese, nëpërmjet hartimit dhe zbatimit të masave që mundësojnë ekonominë e gjelbërt dhe transformimin dixhitale dhe për të mbështetur rritjen dhe rimëkëmbjen ekonomike. Në lidhje me konkurrueshmërinë do të vijojnë reformat për forcimin e sektorit të NMVM-ve, reduktimin e barrierave të tregut, lehtësimin e investimeve dhe tregtisë, zhvillimin e ekonomisë dixhitale, nxitjen për kërkimin dhe inovacionin, menaxhimin e partneriteteve publike-private dhe përmirësimin e qeverisjes së ndërmarrjeve shtetërore.

Reformat e reja do të sigurojnë përputhshmëri me angazhimet e ndërmarra në kuadër të Marrëveshjes së Stabilizim-Asociimit me BE-në për koordinim të politikave vendase për zhvillim të qëndrueshëm ekonomik e social dhe përafrimin e legjislacionit me politikën dhe legjislacionin e BE-së në fushën e konkurrueshmërisë (neni 70 i MSA-së). Efektiviteti në zbatimin e këtyre reformave vlerësohet vazhdimisht nga Komisioni Evropian ndërsa vendi vazhdon përgatitjen e tij për anëtarësim në BE. Në Raportin e OECD *“Konkurrueshmëria dhe zhvillimi i sektorit privat në Evropën Juglindore 2021”*, Shqipëria arriti rezultatet *“Mesatare më të larta “ në politikën tregtare, politikën mbi arsimin, politikën për energjinë, politikën e taksave, politikën e nxitjes së investimeve dhe politikën e punësimit.* Raport Progresi BE 2021³¹ konsideron se dixhitalizimi në rritje i shërbimeve publike ka dhënë impakt në uljen e barrës administrative mbi bizneset, si dhe korrupsionin dhe informalitetin. Shqipëria ka vijuar të lehtësojë procedurat e regjistrimit të biznesit dhe licencimit nëpërmjet portalit të qeverisjes elektronike.

Shqipëria është e pasur me pasuri të konsiderueshme ekonomike, duke përfshirë një pozicion strategjik gjeografik, bukuri të jashtëzakonshme natyrore dhe burime të rinovueshme dhe jo të rinovueshme. Me 300 milje vijë bregdetare në detin Adriatik dhe Jon, që ofron akses të drejtpërdrejtë në tregjet evropiane dhe globale. Shqipëria zotëron burime të mëdha natyrore: rreth një e katërta e sipërfaqes së saj totale është e punueshme dhe e përshtatshme për një gamë të gjerë kulturash; malet dhe lumenjtë e saj ofrojnë energji hidroelektrike të lirë dhe me karbon të ulët; dhe shumëllojshmëria e pasur e ekosistemeve bregdetare kanë mbështetur zhvillimin e peshkimit dhe turizmit. Asetet nëntokësore të Shqipërisë përfshijnë depozita tregtare të qëndrueshme të naftës, gazit natyror, kromit dhe bakrit dhe vendi pret një pjesë të Gazsjellësit Trans-Adriatik. Shqipëria ka akses në tregjet evropiane dhe ndodhet brenda kufirit të zinxhirit të vlerës rajonale, periferike,

³¹ European Commission, Albania 2019 Report <https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/20190529-albania-report.pdf>

evropiane. Kostot e ulëta të punës e kanë mbajtur sektorin e prodhimit konkurrues, duke e lënë Shqipërinë të pozicionuar mirë, për të përfituar nga tendenca e transferimit të biznesit të nxitur nga pandemia COVID-19.

Gjatë viteve të fundit, Shqipëria ka ndërmarrë një sërë reformash për të ulur barrierat administrative dhe përmirësuar mjedisin e biznesit. Siç konfirmohet nga Renditja e Bankës Botërore për lehtësinë e të bërit biznes, është bërë progres në drejtim të rritjes së aksesit ndaj kredive dhe forcimit të procedurave për zgjidhjen e paaftësisë paguese. Gjithashtu, Shqipëria e ka lehtësuar procesin e lidhjes me rrjetin e energjisë elektrike, zbatimin e lejeve të ndërtimit dhe pagesën e taksave. Shqipëria u rendit e 82-ta nga 190 vende pjesë e raportit për lehtësinë e të bërit biznes të vitit 2020, duke u renditur më lart se Bosnia dhe Hercegovina (90) por më poshtë se Maqedonia e Veriut (17), Serbia (44), Mali i Zi (50) dhe Kosova (57).

Ndërmarrjet e vogla dhe të mesme (NVM-të) i kontribuojnë performancës ekonomike dhe zhvillimit të qëndrueshëm dhe angazhues të shoqërive. NVM-të në Shqipëri, Bosnjë dhe Hercegovinë, Kosovë, Mal të Zi, Republikën e Maqedonisë së Veriut, Serbi dhe Turqi (shtatë ekonomitë pretendente për BE) përbëjnë **rreth tre të katërtat e punësimit të sektorit privat dhe gjenerojnë rreth 60% të vlerës së shtuar të sektorit privat.**

Fushat prioritare për mbështetjen e biznesit do të përqëndrohen në rritjen e kapaciteteve institucionale të institucioneve përgjegjëse për zhvillimin dhe zbatimin e politikave të NVM-ve; përmirësimin e kapaciteteve absorbuese të NVM-ve të skemave të mbështetjes së biznesit; mbështetje në rritje për infrastrukturën e inovacionit për të avancuar bashkëpunimin mes biznesit dhe akademisë; rritjen e ndërgjegjësimit për skemat e granteve mbështetëse; rritjen e mbështetjes për të stimuluar praktikën e tregtisë elektronike (*e-commerce*) të NVM-ve dhe lançimin e programeve të reja mbështetëse për zhvillimin e zinxhirëve të vlerës në tregun ndërkombëtar.

Në fushën e zhvillimit të konkurrueshmërisë së sektorit privat, do synohet rritja e konkurrueshmërisë së sipërmarrjeve mikro, të vogla dhe të mesme (NMVM), me qëllim sigurimin e vendeve të punës ekzistuese apo krijimin e vendeve të reja. Masat do të përfshijnë përdorimin e potencialit të zhvillimit të transformimit dixhital dhe të gjelbër për të rritur ndërgjegjësimin për proceset dhe menaxhimin modern, të mbështetur nga IT për NMVM-të. NMVM-të do të mbështeten në zbatimin e masave të gjelbra apo zbatimin e elementeve dixhitale me mbështetje nga buxheti i shtetit dhe partnerë ndërkombëtarë. Përveç kësaj, do të mbështeten aktivitet kryesorë të zbatimit të strategjisë BIDS 2021-2027 për të integruar NMVM-të në zinxhirët e vlerës rajonale ose evropiane.

Referuar INSTAT, regjistri i njëjësive ligjore (përfshirë fermerët) në fund të vitit 2021 shënon 181.549 njësi ligjore aktive. Ekonomia shqiptare është e përqëndruar kryesisht në aktivitetin tregtar dhe shërbime të tjera. Ndërmarrjet me aktivitet tregtar përbëjnë 29,9% të totalit të ndërmarrjeve të regjistruara gjatë vitit 2021. Për nga ndarja rajonale, rajoni më i zhvilluar është rajoni qendër ku përfshihen qarqet Tiranë dhe Elbasan, ku janë përqëndruar 52,4 % e ndërmarrjeve aktive. Të punësuarit në këtë rajon zënë 58,2 % të të punësuarve gjithsej. Ndërmarrjet e regjistruara gjatë këtij viti janë përqëndruar gjithashtu në rajonin qendër përkatësisht me 61,4%.

Në periudhën 2017-2021, numri i ndërmarrjeve eksportuese dhe importuese është rritur. Numri i ndërmarrjeve eksportuese, në vitin 2021, është 3.184, duke u rritur me 8,8 % krahasuar me vitin 2020. Në vitin 2021, pesha e ndërmarrjeve mikro, të vogla dhe të mesme, është 97 %. Pesha e ndërmarrjeve mikro është 46 %, ndërmarrjet e vogla është 35 %, ndërmarrjet e mesme është 15 % dhe ndërmarrjet e mëdha është 3 % .

Gjatë vitit 2021 defici tregtar është përkeqësuar duke u rritur 29,6 % krahasuar me vitin 2020. Gjatë periudhës 4-vjeçare (2017-2021) vihet re një tendencë rritje e eksporteve dhe importeve. Në vitin 2021 pesha e eksporteve është 32 %, duke u rritur 35,6 % krahasuar me vitin 2020. Ndërsa pesha e importeve në vitin 2021 është 68 %, duke u rritur 32,3 % krahasuar me vitin 2020. Produktet që zënë një pjesë të konsiderueshme në eksportet dhe importet shqiptare për periudhën 5-vjeçare janë eksportet e mallrave të përpunuara.

Në vitin 2021 pesha e eksporteve në vendet e BE është 72 %, duke u rritur me 31,1 % krahasuar me vitin 2020. Ndërsa pesha e importeve nga vendet e BE është 54 % të importeve duke u rritur me 24,1 %, krahasuar me vitin 2020. Pesha e eksporteve në vendet e CEFTA-s është 19 %, duke u rritur me 42,5 % krahasuar me vitin 2020. Ndërsa pesha e importeve nga vendet e CEFTA-s është 8 % të importeve duke u rritur me 46,5 %, krahasuar me një vit më parë.

Tregtia e lire:

Shqipëria është anëtare e Organizatës Botërore të Tregtisë që nga shtatori 2000 dhe politika tregtare ndjek parimet dhe rregullat e kësaj organizate. Shqipëria është shumë aktive në pjesëmarrjen në iniciativat e OBT-së. Marrëveshja e Stabilizim-Asociimit (MSA) Shqipëri-BE përfshin një pjesë thelbësore tregtare që krijon një zonë të tregtisë së lirë ndërmjet Shqipërisë dhe BE-së. Ai përfshin dispozita në disa fusha që kërkojnë nga palët të veprojnë në përputhje me rregullat e OBT-së ose detyrimet përkatëse ndërkombëtare. Shqipëria mban politikën e saj tregtare në linjë me atë të Bashkimit Europian.

Shqipëria është palë në Marrëveshjen Rajonale të Tregtisë së Lirë CEFTA 2006. Protokollin Shtesë 5 i CEFTA për lehtësimin e tregtisë ka filluar zbatimin në vitin 2020 dhe Protokollin Shtesë 6 në CEFTA hyri në fuqi në janar 2021. Shqipëria, si kryesuese e CEFTA-s për vitin 2019, ka marrë pjesë dhe ka kontribuar në mënyrë konstruktive në të gjitha takimet dhe aktivitetet e CEFTA-s.

Ndërkohë, Shqipëria po zbaton marrëveshjen e tregtisë së lirë me shtetet e EFTA-s, marrëveshjen e tregtisë së lirë me Turqinë dhe së fundmi Marrëveshjen e Partneritetit, Tregtisë dhe Bashkëpunimit ndërmjet Republikës së Shqipërisë dhe Mbretëria e Bashkuar e Britanisë së Madhe dhe Irlandës së Veriut. Paralelisht, do të vlerësohet nevoja për marrëveshje të tregtisë së lirë me vendet e Afrikës.

Regjimi tregtar nuk ka pësuar ndonjë ndryshim thelbësor dhe ka ruajtur nivelin e tij të përgjithshëm të hapjes. Nën drejtimin e Komisionit Europian, Shqipëria është pjesë e iniciativave rajonale. Plani Shumevjekar (MAP REA) u promovua në korrik 2018, si një plan veprimi teknik konkret duke iu referuar të gjitha masave në shtyllën tregtare, i cili më pas u zëvendësua me Planin e veprimit për tregun e përbashkët rajonal, ku Shqipëria ka marrë pjesë në mënyrë aktive.

Tregu rajonal është një partner tregtar shumë i rëndësishëm për Shqipërinë, me një bilanc tregtar pozitiv. Në vitin 2021, rreth 8% e totalit të importeve tona vijnë nga Ballkani Perëndimor, ndërkohë që rreth 19% e totalit të eksporteve tona drejtohen në këto vende. Tregu i Përbashkët rajonal shërben si një katalizator për një integrim më të thellë ekonomik rajonal dhe një hap drejt tregut të vetëm të BE-së.

Ballkani i Hapur

Në kuadër të Iniciativës për Ballkanin e Hapur të liderëve të tre vendeve të Ballkanit Perëndimor, Shqipërisë, Maqedonisë së Veriut dhe Serbisë, në korrik 2020, u nënshkrua një Memorandum Mirëkuptimi mes palëve për të lehtësuar më tej tregtinë, eksportin, importin dhe transitin ndërmjet këtyre vendeve. Kjo nismë është gjithëpërfshirëse për të gjitha vendet e Ballkanit Perëndimor dhe tre liderë kanë ftuar Bosnjën dhe Hercegovinën, Kosovën dhe Malin e Zi që të jenë pjesë e kësaj nisme.

Po në kuadër të procesit të Open Ballkan, në dhjetor 2021 janë nënshkruar disa marrëveshje si më poshtë:

- Marrëveshje bilaterale me Serbinë dhe Maqedoninë e Veriut për njohjen reciproke të autorizimeve të operatorit ekonomik të autorizuar - Siguria dhe Siguria (AEO),

- Marrëveshje nga administratat e akreditimit në fushën e akreditimit dhe thjeshtimin e procedurave për njohjen e shenjave të konformitetit dhe rezultateve të testeve të lëshuara nga laboratorë të akredituar për të lehtësuar importin, eksportin dhe lëvizjen e mallrave ushqimore dhe jo ushqimore.
- Bashkëpunim në fushën e tatimeve
- Bashkëpunim në fushën e turizmit
- Bashkëpunim për tregun e punës
- Pikë e përbashkët doganore – one stop shop me Maqedoninë e Veriut

Gjithasthu, në kuadër të procesit të Open Ballkan është duke u punuar mes agjensive për promovimin e investimeve mes vendeve palë të iniciativës në mënyrë që të punojnë për një udhërrëqyes për tërheqjen e investimeve.

Shqipëria mbështetet plotësisht në një sistem tregtar global shumëpalësh të hapur, jodiskriminues dhe të bazuar në rregulla me një regjim tregtar të liberalizuar sikurse është e angazhuar në incentivat rajonale për të thëlluar bashkëpunimin ekonomik me rajonin bazuar në standartet europiane. Në kuadër të procesit të Berlinit, në Samitin e Sofjes të mbajtur në nëntor 2020, liderët e Ballkanit Perëndimor adaptuan Planin e Veprimit të Tregut të Përbashkët Rajonal. Bazuar në këtë samit, sot po punohet për ndërtimin e një tregu të përbashkët rajonal me 16 milionë konsumatorë dhe me një potencial të konsiderueshëm ekonomik. Në vitin 2019, Banka Botërore vlerësoi se integrimi ekonomik rajonal mund të gjenerojë 6.7 për qind të PBB-së nëse vendet thellojnë angazhimin e tyre në nivelin e atyre ndërmjet anëtarëve të BE-së.

Fushat dhe sektorët ku po punohet në nivel rajonal janë: mbrojtja e konsumatorit, tregtia elektronike, heqja e gjeoblokimit, harmonizimi i orëve të punës në agjensitë që operojnë në kufi, njohja e certifikatave fitosanitare dhe veterinare, pronësia industriale, njohja e ndërsjelltë lidhur me produktet industriale, njohja e kualifikimeve dhe licensave në disa sektorë dhe profesione, etj.

Integrimi ekonomik evropian e rajonal sjellin nevojën e rritjes së konkurrueshmërisë së ekonomisë shqiptare në të tilla tregje. Shqipëria ka hyrë në fazën intensive të negociatave me Bashkimin Evropian. Në kuadër të plotësimit të kushteve të Kriterit Ekonomik, lidhur me funksionimin e ekonomisë së tregut, pesë janë drejtimet kryesorë të punës : 1) Qeverisja ekonomike; 2) Stabiliteti Makroekonomik ; 3) Tregjet e produkteve; 4) Tregjet financiare; 5) Tregjet e punës

Bazuar në Programin e Qeverisë³² 2021-2025, janë evidentuar disa sektorë kyç të cilët do të gjenerojnë rritjen ekonomike, të tilla si:

- **Manifaktura** për të kaluar në ciklin e plotë të prodhimit duke promovuar markën “Made in Albania”;
- **Sipërmarrjet e reja** në ekonominë digjitale;
- **Turizmi** në të gjitha format e zhvillimit të tij detar e malor, përfshirë agroturizmin
- **Bujqësia** nëpërmjet shtimit të prodhimit, rritjes së cilësisë dhe certifikimet standarte;
- **Energjia** sektor në të cilin Shqipëria synon të bëhet një vend eksportues neto i energjisë elektrike në të gjithë rajonin, me një sistem energjistik shumë më të diversifikuar,

³² https://kryeministria.al/wp-content/uploads/2021/10/Programi_Qeverises_2021-2025.pdf

Për sektorët prioritarë, Shqipëria zbaton një grup të konsiderueshëm stimulueshëm, stimulueshëm fiskalë dhe të tjerë, si për shembull përjashtim ose reduktim të normës së tatimit mbi fitimin, përjashtimin ose reduktim të normës standarte të TVSH-së, përjashtimin nga taksat vendore, skemën 1 euro etj.

Për të rritur likuiditetin në duart e sipërmarrjes, për tre vitet në vijim 2023-2025 janë buxhetuar 12 miliard lekë garanci sovraane për sektorin e turizmit, manifakturës, bujqësisë dhe IT. Turizmi është një nga sektorët më të rëndësishëm dhe gjeneron shuma të konsiderueshme të ardhurash në buxhetin e shtetit, atë sipërmarrës dhe atë sektorial. Sipas Raportit të Ndikimit Ekonomik të Udhëtimeve dhe Turizmit 2022, të Këshillit Botëror të Udhëtimeve dhe Turizmit (WTTC), gjatë vitit 2021, sektori i turizmit regjistroi një kontribut të drejtpërdrejtë në PBB prej 321.3 miliardë lekësh, me një kontribut të përgjithshëm prej 17.4% të totalit. ekonomisë, duke e pozicionuar këtë sektor si një nga kontribuesit kryesorë në zhvillimin ekonomik. Në vitin 2021, sektori i turizmit krijoi 226,100 vende të reja pune, që përbën rreth 20% të punësimit total në Shqipëri. Sa i përket Impaktit të Vizitorëve, Shpenzimet e Vizitorëve Ndërkombëtarë shënuan rreth 255.3 miliardë lekë, që përbën 43.6% të totalit të eksporteve, ndërsa shpenzimet e vizitorëve vendas rreth 62.1 miliardë lekë.

Bujqësia është baza tradicionale e ekonomisë shqiptare dhe mbetet burimi kryesor i të ardhurave për një pjesë të madhe të popullsisë. Gjatë vitit 2021, ky sektor punësoi pothuajse 34% të popullsisë së punës të vendit dhe kontribuoi në PBB-në e vendit me 16.8%³³.

Energjia dhe Energjia e Rinovueshme. Shqipëria ka një potencial të konsiderueshëm të Burimeve të Rinovueshme të Energjisë (BRE). BRE-të përfaqësojnë një burim të rëndësishëm energjie në dispozicion në Shqipëri. Përdorimi i burimeve të tilla për prodhimin e energjisë paraqet një strategji afatgjatë për zbatimin e tre objektivave të politikave energjetike të vendit, si: mbështetja e zhvillimit të përgjithshëm ekonomik; rritjen e sigurisë së furnizimit me energji dhe mbrojtjen e mjedisit. Prodhimi i energjisë nga burimet e rinovueshme të energjisë është i dobishëm për Shqipërinë, pasi zvogëlon varësinë nga importet e energjisë dhe ofron siguri më të madhe për furnizimin me energji. Ky sektor është aktualisht sektori më i rëndësishëm përse i përket investimeve, duke tërhequr 29% të totalit të IHD-ve në Shqipëri. “Mineralet, lëndët djegëse, energjia elektrike” luajnë një rol kyç në ekonominë shqiptare, duke përfaqësuar 18.8% të totalit të eksporteve në vitin 2021, me një rritje prej 74% nga viti 2020 në 2021.

Sektori i **prodhimit** përfaqëson rreth 5.1% të PBB-së. Ky sektor ka diversifikuar vazhdimisht gamën e eksporteve të tij, siç tregohet nga rritja e eksporteve të 'Makineri, pajisje dhe pjesë këmbimi' me 29,1% nga viti 2020 deri në vitin 2021. Tekstilet dhe këpucët luajnë një rol kyç në ekonominë shqiptare, duke përfaqësuar 30,5% të totalit të eksporteve në vitin 2021, dhe duke punësuar më shumë se 40% të të punësuarve në industrinë përpunuese. Produktet industriale më të eksportuara në vitin 2021 ishin “Tekstile dhe këpucë”, “Materiale ndërtimi dhe metale” dhe “Makineri, pajisje dhe pjesë këmbimi”.

TIK & BPO. Që nga fillimi i viteve 2000, Shqipëria është bërë një destinacion kryesor për shërbimet ICT-BPO me kulturën e saj urbane, disponueshmërinë e burimeve, infrastrukturën dhe stimujt tërheqës për investime. Tirana është qendra kryesore ICT-BPO e Shqipërisë, e ndjekur nga Durrësi, Shkodra dhe Vlora. Sektori ICT-BPO në Shqipëri ka parë rritje të qëndrueshme që nga fillimi i tij, duke rritur punësimin dhe duke arritur vlerat e industrisë që i kalojnë 130 milionë³⁴ dollarët dhe një numër punonjësish rreth 35,000 për vitin 2020.

Deri në fund të vitit 2021, në Shqipëri janë rreth 4005 sipërmarrje aktive që operojnë në sektorin e Informacionit dhe Komunikimit. Tregjet kryesore në MB, Itali, Francë, Spanjë, Gjermani, Austri dhe Zvicër. Aktivitetet kryesore në Shqipëri janë Qendrat për Hyrjen e të Dhënave dhe Call Centers. Modernizimi i shërbimeve dhe i

³³ Ministria e Financave dhe Ekonomisë, Treguesit Makroekonomikë për vitin 2021

³⁴ Sipas të dhënave të publikuara nga Shoqata Shqiptare e Shërbimeve të Biznesit – ABSA (2020)

infrastrukturës digjitale përbën një instrument të patjetërsueshëm dhe të pazëvendësueshëm për të luftuar korrupsionin dhe për të rritur në mënyrë të shpejtë cilësinë e shërbimeve ndaj publikut, si dhe produktivitetin e sipërmarrjes. Nga data 1 maj 2022 të gjitha shërbimet publike ofrohen vetëm online duke ulur kështu kohën dhe kostot për bizneset dhe qytetarët.

Ligji për investimet strategjike i vitit 2015 përcaktoi sektorët strategjikë të ekonomisë, në bazë të shumës së qarkullimit dhe numrit të të punësuarve. Këta sektorë janë: Energjia dhe Minierat; Transport, telekomunikacion, infrastruktura dhe mbetje urbane; Turizëm; Bujqësi dhe peshkim, Zonat ekonomike dhe Zonat me prioritet zhvillimi. Investitorët strategjikë që plotësojnë këto kritere kanë një procedurë të shpejtë trajtimi përmes one stop shop që është Agjencia Shqiptare e Zhvillimit të Investimeve. Tërheqja e Investimeve të huaja ka përbërë dhe vazhdon të jetë prioritetit ynë. Për vitin 2021, treguesi i fluksit është 1,031 milionë €. Fluksi i investimeve të huaja në vend dominohet nga Holanda, e ndjekur nga Italia, Turqia, Franca dhe Austria. Për vitin 2021, burimi kryesor i fluksit të IHD-ve ishte 'Industria Nxjerrëse' e cila përfaqëson 24% të fluksit total. Sektorë të tjerë ekonomikë me kontribut të lartë në IHD janë sektori i 'Aktivitete të pasurive të paluajtshme' me 18.5% si dhe 'Aktivitete Financiare dhe të Sigurimit' me përkatësisht 14.7% të totalit.

Shqipëria ofron shumë një sërë avantazhesh për tërheqjen e investitorëve të huaj si:

- *Vendndodhja optimale gjeografike:* Shqipëria ka një vendndodhje strategjike në Ballkanin Perëndimor, në udhëkryqin e korridoreve kryesore transitore të Evropës. Lidhje me tregjet europiane nëpërmjet porteve të ndryshme në detin Adriatik dhe Jon, si dhe një rrjet në rritje portesh, rrugësh dhe aeroportesh.
- *Akses i lirë në tregjet e mëdha:* Shqipëria ka një regjim tregtar shumë të liberalizuar. Shqipëria është anëtare e OBT-së, ka marrëveshje të tregtisë së lirë me BE-në, EFTA, CEFTA dhe Turqinë dhe është nën vlerësimin e marrëveshjeve të tregtisë së lirë me vendet afrikane si Tunizia, Egjipti dhe Algjeria.
- *Tatimet konkurruese dhe stimujt:* Normat konkurruese tatimore; Stimujt për investime strategjike; investime në shkallë të gjerë dhe investime rajonale; Shqipëria 1 Euro – skema; Stimujt të tjerë sektorialë.
- Zhvillimi i shpejtë i infrastrukturës: Zhvillimet në infrastrukturën e re dhe të përmirësuar në energji, telekomunikacion, transport detar dhe ajror.
- Partneri kryesor tregtar shqiptar janë vendet anëtare të BE-së.
- Përafërsisht gjysma e popullsisë nën 35 vjeç
- Shqipëria u rendit e para në rajonin e Ballkanit Perëndimor për aftësitë e fuqisë punëtore të saj aktuale dhe të ardhshme (*2019 Global Competitiveness Index*)
- Kapacitete shumëgjuhëshe, ku 59.4% e popullsisë së re flasin të pakten 1 gjuhë të huaj, dhe 8% flasin 3 gjuhë të huaja

Investimet e Huaja:

9%

kontributi i IHD në PBB në vitin 2030,
krahasuar me 7% në 2021

Investimet e Huaja Direkte (IHD) përbëjnë një element mbështetës për rritjen ekonomike në Shqipëri dhe një burim të rëndësishëm financimi për deficitin e llogarisë korrente. Tërheqja e IHD-ve dhe ndërkombëtarizimi i sipërmarrjeve vendase, me qëllim rritjen e IHD-ve dhe gjenerimit të vlerës së shtuar në ekonominë vendase mbeten prioritet i politikave dhe reformave për zhvillim të qëndrueshëm ekonomik dhe social.

Shqipëria ka një performancë të lartë në rajon me IHD të cilat përbëjnë më shumë se 8 % të produktit vendas, ose rreth 1 miliard euro në vit gjatë dekadës së fundit. Portofoli i investimeve të huaja direkte është i larmishëm në të gjithë sektorët dhe i fokusuar veçanërisht në energji, turizëm dhe shërbime, pasuri të paluajtshme dhe nxjerrjen e burimeve kombëtare. IHD-të kanë kontribuar në integrimin e Shqipërisë në specializimin global të zinxhirëve të vlerës. Fluksi i IHD-të është rritur ndjeshëm në dhjetë vitet e fundit - i nxitur, ndër të tjera, nga reformat e klimës së investimeve. Në vitin 2019, fluksi i IHD-ve arriti në më shumë se 1 miliardë €, duke u rritur me 14.6% nga viti 2016. FDI-të neto zënë 7.6% të PBB-së - një nga vlerat më të larta në vendet e Ballkanit Perëndimor.

Vendet e BE-ja mbeten burimi kryesor i IHD-ve në Shqipëri dhe në fund të vitit 2020 zënë 54.2% të stokut total të IHD-ve. Vendet kryesore të burimit të IHD-ve përfshijnë Zvicrën (18.9% të stokut), Holanda (16.2%), Kanadaja (12.8 %), Italia (9.6 %) dhe Turqia (7.2 %).

Klima e investimeve në Shqipëri është përmirësuar gjatë viteve të fundit. Sipas Indeksit 2019 të OECD-së për Kufizimet Rregullatore të IHD-ve, regjimi i IHD-ve në Shqipëri është më pak kufizues se sa mesatarja e OECD-së apo ekonomisë së BE-së, por më pak i hapur ndaj IHD-ve se sa vendet e tjera të Ballkanit Perëndimor. Legjislacioni shqiptar për investimet është pjesërisht i përafuar me politikat e BE-së, dhe negociatat për aderimin në BE rrisin tërheqjen dhe reputacionin e vendit si destinacion investimi.

Diversiteti i pasur i shoqërisë shqiptare dhe lidhjet e saj kulturore dhe historike janë një faktor i rëndësishëm për portofolin e larmishëm të stokut të investimeve të huaja në vend. Investimet e huaja janë të pranishme në të gjithë sektorët e ekonomisë dhe shpesh herë janë forca shtytëse e rritjes së produktivitetit. Zhvillimi i shpejtë i sektorit privat gjatë viteve të fundit ka kontribuar në uljen e niveleve të papunësisë dhe shkallën më të lartë të pjesëmarrjes në fuqinë punëtore në rajon.

Prioritet mbetet rritja e pjesëmarrjes së Shqipërisë në projekte zhvillimi infrastrukturore madhore ndër-rajonale edhe qoftë duke favorizuar projektet rajonale mbi disa vendore me synimin e integritit të tregjeve. Investime të mëdha në rrjetin e transportit dhe energjisë do të krijojnë impulse pozitive për investime të reja private

Për të forcuar qëndrueshmërinë makroekonomike, Shqipëria duhet të diversifikojë eksportet e saj. Ky diversifikim do të ndodhë brenda sektorëve dhe zinxhirëve ekzistues të vlerës.

- Në sektorin e shërbimeve, diversifikimi i ofertave turistike larg destinacioneve ekzistuese të plazhit do të lehtësojë presionet në infrastrukturë, ndërkohë që do të zgjerojë shpërndarjen gjeografike të kthimeve në turizëm dhe do të zgjerojë tërheqjen e Shqipërisë në tregjet burimore ndërkombëtare. Sektori i turizmit është bërë motori i rritjes së Shqipërisë dhe lidhja më e rëndësishme e vendit me ekonominë globale. Zhvillimi i turizmit në Shqipëri është fokusuar në një model të tregut masiv, të bazuar në plazh, i cili shoqërohet me vlerë të ulët të shtuar për turist, një shkallë të lartë sezonaliteti dhe përqendrim intensiv gjeografik. Kalimi në një model turistik më të larmishëm dhe të qëndrueshëm do të kërkojë investime në marina, aktivitete lundrimi me varkë dhe zhytje, peshkim rekreativ dhe aktivitete të bazuara në natyrë.
- Bujqësia është shtylla tradicionale e ekonomisë shqiptare dhe mbetet burimi kryesor i të ardhurave për një pjesë të madhe të popullsisë. Në sektorin e bujqësisë, përpjekjet e vazhdueshme për të marrë certifikime ndërkombëtare të cilësisë do t'u mundësojnë prodhuesve të aksesojnë një gamë më të gjerë

destinacionesh eksporti, veçanërisht për produkte me vlerë më të lartë dhe të gatshme për konsumatorin.

- Në prodhim, diversifikimi përgjatë zinxhirit të vlerës së automobilave do t'i lejojë Shqipërisë të maksimizojë potencialin e kapaciteteve të saj të kufizuara industriale dhe krijimi i lidhjeve të prapambetura me prodhuesit vendas të lëndëve të para dhe mallrave të ndërmjetme mund të rrisë vlerën shtesë duke zbutur ekspozimin ndaj goditjeve të çmimeve të inputeve. Në vitet e fundit, investorët e huaj kanë krijuar një industri të vogël, por në rritje të pjesëve të automjeteve në Shqipëri, e cila ofron kosto më të ulët pune se vendet e tjera të rajonit, si dhe stabilitet relativ ekonomik, një klimë investimi në përmirësim dhe stimuj fiskalë. Pozicioni gjeografik i Shqipërisë dhe lidhjet e ngushta tregtare me vendet anëtare të BE-së dhe vende të tjera mbështesin potencialin e rritjes së sektorit të saj të automobilave. Shqipëria ofron avantazhe të konsiderueshme në koston e punës ndaj homologëve të saj të avancuar evropianë. Shqipëria ka një mundësi për të përfituar nga ndryshimet e fundit në prodhimin e automjeteve dhe afrimi i zinxhirëve të vlerave të nxitura nga pandemia COVID-19.

SME-të janë shtylla kurrizore e ekonomisë sonë. Vizioni i strategjisë vjeçare për Zhvillimin e Biznesit dhe Sipërmarrjes, 2021-2027 është: “Një ekonomi shqiptare më konkurruese, e drejtuar nga inovacioni dhe e bazuar në njohuri, që krijon vende pune të reja dhe me cilësi më të lartë, duke shfrytëzuar potencialet e tranzicionit dixhital dhe transformimin e zinxhirëve të vlerës ndërkombëtare dhe duke theksuar zhvillimin e qëndrueshëm. BE dhe integrimi rajonal”.

Në fushën e konkurrencës dhe ndihmës shtetërore, detyrimet e Shqipërisë përcaktohen nga nenet 40, 70 dhe 71 të MSA-së dhe legjislacionin shqiptar që fokusohet në promovimin dhe mbrojtjen e konkurrencës së lirë në Shqipëri. Zbatimi i legjislacionit përmes monitorimit të tregut dhe sanksioneve të vendosura shoqërive për sjellje anti-konkurruese në treg kanë ndihmuar në drejtim të mbrojtjes së konkurrencës në tregun vendas dhe paraprirjes e ndalimit të përqendrimit të tregut në sektorë të caktuar. Komisioni i Ndihmës Shtetërore ka punuar në vazhdimësi për të rritur numrin e njoftimeve të skemave të ndihmës shtetërore nga ofruesit e ndihmës, me synim promovimin e punësimit.

Sfida e përgjithshme për periudhën deri në 2030 lidhet me nevojën për mbrojtje më të madhe të konkurrencës së lirë dhe efikase në treg për të garantuar një treg të hapur dhe funksional në përputhje me praktikën më të mira të Bashkimit Evropian. Në vëmendje do të jenë ndalimi i sjelljes anti-konkurruese, në formën e marrëveshjeve të ndaluara midis sipërmarrjeve të ashtuquajtura kartelev, kontrolli më efikas i tregut, përmes një regjimi të kontrollit të përqendrimeve, me synim parandalimin e këtyre përqendrimeve që kufizojnë konkurrencën e vërtetë, liberalizimit në rritje që nevojitet për të vlerësuar të drejtat individuale dhe ekskluzive, nevojës për bashkëpunim më parandalues midis politikëbërësve, autoriteteve publike dhe organeve rregullatore, me qëllim mbrojtjen dhe rritjen e konkurrencës në tregje ku ka ndërhyrje nga shteti dhe nevojës më të madhe për të forcuar kapacitetet administrative të strukturave dhe institucioneve të ngarkuara me kontrollin e ndihmës shtetërore.

Objektivat strategjike:

- Përfundimi i harmonizimit të legjislacionit parësor dhe dytësor me ligjin Evropian për të përmbushur detyrimet që burojnë nga integrimi në BE.
- Forcimi i kapaciteteve investigative me anë të investimeve për të optimizuar infrastrukturën e informacionit dhe rritur nivelin e ekspertizës dhe numrin e ekspertëve të konkurrencës.
- Forcimi i mbrojtjes dhe promovimit të konkurrencës në Shqipëri
- Rritja e nivelit të njohurive të gjyqësorit për të njohur më mirë ligjin dhe praktikën më të mira të Gjykatës Evropiane të Drejtësisë në fushën e ligjit të konkurrencës.

- Sigurimi i bashkëpunimit aktiv midis rregullatorëve të tregjeve të posaçme dhe institucioneve të tjera publike, për një treg më efikas përmes rritjes së konkurrencës.
- Forcimi i kulturës së konkurrencës me anë të forcimit të zbatimit të ligjit dhe aktiviteteve njohëse duke theksuar interesin publik dhe përfitimet ekonomike që sjell konkurrenca për konsumatorin fundor dhe bizneset.
- Vendosja dhe zbatimi i një sistemi të thjeshtuar për monitorimin e ndihmës shtetërore, duke përfshirë asistencën minimale.
- Rritja e efikasitetit të monitorimit në zbatimin e ndihmës shtetërore të miratuar nga Komisioni i Ndihmës Shtetërore.

Qëllimi Strategjik: Një ekonomi shqiptare konkurruese, e nxitur nga inovacioni dhe e bazuar në njohuri, e cila krijon vende pune të reja dhe më cilësore, duke shfrytëzuar mundësitë që ofron transformimi digjital dhe transformimi i zinxhirit të vlerave ndërkombëtare, me theksin mbi zhvillimin e qëndrueshëm, integrimin Evropian dhe atë rajonal. Integrim më të thellë ekonomik rajonal të Shqipërisë dhe përgatitja e kushteve për të ecur të sigurtë drejt Tregut të Vetëm Evropian, në përputhje me acquis e 4 lirive tregtare të Bashkimit Evropian.

Referenca me Kapitullin përkatës të “Acquis”

- Kapitulli 20
- Kapitulli 30

KONTRIBUTI NË ARRITJEN E OBJEKTIVAVE TË ZHVILLIMIT TË QËNDRUESHËM 2030

- OZHQ 7 për të promovuar investime në energji të qëndrueshme, të pastër (të rinovueshme);
- OZHQ 8 për të siguruar rritje ekonomike të qëndrueshme nëpërmjet punësimit që vjen nga investimet;
- OZHQ 9 për të nxitur industrializimin dhe inovacionin gjithëpërfshirës dhe të qëndrueshëm nëpërmjet promovimit;
- OZHQ 14 për të ruajtur dhe përdorur në mënyrë të qëndrueshme burimet e tilla si detet, lumenjtë, liqenet në realizimin e investimeve për një zhvillim të qëndrueshëm;
- OZHQ 17 për të rritur partneritetin global, forcuar strukturat e bashkëpunimit për zhvillim të qëndrueshëm në shkëmbimin e njohurive, ekspertizës dhe inovacioneve.

Qëllimi 1: Krijimi i Tregut të Përbashkët Rajonal ndërmjet 6 vendeve të Ballkanit Perëndimor

Ky qëllim është në përputhje me Prioritetet e programit të qeverisë:

- Angazhohemi në përforcimin e bashkëpunimit rajonal përmes Open Ballkan dhe paketës së ndërlidhjes dhe investimeve të Procesit të Berlinit.
- Takimi i përvitshëm i qeverive Shqipëri-Kosovë zgjerohet për të përfshirë në tryezë edhe shqiptarët në të gjithë rajonin.
- Çojmë përpara nismën Ballkani i Hapur - vijojmë punën për të ndjekur zbatimin e marrëveshjeve të lidhura

Qëllimi 2: Rritja e efektivitetit dhe ndikimit të përpjekjeve për tërheqjen e investimeve duke mbështetur rimëkëmbjen dhe qëndrueshmërinë afatgjatë të ekonomisë

Mbrojtja e konsumatorit dhe mbikqyrja e tregut

Mbrojtja e konsumatorit mbulon mbrojtjen e interesit publik për çështje të sigurisë së produkteve të konsumatorëve dhe interesave të tyre ekonomike, për aspekte të lidhura me politikën, legjislacionin dhe zbatimin e tij. Këtij qëllimi i shërben, gjithashtu, edhe rrjeti i infrastrukturës së cilësisë, me fushat dhe institucionet përkatëse të standardizimit, akreditimit dhe metrologjisë. Angazhimet në fushën e mbrojtjes së konsumatorit janë në përputhje me detyrimet që rrjedhin nga nenet 70 dhe 76 të Marrëveshjes së Stabilizim-Asociimit, si dhe të dispozitave përkatëse të acquis së BE-së. Detyrimi për të përafuar ligjin shqiptar me atë të Bashkimit Evropian buron nga neni 70 i MSA-së dhe Kriteret e Kopenhagës.

Krijimi i Inspektoriatit Shtetëror të Mbikëqyrjes së Tregut, mbështetur në legjislacionin e sigurisë së produkteve, ka ndikuar në forcimin më tej të zbatimit të standardeve dhe legjislacionit për sigurinë e produkteve në treg dhe mbrojtjen e konsumatorëve, duke siguruar monitorim dhe kontroll të tregut, si dhe zhvillimin e mjeteve parandaluese të rrezikut nëpërmjet informimit, këshillimit dhe bashkëpunimit.

Shqipëria ka zhvilluar gjatë shumë vitesh politikën e saj dhe një kuadër solid për mbrojtjen e konsumatorit. Në këtë këndvështrim, gjatë periudhës pas përfundimit të strategjisë së mëparshme, nevoja e plotësimit të boshllëkut dhe një përgjigje efektive ndaj të gjitha prioriteteve kërkon një dokument të ri strategjik. Pandemia ka ngritur sfida të rëndësishme që ndikojnë në jetën e përditshme të konsumatorëve, veçanërisht në lidhje me disponueshmërinë dhe aksesin e produkteve dhe shërbimeve.

Duke marrë parasysh ndryshimet në nivelin evropian të politikave të shitjeve të produkteve, pandemia e Covid-19, gjithashtu solli në vëmendjen e të gjithëve rëndësinë e tregtisë online. Kapërcimi i barrierave në tregtinë online është thelbësor që Shqipëria të realizojë potencialin e saj të plotë të zhvillimit, duke konfirmuar se tregtia elektronike ndërpalëshe dhe aspektet e ngjashme të mbrojtjes së konsumatorit duhet të harmonizohen sa më afër që të jetë e mundur me standardet e miratuara nga Bashkimi Evropian, duke synuar promovimin e zbatimit të mëtejshëm të tregtisë online nëpërmjet veprimeve të harmonizimit, integritit të tregut, transparencës dhe lehtësisë, si edhe bashkëpunimit institucional dhe administrativ.

Siguria e produkteve, përmirësimi i sigurisë së produkteve dhe shërbimeve në treg, sidomos për ato sektorë/produkte për të cilat ende nuk ka një bazë legjislative/rregullore të harmonizuara, vijon të mbetet prioritet, me qëllim sigurimin e ofrimit të produkteve të sigurta dhe në përputhje me gjithë kërkesat, kjo edhe në kuadër të procesit të integritit dhe përshtatjes me ndryshimet e legjislacionit evropian.

Infrastruktura e Cilësisë (standardizim, metrologji, akreditim, testim-certifikim, vlerësim konformiteti) përbën themelin e reformave në tregun brendshëm, të cilat krijojnë premisat për vendime të rëndësishme lidhur me cilësinë e jetës së qytetarëve, në lidhje me mbrojtjen e shëndetit, ambientit, sigurinë e përgjithshme teknike, mbrojtjen e interesave ekonomike të konsumatorit dhe të sektorit privat, në lidhje me cilësinë e produkteve dhe shërbimeve të prodhuara në Shqipëri. Pavarësisht arritjeve të konsiderueshme në këto fusha gjatë viteve të fundit, sfida për institucionet e infrastrukturës së cilësisë mbetet vijimi i fuqizimit dhe mirëfunksionimit, me qëllim final garantimin e përmirësimit të sigurisë së konsumatorëve, duke qenë në përputhje edhe me praktikat më të mira evropiane, duke ofruar një nivel të njëjtë mbrojtje dhe të drejtash me ato të konsumatorëve të vendeve të BE.

Në dispozicion të konsumatorit, që nga shtatori 2015, është dhe faqja e internetit e Komisionit të Mbrojtjes së Konsumatorëve që ka për qëllim të ofrojë informacion më të mirë për konsumatorët, si dhe për paraqitjen online të ankesat të tyre (<http://kmk.financa.gov.al/>). Faqja online solli një prezantim më të mirë të informacionit për konsumatorët, lehtësoi paraqitjen e ankesave nga konsumatorët dhe përpunimin e ankesave dhe të dhënave nga Sekretariati Teknik i Komisionit.

Pavarësisht arritjeve të viteve të fundit, sfidat për të ardhmen lidhen me hartimin e një dokumenti strategjik me natyrë gjithëpërfshirëse, në fushën e mbrojtjes së konsumatorit, që do të përfshijë aspekte të sigurisë së

përgjithshme të produkteve ushqimore dhe atyre joushqimore, çështje të mbrojtjes së konsumatorëve që nuk kanë lidhje me aspektet e sigurisë, si dhe të informimit dhe ndërgjegjësimit, duke iu përgjigjur në këtë mënyrë nevojës së plotësisht të boshllëkut dhe duke shërbyer si një përgjigje efektive ndaj të gjitha prioriteteve që shfaqen në kuadër të zhvillimeve edhe në nivel evropian në këtë fushë, vijimin e përmirësimit të legjislacionit, me qëllim sigurimin e ofrimit të produkteve të sigurta dhe në përputhje me gjithë kërkesat, kjo edhe në kuadër të procesit të integritetit dhe përshtatjes me ndryshimet e legjislacionit evropian në këtë fushë; si dhe edukimin e mëtejshëm të konsumatorit përmes aktiviteteve ndërgjegjësuëse apo informuese, mbi të drejtat e tij dhe parashikimet e legjislacionit që i mundësojnë mbrojtjen e këtyre të drejtave në transaksionet e blerjes së mallrave dhe shërbimeve. Ndryshimet legjislative do të sigurojnë informim me të mirë të konsumatorëve, mjetet efektive për dëmshpërblimin e tyre, duke rritur kështu besimin e konsumatorëve në treg, e si rrjedhim, kontribuohet në rritjen ekonomike të vendit dhe ruajtjen e një modeli të qëndrueshëm ekonomik.

Referenca me Kapitullin përkatës të “Acquis”

- Kapitulli 28 “Mbrojtja e Konsumatorit dhe Shëndeti Publik”
- Kapitulli 1 “Lëvizja e Lirë e Mallrave”

Qëllimi i politikës: Përmirësimi i shkallës së mbrojtjes së Konsumatorit nëpërmjet përmirësimit të mëtejshëm të kuadrit ligjor dhe rregullator shqiptar në përputhje me acquis e BE, me synim fuqizimin e rolit të tij në treg duke garantuar rritjen e ndërgjegjësimit të konsumatorëve, përmirësimin e njohurive të tyre mbi drejtat e tyre të mbrojtjes së interesave ekonomike.

Masat që lidhen me qëllimin e politikës:

- Përmirësimi i legjislacionit dhe harmonizimi i tij me legjislacionin Evropian.
- Ndërgjegjësimi i konsumatorëve në lidhje me sigurinë e produkteve në treg dhe interesave të tyre ekonomike.
- Hartimi i dokumentit strategjik në fushën e mbrojtjes së konsumatorëve.

Bujqësia dhe zhvillimi rural

Sektori bujqësor përjeton rritje të qëndrueshme, me formim vjetor të kapitalit fiks bruto prej rreth 53.7 milionë Euro, dhe rritje të produktivitetit vjetor prej 5,680 Euro në vitin 2020. Kontributi i bujqësisë në totalin e vlerës së shtuar bruto të ekonomisë është rreth 22%. Në vitin 2019, 36.4% e forcës totale të fuqisë punëtore ishte në bujqësi, pylltari dhe peshkim.

Prodhimi bujqësor dominohet nga fermat e vogla dhe fermat familjare pasi 85% e fermave klasifikohen si të vogla. Madhësia mesatare e pandryshuar prej 1.2 ha, e kombinuar me fragmentimin dhe të drejtën e paqartë të pronës janë sfidat kryesore për rritjen dhe konkurrencën e sektorit të bujqësisë. Megjithatë, fermat e vogla luajnë rol të rëndësishëm për sigurimin e ushqimit të popullsisë shqiptare, si dhe për uljen e varfërisë në zonat rurale, por janë të integruar në mënyrë të pamjaftueshme në zinxhirët e shkurtër të furnizimit.

Bujqësia është orientuar drejt produkteve me avantazhe konkurruese dhe krahasuese, të cilat sigurojnë edhe të ardhura më të mëdha për njësi sipërfaqe dhe që kanë potencial për eksport. Në vitet e fundit janë mbështetur dhe stimuluar ndryshimet në strukturën e mbjelljeve të produkteve bujqësore në funksion të rritjes së prodhimit, zbatimit të standardeve të larta dhe plotësimin e kërkesave të tregjeve të brendshme dhe atij ndërkombëtar. Ndryshimet më të mëdha në strukturën e mbjelljeve kanë ndodhur kryesisht në zinxhirët e vlerës të perimeve, pemëve frutore, ullinjve, agrumeve, bimëve mjekësore dhe aromatike, luleshtrydheve etj.

Sektori i prodhimit blegtoral me gjithë vështirësitë që paraqet puna për blegtorët ka qëndrueshmëri në prodhimin e qumështit si nga gjedhi edhe të imtat por edhe të mishit për furnizimin e tregut të brendshëm. Agro-përpunimi është rritur ndjeshëm gjatë 10 viteve të fundit duke arritur në 24.4% të xhiros totale të bujqësisë. Xhiroja e sektorit është pothuajse dyfishuar, ndërkohë që punësimi është rritur me rreth 20%, mbështetur nga rritja e kërkesës së brendshme për produkte të përpunuara dhe rritja e eksportit të produkteve të përpunuara.

Zonat rurale në Shqipëri kanë një potencial të lartë për turizmin e qëndrueshëm të bazuar në natyrë, por i cili po vlerësohet dhe lidhet me sektorët e tjerë të ekonomisë lokale, si bujqësia. Sektori shihet si një prej motorëve të zhvillimit të zonave rurale duke lidhur kështu në të njëjtën pikë prodhimin, përpunimin, shërbimet ndaj produktit. Pritet të ketë kërkesa në rritje të banorëve për aktivitete rekreative dhe rritje të vlerësimit të tyre për zonat rurale.

Prodhimi total primar nga peshkimi është rritur në mënyrë të konsiderueshme në vitet e fundit, ku akuakultura detare dhe peshkimi kanë kontribuar në mënyrë të ndjeshme në rritjen e sektorit, ndërsa ujërat e brendshme dhe lagunat bregdetare kanë pasur një kontribut më të kufizuar.

Eksportet nga bujqësia në vitin 2020 krahasuar me vitin 2017 janë rritur me 33.3%; peshkimi është rritur me 31.8%, ndërsa agroindustria me 23.7%.

Vizioni : *Të bëjë të mundur një sektor agroushqimor të efektshëm, inovativ dhe të qëndrueshëm në Shqipëri, i cili të mund të përballojë më mirë presionet e tregut kombëtar dhe ndërkombëtar dhe të reagojë ndaj sfidave të ndryshimeve klimatike dhe menaxhimit të qëndrueshëm të burimeve natyrore, ndërkohë që kontribuon në përmirësimin e cilësisë së jetës së banorëve të zonave rurale dhe duke rritur më tej atraktivitetin për të ushtruar aktivitet ekonomik që iu garanton të ardhura të mjaftueshme për të jetuar aty dhe ofruar produkte dhe shërbime për konsumatorët bujqësore dhe jo bujqësore që vizitojnë zonat rurale dhe me gjerë ndaj zonave rurale.*

Në funksion të këtij vizioni mbështetet adresimi i sfidave kryesore ekonomike, mjedisore dhe sociale për të përmirësuar mundësitë për zhvillimin e bujqësisë, peshkimit dhe biznesit në zonat rurale, duke i kushtuar vëmendje të veçantë barazisë gjonore dhe tërheqjes së fermerëve dhe sipërmarrësve të rinj, për të përmbushur prioritetet e politikave të sektorit dhe ambiciet e procesit të akreditimit të BE-së.

Politikat

- I.** Zhvillimi i qëndrueshëm i bujqësisë dhe i zonave rurale;
- II.** Zhvillimi i qëndrueshëm i peshkimit dhe ekonomisë blu;
- III.** Zhvillimi i kapaciteteve administrative dhe institucionale, bashkëpunimi i aktorëve, inovacioni dhe digjitalizimi

Objektivat e Përgjithshëm

1. Promovimi i prodhimit të qëndrueshëm dhe të cilësisë së ushqimit nëpërmjet zhvillimit të një sektori konkurrues dhe inovativ agroushqimor;
2. Forcimi i menaxhimit të qëndrueshëm të burimeve natyrore dhe veprimeve lidhur me klimën;
3. Forcimi i strukturës sociale-ekonomike të zonave rurale;
4. Nxitja e zhvillimit të qëndrueshëm detar dhe të ujërave të brendshme;

5. Forcimi i kapaciteteve institucionale dhe administrative drejt përafrimit me *acquis communautaire* të BE-së në klasterin dhe kapitujt përkatës, 11, 12 dhe 13.

Lidhja me PKIE, me *acquis* të BE-së, me Politikën e Përbashkët Bujqësore të BE-së (PPB).

Ndërhyrjet në lidhje me harmonizimin me *acquis* të **kapitullit 11** janë planifikuar për të rritur dhe siguruar kapacitete efikase institucionale, administrative dhe njerëzore të Strukturës Operative IPARD (Autoriteti Menaxhues IPARD dhe Agjencia e Pagesave), por edhe të Organeve Teknike për zbatimin dhe kontrollin e katër masave të IPARD të akredituara si dhe për dorëzimin për besimin e pesë masave të tjera IPARD siç janë planifikuar në draft programin IPARD III. Ndërhyrjet e mëtejshme prioritare përfshijnë krijimin e Rrjetit të të Dhënave të Kontabilitetit të Fermës për të siguruar të dhëna të vërtetuara për politikëbërjen, zhvillimin e mëtejshëm të Sistemit të Integruar të Administrimit dhe Kontrollit (IACS) me fokus në finalizimin dhe përmirësimin e regjistrimit të fermave dhe regjistrimit të blegtorisë (sistemi RUDA), ku një sistem i besueshëm i identifikimit të parcelave të tokës (LPIS) për të zbatuar dhe kontrolluar pagesat e bazuara në sipërfaqe, duke përfshirë masat IPARD agro-mjedisore, do të ketë nevojë për mbështetje shtesë.

Bujqësia është e lidhur me **kapitullin 12** për forcimin e mëtejshëm të sistemit të sigurisë ushqimore dhe sistemeve të ngjashme të kontrollit, si dhe kapaciteteve laboratorike në fushën e sigurisë ushqimore. Kjo ka të bëjë me masat e forcimit të kapaciteteve të Autoritetit Kombëtar të Ushqimit, për hartimin e planit vjetor të kontrollit me bazë risku për profilizimin e riskut për subjektet shqiptare.

Lidhja me **kapitullin 13**, përfshin masa për të forcuar kapacitetet ligjore, institucionale dhe administrative si dhe të operatorëve për zbatimin e Politikës së Përbashkët të Peshkimit (PPP). Gjithashtu, angazhimet e Qeverisë Shqiptare në lidhje me Axhendën e Gjellbër për Ballkanin Perëndimor, do të kërkojnë gjithashtu në përgatitjen e legjislacionit horizontal në lidhje me *Acquis* të **kapitullit 27** - Mjedi dhe klima - veçanërisht në lidhje me Direktivat e BE-së për ujin, mbrojtjen e natyrës dhe biodiversitetit lidhur me bujqësinë dhe peshkimin.

Lidhja me OZHQ (SDG)

Ndërhyrjet specifike kontribuojnë në arritjen e Objektivave të mëposhtëm të Zhvillimit të Qëndrueshëm (OZHQ) të Axhendës së OKB-së 2030:

OZHQ 2 për të arritur sigurimin e ushqimit dhe të ushqyerjes të përmirësuar dhe për të promovuar një bujqësi të qëndrueshme duke përfshirë peshkimin;

OZHQ 5 Barazia Gjinore është një temë horizontale;

OZHQ 12 për të siguruar modele të qëndrueshme të konsumit dhe të prodhimit në sektorin agrorshqimor dhe të peshkimit;

OZHQ 13 për të nxitur veprime për të luftuar ndryshimin e klimës dhe ndikimet e saj;

OZHQ 14 për të ruajtur dhe përdorur në mënyrë të qëndrueshme Detin Mesdhe dhe burimet detare për zhvillim të qëndrueshëm;

OZHQ 15 për të mbrojtur, rivendosur dhe promovuar përdorimin e qëndrueshëm të ekosistemeve tokësore me vëmendje të veçantë për të ndaluar dhe përmbysur degradimin e tokës dhe për të ndaluar humbjen e biodiversitetit;

OZHQ 17 për të rritur partneritetin global, për të forcuar strukturat e bashkëpunimit për zhvillim të qëndrueshëm në shkëmbimin e njohurive, ekspertizës, inovacioneve dhe burimeve financiare.

Zhvillimi Rural

Bashkimi European ka ofruar mbështetje të konsiderueshme për bujqësinë dhe zhvillimin rural në Shqipëri përmes Programit IPARD II me një buxhet grant prej 94 milion euro të financuar pjesërisht nga Qeveria Shqiptare, për mbështetjen e investimeve nëpërmjet implementimit IPARD II për zhvillimin e zonave rurale, diversifikimin e ekonomisë, investimet në sektorin agro-ushqimor për përmirësimin e konkurrencës, pajtueshmërinë me standardet e BE-së dhe ruajtjen e natyrës dhe mjedisit.

Objektivat e Programit

Objektivat dhe prioritetet e masave të përzgjedhura të Programit IPARD II kontribuojnë në mbështetjen e investimeve në sektorin agro-ushqimor, duke synuar në përmirësimin e konkurrencës, përmbushjen e standardeve të BE-së dhe mbrojtjes së natyrës dhe ruajtjen e mjedisit, si dhe mbështetjen e investimeve në zonat rurale, me synim diversifikimin e ekonomisë rurale dhe krijimin e bizneseve të cilat çojnë në përmirësimin e mundësive të punësimit dhe të përfshirjes sociale.

Masat përkatëse në zbatim synojnë:

- Masa 1: Investime në aktive fizike të fermave bujqësore (janë kontraktuar 285 projekte me një vlerë prej 33.6 mln Euro)
- Masa 3: Investime në aktive fizike për përpunimin dhe tregëtimin e produkteve bujqësore dhe të peshkimit (janë kontraktuar 77 projekte me një vlerë prej 30.2 mln Euro)
- Masa 7: Diversifikimi i Fermave dhe Zhvillimi i Biznesit (janë kontraktuar 72 projekte me një vlerë prej 11.5 mln Euro)

Shumica e projekteve të kontraktuara kanë të bëjnë me blerjen e pajisjeve dhe makinerive, të cilat kanë periudhë afatshkurtër për realizimin e investimit si traktorë, agregatë dhe serra. Programi IPARD III për Shqipërinë (2021-2027) është në përputhje të plotë me SARDF 2021-2017 dhe objektivat e tij janë si më poshtë:

Objektivi i Përgjithshëm 1: Forcimi i një sektori agroushqimor të qëndrueshëm dhe konkurrues

Objektivi i Përgjithshëm 2: Fuqizimi i mbrojtjes së mjedisit dhe veprimeve klimatike

Objektivi i Përgjithshëm 3: Fuqizimi i strukturës socio-ekonomike të zonave rurale

Buxheti i alokuar për zbatimin e Programit IPARD III është rreth 146 milion Euro (112 milion Euro kontributi i BE-së dhe 34 milion Euro kontributi i Qeverisë Shqiptare). Programi IPARD III do të vazhdojë të ofrojë mbështetje për investimet fizike që duhet të kryhen në mënyrë që të përputhen me standardet e BE-së (mjedisi, mirëqenia e kafshëve), të përmirësojë performancën ekonomike dhe mjedisore të ekonomive bujqësore, të sigurojë infrastrukturën e nevojshme për zhvillimin e bujqësisë dhe investimet e nevojshme për arritjen e synimeve mjedisore, forcimin e pozicionit të fermerëve në zinxhirin ushqimor dhe nxitjen e rigjenerimit të fuqisë punëtore në sektorin e bujqësisë.

Në Programin IPARD III janë propozuar të zbatohen 9 masa:

- Investime në aktive fizike në ferma bujqësore
- Investime në aktive fizike për përpunimin dhe tregëtimin e produkteve bujqësore dhe të peshkimit
- Masa agri-mjedisore -klimatike dhe e bujqësisë organike
- Zbatimi i strategjive të zhvillimit lokal – Qasja LEADER

- Investime në infrastrukturën publike rurale
- Diversifikimi i fermës dhe zhvillimi i biznesit
- Asistenca Teknike
- Shërbimet këshillimore
- Krijimi dhe mbrojtja e pyjeve

QËLLIMI I POLITIKËS PER SEKTORIN E UJITJES DHE KULLIMIT: *Rritja e prodhimit bujqësor nëpërmjet plotesimit të vazhdueshëm të nevojave të fermerëve për ujë, për ujitje, sigurimin e kullimit dhe zvogëlimin e rrezikut nga përmbytjet dhe prishja e digave.*

Klima e Shqipërisë është mesdhetare, me verë të nxehtë e të thatë, dhe dimër të ftohtë e të lagësht, ku mesatarja vjetore e reshjeve është 1485mm me rreth 80% të reshjeve që bien në periudhën Tetor–Mars. Deficiti ujqor për ujitje gjatë periudhës maj-shtator është rreth 300-400 mm (ose 300-400 mm rreshje të munguara), çka nënkupton, se për çdo hektar nevojitet rreth 3000-4000 m³ ujë (për ujitjen sipërfaqësore), që duhet të sigurohet nëpërmjet ujitjes. Ndaj, ujitja dhe kullimi janë faktorë të rëndësishëm për rritjen e qëndrueshme të prodhimit bujqësor, për më tepër, që me projeksionet e ndryshimeve të mundshme klimaterike, mund të kemi pakësim të rreshjeve vjetore dhe çrregullime të theksuara në intensitetet e rreshjeve gjatë periudhës vjeshtë-dimër.

Infrastruktura e ujitjes dhe kullimit është projektuar dhe ndërtuar para vitit 1990 për të ujqitur një sipërfaqe prej rreth 420 000 ha (nga të cilat rreth 100 000 ha me ngritje mekanike) dhe kullimin e rreth 280 000 ha (nga të cilat 75 000 ha me ngritje mekanike- hidrovore). Në këtë sistem ujqitës rreth 180 000 ha janë projektuar të ujqiten nga 626 rezervuarë me aftësi ujëmbledhëse të projektuar rreth 560 milion m³, ndërsa për rreth 240 000 ha, skemat ujqitëse kanë për burim ujqor ujqërat e lumenjqëve dhe përrenjqëve. Kryesisht për shkak të zgjerimit të zonave urbane dhe të dëmtimeve të ndodhura, infrastruktura egzistuese mund të mbulojqë me ujqitje një sipërfaqe rreth 360 000 ha, nga të cilat rreth 75 000 ha kanë për burim ujqor stacionet e pompimit, që aktualisht janë thuajse të gjithë jashtë funksioni, ndërsa rreth 285 000 ha furnizohen me ujë nga rezervuarët, lumenjqtë dhe përrenjqtë. Si pjesë e reformës së decentralizimit, një pjesë e konsiderueshme e infrastrukturës së ujqitjes dhe kullimit është transferuar në pronësi tek bashkitë e vendit.

Në infrastrukturën e ujqitjes, kullimit, mbrojqtjes nga përmbytja dhe sigurinë e digave, nëpërmjet buxhetit të shtetit dhe Projektit të Burimeve Ujqore, të financuar nga Banka Boterore, gjatë 5 viteve të fundit janë investuar rreth 18.9 miliardë lekë (nga të cilat 3.6 miliardë janë alokuar direkt për bashkitë) nëpërmjet të cilave është mundësuar:

- Dyfishimi i sipërfaqes së ujqitshme me infrastrukture të rehabilituar dhe përmiresuar, nga 120 000 ha, në rreth 250 000 ha në 2020, kryesisht në zonat me bujqësi intensive dhe rehabilitimi i shumë digave për rritjen e sigurisë së tyre dhe garantimin e burimit ujqor për skemat ujqitëse të rehabilituara.
- Për mbrojqtjen nga përmbytjet janë rehabilituar dhe ndërtuar rreth 80 km argjinatura mbrojqtëse në lumenjqtë e vendit duke rritur ndjeshëm sigurinë e mbrojqtjes nga përmbytja, sidomos në zonat e demtuara nga përmbytjet masive në vitet 2017 dhe 2018.
- Nëpërmjet pastrimit intensiv të rrjetit kullues, në sajë edhe të shtimit të të numrit të ekskavatorëve të rinjq për bashkitë dhe drejtoritë e ujqitjes dhe të kullimit, është përmirësuar kullimi në rreth 230 000 ha nga 280 000 ha të sipërfaqes totale që kullon.
- Rehabilitimi i hidrovorëve të rëndësishëm duke përmiresuar treguesit e kullimit me ngritje mekanike në rreth 15 000 ha.

Gjatë viteve të fundit janë ndërmarrë reforma të rëndësishme në sektorin e ujitjes dhe kullimit, të cilat kanë rritur rolin e bashkive në menaxhimin e ujitjes dhe kullimit, nëpërmjet transferimit në pronësi të infrastrukturës përkatëse, është miratuar ligji për administrimin e ujitjes dhe të kullimit i cili përcakton qartësisht detyrat dhe përgjegjësitë e bashkive dhe drejtorive të ujitjes dhe kullimit si dhe të gjitha aktet nënligjore të tij, së bashku me Strategjinë Kombëtare të Ujitjes dhe Kullimit 2019-2031 si dhe Planit të Veprimit.

Gjendja e sistemit të ujitjes dhe kullimit dikton vazhdimin e procesit të rehabilitimit, modernizimit dhe mirëmbajtjes së infrastrukturës së ujitjes, kullimit, mbrojtjes nga përmytja dhe sigurinë e digave, me synim kryesor sigurimin e një ujitje të qëndrueshme në rreth 250 000 ha, me infrastrukturë të rehabilituar / përmirësuar dhe shtimin e sipërfaqes ujitëse me rreth 110 000 ha, kryesisht me skema ujitëse me ngritje mekanike me stacione pompimi, për të arritur në këtë mënyrë në ujitjen në të gjithë sipërfaqen potencialisht të ujitshme rreth 360 000 ha.

Prioritet kryesor për vitet e ardhshme do të ketë rritja e efikasitetit në përdorimin e ujit, nëpërmjet modernizimit të infrastrukturës ekzistuese të ujitjes për zvogelimin e humbjeve në sistemet me kanale të hapura si dhe implementimi i teknologjive moderne të ujitjes. Rehabilitimi i digave të rezervuarëve, për garantimin e burimeve ujore për ujitje dhe rritjen e sigurisë së tyre për të mundësuar shfrytëzimin maksimal të aftësisë akumuluese të ujit në 626 rezervuarët ekzistues për ujitje, do të vijojë të jetë përparësi kryesore në sektor, krahas fillimit gradual të ndërtimit të burimeve të reja ujore, kryesisht për qëllime ujitje. Gjithashtu do të vazhdojë të përmiresohet sistemi kullues në rreth 280 000 ha, nëpërmjet rehabilitimit dhe modernizimit të hidrovoreve, rinovimit të parkut të makinerisë së rëndë dhe rikthimit të kullimit të rreth 7500 ha toka torfike sikurse dhe rritja e sigurisë së mbrojtjes nga përmytja nëpërmjet rehabilitimit dhe rikonstruksionit të argjinaturave ekzistuese dhe ndërtimit të strukturave të reja të mbrojtjes nga përmytja në lumenjte kryesorë të vendit.

MASAT PRIORITARE PËR QËLLIMIN E POLITIKËS (PER OBJEKTIVAT E POLITIKES)

Objektivi 1: Ofrimi i shërbimeve të qëndrueshme dhe të besueshme të ujitjes, në të gjithë sipërfaqen potencialisht të ujitshme (360 000 ha) nëpërmjet rehabilitimit/përmirësimit dhe modernizimit të sistemeve të ujitjes

Objektivi 2: Ofrimi i shërbimeve të qëndrueshme dhe të besueshme të kullimit, nëpërmjet rehabilitimit dhe mirëmbajtjes ciklike të sistemeve kryesore kulluese me gravitet dhe ngritje mekanike (hidrovore)

Objektivi 3: Përmirësimi i infrastrukturës së mbrojtjes nga përmytja

Siguria ushqimore

Siguria ushqimore lidhet me Objektivat e Zhvillimit të Qëndrueshëm, sidomos me ato që lidhen me eliminimin e urisë dhe varfërisë, dhe me promovimin e shëndetit dhe mirëqenies. Siguria ushqimore është jetike për rritjen dhe shndërrimin e bujqësisë, që nevojitet për të ushqyer popullatën në mënyrë më të shëndetshme, për të mbështetur modernizimin e sistemeve kombëtare të ushqimit dhe integrimin efikas të vendit në tregjet rajonale, ndërkombëtare, dhe të Bashkimit Evropian.

Siguria ushqimore në industrinë agroushqimore është një tregues i rëndësishëm i zhvillimit të sektorit dhe aftësisë së tij për të konkurruar ndërkombëtarisht. Kategorizimi që ekziston në sistemin e sigurisë ushqimore që menaxhohet nga Autoriteti Kombëtar i Ushqimit (AKU) bazohet në kategoritë e produkteve dhe në të ardhmen duhet të drejtohet nga ndërmarrjet e operatorëve të biznesit ushqimor. Respektimi i dëshmuar i standardeve të BE-së është një element shtesë dhe jetik për të joshur investitorët që të zgjedhin Shqipërinë mbi vendet e tjera të rajonit.

Nga këndvështrimi i kërkesës së konsumatorit për përmirësimin e ushqimit dhe shëndetit, prodhimi i ushqimit të sigurt, me vlera ushqyese dhe të qëndrueshëm, reduktimi i mbetjeve ushqimore dhe mirëqenia e përmirësuar e kafshëve janë të nevojshme për të zbatuar standardet dhe objektivat e përcaktuara në Strategjinë e BE-së nga ferma në tavolinë në lidhje me reduktimin e mbetjeve të azotit dhe të pesticideve dhe përdorimin e substancave antimikrobike në sektorin agroushqimor.

Në vitin 2019, u zbatua një përditësim dhe regjistrim gjithëpërfshirës i Regjistrit të Kafshëve (sistemi RUDA). Numri i kafshëve u verifikua dhe u rregjistrua në mbarë vendin me një inspektim kapilar "derë më derë" gjatë vitit 2020 për çdo fermë të vetme.

Ndonëse legjislacioni i BE-së për përdorimin e qëndrueshëm të pesticideve është zbatuar dhe në BE ekziston një sistem monitorimi dhe kontrolli për përdorimin e PMB-ve, në Shqipëri përveç disa të dhënave për importet, mungojnë sasitë aktuale të përdorura nga fermerët. Mungojnë të dhënat në ferma (fletorja e fermerit) për llojin dhe sasinë e pesticideve të aplikuara në parcela.

Objektivat strategjikë në fushën e sigurisë ushqimore.

1. Forcimi i sigurisë ushqimore
2. Mbrojtja dhe forcimi i shëndetit të bimëve
3. Shëndeti dhe mirëqenia e kafshëve

Ekonomia blu

Sektori i detarisë është duke u rritur me shpejtësi vitet e fundit duke qenë burim me potencial të rëndësishëm për zhvillim ekonomik dhe bashkëpunim ndërkombëtar. Shqipëria ka një vijë bregdetare 427 km të gjatë me 273 km bregdet në perëndim në detin Adriatik dhe 154 km bregdet në jugperëndim në detin Jon. Ujërat e brendshme përfaqësojnë 735 km² dhe ujërat territoriale (që shtrihen nga ujërat e brendshme deri në 12 milje detare në det) përfaqësojnë 5,322 km². Për shkak të kufizimeve infrastrukturore dhe zhvillimit të sektorit, Shqipëria ka vetëm një peshë të vogël në transportin detar ndërkombëtar.

Sektori i peshkimit duke dhënë një kontribut relativisht të ulët në ekonominë shqiptare, për sa i përket kontributit në PBB dhe punësim në përgjithësi, është i rëndësishëm nga pikëpamja socio-ekonomike në komunitetet bregdetare dhe në ujërat e brendshme ku ofron punësim në ato zona me mundësi të kufizuara punësimi dhe kosto të ulët të punës. Në Shqipëri janë rreth 630 anije peshkimi të licencuara dhe flota operon kryesisht në detin Adriatik. Moshë mesatare e flotës vlerësohet në 39 vite, e cila është e lartë në krahasim me mesataren e BE-së prej 21 vjetësh.

Shqipëria është e pozicionuar mirë për të zhvilluar një akuakulturë 'blu' që mbështetet në adoptimin e praktikave të përgjegjshme bujqësore, bazuar në certifikimin dhe mekanizmat e tjerë të marketingut në sektorin privat. Sektori publik mund të lehtësojë investimet e sektorit privat përmes planifikimit dhe administrimit, mbështetjes financiare dhe mekanizmave të tjerë. Ndërtimi i një brand-i kombëtar për akuakulturën 'blu' në Shqipëri është i domosdoshëm që produktet e akuakulturës të prodhuara në vend të konkurrojnë në tregjet e huaja.

Shqipëria është ndër vendet e pakta në Mesdhe që i mungojnë tregjet moderne të shitjes me shumicë të peshkut. Tregjet e ankandeve konsiderohen si një mënyrë efektive për peshkatarët për të marrë një çmim të

drejtë për punën e tyre. Forcimi i rolit të organizatave të peshkimit mbetet i nevojshëm, në mënyrë që ato të mund të luajnë më shumë një rol në tregtimin e produkteve të anëtarëve të tyre dhe të ndihmojnë në orientimin e tregjeve të peshkimit drejt ankandeve elektronike.

Sfidat

Planifikimi hapësinor

Rritja e konkurrencës për hapësirën detare midis sektorëve të ekonomisë blu ka nxjerrë në pah nevojën për të menaxhuar ujërat në mënyrë më koherente. Prandaj, planifikimi hapësinor detar është bërë një instrument kyç i politikës së integruar detare. Ai lejon një qasje koherente për planifikimin dhe shpërndarjen e përgjithshme të zonave detare dhe bregdetare dhe synon të përdorë hapësirën detare në mënyrë më efektive, për të thjeshtuar vendimmarrjen, për të mbështetur investimet dhe për të mbrojtur në mënyrë më efektive mjedisin detar. Kjo është një mundësi e mirë për zhvillimin në zonat rurale, pasi proceset e planifikimit mund të tregojnë zona të reja ku mund të zhvillohen më tej sektorët e ekonomisë blu.

Gjendja mjedisore dhe zonat e mbrojtura

Aktivitetet ekonomike në det dhe në tokë po dëmtojnë ekuilibrin e cënueshëm të mjedisit detar deri në pragun e mundësive të ekosistemit. Dëmet e shkaktuara nga ndotja, si derdhjet e naftës dhe mbeturinat detare, veçanërisht plastika, si dhe peshkimi i tepërt, kanë edhe pasoja të rënda ekonomike në turizëm dhe peshkim. Një problem i evidentuar në Shqipëri është mungesa e ndërgjegjësimit mjedisor për ndikimin negativ të praktikave të ndryshme të peshkimit. Çështje të tilla si kapja e peshkut më të vogël se madhësia e lejuar, periudhat e ndalimit të peshkimit, peshkimi i specieve të ndaluara, dëmtimet e ekosistemeve që shkaktohen nga peshkimi i paligjshëm, përdorimi i mjeteve jo selektive etj., nuk respektohen si duhet nga komuniteti i peshkatarëve dhe popullsia në përgjithësi.

Në një zonë gjeografike si rajoni i Mesdheut, ku vendet ndajnë të njëjtin det dhe po forcojnë në mënyrë progresive marrëdhëniet e tyre, është thelbësore të krijohen sisteme të përbashkëta të menaxhimit të qëndrueshëm të burimeve për sektorin e peshkimit dhe akuakulturës. Por një vëmendje e veçantë nevojitet gjatë formulimit të strategjive dhe politikave, sepse ky nënsektor nuk është homogjen brenda dhe ndërmjet vendeve dhe rajoneve të ndryshme.

Mbikëqyrja dhe siguria detare

Zhvillimi blu ka nevojë për një mjedis të sigurt. Mbikëqyrja e integruar detare synon të sigurojë në aspekte të ndryshme të mbikëqyrjes, p.sh. kontrollin kufitar, sigurinë dhe sigurinë, inspektimin dhe kontrollin e peshkimit, doganat, mjedisin ose mbrojtjen, mënyra për të shkëmbyer informacione dhe të dhëna. Në Shqipëri ekziston një sistem mbikëqyrjeje që operohet nga Qendra Operative Detare Ndërinstitucionale, institucion që siguron mbikëqyrjen e hapësirës detare shqiptare, për të realizuar organizimin, planifikimin, koordinimin dhe drejtimin e operacioneve në det, në përputhje me legjislacionin detar kombëtar dhe ndërkombëtar. Sistemi i mbikëqyrjes ka luajtur një rol të rëndësishëm në monitorimin e të gjithë hapësirës detare shqiptare, duke kontribuar kështu në det më të sigurt dhe më të pastër si dhe parandalimin e humbjeve të jetëve dhe luftimin e trafikimit të paligjshëm.

Vizioni

Qëllimi i përgjithshëm është zhvillimi dhe shndërrimi i ekonomisë detare të Shqipërisë në një kontribues kryesor të rritjes së qëndrueshme duke rikthyer traditën e lundrimit dhe mbështetur zhvillimin e turizmit detar, peshkimit, sportiv dhe argëtues me mekanizma dhe mjete të pajtueshme me mjedisin në të gjithë bregdetin. Kjo

do të arrihet duke e shndërruar të gjithë bregdetin shqiptar, duke përfshirë territoret, rajonet dhe industrinë e lidhura me të, në një motor zhvillimi ekonomik rajonal të vendit.

Objektivi 1: Krijimi i Kornizës Rregullatore dhe Forcimi i Kapaciteteve

Ky komponent përfaqëson fazën e parë për transformimin e ekonomisë blu të Shqipërisë. Ai përfshin ndryshimin e ligjeve dhe rregullave procedurale të zbatueshme për sektorët e krijuar të ekonomisë blu, të cilët përfshijnë 'burimet e jetesës detare' (peshkimin, akuakulturën dhe përpunimin dhe shpërndarjen e peshkut), 'turizmin bregdetar', 'transportin detar, aktivitetet portuale, ndërtimin dhe riparimin e anijeve'. Ai gjithashtu kërkon të përmirësojë kapacitetin institucional dhe njerëzor të kapacitetit për shërbimin e ekonomisë detare.

Objektivi 2: Përmirësimi i Infrastrukturës dhe Shërbimeve Publike

Ky komponent kërkon masa mbështetëse për të përmirësuar infrastrukturën ekzistuese, veçanërisht duke pasur parasysh vijën bregdetare në dispozicion. Faza e parë duhet të fokusohet në zhvillimin e marinave në bregdetin e vendit si një shtysë premtuese për rritjen ekonomike.

Objektivi 3: Aktivitetet e Marketingut

Ky komponent synon të krijojë një pozicionim të bregdetit shqiptar si një qendër e re turistike marinash, si dhe një qendër lidhëse në rajon dhe më gjerë.

Objektivi 4: Financimi i Mikrokredivë dhe Granteve.

Ekonomia detare ndër të tjera do të synojë të nxisë zhvillimin e ekuilibruar territorial në zonat bregdetare të Shqipërisë. Nga ana tjetër, në këto zona funksionojnë shumë ndërmarrje të vogla dhe të mesme të cilat, përmes mbështetjes financiare, synojnë të stimulojnë krijimin e produkteve të larmishme turistike, mundësi për zhvillimin e biznesit lokal dhe të rrisin mundësitë për përdorimin e produkteve bujqësore vendase. Të gjitha sa më sipër, janë thelbësore për të mbështetur zhvillimin e ekonomisë detare. Ky komponent siguron sigurimin e mbështetjes financiare për sipërmarrjet e vogla dhe të mesme (SME), peshkatarët dhe sipërmarrësit në afërsi të porteve, zonave marinale dhe fermave të peshkut. Ky komponent do të jetë një mjet thelbësor për të arritur konsolidimin e qendrave turistike (klasterave) dhe ekosistemeve detare për të forcuar aktivitetet ekonomike të ndërlidhura.

Zhvillimi i turizmit

Përtej vështirësive që ju imponuan sektorit të turizmit, pas situatës dramatike të tërmetit të Nëntorit të vitit 2019 dhe cikleve të njëpasnjëshme të pandemisë së Covid 19, që kulmuan përgjatë vitit 2020 me një rënie prej rreth 60% të numrit të vizitorëve dhe turistëve, industria e turizmit po konsolidohet me një ritëm të qëndrueshëm, si një nga sektorët prioritarë të zhvillimit ekonomik të vendit. Bazuar në të dhënat e publikuara nga INSTAT, viti 2021 mund të konsiderohet si viti i rikthimit gradual në normalitet, pas kontraktimit të thellë ekonomik të shënuar gjatë vitit 2020, si pasojë e masave për përbalimin e pandemisë Covid-19, duke regjistruar rreth 5,7 milionë turistë të huaj që vizituan Shqipërinë dhe që arriti në 90% numrin e vizitorëve të shënuar në vitin 2019, si viti më i mirë para nisjes së krizës.

Bazuar në raportin e "Impaktit ekonomik të udhëtimeve dhe turizmit"³⁵ të vitit 2022, të Këshillit Botëror të Udhëtimit dhe Turizmit (WTTC), përgjatë vitit 2021, sektori i turizmit regjistroi një kontribut total në ekonomi

³⁵ https://wtcc.org/DesktopModules/MVC/FactSheets/pdf/704/28_20220613152800_Albania2022_.pdf

prej 3,1 miliard USD, që përbën rreth 17.4 % të PBB-së, duke e pozicionuar Shqipërinë në vendin e 14-të në botë për kontributin në ekonomi të industrisë së turizmit dhe sipas Indeksit të Zhvillimit të Udhëtimeve dhe Turizmit 2021 të Forumit Ekonomik Botëror (WEF) një nga tre vendet evropiane së bashku me Malin e Zi dhe Kroacinë, me varësinë më të lartë nga ky sektor³⁶. Gjithashtu, kjo industri, e mirënjohur si punësues intensiv, siguroi punësimin në gjithë zinxhirin e vlerës së turizmit të rreth 226 mijë punonjësve, duke zënë rreth 20 % të numrit të të punësuarve. Përgjatë po të njëjtit vit, të ardhurat e siguruara nga “Turizmi hyrës” i jorezidentëve, arritën në nivelin e 2,4 miliard USD, të cilat përbënë rreth 83% të eksporteve shqiptare dhe në të njëjtën kohë luajtën një rol të rëndësishëm në bilancin e pagesave.

Sa i takon investimeve në turizëm, ato arritën përgjatë vitit 2021 në nivelin e rreth 210 milion USD dhe përbënë rreth 7.5% të të gjitha investimeve në vend. Sipërmarrjet e akomodimit dhe të shërbimeve në funksion të turizmit në vitin 2021 sipas Regjistrisë të Biznesit³⁷ të INSTAT, numëronin rreth 19,000 njësi, Sektori i shërbimeve të akomodimit dhe ushqimit, që përfshin restorantet, struktura të tjera ushqimi si dhe struktura akomoduese të tipit hotel, bujtinë, hostel etj, përbën rreth 17.5% të gjithë sektorit të shërbimeve si dhe 10.6% të të gjitha aktiviteteve në Shqipëri.

Europa është burimi kryesor i turistëve që vizitojnë Shqipërinë, duke zënë një volum prej rreth 91 % të të gjithë turistëve, çka reflekton se aksesin nën 3 orë nga një destinacion në tjetrin është ende faktor i rëndësishëm për fluksin e udhëtarëve për qëllime turizmi. Megjithatë së fundmi turistë nga Shtetet e Bashkuara të Amerikës, Kina apo vende të tjera të Azisë dhe Lindjes së Mesme, kanë shënuar një interes domethënës rritës, duke inkurajuar kështu indirekt zhvillimin e segmenteve të turizmit, sidomos turizmin historik dhe atë kulturor.

Si rrjedhojë e fokusimit në zhvillimin e turizmit bregdetar, industria përballet me pasojat sezonalitetit të lartë që ky segmenti turizmit shfaq duke reflektuar pasojat zinxhir në të gjithë industrinë që lidhet me punësimin e përkohshëm, cilësinë e ulët të shërbimeve, ndotjen e ambientit nga mbetjet, zhurmat, ofrimin e pamjaftueshëm të shërbimeve publike që lidhen me furnizimin me energji, furnizimin me ujë, mbledhjen dhe administrimin e mbetjeve etj. E kufizuar në pushimet pasive të detit dhe diellit, në destinacionet bregdetare të turizmit masiv si Velipoja, Shëngjini, Durrësi, Vlora, Himara, Saranda, Ksamili, kryesisht e bazuar në struktura familjare, turizmi bregdetar është shumë larg potencialit të saj.

Pavarësisht, se arkeologjia, trashëgimia dhe kultura, vlerësohen me nota pozitive dhe si faktorët kryesorë që ndikojnë në eksperiencën e atyre që vizitojnë vendin, numri i atyre që e konsumojnë këtë lloj turizmi, pavarësisht rritjes graduale në vite, është i vogël. Duke u kufizuar kryesisht në vizitat e organizuara si produkte plotësuese të paketave turistike të vendeve rreth Shqipërisë, në disa prej siteve të vendosura në listat e trashëgimisë botërore të njohura nga UNESCO, si Parku Arkeologjik i Butrintit, Apollonisë, qyteti i Beratit dhe i Gjirokastrës, apo në monumente të kulturës me një vlerë të veçantë, mundësia për të krijuar produkte turistike unike me vlerë të shtuar, është nënvlerësuar nga operatorët turistik vendas, duke e kufizuar potencialin e vendit.

Ndërkohë zhvillimi i turizmit natyror dhe rural, i lidhur pashmangshmërisht me bukurinë e natyrës së vendit dhe me interesat për udhëtim të disa tregjeve të Evropës Qendrore, ka shënuar progres, duke krijuar disa rajone të mirënjohura tashmë për nënsegmentet e turizmit natyror si Alpet e Shqipërisë, zona e Theth-Valbonës për zhvillimin e ngjitjeve alpinistike, ecjes në natyrë, lumenjtë Vjosa dhe Osum në zhvillimin e rafting, lundrimin me vela përgjatë bregdetit dhe liqeneve, çiklizmin në itinerare të njohura, si dhe disa zona rurale me karakteristika të theksuara dhe unike kanë mundësuar zhvillimin e Agroturizmit etj. Një burim i rëndësishëm i ofertës turistike po bëhen territoret e zonave të mbrojtura natyrore të cilat zënë rreth 21% të sipërfaqes së përgjithshme të

³⁶ https://www3.weforum.org/docs/WEF_Travel_Tourism_Development_2021.pdf

³⁷ <http://www.instat.gov.al/media/10101/tab2.xlsx>

territorit të vendit. Vitet e fundit këto zona po tërheqin gjithnjë e më shumë vizitorë, vendas apo të huaj, duke arritur në mbi 4 milionë në vitin 2021.

Sfidat

Pavarësisht ecurisë pozitive, sektori i turizmit në vend vazhdon të përballlet me sfida që pengojnë zhvillimin e mëtejshëm të tij.

Sezonaliteti i lartë, me vizitat më të mëdha në muajt Korrik dhe Gusht, i shoqëruar me përqëndrimin në destinacione të veçanta të vijës bregdetare, i shoqëruar me një mungesë të shërbimeve dhe produkteve plotësuese turistike si aktivitetet e turizmit detar, festat dhe eventet lokale, mungesën e infrastrukturës së bregëzimit si portet turistike dhe pontilet, ka errësuar perspektivën e zhvillimit dhe konsolidimit të turizmit.

Mjedisi urban jo miqësor, pavarësisht programit intensiv të “Rilindjes Urbane”, degradimi mjedisor, shpesh herë për shkak të zhvillimit kaotik hapësinor, aksesit dhe lidhja e papërshtatshme me objektet relevante të trashëgimisë kulturore, natyrore, të besimit, krijojnë një ngërç për të nxitur një eksperiencë pozitive tek turistët.

Aksesi dhe infrastruktura hyrëse e kufizuar në vend, nuk janë në koherencë me nevojën për zhvillimin intensiv të këtij sektori, duke u kthyer shpesh herë në frenues të zhvillimit të tij. Pikat hyrëse dhe dalje tokësore, korridoret rrugore që të çojnë në destinacionet kryesore, portet tregtare dhe portet turistike, aeroportet dhe heliodromet, hekurudhat, digjitalizimi i transportit urban dhe shtrirja e shërbimeve të tilla nga qendrat urbane në destinacionet turistike stacionet multimodale të transportit ndërkombëtar dhe ndërqytetas, sinjalistika dhe në tërësi informacioni turistik, mbeten sfida të mëdha.

Turizmi:

10

*Milionë turistë në vitin 2030,
krahasuar me 5.7 milionë në vitin
2021*

Planifikimi i shërbimeve publike që lidhen me sigurinë fizike, ruajtjen dhe mbrojtjen e shëndetit, furnizimin me ujë, furnizimin me energji, administrimin e mbetjeve, infrastrukturën dhe shërbimet në zonat historike, arkeologjike dhe muzeumeve, mund të adresojë nevojat e shtuara për shkak të ngopjes së destinacioneve të njohura, si dhe të minimizojnë efektet negative përkundrejt cilësisë së jetës së banorëve dhe vizitorëve.

Depërtimi i ulët dhe përdorimi i pamjaftueshëm i teknologjive digjitale, kanë tkurrur mundësinë e sektorit për të eksploruar tregje të reja, për të lehtësuar një sërë shërbimesh dhe për të sjellë produkte inovative;

Mungesa e një rrjeti të strukturuar kombëtar të edukimit turistik, kurrikulave profesionale bashkëkohore, programeve edukuese publike për përditësimin e njohurive profesionale të burimeve njerëzore, bizneseve dhe sektorit publik.

Mungesa e një strukture piramidale për sigurimin e menaxhimit efektiv të turizmit duke nisur nga njësitë më të vogla të interesit, në nivel Bashkie, nivel rajonal dhe nivel kombëtar, me përfshirjen dhe bashkëpunimin public-

privat, ka zvogluar shanset për të siguruar mjedis konkurrues në zhvillimin e biznesit dhe zhvillim të integruar

tw rajoneve shqiptare, duke adoptuar një sistem i përshtatshëm, i unifikuar, për monitorimin e zhvillimit të qëndrueshëm të turizmit,

Mungesa e bashkëpunimit ndërmjet aktorëve të përfshirë në industrinë e turizmit dhe më së pari ndërmjet vetë aktorëve të sektorit privat, duke kufizuar sinergjinë që krijohet nga bashkëpunimi në drejtim të advokasisë për kuadrin ligjor, për identifikimin e nevojave të përbashkëta, për koordinimin mbi promovimin e vendit etj.

Vizioni: *“Për të identifikuar, administruar, ruajtur dhe zhvilluar, vlerat autentike të territorit, natyrës, trashëgimisë kulturore, identitetit kulturor, mikpritjes, nëpërmjet zhvillimit dhe promovimit në tregjet e synuar ndërkombëtare të produkteve turistike, duke siguruar zhvillimin e qëndrueshëm të potencialeve njerëzore, ekonomike, natyrore dhe sociale të Shqipërisë”*

Paralel me objektivin për zhvillimin e një turizmi të qëndrueshëm dhe të përgjegjshëm në mbrojtje dhe ruajtje të traditave dhe vlerave kulturore, historike, natyrore etj., synimi është pasja e një turizmi gjithëvjetor dhe me shtrirje gjeografike me qëllim rritjen e vlerës së shtuar dhe impaktit pozitiv të sektorit në zinxhirin e zhvillimit ekonomik. Kjo shkon në përputhje dhe me objektivin SDG 8 të OKB “Promovimi i rritjes ekonomike gjithëpërfshirëse dhe të qëndrueshme, punësimit dhe punës së denjë për të gjithë” nën të cilin përfshihet dhe sektori i Turizmit.

Qëllimet strategjike. Për të adresuar sfidat e sipërcituara, qëllimet do të përqëndrohen në:

1. Zhvillimin e nxitjen e ngritjes së infrastrukturës portuale për akomodimin e levizjes së mjeteve lundruese turistike, kruazierave etj. Zhvillimin e shërbimeve që lidhen me aktivitetet e turizmit detar dhe nxitjen e zhvillimit të festave dhe eventeve në destinacione;
2. Nxitjen e përgatitjes dhe miratimit të planeve të zhvillimit të territorit, mbështetjen e projekteve për rigjenerimin e territoreve urbane, zbatimin e investimeve që përmirësojnë infrastrukturën lidhëse nga qendrat urbane apo rurale në drejtim të zonave me interes për tu vizituar;
3. Zbatimin e investimeve që i kthejnë zonat e mbrojtura në parqe natyrore, me infrastrukturë të përshtatshme për vizitueshmërinë e tyre, në qendra të edukimit të rinjve, ku mbështetet kërkimi shkencor dhe ku krijohet ekonomi e qëndrueshme.
4. Zbatimin e investimeve që lidhen me përmirësimin e aksesit në pikat hyrëse-dalëse tokësore, përmirësimin e korridoreve rrugore, ndërtimin e porteve, ndërtimin e aeroporteve, ndërtimin e hekurudhave, ndërtimin e stacioneve multimodale dhe përmirësimin e shërbimeve të transportit urban dhe ndërqytetas;
5. Alokimin e burimeve njerëzore dhe finaciare të nevojshme, për përmbushjen e sigurisë fizike, ruajtjen dhe mbrojtjen e shëndetit, furnizimin me ujë, furnizimin me energji, administrimin e mbetjeve;
6. Nxitjen dhe zhvillimin e rrjeteve digjitale dhe shërbimeve që burojnë prej tyre, duke bashkërenduar me sektorin privat të turizmit, ofruesit e teknologjive dhe inovatorët;
7. Nxitjen dhe mbështetjen e projekteve kombëtare dhe transnacionale që synojnë adresimin e pasojave të ndryshimit të klimës dhe emetimit të CO₂, duke përfshirë rrugët tematike kombëtare, rrugët kulturore të Këshillit të Evropës, rrugët çiklistike pjesë të korridorit evropian EUROVELO 8, infrastrukturën për ushtrimin e sporteve për argëtim, zhvillimin e strukturave pritëse turistike me performacë të lartë mjedisore;
8. Ngritjen e një sistemi kombëtar të edukimit turistik, kurrikulave profesionale bashkëkohore, programeve edukuese publike për përditësimin e njohurive profesionale të burimeve njerëzore, bizneseve dhe sektorit public, bazuar në praktikat më të mira botërore.

9. Realizimin e një reforme institucionale, që synon të mundësojë planifikimin dhe zbatimin e një strategjie të përbashkët me operatorë dhe entitete bashkëvepruese për menaxhimin e organizuar të destinacioneve, vendosjen e një sistemi të mirënjohur të matjes së indikatorëve të zhvillimit të qëndrueshëm të turizmit, propozimin dhe kryerjen e aktiviteteve promovuese me interes të ndërsjellë për të gjitha subjektet e turizmit brenda dhe jashtë vendit, si dhe ngritjen e cilësisë së përgjithshme të gjithë gamës së shërbimeve turistike që ofrohen në vend.
10. Nxitjen dhe promovimin e bashkëpunimit mes palëve, duke synuar krijimin e një organizate ombrellë të sektorit privat, e aftë të adresojë nevojat për rritje dhe zhvillim dhe ta përfaqësojë.

Me synimin për të arritur objektivin prej 10 milion turistë në vitin 2030, Shqipëria synon ta kthejë sektorin në një kontributor të zhvillimit ekonomik dhe mirëqënies sociale, duke zënë rreth 24% të prodhimit të përgjithshëm bruto në një vlerë prej rreth 5.5 miliard USD. Realizimi i këtij objekti do të kërkojë një ndryshim rrënjësor të ofertës turistike shqiptare, duke synuar ofrimin e produkteve me vlerë të shtuar, zgjatjen e kohëqëndrimit të turistëve, shërbime plotësuese të produktit kryesor dhe diversifikim të produkteve duke synuar ato jo tradicional.

Ekonomia dhe shoqëria digjitale

Shqipëria është në një pikë kthese të rëndësishme ekonomike dhe shoqërore për shkak të një sërë sfidash transformuese të udhëhequra nga tranzicioni digjital. Teknologjitë digjitale po bëhen më thelbësore në jetën e përditshme, të nxitura veçanërisht nga pandemia COVID-19, e cila tregoi fuqinë e teknologjive digjitale për të na ndihmuar për t'iu përgjigjur sfidave tronditëse. Shqipëria do të shfrytëzojë fuqinë e digjitalit për të trajtuar sfidat e mëdha me të cilat përballemi në vitet e ardhshme – arritjen e objektivave tona ndaj ndryshimit të klimës, demografinë, nxitjen e gjithëpërfshirjes dhe rritjen e produktivitetit.

Synimi strategjik është të jemi një lider digjital në rajonin e Ballkanit Perëndimor dhe në harmoni me prirjet digjitale globale duke promovuar agjendën digjitale në mënyrë efektive dhe koherente në të gjitha fushat e politikave të qeverisë dhe ofrimit të shërbimeve, duke punuar ngushtë me të gjithë aktorët pjesëmarrës në zhvillimin e vendit.

Përfshirja e një sërë parimesh dhe të drejtash digjitale është një element kyç i qasjes së agjendës së integritetit në BE, me fokus sipas shkallës në të cilën qytetarët mendojnë se digjitalizimi i shoqërisë po u shërben atyre. Teknologjitë digjitale mund ta bëjnë jetën e të gjithë qytetarëve tanë më të mirë përmes krijimit të mundësive të reja të punës dhe mënyrave të reja të punës; akses më i madh dhe më i barabartë në mundësitë personale, sociale dhe qytetare; dhe përmirësimin e shërbimeve publike qëndrore dhe vendore të aksesueshme për të gjithë. Të gjitha grupet do të mbështeten dhe fuqizohen për të përfituar nga mundësitë dixhitale duke përfshirë bizneset e vogla dhe të mëdha, komunitetet urbane dhe rurale, njerëzit të rinj dhe të moshur për të kapërcyer hendekun digjital në sipërmarrje dhe shoqëri.

Drejtimi i tranzicionit digjital dhe teknologjive të lidhura me to, do të mbështesë gjithashtu arritjen e objektivave tona klimatike, me ambicien e gjelbër dhe digjitale që përforcojnë njëra-tjetrën. Ambicia jonë është e rrënjësor në përmirësimin e modelit ekonomik të vendit dhe ekosistemit të veçantë, fuqizimin dhe sigurimin e një qasjeje gjithëpërfshirëse. Kjo do të thotë nxitje e një ndryshimi hapash në NVM-të; shfaqja e leadershipit duke avancuar ofrimin e shërbimeve publike digjitale dhe nëpërmjet rregullave të qarta; shtrirja e infrastruktures dhe siguria; dhe mbështetjen e talenteve dhe aftësive në të gjitha nivelet në të gjithë popullsinë, të punësuarit dhe sipërmarrjet.

Transformimi Dixhital i Biznesit

Do të ofrohet mbështetje për sipërmarrjet në të gjitha aspektet e transformimit të tyre digjital duke ndjekur një qasje koherente, të integruar dhe proaktive ndaj tranzicionit digjital, përmes një ekosistemi të fortë dhe mundësive të forta.

Shqipëria synon të jetë një vend mikpritës për gjigandët digjitalë botërorë.

Është prioritet për Qeverinë që të drejtojë ndryshimin drejt adoptimit digjital në të gjitha ndërmarrjet. Për të qenë i suksesshëm, transformimi digjital kërkon jo vetëm përdorimin e teknologjisë, por ndryshime në kulturë, udhëheqësi, aftësi profesionale dhe procese.

Përdorimi i teknologjive digjiitale nuk është uniform në të gjithë sektorët. Në Shqipëri, industritë që kanë shumë punë intensive si ndërtimi, argëtimi, tregëtia me pakicë dhe hoteleria, kanë prirje të renditen më nivele të ulëta në përdorimin e teknologjive digjiitale. Për sektorë të tillë si ndërtimi, teknologjitë digjiitale dhe integrimi i tyre mund të adresojnë sfidat që lidhen me mungesën e fuqisë punëtore, konkurrencën, efikasitetin e burimeve dhe energjisë, cilësinë dhe produktivitetin duke rritur prodhimin e ndërtimit, veçanërisht në sektorin e banimit.

Për të mbështetur angazhimin digjital në sektorin e manifakturës do të ofrohet qartësi në aksesin e teknologjisë së duhur dhe ekspertizës kërkimore, shërbimeve këshillimore dhe mbështetjes financiare. Për sektorin e shërbimeve financiare, mjete të tilla si blockchain, Inteliogjenca Artificiale dhe Big Data do të transformojnë mënyrën në të cilën veprojnë aktualisht shumë brenda sektorit. Pandemia ka qenë katalizatori për shumë konsumatorë dhe kompani për të përqaftuar financat dixhitale (fintech). E gjithë strategjia për fintech do të ndihmojë sipërmarrjet shqiptare të përfitojnë nga këto mundësi dhe të zhvillojnë njohuri për klientët për të promovuar përfshirjen financiare.

Në bujqësi, teknologjitë digjiitale, duke përfshirë dronët me Inteligjencën Artificiale, tashmë janë duke u përdorur për të përmirësuar efikasitetin, produktet dhe zbutur efektet e ndryshimeve klimatike. Bujqësia digjiitale do të gjenerojë një rendiment më të lartë për krerë dhe hektar përmes menaxhimit të tufës dhe të vjelave bazuar në të dhëna.

Infrastruktura dixhitale

Ndërlidhja digjiitale universale dhe me cilësi të lartë është jetike për arritjen e objektivave të qeverisë për zhvillim të balancuar dhe të qëndrueshëm rajonal. Kjo përfshin rritjen e mundësisë së punës në distancë, kontribuimin në rigjallërimin e qyteteve dhe fshatrave, ndihmën për të adresuar ndarjen digjiitale për zonat rurale dhe reduktimin e emetimeve të karbonit.

Me përshpejtimin e përdorimit të digjitalit në të gjitha aspektet e jetës sonë, rëndësia e sigurisë kibernetike po rritet. Siguria kibernetike në sektorin publik dhe privat, dhe investimi në njerëz, produkte dhe procese janë thelbësore për të garantuar infrastrukturën, të dhënat dhe sistemet jetike dixhitale. Do të ndërmerren hapa të duhur për të parandaluar dhe zbutur efektet e sulmet në banesa, në sipërmarrje dhe në shërbimet thelbësore dhe qeveria po rrit kapacitetin, ekspertizën dhe infrastrukturën e sigurisë kibernetike të vendit.

Të gjitha zonat e populluara të mbuluara nga 5G deri në vitin 2030. Ndërlidhje digjiitale me të gjitha shkollat të lidhura deri në vitin 2025. Do të adresohen sfidat e energjisë dhe ekonomisë qarkulluese duke i dhënë përparësi kapacitetit, ekspertizës dhe infrastrukturës së ndërlidhjes dhe sigurisë kibernetike të vendit. Nxitja e ekosistemeve të nevojshme për të lehtësuar vendosjen e aplikacioneve dhe shërbimeve të Smart City në komunitetet urbane/periferike, qyteza dhe rurale, me përfitime pozitive, duke përfshirë emetimet neto zero.

Lehtësimi i zhvillimit të ndërlidhjes përgjatë korridoreve tona kryesore të transportit për të mbështetur shërbimet inteligjente të transportit. Administratat publike do të maksimizojnë përfitimet nga teknologjitë 5G përmes krijimit të infrastrukturës që u mundëson përdoruesve të përpunojnë të dhënat në vendndodhjen e

duhur. Kjo do të kontribuojë ndjeshëm në sigurinë publike të vendit dhe përballjen me fatkeqësitë e ndryshme, duke ofruar gjithashtu njohuri praktike mbi përdorimin e këtyre zgjidhjeve për të gjithë sektorët.

Aftësitë Digjitale

Që Shqipëria të jetë një lider ndërkombëtar në ekonominë dixhitale, politika jonë e kompetencave profesionale do të fokusohet në plotësimin e nevojave për aftësi dixhitale në të gjitha nivelet. Kjo përfshin:

- Aftësitë digjitale të Nivelit të Lartë: Sigurimi i një burimi të fortë talentesh dhe ekspertize për ekonominë nëpërmjet zhvillimit të aftësive digjitale të nivelit të lartë;
- Aftësitë digjitale për tregun e punës: Mbështetja e niveleve të duhura të aftësive digjitale për fuqinë punëtore në tërësi;
- Aftësitë digjitale për shoqërinë: Sigurimi i aftësive digjitale për popullatën e përgjithshme, për të mundësuar që të gjitha grupet të angazhohen plotësisht në shoqëri dhe të përfitojnë nga transformimi digjital.

Transformimi digjital i ekonomisë dhe shoqërisë evidenton rëndësinë e aftësive kolektive, njohurive dhe kualifikimeve të fuqisë punëtore për qëndrueshmërinë ekonomike dhe sociale të vendit. Do të ofrohet aftësi digjitale në të gjithë shoqërinë, për t'u mundësuar të gjitha grupeve të përfshihen me digjitalizimin. Rritja e përqindjes së të rriturve me aftësi digjitale bazë në 80% deri në vitin 2030.

Dixhitalizimi i Shërbimeve Publike

Qeveria është e përkushtuar për përsheptimin e Qeverisjes Dixhitale, duke lëvizur drejt një modeli shërbimi më të avancuar dhe të përqendruar te përdoruesi. Shfrytëzimi dhe ndërtimi mbi rritjen e ndjeshme të ofrimit dhe përdorimit të shërbimeve dixhitale gjatë pandemisë COVID-19 është i rëndësishëm në krijimin e një shërbimi publik digjital eficient, të besueshëm dhe gjithëpërfshirës, pikë referimi në rajon. Përdorimi më i mirë i të dhënave është thelbësor për forcimin e marrëdhënieve midis qeverisë dhe njerëzve të cilëve u shërbejnë. Qeverisja e fortë e të dhënave dhe shfrytëzimi efektiv i të dhënave të mbajtura nga shërbimi publik për të ofruar akses më të mirë dhe më të sigurt në të dhëna dhe transparenca në përdorimin e tyre është thelbësore për përmirësimin e shërbimeve publike.

Qytetarët duan dhe presin që shërbimet e tyre publike të jenë po aq të personalizuar dhe të përgjegjshme sa shërbimet që marrin nga sektori privat. Pesë vitet e fundit kanë parë një hap të rëndësishëm përpara në ofrimin e shërbimeve të qeverisjes elektronike në Shqipëri, me një përdorim të qëndrueshëm të shërbimeve digjitale, i cili u rrit jashtëzakonisht gjatë pandemisë COVID-19.

Këto suksese ofrojnë një bazë të fortë për një model shërbimi më të avancuar dhe të përqendruar te përdoruesi, me evolucionin nga e-Government, ku shërbimet dhe proceset ekzistuese manuale u kompjuterizuan, në qeverisjen dixhitale, ku shërbimet ri-imagjinohen dhe zhvillohen bazuar në një kuptim më të madh të veprimeve të përdoruesve. Këto ambicie janë në përputhje me planet e BE-së për Dekadën Dixhitale, e cila synon deri në vitin 2030 të ketë jetë demokratike dhe shërbime publike në internet në një format më të mirë në klasë, plotësisht të aksesueshëm, duke ofruar shërbime dhe mjete të lehta për t'u përdorur, efikase dhe të personalizuar, me standarde të larta sigurie dhe privatësie. BE-ja e sheh teknologjinë që mbështet përfundimisht sistemet inteligjente multi-modale të transportit, reagimet e shpejta emergjente ndaj aksidenteve, zgjidhjet më të synuara të menaxhimit të mbetjeve, menaxhimin e trafikut, planifikimin urban, zgjidhjet e smart të energjisë dhe ndriçimit, sistemet moderne dhe efikase të drejtësisë dhe, pa dyshim, qytetet dhe fshatrat smart.

Është jetike të sigurohemi që grupet individuale të shoqërisë të mos mbeten mbrapa ndërsa ne përshpejtojmë shërbimet digjitale. Kjo kërkon një fokus në aftësitë bazë dixhitale dhe infrastrukturën e shtrirë, si dhe prioritizimin e një qasjeje të fokusuar te përdoruesit ndaj shërbimeve publike digjitale, duke përfshirë shërbimet dixhitale të asistuar aty ku është e nevojshme dhe e përshtatshme.

Vitet e ardhshme do të kenë të bëjnë me ndërtimin mbi baza të forta dhe krijimin e një shërbimi të besueshëm, të drejtuar nga përdoruesit, intuitiv, gjithëpërfshirës dhe efikas të qeverisë dixhitale në botë, në të cilin 100% e shërbimeve të aplikueshme kryhen në internet. Parimet kryesore përmbajnë përfshirjen e të gjitha palëve të interesuara, duke përfshirë publikun, në krijimin e shërbimeve tona digjitale në mënyrë që ato të përmbushin nevojat gjithënjë e më të larmishme në shoqëri në mënyrë të sigurt dhe të përqendruar te privatësia, dhe maksimizimin e ripërdorimit të të dhënave dhe zgjidhjeve kudo që të jetë e mundur.

Rritja e përdorimit të shërbimeve dixhitale, në një mënyrë të përqendruar te përdoruesit, do të lehtësojë gjithashtu lirin e burimeve njerëzore për të mbështetur më mirë ata që mund të kenë vështirësi me teknologjinë dhe/ose mund të mos jenë në gjendje të angazhohen në mënyrë të pavarur në internet.

Energjia dhe burimet natyrore

Shqipëria ka miratuar Planin e parë të Veprimit për Klimën dhe Energjinë (NECP) për periudhën 2021-2030. Ky Plan bazohet në Strategjinë Kombëtare të Energjisë dhe NDC-në e miratuar në COP21. NECP për Shqipërinë lidh Politikën dhe Masat për arritjen e objektivave të klimës, në respekt të akteve për Strategjinë Kombëtare të Energjisë, plani i dytë dhe i tretë i veprimit për EE, Plani i Konsoliduar i Veprimit për Energjinë e Rinovueshme, Plani Kombëtar për Zbutjen i GES dhe Strategjinë për dekarbonizimin e sektorit të Transportit.

Në Kontekstin e politikave energjetike, sektori i energjisë është i plotësuar me legjislacionin për secilin nga pesë dimensionet e Unionit të Energjisë: (i) krijimi i një tregu të brëndshëm mbështetës për energjinë e rinovueshme; (ii) sigurinë energjetike; (iii) eficientësinë e energjisë, (iv) mbrojtjen e mjedisit, dhe (v) reduktimin e emetimeve të GES (gazeve me efekt serra).

Për zbatimin e plotë të politikave energjetike dhe klimatike, legjislacioni dytësor për EE, përfshirë performancën energjetike në ndërtesa, është miratuar plotësisht gjatë vitit 2020 dhe legjislacioni dytësor për burimet e rinovueshme të energjisë është ende në proces ndryshimi për ta adoptuar me direktivat e reja të BE-së.

Në Kontekstin ekonomik, zhvillimi dhe zbatimi i politikave kombëtare të energjisë sipas NECP do të ndikojë ndjeshëm në rritjen ekonomike në sektorë të ndryshëm ekonomikë. Shumë investime të parashikuara për t'u realizuar në të gjithë sektorin e energjisë do të kenë një ndikim shumë të madh në rritjen e PBB-së sektoriale, duke gjeneruar të ardhura dhe rritjen e fuqisë punëtore në fusha të ndryshme.

Politikat dhe masat që lidhen me ndërtimin dhe rinovimin e ndërtesave si dhe ndërtimin e sistemeve fotovoltaike do të kontribuojnë në mënyrë thelbësore në krijimin e vendeve të gjelbra. Reduktimi i varësisë nga importet e energjisë jo vetëm që do të kontribuojë në përmirësimin e sigurisë të furnizimit me energji por edhe siguri makroekonomike dhe politike e vendit nëpërmjet uljes së deficitit buxhetor të brendshëm.

Në Kontekstin mjedisor politikën energjetike të Shqipërisë ndjekin tre objektiva: (i) mbështetje për zhvillimin e përgjithshëm ekonomik, (ii) rritja e sigurisë së furnizimit me energji, dhe (iii) mbrojtjen e mjedisit. Kështu Energjia e rinovueshme, veçanërisht e ndryshme nga ajo hidro, është një zgjidhje për uljen e varësisë strategjike nga importet e energjisë dhe zbutjen e ndikimit të ndryshimeve klimatike që rezulton në prodhimin sezonal nga hidrocentralet.

Në **Kontekstin social**, Rritja e punësimit kryesisht nëpërmjet investimeve në sektorin e energjisë dhe të ndërtimit ka sjellë rritjen e të ardhurave personale/familjare e më pas në rritjen e standardit të jetesës së shoqërisë. Ekziston një lidhje e fortë midis mirëqenies personale dhe shoqërisë, që do të thotë se investimet krijojnë jo vetëm vende pune, por ato kanë ndikimin e tyre në bashkitë dhe të ardhurat qeveritare nëpërmjet taksave, tarifave, etj dhe përdorimi i tyre në formatin buxhetor. Konkretisht, objektivat për Eficiencën e Energjisë synojnë uljen e konsumit të energjisë për njësi dhe në këtë mënyrë një kontribut në furnizimin me energji të përballeshme dhe uljen e varfërisë energjetike.

Shqipëria ka avancuar në drejtim të reformave dhe sidomos **për energjinë elektrike**. Procesi i ndarjes së operatorit të sistemit të saj të shpërndarjes për energjinë elektrike ka përfunduar dhe ngritja e një tregu të organizuar ALPEX ka avancuar ndjeshëm por hapja e bursës “live” është vonuar për shkak të krizes energjetike.

Lidhur me prodhimin e energjisë elektrike, Shqipëria është në një pozitë të shkëlqyer për Marrëveshjen e Gjelbër, me një sektor energjetik të bazuar plotësisht në hidrocentralet që prodhojnë energji të pastër. Ankandet për prodhimin e energjisë elektrike nga BRE-të vazhdojnë me sukses. Si të gjitha vendet e WB6, Shqipëria është e ndërlidhur mirë me fqinjët e saj përmes rrjetit 400kV. Shqipëria ka bërë progres hapjen e plotë të tregut balancues. Ndarja e OSHEE është përfunduar dhe ligjerisht janë integruar OSHEE Group-it tre filiale të licencuara përkatësisht si Furnizues i Shërbimit Universal (FSHU), furnizues i tragut të lirë (FTL) dhe Operatori i Sistemit të Shpërndarjes (OSSH).

Në **sektorin e gazit**, Gazsjellësi Trans Adriatik (TAP) është bere funksional në fund të vitit 2020, por pa kerkese konkrete për furnizimin e tregut të brendshëm. Shqipëria është një vend tranzit për TAP-in dhe shpreson të rrisë rolin e gazit për prodhimin e energjisë elektrike. Diskutimet për vënien në funksion të termocentralit të Vlorës me gas natyror janë finalizuar dhe pritet që përmes një marrëveshjeje të vendoset në Vlore një stacion i LNG së bashku me prodhimin emergjent të energjisë nga asetet lundruese për dy vitet e ardhshme.

Sektori i Naftës është liberalizuar plotësisht. Detyrimi i mbajtjes së stokut i është caktuar industrisë së naftës (rafinerive të naftës dhe kompanive të shitjes me shumicë të naftës), të cilat kërkohet me ligj të mbajnë stocq për të paktën 90 ditë shitje mesatare vjetore. Sistemi është në përputhje me Direktivën 2009/119/KE. Nga janari 2009, vetëm karburantet me benzinë dhe naftë që plotësojnë kërkesat e standardeve evropiane lejohen të vendosen në treg.

Prodhimi mineral në Shqipëri është tërësisht aktiviteti i sektorit privat, i cili mbështetet kryesisht në prodhimin e mineraleve bazë - kromi dhe bakri - të cilat nxirren 100% për eksport. Sektori mineral është i rëndësishëm vecanërisht për punësimin në zonat rural të vendit ku kjo industri është e zhvilluar. Investime të mëdha janë bërë në sektorin e përpunimit mineral, si në uzinën e ferokromit në Burrel dhe ndërtimit të uzinave të reja të pasurimit. Megjithatë, aktiviteti i kompanive private është në varësi të luhatjes së çmimeve të tregut, cilësisë së dobët të punës së enteve të ndryshme të përfshira në investime, treg, skadimit të lejeve dhe konsumimit të rezervave nëntokësore. Vëmendje prioritare në të ardhmen do t'i kushtohet: (1) përdorimit të mineraleve në mënyrë të tillë që të sigurojnë qëndrueshmërinë e tyre si burim kombëtar për zhvillimin e degëve të tjera të ekonomisë; (2) përmirësimeve të efikasitetit dhe eficiencës së përdorimit të këtyre burimeve natyrore; dhe (3) rritjes së shkallës së përpunimit në vend me qëllim produktet finale që sigurojnë më shumë të ardhura dhe ulin varësinë nga importet, si dhe ndihmojnë në zhvillimin e aktivitetit me vlerë të lartë të shtuar në vend dhe zvogëlimin të ndotjes së ambientit, trafikut dhe rëndimit të infrastrukturës si pasojë e transportit të mineraleve të papërpunuara drejt portit apo pikave tokësore kufitare.

Pesha e **burimeve të energjisë së rinovueshme** në konsumin e energjisë në Shqipëri arriti në 36,67% në vitin 2020. Jane instaluar 2398MW impiante me burime të rinovueshme për prodhimin e energjisë elektrike. Ligji për burimet e rinovueshme përcakton skemat mbështetëse në formën e tarifave nxitëse (FiT) të vendosura në

mënyrë administrative dhe kontratave për diferencë (CfD). Të gjithë prodhuesit e burimeve të rinovueshme u bënë përgjegjës bilancimi në prill 2021. Po kështu gjate 2022, prodhuesit nën skemën e mbështetjes kanë marrë përgjegjësinë e balancimit përmes adoptimit të akteve nenligjore.

Integrimi në rrjet për Prodhuesit e energjisë së rinovueshme është garantuar dhe kanë akses prioritar në rrjet. Operatorët e rrjetit kanë zhvilluar plane afatmesme dhe afatgjata për të akomoduar në rrjet gjenerues të rinj të energjisë elektrike nga burime të rinovueshme.

Në qershor 2021, Shqipëria shpalli një ankand të erës 100 MW. Ofertuesit mund të konkurrojnë me projekte ndërmjet 10 MW dhe 75 MW dhe fituesve do t'u jepet një marrëveshje 15-vjeçare e blerjes së energjisë. Zhvilluesit kanë dorëzuar dokumentet për kualifikimet e tyre në qershor 2022 dhe në Maj 2023 do të paraqesin ofertat.

Objektivat dhe masat e politikave për eficiencën e energjisë. Ndryshimet në Ligjin për Eficiencën e Energjisë të miratuar në Mars 2021 transpozuan Direktivën 2012/27/BE. Objektivat e eficiencës së energjisë për vitin 2030, si dhe objektivat e rinovimit për ndërtesat publike janë përcaktuar si pjesë e NECP.

Performanca e energjise në ndërtesa është zhvilluar mjaft mire në Shqipëri. Janë miratuar aktet nenligjore për Performancën Energjetike të Ndërtesave, duke përfshirë metodologjinë për llogaritjen dhe përcaktimin e kërkesave minimale të performancës energjetike dhe certifikimin e ndërtesave. Ndryshimet në Ligjin për Eficiencën e Energjisë nxisin zhvillimin e tregut ESCO-ve, me një rol të fortë lehtësues nga Agjencia e Eficiencës së Energjisë. Gjithsesi Shqipëria është fokusuar në implementimin në kohë të Planit Kombëtar të Energjisë dhe Klimës (NECP), i cili është i rëndësishëm projektet dhe zbatimin e masave efikase për energjinë me qëllim aritjen e objektivave të EE deri në vitin 2030.

VIZIONI 2030: *Zhvillimi i burimeve kombëtare të energjisë që çon në një sistem rajonal të integruar dhe të diversifikuar të energjisë bazuar në parimet e tregut, i aftë për të përmbushur kërkesën për energji dhe për zhvillimin e qëndrueshëm të ekonomisë, duke garantuar sigurinë dhe cilësinë e furnizimit, sigurimin, mbrojtjen e mjedisit dhe veprimet klimatike, dhe rritjen e mirëqenies me kosto sociale minimale.*

PRIORITETET STRATEGJIKE

Politikat e energjisë lidhen me Statusin e përafrimit të legjislacionit të sektorit të energjisë me acquis-in e BE-së me qëllimin që objektivat strategjike të Shqipërisë për të hyrë në BE të harmonizohen me legjislacionin e saj për të krijuar përgjegjësi të qarta dhe transparente për zbatimin e tyre. Objektivat strategjike të Planit Kombëtar të Veprimit për Klimën dhe Energjinë që përfshin Strategjinë Kombëtare të Energjisë (SKE) dhe Kontributin e Përcaktuar Kombëtar (KKK). SKE ka vendosur një objektiv prej 42% në TPES për BRE-të në 2030 dhe 15% reduktim të përdorimit të energjisë përmes masave për EE.

Në mënyrë të përmbledhur ato përmbajnë kryesisht masa në zbatim të politikave për objektivat strategjike të cilat janë:

Dekarbonizimi, Emetimet dhe largimet e GES:

Për sa i përket emetimeve të GHG, skenari i realizimit të masave të parashikuara në NECP çon në emetime totale prej 12,6 Mt CO₂eq në vitin 2030, ndërsa skenari pasiv në 10,2 Mt CO₂eq, që korrespondon me një reduktim prej 18.7% të GES. Krahasuar me vitin bazë 2018, WAM (With Active Measures) sjell një reduktim të emetimeve me 6.1% në vitin 2030, me një rritje paraprake të emetimeve para vitit 2030, duke arritur vlera pak mbi 2018 në 2040 (plus 4.0%).

Synimi	2020	2025	2030	Burimi
--------	------	------	------	--------

Reduktimi i emetimit të CO2 (NDC), krahasuar me 0% në 2015	0%	5,75%	11.5%	Strategjia e Energjisë për Shqipërinë
--	----	-------	-------	---------------------------------------

80% e reduktimit kombëtar të emetimeve të GS do të arrihet në sektorët e Energjisë (me fokus të veçantë në Transport), Bujqësi dhe Ndryshimi i Përdorimit të Tokës dhe Pylltarisë (LUCF).

Energjia e rinovueshme: Synimet e bazuara në pjesën analitike të NECP-së të burimeve të rinovueshme në konsumin final të energjisë përcaktohen sipas Direktivës 2009/28/EC (RED; BE (2009)). Në terma të përgjithshëm, masat shtesë rrisin peshën e burimeve të rinovueshme në energjinë përfundimtare nga 33.5% (skenari WEM) në vitin 2030 në 54.4% (skenari WAM).

Pjesëmarrja e BRE në kërkesën për energji finale [Përqindje] siç është parashikuar me masa shtesë për vitin 2030.

BRE- Energjia Elektrike: 178,1 %³⁸

BRE-Transport: 34,6 %

BRE-Ngrohje dhe Ftohje: 16,6 %

Dimensioni i Efiçencës të Energjisë: (1) kontributi kombëtar tregues i efiçencës së energjisë për arritjen e objektivave të BE për efiçencën e energjisë prej të paktën 32,5 % në 2030 siç përmendet në Direktivën 2012/27/BE, bazuar në qoftë konsumi primar apo final i energjisë, kursimet e energjisë primare apo përfundimtare, apo intensiteti i energjisë.

Konsumi final i energjisë [ktoe] siç parashikohet me masa shtesë për vitin 2030:

Rezidenciale: 348.9

Shërbimet: 195.2

Industria: 542.4

Transporti: 1003.4

Pylltaria Bujqësore: 110.5

Peshkimi: 56.0

Jo energji: 70.6

Dimensioni i Sigurisë së Energjisë: Objektivi i sigurisë së energjisë është të sigurojë një furnizim të qëndrueshëm, të sigurt dhe cilësor të të gjitha sistemeve të prodhimit dhe furnizimit me energji. Siguria do të thotë që energjia duhet të jetë e disponueshme, e aksesueshme, e përbalueshme dhe e pranueshme në raport me zhvillimin e vendit. SKE ka parashikuar:

- Rritja dhe zhvillimi i mëtejshëm i burimeve kombëtare primare të energjisë në mënyrë të qëndrueshme dhe konkurruese.
- Zhvillimi i burimeve të diversifikuara të furnizimit përmes investimeve të reja, rritjes së bashkëpunimit rajonal dhe integritimit.

³⁸ Vlerat mbi 100% i detyrohen eksporteve të energjisë elektrike.

- Rritja e sigurisë së transmetimit dhe furnizimit me energji përmes diversifikimit të rrugëve të furnizimit me energji.
- Integrimi i tregut shqiptar të energjisë elektrike dhe gazit natyror me Kosovën, rajonin dhe tregjet evropiane.
- Siguria e furnizimit me energji të bazohet në tregje konkurruese energjetike që funksionojnë mirë, që ofrojnë sinjalet e duhura për prodhimin dhe konsumin e energjisë elektrike dhe gazit dhe një politikë të qartë energjetike afatgjatë që inkurajon investimet.
- Rritja e kapacitetit të ruajtjes së gazit, naftës dhe energjisë në sistemin energjetik në përputhje me Direktivën 2009/119/EC që vendos detyrimin për të mbajtur stoqe minimale të produkteve.
- Arritja e objektivave të vendit për burimet e rinovueshme të energjisë, eficientë e energjisë, reduktimin e intensitetit të energjisë së PBB-së.
- Zhvillimi i një kuadri politikash për energjinë (përfshirë eficientë e energjisë për transport të qëndrueshëm) në transport bazuar në Strategjinë Sektoriale të Transportit në Shqipëri.
- Transporti rrugor do të zhvendoset në mënyra të tjera transporti, si transporti hekurudhor ose ujor. Përmeshja e këtij objekti do të kontribuojë në uljen e konsumit të karburantit.
- Rinovimi i industrisë së naftës dhe naftës dhe infrastrukturës së furnizimit, sistemet e kontrollit të cilësisë dhe futja e teknologjive të reja në sektorin e naftës.
- Planifikimi i eksplorimit të rezervave të naftës në vend dhe krijimi i një stoku kombëtar të sigurisë/rezervës.

Objektivat kombëtare në lidhje me diversifikimin e burimeve: SKE parashikon stimulimin e diversifikimit të duhur të prodhimit të energjisë përmes investimeve të reja, rritjes së bashkëpunimit rajonal dhe integritit dhe ndërlidhjes me rrjetet rajonale dhe evropiane të energjisë elektrike dhe gazit natyror në përputhje me Acquis të Traktatit të Komunitetit të Energjisë.

Integrimi i tregut shqiptar të energjisë elektrike me Kosovën do të rrisë gjithashtu diversifikimin e burimeve dhe furnizimit me energji elektrike, pasi Shqipëria ka pothuajse 100% kapacitete hidro (e ndjeshme ndaj ndryshimit të kushteve hidrologjike) dhe Kosova ka pothuajse 100% kapacitet termik. Lidhja e dy sistemeve, duke kombinuar gjeneratorin do të përmirësonte sigurinë e furnizimit nëpërmjet përdorimit më efikas të kapaciteteve të linjave ekzistuese të interkonjeksionit dhe sinjaleve tarifore.

Ndërtimi i gazsjellësit TAP dhe objekti përkatës për krijimin e një tregu rajonal të gazit pritet të kontribuojë në diversifikimin e burimeve të energjisë. Furnizimi me gaz i termocentralit ekzistues në Vlorë do të kontribuojë në rritjen e diversitetit të energjisë.

Objektivat e biokarburanteve prej 10% si pjesë e biokarburanteve kundrejt konsumit total të karburantit në sektorin e transportit në vitin 2030 pritet gjithashtu të kenë një efekt në diversifikimin e burimeve të energjisë në sektorin e transportit.

Objektivat kombëtare në lidhje me reduktimin e varësisë nga importi i energjisë: Objektivat kryesore janë: (i) për të reduktuar varësinë nga importi në lidhje me energjinë elektrike dhe, (ii) për të reduktuar varësinë nga importi për produktet e naftës

Në Sektorin e energjisë elektrike: Zgjerimi i kapaciteteve të reja gjeneruese në të ardhmen: disa HEC-e të rinj të mëdhenj si kaskada e lumit Devolli, kaskada e lumit Fan, disa termocentrale të vegjël që janë në ndërtim e sipër, fotovoltaike etj. gjithashtu do të kontribuojnë në uljen e varësisë nga importi i energjisë.

Në Sektorin e gazit: Krijimi dhe funksionimi i tregut të gazit dhe krijimi i një klime të favorshme investimi për investime në sistemin kombëtar të transmetimit dhe shpërndarjes së gazit dhe integrimi në rrjetet rajonale dhe

ndërkombëtare do të kontribuojë në uljen e varësisë nga importi i energjisë dhe rritjen e fleksibilitetit të sistemeve kombëtare të energjisë. Furnizimi me gaz i termocentralit ekzistues në Vlorë dhe TEC-it të planifikuar në Korçë do të kontribuojë në uljen e sasisë së importit të energjisë dhe rritjen e diversitetit të energjisë.

Në Sektorin e naftës: Shqipëria është bërë shumë e varur nga produktet e importuara të naftës për shkak të një rënie të prodhimit të naftës në kombinim me një kërkesë në rritje të mprehtë për benzinë, naftë dhe naftë të rëndë. Sektori i transportit ishte konsumatori më i madh i energjisë, me rreth 40% të konsumit total final (2013). Përveç faktit që Shqipëria vlerësohet si një nga vendet më të pasura të Evropës me rezerva hidrokarbure në tokë, shumë pak është bërë për rritjen e produktivitetit dhe përmirësimet teknologjike, të cilat për këtë arsye u integruan në NECP.

Objektivi për të zhvendosur transportin rrugor ekzistues në modalitete të tjera transporti, si transporti hekurudhor ose ujqor, do të kontribuojë në uljen e konsumit të karburantit.

Objektivat kombëtare në lidhje me rritjen e llojshmerise (diversifikimin) Objektivat kombëtare për vitin 2030 për rritjen e kontributit të burimeve primare të energjisë, rritjen e prodhimit të energjisë së rinovueshme, rritjen e depërtimit të gazit natyror, zhvillimin e burimeve të ndryshme të furnizimit përmes investimeve të reja, rritjen e bashkëpunimit rajonal dhe integrimin dhe ndërlidhjen me energjinë elektrike dhe gazin natyror rajonal dhe evropian. rrjetet, integrimi i tregut shqiptar të energjisë elektrike dhe gazit natyror me Kosovën, rritja e sigurisë së transmetimit dhe furnizimit me energji përmes diversifikimit të rrugëve të furnizimit me energji dhe përmirësimi i sigurisë dhe besueshmërisë së tyre nëpërmjet investimeve me kosto-efektivitet do të rrisë fleksibilitetin e energjisë kombëtare. sistemi.

Dimensionimi Tregut të brendshëm të energjisë: Objektivi i tregut të brendshëm të energjisë është të harmonizojë dhe liberalizojë tregun e brendshëm të energjisë në vend, të adresojë aksesin në treg, transparencën dhe rregullimin, mbrojtjen e konsumatorit, mbështetjen e ndërlidhjes dhe nivelet e duhura të furnizimit.

Qëllimi është të ndërtohet një treg më konkurrues, me në qendër konsumatorin, fleksibël dhe jodiskriminues të energjisë elektrike me çmime të furnizimit të bazuara në treg. Duke vepruar kështu, ato forcojnë dhe zgjerojnë të drejtat e klientëve individualë dhe komuniteteve energjetike, adresojnë varfërinë energjetike, qartësojnë rolet dhe përgjegjësitë e pjesëmarrësve të tregut dhe rregullatorëve dhe adresojnë sigurinë e furnizimit me energji elektrike, gaz dhe naftë, si dhe zhvillimin të rrjeteve rajonale dhe evropiane për transportin e energjisë elektrike dhe gazit.

Ndërlidhja e energjisë elektrike: Integrimi në tregjet e energjisë rajonale dhe të BE-së është një objektiv strategjik i qeverisë shqiptare për të përmbushur kërkesën e saj në rritje për energji, diversitetin e burimeve të energjisë, efikasitetin dhe fleksibilitetin e sistemit kombëtar të energjisë. Shqipëria ka infrastrukturë të ndërlidhjes me Kosovën, Malin e Zi dhe Greqinë përmes gjashtë linjave të interkoneksionit.

Analiza tregon se sistemi i energjisë elektrike me bazë uji i Shqipërisë është i ekspozuar ndaj mungesave në vitet e thata. Kjo do të thotë se në të ardhmen e afërt pritet një rritje e kapacitetit të shkëmbimit me sistemet fqinje dhe nevoja për investime në forcimin dhe zhvillimin e rrjetit të interkonjeksionit është e evidente. Zhvillimi i projekteve të reja do të bazohet në konsiderata teknike dhe ekonomike dhe në bazë të analizës kosto-përfitim në përputhje me metodologjinë ENTSO-E.

Forcimi dhe zhvillimi i rrjetit të interkonjeksionit do të krijojë kushte teknike më të favorshme për zhvillimin e një tregu të integruar të energjisë elektrike në rajon dhe do të ndihmojë sektorin energjetik të vendit të vazhdojë transformimin e tij drejt një tregu më konkurrues, duke u përfaqësuar me nismën dhe objektivat e Paketës së Tretë të Energjisë.

Infrastruktura e transmetimit të energjisë

Energjia elektrike për infrastrukturën e transmetimit të energjisë elektrike janë këto objektiva:

- Arritja e reduktimit të humbjeve teknike në rrjetin e transmetimit të energjisë elektrike me 1.7% në vitin 2030
- Përmirësimi i besueshmërisë së sistemit të transmetimit dhe sigurisë së furnizimit me energji elektrike
- Përmirësimi i besueshmërisë së rrjetit të komunikimit dhe sistemit të monitorimit dhe kontrollit në distancë për të rritur sigurinë e furnizimit me energji elektrike
- Zhvillimi i rrjetit për t'iu përgjigjur rritjes së kërkesës për kapacitet transmetues nga konsumatori industrial dhe/ose prodhimi hidro
- Integrimi i përshpejtuar i RES të ndryshueshme në sistemin energjetik dhe disponueshmëria e shtuar e rezervave rregulatore për të balancuar prodhimin e tyre
- Rritja e kapacitetit transmetues të linjave individuale të planifikuara për rivitalizim dhe aplikimi i teknologjive të reja në transmetim

Infrastruktura e ndërlidhjeve: transporti dhe telekomunikacioni

Zhvillimi dhe modernizimi i infrastrukturës së transportit ka qenë dhe mbetet një nga prioritetet kryesore të Qeverisë Shqiptare që ka synuar: i) krijimin e parakushteve për zhvillimin e sektorëve të tjerë të ekonomisë, sidomos turizmit, ii) rritjen e aksesit të mallrave dhe pasagjerëve në tregtinë dhe ofrimin e shërbimeve, në tregun rajonal dhe europian; si dhe iii) kontributin e ndjeshëm në rritjen dhe zhvillimin e përgjithshëm ekonomik të vendit.

Përafrimi i politikës së transportit të Shqipërisë me Politikën Evropiane të Transportit, në kuadër të procesit të integritimit në BE, si dhe koordinimi i infrastrukturës së saj të transportit me vendet fqinje të Ballkanit Perëndimor, janë shina me rëndësi në kuadrin e politikave të sektorit. Shqipëria mbetet mbështetëse e përkushtuar e 'Procesit të vendeve të Ballkanit Perëndimor'³⁹ dhe është e angazhuar plotësisht për të arritur qëllimet e lidhura veçanërisht axhendën e Ndërlidhjes/Konektivitetit, si edhe proceset integruese rajonale të lidhura me Tregun e Përbashkët Rajonal. Firmosja e Traktatit të Komunitetit për Transportin (TKT) nga 6 Kryeministrat e Ballkanit Perëndimor në Samitin e nivelit të lartë në Trieste në 12 Korrik 2017 perfaqeson arritjen më të madhe në bashkëpunimin rajonal për sektorin e Transportit. Marreveshja për TKT⁴⁰ dhe ajo për Zonën e Përbashkët Evropiane të Aviacionit së bashku me anekset e tyre, përbëjnë një udhërrëfyes në procesin e sektorit të lidhur me integrimin në BE.

Investimet për sektorin e transportit për periudhën 2016-2020 janë në nivelin 915,98 mln Euro, ku nënsektori i transportit rrugor përbën edhe prioritetin kryesor në pikëpamje të investimeve me 96% të shpenzimeve ose 883.15mln Euro. Prioritet strategjik është përshpejtimi i integritimit të sistemit të transportit të vendit dhe krijimi i një tregu të integruar të përbërë nga infrastruktura e transportit në rrugë tokësore (rrugore dhe hekurudhore), me det dhe me rrugë ujore të brendshme, si dhe në transportin ajror, ku është zhvillimi i aeroporteve të reja me ndikim në ekonomi dhe aktivitetin turistik në veri dhe jug, si dhe konkurrencë mes Tiranës, Kukësit dhe një aeroporti "jugor" për më shumë transportues ajrorë për t'i shërbyer rajonit.

³⁹ Vendet e Ballkanit Perëndimor përfshijnë Shqipërinë, Bosnjë-Hercegovinën, Maqedoninë e Veriut, Malin e Zi, Serbinë dhe Kosovën

⁴⁰ Ligji nr. 8/2018, datë 26.02.2018 "Për ratifikimin e Traktatit të Themelimit të Komunitetit të Transportit", është miratuar nga Kuvendi.

QËLLIMI STRATEGJIK: *Zhvillimi i infrastrukturës në mënyrë të qëndrueshme, të zgjuar, si edhe të integruar me rrjetet europiane dhe rajonale, bazuar në shfrytëzimin e gjelbër të burimeve, si edhe duke siguruar nxitje të zhvillimit ekonomik dhe shërbime me cilësi për qytetarët.*

Qëllimi strategjik për infrastrukturën dhe shërbimin e transportit: *Zhvillimi i sistemit kombëtar të transportit shqiptar mbi bazën e një lëvizshmërie më të sigurt, më të zgjuar, më të gjelbër, elastike dhe konkurruese, të cilat sigurojnë një transport të qëndrueshëm, të ndërlidhur, ndërveprues dhe të integruar me rajonin e Ballkanit Perëndimor dhe më gjerë me sistemin Evropian të transportit.*

Prioritetet strategjike për sektorin e transportit për periudhën 2021-2030:

- Sigurimi i një kuadri rregullator dhe ligjor, që nxit funksionimin optimal të sistemit të transportit, në mbështetje të zhvillimit të ekonomisë;
- Sigurimi i një qasje të barabartë në shërbimet e transportit në të gjithë territorin e vendit, që çon në balancë të përmirësuar të zhvillimit rajonal të vendit;
- Promovimi dhe përshpejtimi i integritit të sistemit të transportit të Shqipërisë me Bashkimin Evropian dhe përmbushja e kërkesave të transportit në rajonin e Ballkanit Perëndimor;
- Përmirësimi i sigurisë, cilësisë dhe besueshmërisë së sistemit të transportit;
- Krijimi i një sistemi transporti me mjedis të qëndrueshëm;
- Krijimi i një tregu të integruar, i përbërë nga infrastruktura e transportit nëpërmjet tokës (rrugëve dhe hekurudhave), ajrit, detit dhe ujërave të brendshme.

TRANSPORTI RRUGOR

Transporti rrugor mbetet një prioritet i qeverisë shqiptare, e cila ka në fokus të programit afatmesëm të saj ndërtimin e një rrjeti efikas dhe eficient të transportit rrugor të disponueshëm dhe të aksesueshëm nga të gjithë qytetarët; të menaxhuar nga autoritete të besueshme, transparente, me performancën e duhur, dhe që siguron ndjeshëm mobilitetin, rritjen e cilësisë së jetës dhe rritjen ekonomike.⁴¹ Investimet në infrastrukturën së transportit rrugor janë përqendruar për ndërtimin e akteve rrugore të rëndësishme të Rrjetit Kryesor (Core Network), me një vlerë totale investimi prej 883,51 mln Euro⁴².

Investime të rëndësishme janë finalizuar në lidhje me Korridorin Veri – Jug, si përfundimi i Bypass-eve të Fierit dhe Vlorës, Kardhiq-Delvinë, bypass Plepa-Kavaje-Rrogozhina, Unaza e Tiranës – pjesa jug-perëndimore (në vazhdim); ndërtimi i by-pasit të Shkodrës; ndërtimi i by-pasit të Tepelenës. Është planifikuar ndërtimi i segmentit Fushë Krujë – Thumanë (dublimi) dhe Thumanë – Kashar / Vorë, si pjesë e Korridorit Adriatik- Jonian. Është miratuar ndërkohë ëshë përfunduar studimi i fizibilitetit të Korridorit Adriatiko-Jonian 305km si një ndër projektet më prioritare të Qeverisë së Shqipërisë, financuar nga WBIF. Ndërkohë, që ndërtimi i bypasit të Tiranës po kryhet bazuar në studimin e detajuar pakatës të financuar me një grant nga WBIF.

Investimet në rrugën e Kombit që lidhen me mirëmbajtjen apo rindërtimin e urës dhe tunelit Morinë – Kukës, ndërkohë që po punohet për ndërtimin e dublimit në segmentin Milot-Rrëshen. Investimet në Korridorin e 8-të ose Lindje-Perëndim, si segmenti Qukës - Qafë Plloçë, segmenti Qafë Thane-Lin-Pogradec; rruga Tiranë - Elbasan; segmenti Elbasan-Banjë, të cilat kanë ndikuar në rritjen e shkëmbimeve tregtare dhe lëvizshmërisë së qytetarëve. Ndërkohë është planifikuar ndërtimi i bypasit të Elbasanit. Studimi i detajuar për ndërtimin e

⁴¹ Programi I Qeverisë 2021-2025, fq 23

⁴² Raporti i Monitorimit të Strategjisë Kombëtare të Transportit 2020, fq.46

rruges së Arbrit u përvijua me punimet konkrete për ndërtimin, një nga veprat më të mëdha infrastrukturore në vend, të cilat janë duke u përfunduar.

Qëllimi i këtyre investimeve ka qenë integrimi në rrjetet e transportit ballkanik dhe në sistemin Pan-Europian të transportit, megjithatë këto investime nevojitet të amplifikohen, duke u shoqëruar me më tepër projekte që ndikojnë në mënyrë të drejtpërdrejtë në zhvillimin e potencialeve të ekonomive rajonale dhe vendore. Në lidhjet e brendshme rajonale dhe me qëllim rritjen e mobilitetit rajonal midis krahinave të vendit përfshihen: ndërtimi i rrugës Skrapar – Permet; ndërtimi i rrugës së Lumit të Vlorës, rikonstruksioni i rrugës Korçë- Ersekë-Leskovik. Gjithashtu, ka përfunduar studimi i fizibilitetit, projekt i detajuar dhe vlerësim i ndikimit në mjedis të bypass-it të Gjirokastrës.

Rritja e shpenzimeve kapitale në infrastrukturën rrugore ka sjellë nevojën e ribalancimit të shpenzimeve për mirëmbajtjen e infrastrukturës rrugore, të cilat janë mbështetur përmes projektit “Projekti i Mirëmbajtjes dhe Sigurisë së Rrugëve bazuar në rezultate”. Projekti ka konsistuar në mirëmbajtjen rutinë dhe periodike të rreth 1,333 km të rrugëve kryesore të vendit, duke mbuluar në këtë mënyrë të gjithë rrjetin SEETO, duke zbatuar punime të Mirëmbajtjes dhe Rehabilitimit të bazuar në Produktin dhe Performancën (OPRCs).

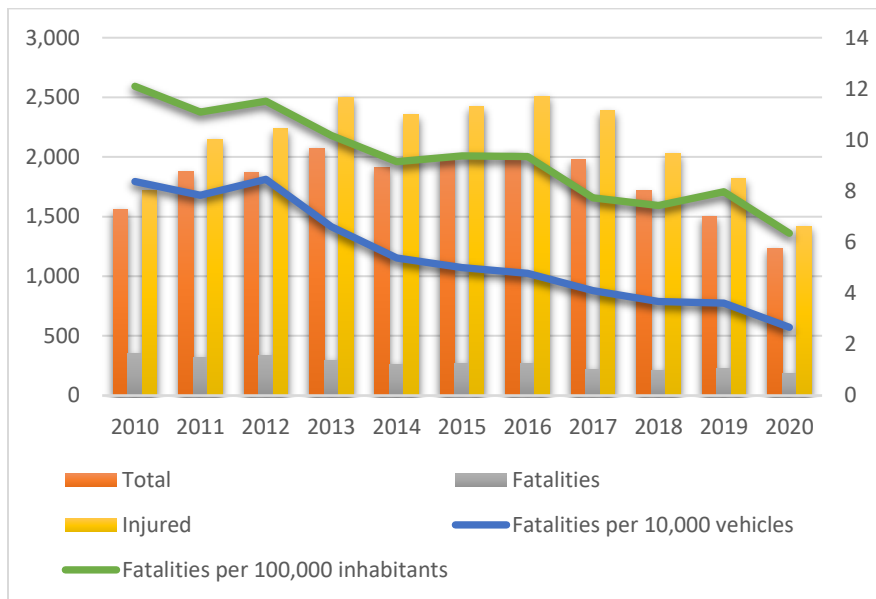
Në lidhje me legjislacionin, është vazhduar me përafrimin e mëtejshëm të legjislacionit shqiptar me acquis të BE dhe janë miratuar disa akte të rëndësishme nënligjore, lidhur me procesin e licencimit/autorizimit, trajnimit, etj, për ushtrimin e veprimtarive në transportin ndërkombëtar rrugor të udhëtarëve⁴³ dhe mallrave, mallrave të rrezikshme, të drejtave të udhëtarëve, funksionimit të terminaleve të autobusëve, strategjia për sistemet inteligjente të transportit, etj. Transpozimi i acquis të BE-së është bërë në përputhje me angazhimet që rrjedhin nga nenet 54, 59, 70 dhe 106 të Marrëveshjes së Stabilizim-Asociimit dhe Protokollit 5 të MSA-së për transportin.

Në lidhje me sigurinë rrugore, vdekjet e shkaktuara nga aksidentet rrugore kanë pasur një tendencë të theksuar rënëse vitet e fundit, siç tregohet në tabelën dhe grafikun e mëposhtëm. Nga analiza e aksidentëve për vitin 2020 rezulton se numri i viktimave ka rënë në krahasim me vitin 2010, nga 352 në 181 në vitin 2020, shprehur në përqindje një rënie prej 48,5% dhe krahasuar me vitin e 2019 ka rënie -20,2%; si dhe -32,7% krahasuar me vitin 2016⁴⁴.

---

⁴³ Udhëzimi i Ministrit të Infrastrukturës dhe Energjisë nr. 8, datë 31.12.2020 “Për kriteret, rregullat dhe procedurat për dokumentacionin për dhënien e licencave, autorizimeve dhe certifikatave për operimin e transportit ndërkombëtar të mallrave në rrugë rrugore” (Gazeta Zyrtare e Republikës së Shqipërisë nr. 185, datë 6.01.2020), i cili përaftron pjesërisht Rregulloren (KE) Nr. 1071/2009; Rregullorja (KE) Nr. 1072/2009 dhe Direktiva e Komisionit (BE) Nr. 361/2006/1/CE; Urdhri nr. 185, datë 18.06.2020 “Për zbatimin e Strategjisë për aplikimin e sistemeve inteligjente në transportin rrugor”.

⁴⁴ Raporti i Monitorimit të Strategjisë Kombëtare të Transportit 2020

Zbatimi i parimit e "dritares së vetme"⁴⁵ (Single Window) ka vijuar me procesin e diskutimit mbi zhvillimin e Planit të Përbashkët të Veprimit për pikat e kalimit kufitar (PKK) ndërmjet Republikës së Shqipërisë dhe Malit të Zi, në përputhje me me Planin e Masave të Reformës së Lidhshmërisë, të zhvilluar në kuadër të Procesit të Berlinit. Në proces janë edhe diskutimet për mundësinë e krijimit të PKK-së së përbashkët Božaj/Hani Hotit dhe funksionimin e PKK-së së përbashkët Sukobin/Muriqani për operimin e mallrave. Gjithashtu, është përmirësuar infrastruktura e parkimit për PKK në Hani Hotit (Malesi Madhe, AL) - Bozaj (Podgorica, MNE).

Sfidat kryesore për sektorin e transportit rrugor

- Përfundimi i ndërtimit të rrjetit rrugor kombëtar, duke përfshirë linjat kryesore strategjike;
- Përfundimi i studimit të fizibilitetit për autostradën Adriatiko-Joniane, Veri-Jug (për të lehtësuar fillimin e punimeve në segmente të veçanta), duke përfshirë përfundimin e plotë të korridorit Milot-Morinë, Rrugën Arbrit si degë e Korridorit VIII, autostradën Milot – Lezhë (Ballëren); autostradën Milot – Thumanë – Kashar – Lekaj (Rrogoshinë) – Fier, Bypass-i i Gjirokastrës; Murriqan – Lezhë.
- Përafrimi i legjislacionit kombëtar me atë të BE-së për transportin rrugor të mallrave dhe pasagjerëve;
- Reformimi i rrjetit të transportit rrugor të udhëtarëve ndërqytetas;
- Ruajtja e infrastrukturës së transportit rrugor të Shqipërisë sipas standardeve të BE-së; dhe
- Vëzhgimi i standardeve teknike duke përfshirë nevojën për të rritur sigurinë në rrugë.

QËLLIMI I POLITIKËS – TRANSPORTI RRUGOR: *Zhvillimi i sistemit kombëtar të transportit mbi bazën e një lëvizshmërie më të sigurt, më të zgjuar, më të gjelbër, elastike dhe konkurruese, të cilat sigurojnë një transport të qëndrueshëm, të ndërlidhur, ndërveprues dhe të integruar me rajonin e Ballkanit Perëndimor dhe më gjerë me sistemin Evropian të transportit.*

Ky qëllim i politikës përkon me procesin e integritimit në BE, sidomos në lidhje me përafrimin e legjislacionit dhe përmbushjen e standardeve përkatëse lidhur me procesin e negociatave, e më pas me anëtarësimin në BE. Gjithashtu, qëllimi i politikës lidhet me Axhendën 2030, sidomos në lidhje me sigurinë rrugore, e cila u përfshi

⁴⁵ Kontrolli kufitar i përbashkët nga zyrtarë të dy vendeve, duke kryer të gjitha procedurat që lidhen me kontrollin kufitar në të njëjtën kohë, përfshirë kontrollin e pasaportës, doganës, veterinerit dhe kontrolli fitosanitar.

shprehimisht si një çështje e rëndësishme e zhvillimit të qëndrueshëm, në objektivat 3.6 lidhur me numrin e vdekjeve dhe lëndimeve globale nga aksidentet në trafikun rrugor dhe 11.2⁴⁶, lidhur me shëndetin dhe qytetet.

Masat prioritare⁴⁷

- Sigurimi i një rrjeti rrugor gjithëpërfshirës në pajtim me angazhimet e Traktatit të Komuniteti të Transportit, përmes përfundimit të rrjetit rrugor parësor dhe dytësor, si edhe sigurimit të lidhjes së rrjetit parësor me atë dytësor;
  - Përmirësimi i lidhjes veri-jug, përmes ndërhyrjeve në aksin Adriatiko-Jonian
  - Përmirësimi i akseve rajonale dhe lokale, në funksion të zhvillimit të potencialeve ekonomike rajonale e lokale, si:
  - Rehabilitimi i korridorit të VIII dhe përmirësimi i lidhjes me Maqedoninë e Veriut;
- Përafrimit të legjislacionit shqiptar për transportin me acquis të BE-së, me qëllim sigurimin e kushteve të përshatshme ligjore dhe qeverisëse për një sistem efikas të transportit rrugor të udhëtarëve dhe mallrave;
- Sigurimi i funksionimit të tregut të transportit rrugor në pajtim me standardet e BE-së

TRANSPORTI HEKURUDHOR

Gjatë viteve të fundit ka vijuar procesi për transformimin e sektorit, duke krijuar parakushtet e nevojshme për të krijuar një treg të hapur për investitorët publikë dhe privatë qoftë në aspektin e rregullimit të tregut, menaxhimit të infrastrukturës apo operacioneve hekurudhore. Është miratuar Kodi Hekurudhor i Republikës së Shqipërisë⁴⁸, që synon ndarjen e operacioneve të trenave nga menaxhimi i infrastrukturës⁴⁹, si dhe krijimin e një Organi Rregullator Hekurudhor dhe një Autoriteti të Sigurisë, në bazë të parimit të ndarjes së administruesit të infrastrukturës dhe veprimtarive të transportuesve hekurudhore, si dhe zhvillimin dhe përmirësimin e sistemit të sigurisë hekurudhore.

Gjatë vitit 2020, janë miratuar akte të rëndësishme nënligjore që lidhen me ndarjen e shoqërisë Hekurudhore Shqiptare⁵⁰, krijimin e Autoritetit Rregullator të Hekurudhave; krijimin e Autoritetit të Sigurisë Hekurudhore; krijimin, organizimin dhe funksionimin e Autoritetit Kombëtar të Hetimit të Aksidenteve dhe Incidenteve Hekurudhore dhe Detare⁵¹. Deklarata e Komisionit Europian dhe takimet e Ministrave të Ballkanit Perendimor, dakordësoi për rrjetin hekurudhor kryesor të transportit për Ballkanin Perendimor zgjerimin e rrjetit trans-europian për rrjetin hekurudhor kryesor të ballkanit Perendimor rehabilitimin e ROUTE 2 Podgorice (Podgorica Mali i Zi – Durrës /Tirana Shqipëri).

⁴⁶ Objektivi 11.2 bën thirrje për të ofruar deri në vitin 2030 “akses në sisteme transporti të sigurt, të përbalueshme, të aksesueshme dhe të qëndrueshme për të gjithë, duke përmirësuar sigurinë rrugore”. Për më tepër, objektivi 9.1 kërkon zhvillimin e "infrastrukturës cilësore, të besueshme, të qëndrueshme dhe elastike", duke përfshirë investimet në infrastrukturën e transportit, qëllimet dhe objektivat përkatës janë universale në natyrë dhe të zbatueshme për të gjitha Shtetet Anëtare të Kombeve të Bashkuara. Këto objektiva përputhen plotësisht me synimet e politikës kombëtare.

⁴⁷ Këto masa prioritare janë pjesë e Paketës Unike të Projekteve Strategjike për Sektorin e Transportit (SSPP-Transport)

⁴⁸ Ligji nr. 142/2016, datë 22.12.2016

⁴⁹ Ligji përafron pjesërisht direktivat: Direktiva 2012/34 / EU e Parlamentit Europian; Direktiva (EU) 2016/798 e Parlamentit Europian dhe Këshillit; Direktiva (EU) 2016/797 e Parlamentit Europian dhe Këshillit; Direktiva 2007/59 / EC / e Parlamentit Europian dhe Këshillit; Rregullorja (EU) 2016/976 e e Parlamentit Europian dhe Këshillit; Rregullorja (EC) 1370/2007 e Parlamentit Europian dhe Këshillit; Regulation (EC) 1371/2007 e Parlamentit Europian dhe Këshillit;

⁵⁰ VKM nr. 1011, datë 16.12.2020

⁵¹ VKM nr. 1050, datë 16.12.2020

Gjendja e transportit hekurudhor në Shqipëri ka vite që është në rënie. Kjo pasqyrohet në volumin në rënie të trafikut hekurudhor, si për mallrat, ashtu edhe për udhëtarët, gjë që u rëndua edhe më shumë me mbylljen e stacionit hekurudhor të Tiranës, që përpunonte afërsisht 50% të volumit të trafikut vjetor të pasagjerëve. Sipas përditësimit në 2014 të PKT2, rënia e trafikut reflektohet në volumet në rënie të trafikut hekurudhor si për mallrat dhe për pasagjerët, duke arritur në 0.187 milionë pasagjerë dhe 39.89 milion ton mallra. Hekurudhat Shqiptare (HSH), si menaxhuese e rrjetit për të gjithë vendin, kanë përgatitur një program investimi për një periudhë 8-10 vjeçare për të siguruar ndërveprim të plotë me rrjetin evropian dhe për të rritur standardet e përgjithshme operacionale.

Ka nisur një riparim në shkallë të gjerë i rrjetit hekurudhor. Në fillim të vitit 2021 është nënshkruar kontrata për përmirësimin i hekurudhës që lidh kryeqytetin, Tiranën, me portin më të madh të vendit, Durrësin. Sipas kontratës, më shumë se 34 km i hekurudhës ekzistuese ndërmjet Tiranës dhe portit më të madh të vendit (Durrësit) do të jetë i përmirësuar. Përveç kësaj, do të ndërtohet një linjë e re hekurudhore prej 5 km që lidh qytetin e Tiranës me Aeroportin “Nënë Tereza”. Në lidhje me investimet për sektorin, janë synuar korridore hekurudhore tërheqëse dhe konkurruese për Portin e Durrësit në përputhje me Paketën e Projekteve Strategjike të Sektorit (PPSS-në për transportin).

Sfidat kryesore për transportin Hekurudhor

Sfidë kryesore vijon të mbetet **reformimi i sistemit hekurudhor**, që duhet të vazhdojë të thellohet për të krijuar një treg të hapur për investitorë të ndryshëm si në aspektin e menaxhimit infrastrukturor, edhe në funksionimin e hekurudhës. Sipas Raportit të Progresit të BE për 2021, Shqipëria duhet të sigurojë funksionimin e plotë të rrjetit hekurudhor dhe për këtë, nevojiten përpjekje të mëtejshme për të hartuar kuadrin strategjik për zbatimin e ITS-ve në rrjetin kryesor hekurudhor.

QËLLIMI I POLITIKËS 2030 – TRANSPORTI HEKURUDHOR: *Reformimi i sektorit hekurudhor për krijimin e mundësive reale të funksionimit të transportit hekurudhor për publikun, si edhe për krijimin e një tregu të hapur për investitorët publikë dhe privatë, duke e transformuar rrjetin hekurudhor shqiptar si një aktor funksional në korridoret e transportit të Evropës Jug-Lindore.*

Masat prioritare

- Përfundimi i reformimit të sektorit hekurudhor, përmes konsolidimit të një kuadri ligjor dhe rregullator për hyrjen e sipërmarrjeve të reja hekurudhore;
- Nxitja për ofrimin e shërbimeve të tjera hekurudhore në fushën e mirëmbajtjes së mjeteve dhe trajnimit të personelit hekurudhor.;
- Përfundimi i projekteve infrastrukturore në proces dhe sigurimi i financimit për projektet prioritare të reja;
- Sigurimi i ndërlidhjes hekurudhore për akset kryesore të vendit, me qëllim rritjen e mobilitetit të mallrave, udhëtarëve dhe shërbimeve;

TRANSPORTI DETAR

Në sektorin e transportit detar është punuar në disa drejtime, sic janë përmirësimi i kapaciteteve teknike të administratës detare dhe zhvillimi i legjislacionit detar për arritjen e standardeve të BE-së; modernizimi i infrastrukturës portuale nëpërmjet investimeve dhe rritja e specializimit të funksioneve portuale për të rritur intermodalitetin e tyre, veçanërisht për ndërlidhjen portuale; si edhe aftësi më të mira të përpunimit të portit të kombinuara me një orientim në një sistem intermodal.

Procesi lidhur me përafrimin e legjislacionit dhe ratifikimin e rregulloreve të BE-së dhe të IMO-së ka patur progres. Janë zhvilluar disa standarde rregullatore për të garantuar sigurinë, sigurinë dhe qëndrueshmërinë mjedisore të operacioneve detare dhe portuale. Ka filluar të përgatitet udhërrëfyesi dhe plani i veprimit për përafrimin e legjislacionit shqiptar me rregulloret e IMO dhe BE-së, i cili pritet të përfundohet në 2023. Autoriteti Kombëtar i Hetimit të Aksidenteve dhe Incidenteve Hekurudhore dhe Detare i ngritur me ligj, është një institucion i rëndësishëm që synon sigurinë detare, në funksion të parandalimit të aksidenteve e të incidenteve, në kuadër edhe të Traktatit të Komunitetit të Transportit.

Në kuadër të përmirësimit të instrumenteve planifikuese dhe bazës studimore për masat për zbatim, është përfunduar studimi me objekt “Strategjia e zhvillimit të portit detar në Shqipëri” nga Instituti i Transportit, si një masë në kuadër të vlerësimit të planifikimit dhe performancës së kapaciteteve portuale kundrejt rritjes së trafikut në të ardhmen dhe tendencave të tregut. Gjatë periudhës 2014-2020 janë forcuar kapacitetet institucionale, qeverisëse, financiare dhe njerëzore të Drejtorisë së Përgjithshme Detare, duke rritur numrin e punonjësve të administratës detare dhe siguruar pjesëmarrje në trajnime për sektorin.

Progres në sektorin e transportit detar tregon edhe rritja e trafikut të pasagjerëve përmes porteve duke shënuar një rritje prej 28.4% (2018 kundrejt vitit 2015) ndërsa për të njëjtën periudhë ka rezultuar me një rritje të dërgesave me kontejnerë me 29.3%⁵². Hapa janë hedhur edhe në krijimin dhe zbatimin e Sistemit Shqiptar të Monitorimit dhe Informacionit të Trafikut të Mjeteve Lundruese (VTMIS), i cili është një prioritet i përfshirë në SEETO MAP dhe në listen e Paketës së Projekteve Strategjike për Sektorin e Transportit. Krijimi i Sistemit VTMIS do të ofrojë mbështetje për të gjithë trafikun detar të përfshirë në korridoret TEN-T dhe lehtëson procedurat e përpunimit të mallrave në portet detare, sigurinë e jetës në det, sigurinë e lundrimit, si dhe mbrojtjen e mjedisit detar.

Në Portin e Vlorës ka përfunduar zgjerimi i Terminalit të Pasagjerëve, si dhe rikonstruksioni i Terminalit të Pasagjerëve, si edhe është zbatuar projekti i rikonstruksionit të kalatave në vlerën 15.3 milionë Euro. Gjithashtu ka përfunduar rikonstruksioni i terminalit të pasagjerëve (kalatat 7 & 8) dhe sheshi i përpunimit pranë Autoritetit Portual të Durrësit. Në portin e Sarandës është përfunduar gërmimi i basenit portual dhe terminali RO-RO (për tragete transportuese mjeteve motorike), është rehabilituar dhe tashmë është i operueshëm. Kalata e lundrimit në portin e Sarandës është modernizuar dhe e pajisur me ambientet e nevojshme për ngarkimin dhe shkarkimin e turistëve.

Një objektiv me rëndësi i strategjisë kombëtare të transportit 2015-2020, konsiston në reformimin i strukturës institucionale të porteve të Vlorës, Shëngjinit dhe Sarandës, drejt strukturave portuale qiradhënëse, ku aktualisht është përfunduar dhe ka nisur zbatimin e reformës së plotë portuale. Për Portin e Vlorës dhe të Durrësit janë lidhur përkatësisht marrëveshje koncesionare për shndërrimin e tyre në marina turistike, ndërsa shërbimet portuale transferohen në Portin e Triportit të Vlorës dhe në portin e ri të Porto Romanos në Durrës.

Plani i Integruar Ndërsektorial për Bregdetin 2015–2030 thekson nevojën për të krijuar kushte për zhvillimin e infrastrukturës dhe transportit detar, të cilat do të jenë pjesë thelbësore për zhvillimin e ekonomisë dhe integrimin me zinxhirët e vlerave globale. Në kuadër të zhvillimit të infrastrukturës detare, si një potencial zhvillimi i ekonomisë blu, një nga prioritetet e Qeverisë në fushën e zhvillimit të infrastrukturës portuale është ndërtimi me partneritet publik privat i porteve të reja (turistike dhe tregtare). Në 4 vitet e fundit është kryer dhënia me koncesion BOT e kontratës së portit turistik në Spille, Kalaja e Turrës, Kavajë, Shëngjin ku kanë nisur punimet e ndërtimit, ndërsa porti në Porto Romano⁵³, pas punimeve të ndërtimit të fazës së pare, ky port është miratuar për t'u hapur për transport ndërkombëtar dhe është operativ. Edhe për portin në Triport të Vlorës

⁵² Raporti i Progresit të Strategjisë Kombëtare për Zhvillim dhe Integrim 2015-2020

⁵³ Kontratë BOT si një port MBM (Multy Buoy Mooring),

është nënshkruar kontrata koncesionare për zhvillimin e një porti të ri modern dhe të integruar, për transport mallrash dhe peshkim.

Turizmi detar ka potencial për t'u zhvilluar dhe rritja e industrisë së jahteve në Evropë, ofron një mundësi për të maksimizuar pozicionin qendror të vendit tonë në detin Adriatik. Sigurimi i infrastrukturës së jahteve është një sfidë për tu adresuar, si në afat të shkurtër ashtu edhe në atë afatgjatë për të përmbushur objektivat e qeverisë në këtë sektor. Gjatë viteve të fundit, janë zhvilluar skema nxitëse për tërheqjen dhe promovimin e turizmit detar dhe lundrimit, që përmes përjashtimeve fiskale synon të nxisë krijimin e një flote detare shqiptare, si edhe zhvillimin e infrastrukturës detare⁵⁴.

Sfidat kryesore për Transportin Detar

- Modernizimi i infrastrukturës të porteve përmes investimeve;
- Forcimi i Administratës Detare në përputhje me standardet e BE-së;
- Një rritje e specializimit të funksioneve të porteve me qëllim rritjen e intermodalitetit të tyre, sidomos për lidhjen port-hekurudhë; dhe
- Aftësi më të mira të përpunimit të portit të kombinuara me një orientim drejt një sistemi intermodal

QËLLIMI I POLITIKËS 2030 – TRANSPORTI DETAR: *Ridimensionimi i infrastrukturës portuale dhe transportit detar përmes zgjerimit të zonave portuale, komplementimit me zona të zhvillimit ekonomik, zhvillimit dhe specializimit të porteve ekzistuese sipas sektorëve ekonomikë primarë ku operojnë, si dhe përmes shtimit të strukturave të specializuara për akomodimin dhe ofrimin e shërbimeve për mjetet lundruese turistike, të luksit, të transportit të mallrave apo të pasagjerëve.*

- Sisteme detare dhe portuale efikase dhe të përgjegjshme
- Rritja e qëndrueshme për tregjet detare dhe portuale
- *Përmirësimi i sistemit rregullator detar në pajtim me standardet dhe rregulloret e IMO-s dhe BE-së*
- *Përmirësimi i kapaciteteve institucionale dhe udhëheqëse të sektorit detar dhe portual*
- Rehabilitimi dhe modernizimi i infrastrukturës dhe shërbimeve portuale.
- Mbështetje dhe promovim për turizmin detar.
- Zhvillimi dhe promovimi i tregjeve detare të punës.

Masat prioritare

- Përafrimi i legjislacionit detar shqiptar me atë të IMO-së dhe BE-së;
- Përmirësimi i performancës dhe standardeve rregullatore detare;
- Përmirësimi i kapaciteteve institucionale dhe njerëzore të administratës detare;
- Përmirësimi i infrastrukturës portuale për rritjen e sigurisë detare dhe mbrojtjen e mjedisit detar – ngritja e VTMISS

---

⁵⁴ Ligji bën përjashtimin nga detyrimi për të paguar TVSH 20% për anijet turistike të importuara, me vjetërsi jo më shumë se 20 vjet. Ky ndryshim i ligjit synon: (i) rindërtimin e një flote shqiptare me anije turistike miqësore me mjedisin; (ii) të zgjerojë flotën me flamurin shqiptar; (iii) stimulimin e zhvillimit të infrastrukturës së marinës.

- Zbatimi i strategjisë së integruar dhe shumë-sektoriale për turizmin detar;
- Futja e programeve dhe strategjive MET të përshtatura me strategjinë e tregut detar të punës.

TRANSPORTI AJROR

Në periudhën 2015-2020 është punuar kryesisht në drejtim të zhvillimit dhe ndërtimit të infrastrukturës aeroportuale, krijimit të kushteve të përshtatshme për një treg më konkurrues me shërbime ajrore të liberalizuara, me qëllim uljen e kostove të udhëtimit; zbatimin dhe unifikimin e standardeve ndërkombëtare për sigurinë ajrore.

Portat e ajrit janë konsideruar nga qeveria si një mundësi për zhvillimin e qëndrueshëm të ekonomisë së vendit në përgjithësi, dhe turizmit në veçanti. Në transportin ajror vijon zbatimi me ritëm i strategjisë për krijimin e një rrjeti aeroportesh që do të mbulojë operime të brendshme, rajonale dhe ndërkontinentale, për t'i dhënë turizmit shqiptar nxitjen e nevojshme për t'u shndërruar në një shtyllë ekonomike të vendit, për të krijuar vende pune për mijëra qytetarë shqiptarë, dhe për t'i dhënë komuniteteve lokale një zhvillim ekonomik shumë më të lartë se më parë.

Duke qenë se zhvillimi i turizmit është konsideruar si prioritar nga Qeveria Shqiptare, me qëllim mbështetjen e zhvillimit të turizmit, transporti ajror është orientuar drejt rritjes së numrit të aeroporteve ndërkombëtare në vend. Në prill 2021 u hap aeroporti i Kukësit në verilindje të vendit, si aeroporti i dytë ndërkombëtar në vend. Progres është bërë edhe në ndërtimin e aeroporteve të tjera, ku në ka filluar ndërtimi me koncesion i një aeroporti të ri në Vlorë, në jug të vendit. Gjithashtu, në 2021 është tenderuar fondi 37 milionë euro për ndërtimin e një aeroporti të katërt, në qytetin jugor të Sarandës.

Transpozimi i acquis të BE-së në legjislacionin kombëtar të transportit ajror nuk është i plotë, gjë që ndikon drejtpërdrejt në zbatimin e rregullave dhe procedurave të përditësuara të mbikëqyrjes dhe përmbushjen e kërkesave të ECAA. Qeveria synon të përparojë në përmbushjen e kushteve të Marrëveshjes Shumëpalëshe për Krijimin e Zonës së Përbashkët Evropiane të Aviacionit (ECAA), duke përafuar kështu më tej legjislacionin kombëtar me kuadrin ligjor të BE-së të përcaktuar në Aneksin I të ECAA.

QËLLIMI I POLITIKËS 2030 – TRANSPORTI AJROR: *Krijimi i një tregu më konkurrues me shërbime ajrore të liberalizuara, përmes zhvillimit dhe ndërtimit të aeroporteve të reja, si dhe zbatimit dhe unifikimit të standardeve ndërkombëtare dhe BE-së për sigurinë në operim.*

Objektiva specifike:

- Rritja ekonomike dhe e aktivitetit turistik në veri e në jug të vendit, përmes konkurrencës ndërmjet aeroporteve të Tiranës, Kukësit dhe aeroporteve të tjera të rajonit.
- Më shumë zgjedhje për pasagjerët, mallrat, fluturimet dhe destinacionet e mundshme me shërbime konkurruese në cilësi dhe pagesa

Transporti ajror:

4.2

*milionë udhëtarë në vitin 2030,
krahasuar me 2.9 milionë në vitin
2021*

- Përfundimi i përafrimit të Rregulloreve dhe Direktivave të BE-së sipas Aneksit I të Marrëveshjes së ECAA-së, së përditësuar.

Masat prioritare

- Zhvillimi i mëtejshëm i aeroportit të Tiranës në kuptimin infrastrukturor dhe të shërbimeve,
- Zhvillimi i aeroportit ndërkombëtar të Kukësit;
- Ndërtimi i aeroportit ndërkombëtar të Vlorës;
- Përfundimi i Fazës I dhe II të Marrëveshjes Shumëpalëshe për Krijimin e një Zone të Përbashkët të Aviacionit Evropian (ECAA), në përputhje me kushtet e përcaktuara në Protokollin I të kësaj Marrëveshje.

Transporti Intermodal

Aktualisht në Shqipëri transporti i kombinuar ofrohet në formën e transportit multimodal që përkufizohet me kalimin e transportit detar tek ai rrugor dhe anasjelltas. Ky transport i kombinuar aplikohet për transportimin e kontenerëve që magazinohen në portin e Durrësit drejt Kosovës. Transporti multimodal pritet të zhvillohet në vitet në vijim, duke qenë se do të përfshijë edhe transportin hekurudhor të mallrave, kryesisht pas rehabilitimit të linjës hekurudhore Tiranë–Durrës.

Është identifikuar nevoja për minimum prej dy vendndodhjesh potenciale për ndërtimin e terminaleve intermodale të mallrave – në zonën qendrore/veriore dhe juglindore, në linjë me rrjetin hekurudhor dhe të lidhur me portet kryesore shqiptare. Aktualisht është në vazhdim ndërtimi i dy qendrave logjistike në zonën e Elbasanit dhe Milotit për rehabilitimin e linjës hekurudhore, në përputhje me Strategjinë e BE-së dhe strategjinë SEETO për të përmirësuar transportin multimodal midis Portit të Durrësit me rajonin në brendësi të vendit (Korridorit VIII). Gjithashtu, një qendër logjistike është në ndërtim e sipër në qarkun Tiranë-Durrës nga sektori privat, duke mbështetur objektivin për zhvillimin e transportit multimodal.

QËLLIMI I POLITIKËS 2030 – TRANSPORTI INTERMODAL: *Promovimi dhe krijimi i kushteve të favorshme për zhvillimin e transportit intermodal e të kombinuar dhe logjistikës përkatëse për transport multimodal.*

Masat prioritare

- Koordinimi i masave të politikës kombëtare për të promovuar transportin intermodal dhe të kombinuar
- Krijimi i qendrave logjistike intermodale për të lehtësuar transportin multimodal;
- Ndërtimi i lidhjes hekurudhore me terminalin e Durrësit;
- Hartimi i një Strategjie Kombëtare Multimodale të Sistemeve Inteligjente të Transportit.

TELEKOMUNIKACIONI

Zhvillimi i infrastrukturës së Teknologjisë së Informacionit dhe Komunikimit (TIK), është ndër prioritetet e Qeverisë Shqiptare dhe pjesë e objektivave strategjike kombëtare, për zhvillimin dhe integrimin si një domsdoshmëri për të mbështetur gjithë transformimin digjital të ekonomisë dhe zhvillimet inovatore në sektorë strategjikë si energji, transport, industri, edukim, arsim etj.

Shqipëria ka ndërmarrë një numër reformash strukturore në sektorë dhe aktivitete të ndryshme ekonomike duke përfshirë dhe sektorin e teknologjisë së informacionit dhe komunikimit. Qeveria Shqiptare prej më shumë

se dhjetë vitesh nga strategjia e parë për zhvillimin e TIK, ka vazhduar promovimin e TIK, në sektorë të ndryshëm, duke prezantuar dhe implementuar strategji dhe politika të ndryshme të cilat e kanë TIK në fokusin e tyre, zhvillimin e shoqërisë së informacionit, agjendën digjitale dhe zhvillimin e Broadband-it. Për më tepër në vitet e fundit qeveria shqiptare ka investuar fort në digjitalizimin e infrastrukturës publike dhe ngritjen e sistemeve dhe shërbimeve elektronike qeveritare. Infrastruktura digjitale dhe broadband janë thelbësore për të gjitha zhvillimet e tjera në integrimin digjital dhe ndikon në të gjithë sektorët e ekonomisë. Infrastruktura digjitale është një parakusht për zhvillimet e ekonomisë digjitale në industrinë inovative, e-qeverisjen, e-shëndetësinë, ofrimin e shërbimeve të ndërveprueshme, ofrimin e shërbimeve ndërkufitare etj.

Nevoja jetike për ndërlidhjen digjitale, për rrjete të telekomunikacionit fikse dhe të lëvizshme që ofrojnë lidhje me Internet të shpejtë dhe të sigurtë doli më në pah në kushtet e pandemisë COVID-19 me rritjen e dukshme të kërkesës për mundësimin e ofrimit të mësimin online, vazhdueshmërinë e punës si ne institucione dhe nga biznesi. Zhvillimi i infrastrukturës digjitale broadband, 5G, tarifat e roamingut dhe në tërësi komponentët e integritit digjital janë pjesë e angazhimeve rajonale të Ballkanit Perëndimor (BP) në Planin e Veprimit të Tregut të Përbashkët Rajonal 2021-2024 (CRM), i miratuar nga udhëheqësit e BP në Samitin e Sofies në Nëntor 2020, si një hap i rëndësishëm në afrimin e rajonit me Tregun e Përbashkët të BE-së.

Agjenda Digjitale për Ballkanin Perëndimor, si një përpjekje e përbashkët e partnerëve të Ballkanit Perëndimor (BP) dhe Komisionit Evropian (KE), është një nga gjashtë iniciativat e Komunikatës mbi një perspektivë të besueshme të zgjerimit dhe angazhimit të BE-së me Ballkanin Perëndimor. Në Deklaratën e mbështetjes së Agjendës Digjitale të Ballkanit Perëndimor, u arrit një marrëveshje për të hequr tarifat roaming në rajon dhe për të mbështetur uljen e tarifave roaming midis BP dhe BE-së si dhe për përmirësimin e klimës së investimeve për projektet digjitale dhe lehtësimin të tregjeve të qëndrueshme, të parashikueshme dhe konkurruese në sektorin e telekomunikacionit.

Situata e përgjithshme e zhvillimit të infrastrukturës së telekomunikacionit, broadband, në veçanti e rrjeteve fikse dhe ndarja e theksuar digjitale midis zonave urbane dhe rurale, tregon nevojën e lartë për investime të rëndësishme për zhvillimin e Infrastrukturës Digjitale Broadband dhe se investimi vetëm nga sektori privat në zhvillimin e rrjeteve, në veçanti në zonat rurale dhe të largëta, është i pamjaftueshëm. Zhvillimi i infrastrukturës broadband dhe mbulimi i zonave të bardha, zonave rurale me broadband të shpejtë dhe shumë të shpejtë është një nga drejtimet kryesore të investimeve e identifikuar në flagship 8, të Planit Ekonomik dhe të Investimeve për Ballkanin Perëndimor të miratuar nga BE. Ky plan ka nënvizuar se nevoja për investime për rrjetet broadband në Ballkanin Perëndimor është rreth 3.6 miliard Euro.

Për rëndësinë që paraqet infrastruktura digjitale për zhvillimin e gjithë ekonomisë, në veçanti në erën e transformimit digjital, u miratua Plani i ri Kombëtar për Zhvillimin e Qëndrueshëm të Infrastrukturës Digjitale, Broadband 2020-2025, i cili ka përcaktuar si vizion: “Shqipëria me infrastrukturë digjitale broadband të shpejtësisë së lartë dhe shumë të lartë në gjithë vendin, për të ngritur themelet për një shoqëri Gigabit”.

Qëllimi Strategjik 1: *Shqipëria me Infrastrukturë Digjitale Broadband të shpejtësisë së lartë dhe shumë të lartë në të gjithë vendin, për të ngritur themelet për një shoqëri Gigabit*

Për realizimin e këtij vizioni, përcaktohen këto objektiva strategjike të zhvillimit të broadband:

Objektivi strategjik 1: *Zhvillimi i qëndrueshëm i infrastrukturës broadband*

Objektivi strategjik 2: *Reduktimi i ndarjes digjitale dhe ofrimi i shërbimeve broadband gjithëpërfshirëse*

Objektivi strategjik 3: *Rritje e kërkesës për zhvillimin e ekonomisë digjitale dhe një shoqëri Gigabit.*

Për zhvillimin e infrastrukturës digjitale dhe arritjen e objektivave të vendosura në planin kombëtar të broadband, është iniciuar projekti për Zhvillimin e Broadbandit Rajonal i cili është pjesë e Projekteve Kombëtare të NSPP (National Single Project Pipeline) të miratuara nga Komiteti Kombëtar i Investimeve.

Tendenat e zhvillimit të tregut të telekomunikacionit në Shqipëri, janë në përputhje me zhvillimet në rajon dhe më gjerë. Kemi rënie në depërtimin e telefonisë fikse, rritje të përdorimit të rrjeteve celulare dhe të Internetit, dhe përpjekje të vazhdueshme për të përmirësuar disponueshmërinë e Broadband-it dhe kushtet e aksesit.

Përsa i përket përdorimit TIK, 79.3% e shqiptarëve përdorin Internetin dhe 78.3% e familjeve kanë akses në Internet fikse. Depërtimi i lidhjeve fikse të Internetit të shpejtë, (broadband-it fikse) është rritur në mënyrë të vijueshme vit pas viti. Në fund të vitit 2021 numri total i lidhjeve fikse broadband ishte rreth 550 mijë. Njëkohësisht ka rritje të shpejtësisë së lidhjes për broadbandin fikse. Rreth 73% e pajtimtarëve kanë akses në internet me shpejtësi lidhjeje nga 10 – 100 Mbps, 17% e totalit të pajtimtarëve fikse kanë akses në internet deri në 10 Mbps. Megjithatë numri i pajtimtareve me lidhje gigabit/s është i ulët sikurse jepet në tabelën e mëposhtme. Diferencat në zonat urbane dhe rurale mbeten ende të larta përsa i përket shtrirjes së rrjeteve fikse të Internetit broadband.

Nivelet e shpejtësisë për broadband-in fikse	2021
256 kbps deri në < 2 Mbps	0%
2 Mbps deri në < 4 Mbps	1%
4 Mbps deri në < 10 Mbps	17%
10 Mbps deri në < 30 Mbps	36%
30 Mbps deri në < 100 Mbps	37%
100 Mbps deri në < 1 Gbps	9%
1 Gbps dhe më shumë	0%

Burimi: AKEP

Mbulimi i rrjeteve celular me teknologjinë 3G/4G/4G+ në vitin 2021 ishte 99% e popullsisë dhe përdoruesit e broadband nga rrjetet celulare ishin rreth 2 milionë deri në fund të vitit 2021 me një penetrim 73%. Rrjetet 5G që shihen si një mundësi shumë e madhe për transformimin digjital dhe përdorimin e gjerë në industrinë vertikale, në zhvillimin e smart city etj., nuk janë prezantuar ende në vend.

Referenca me Kapitullin përkatës të “Acquis”- Kapitulli 10 “Shoqëria e Informacionit dhe Media”, përbëhet nga tre fusha bazë si më poshtë:

- Komunikimet elektronike;
- Shërbimet e shoqërisë së informacionit;
- Politika audiovizuale

Shqipëria si vend kandidat për anëtarësim në BE, është e angazhuar të harmonizojë politikat e saj kombëtare, në lidhje me zhvillimin e komunikimeve elektronike, me ato të BE-së, të cilat do të harmonizohen me objektiva strategjike të iniciativës të BE-së në vitin 2010 mbi Agjendën Digjitale për Evropën, si një strategji gjithëpërfshirëse për zhvillimin e shoqërisë së informacionit dhe strategjinë e BE-së e vitit 2016 “Drejt një Shoqërie Gigabit për vitin 2025”.

Pjesa kryesore e acquis në fushën e komunikimeve elektronike përbëhet nga kodi i komunikimeve elektronike të BE-së, direktiva 2018/1972/EU e miratuar në dhjetor 2018, e cila ka zëvendësuar paketën e direktivave të komunikimeve elektronike të vitit 2002 dhe 2009. Kodi përfshin masa për nxitjen e investimeve në rrjetet e kapaciteteve shumë të larta, rregulla të reja për spektrin e frekuencave dhe rrjetet celulare 5G, ndryshime në regjimin e shërbimit universal, rregulla për mbrojtjen e konsumatorit, numeracionin dhe komunikimet e emergjencave. Përveç Rregullores së re të BE-së për Mbrojtjen e të Dhënave të Përgjithshme që hyri në fuqi në Maj 2018, rregullat e e-privatësisë në komunikimet elektronike janë duke ndryshuar. Pjesë e rëndësishme legjislative është gjithashtu Direktiva për sigurinë e sistemeve të rrjetit dhe informacionit.

Në fushën e politikës audiovizuale, pjesa kryesore legjislative është Direktiva 2010/13/BE për shërbimet audiovizive dhe audiovizuale që mbulon transmetimet televizive tradicionale dhe shërbimet mediatike audiovizuale në kërkesë dhe vendos një sërë rregullash minimale për të dy llojet e shërbimeve. Këshilli i BE-së ka miratuar ndryshimet në Direktivën 2010/13/BE për shërbimet audiovizive. Këto ndryshime përfshijnë disa rregullime të reja që synojnë mbrojtjen më të mirë të minoreneve, rregulla të reja për platformat online, promovimin e punëve evropiane etj.

Shqipëria është mesatarisht e përgatitur për anëtarësim në Bashkimin Evropian për sa i përket shoqërisë së informacionit dhe medias audio-vizuale.

Zhvillimi i qëndrueshëm i infrastrukturës broadband

Plani i ri kombëtar i broadband ka përcaktuar si vizion: “Shqipëria me infrastrukturë Digjitale Broadband të shpejtësisë së lartë dhe shumë të lartë në gjithë vendin, për të ngritur themelet për një shoqëri Gigabit”. Për realizimin e këtij vizioni, janë përcaktuar tre objektiva strategjike si më poshtë:

- Objektivi Strategjik 1: Zhvillimi i qëndrueshëm i infrastrukturës broadband;
- Objektivi Strategjik 2: Reduktimi i ndarjes digjitale dhe ofrimi i shërbimeve broadband gjithëpërfshirëse;
- Objektivi Strategjik 3: Rritje e kërkesës për zhvillimin e ekonomisë digjitale dhe një shoqëri Gigabit.

Plani fokusohet gjithashtu në identifikimin dhe futjen e mekanizmave të rinj të financimit, nga një pikëpamje më e gjërë e palëve të interesuara, duke përfshirë këtu dhe rritjen e angazhimit financiar nga ana e sektorit publik. Si rezultat, objektivat e përgjithshme dhe synimet specifike për zhvillimin e broadband riformulohen për të pasqyruar më mirë nevojat e tregut vendas për të ecur përpara, me një fokus të fortë në zhvillimin e infrastrukturës broadband, duke përfshirë identifikimin e masave më efektive për financim, si dhe aktivitetet e zbatimit. Një element i ri kyç në PKB përfshin mundësinë e planifikuar të financimit publik nëpërmjet detyrimit të shërbimit universal (USO) dhe ndihmës shtetërore për të rritur mbulimin e infrastrukturës në zonat rurale dhe të largëta. PKB ka përcaktuar objektiva për rritjen e penetrimit

Broadband:

50%

Kapacitetet e lidhjes broadband mbi 100 Mbits në vitin 2030, krahasuar me 7% në vitin 2021

broadband. Zhvillimi i broadband dhe infrastrukturës digjitale ka nevojë për investime të mëdha dhe për krijimin e një sinergjie midis gjithë projekteve të infrastrukturës dhe projektet e lidhura me digjitalizimin, në nivel qendror dhe vendor.

Në lidhje me objektivat strategjike për: zhvillimin e qëndrueshëm të Infrastrukturës Broadband, reduktimin e ndarjes digjitale dhe ofrimi i Shërbimeve Broadband, dhe rritjen e kërkesës për zhvillimin e ekonomisë digjitale dhe një shoqëri Gigabit, prioritetet e sektorit përfshijnë çështje të një niveli të lartë rëndësie si: promovimi i ndërtimit të rrjeteve së gjeneratës të së ardhmes NGN, zhvillimi i infrastrukturës e shtrirja e fibrës optike, përfshirë zhvillimin e Rrjeteve Mobile Broadband NGN, (lirimi i brezit 700 MHz dhe spektrit tjetër për 5G), avancimi i hartëzimit të infrastrukturës dhe bashkëpërdorimi i infrastrukturës në nivel vendor dhe kombëtar. Investimet në mbulimin e zonave të bardha me broadband do të jenë pjesë e masave për përmbushjen e këtij objektivi strategjik.

Adresimi i dhënies në kohë të lejeve për ndërtim të rrjetit dhe e drejta e kalimit, nga bashkitë apo institucionet qendrore, janë prioritet kryesor dhe kusht paraprak kryesor që grupet e interesit të kryejnë investime. Për të nxitur operatorët që të investojnë duhet të bëhen përmirësime të rëndësishme në procesin e aplikimit, ngritjen e kapaciteteve në nivel bashkiak si dhe në vendosjen e afateve strikte.

Qëllimi i politikës:

(a) Nxit zhvillimin ekonomik e social të vendit dhe përmirëson klimën e biznesit;

(b) Redukton ndarjen digjitale dhe mundëson marrjen e shërbimeve të kudondodhura.

(c) rrit mundësinë për punësim dhe biznese të reja bazuar në teknologjitë digjitale;

Rrjetet 5G

Shqipëria si vend kandidat për anëtarësim në BE, është e angazhuar të harmonizojë politikat e saj kombëtare, në lidhje me zhvillimin e komunikimeve elektronike, me ato të BE-së, të cilat do të harmonizohen me objektiva strategjike të iniciativës së BE-së në vitin 2010 mbi Agjendën Digjitale për Evropën , si një strategji gjithëpërfshirëse për zhvillimin e shoqërisë së informacionit dhe strategjinë e BE-së e vitit 2016 “Drejt një Shoqërie Gigabit për vitin 2025” . Përdorimi i Internetit përmes celularit dhe Rrjetet Mobile Broadband, janë mbizotëruese në Shqipëri. Mobile Broadband, dhe 5G do të jenë një komponent kryesor i infrastrukturës kombëtare në Shqipëri. Në lidhje me zhvillimin e rrjeteve 5G do synohet:

- Lehtësim i vënies në dispozicion në kohë i spektrit.
- Thjeshtim, përmirësim i proceseve dhe reduktim i kompleksitetit për lejet e ndërtimit.
- Adresim i çështjeve mjedisore dhe zhvillimi miqësor me ndikim minimal në mjedis.
- Promovim i ndërgjegjësimit mbi mundësitë dhe përfitimet nga 5G.
- Garantimi i sigurisë së rrjeteve dhe mbrojtja e konsumatorëve.

Adresimi i sigurisë së Rrjeteve Broadband

Një prioritet kryesor në zhvillimin e Infrastrukturës Broadband është përdorimi i sigurt, i mbrojtur dhe i besueshëm i aksesit internet broadband, i cili nuk duhet të ketë kërcënime kibernetike. Rrjetet e telekomunikacionit janë të ekspozuara ndaj dëmtimeve të rrjetit, që mund të çënojnë integritetin e tij duke sjellë pasoja në aksesin e paautorizuar në rrjet, humbje të konfidencialitetit të komunikimit, si dhe rrezikun e disponueshmerisë së shërbimeve të komunikimit, të domosdoshme në ditët e sotme. Tendencat e zhvillimit të telekomunikacion, zhvillimet e pritshme si kalimi në rrjetet e gjeneratës 5G, pritet të sjellin ndryshime të rëndësishme në komunikime me prezantimin e aplikimeve/modeleve të reja të komunikimit të lidhura me

industrinë (transportin, energjinë, shendetësinë, etj.), me institucionet publike, komunikimet midis pajisjeve (internetin e gjërave (IoT), komunikimet masive të makinave (mMMC) etj.. Këto zhvillime po shoqërohen në nivel global me rritjen e vëmendjes ndaj çështjeve të sigurisë së komunikimeve në rrjetet 5G.

Sulmet kibernetike kanë potencial për të dëmtuar rëndë shkëmbimin e informacionit në infrastrukturat kritike të informacionit. Në Ligjin Nr. 9918 datë 19.5.2008 “Për Komunikimet Elektronike në Republikën e Shqipërisë”, i ndryshuar, janë parashikuar masa të rëndësishme për forcimin e gjendjes së sigurisë në fushën e komunikimeve elektronike dhe eliminimin e efekteve të rreziqeve për Sigurinë Kombëtare, që mund të burojnë nga angazhimi i subjekteve ekonomike private dhe të huaja në fushën e komunikimeve elektronike dhe postare.

MASAT PRIORITARE PËR QËLLIMIN E POLITIKËS

- Hartimi dhe miratimi i kuadrit ligjor të ri për komunikimet elektronike dhe 5G
- Kryerja e investimeve për mbulimin me broadband të zonave të bardha për reduktimin e ndarjes digjitale;

Menaxhimi i integruar i ujërave

Uji është burim jetik. Shqipëria klasifikohet si një vend i pasur me burime ujore, duke përfshirë si ujërat sipërfaqësorë ashtu edhe ato nëntokësorë, me sasinë më të lartë të ujit të disponueshëm si ujë të pijshëm për frymë. Burimet ujore në vendin tonë janë në formën e lumenjve, liqeneve, ujërave detare, akuifereve, burimeve gjeotermale dhe rezervuarëve artificialë. Volumi mesatar shumëvjeçar i ujit që shkarkohet brenda një viti është 39.22 miliardë m³ /vit, nga të cilat 95% shkarkohen në detin Adriatik dhe 5% në detin Jon. I gjithë territori përshkohet nga shtatë lumenj kryesorë nga lindja në perëndim: Drini, Mati, Ishmi, Erzeni, Shkumbini, Semani dhe Vjosa. Pellgu hidrografik i baseneve ujëmbledhëse të Shqipërisë shtrihet edhe jashtë kufijve territorialë të vendit. Shqipëria ka rreth 476 km vijë bregdetare nga të cilat 326 km në detin Adriatik dhe 150 km në detin Jon. Gjithashtu në ultësirën perëndimore dhe gjatë luginave të lumenjve ka akuiferë të cilët kontribuojnë me rreth 23% në rrjedhjen totale vjetore. Përgjatë lumenjve janë ndërtuar 650 rezervuarë artificialë, të cilët përdoren për ujitje, hidroenergji dhe ujë të pijshëm.

Menaxhimi i integruar i burimeve ujore bazohet në Konventat Ndërkombëtare të ratifikuara nga Republika e Shqipërisë të cilat këshillojnë dhe sanksionojnë marrëdhëniet e palëve për menaxhimin e ujërave të përbashkëta si Konventa e Kombeve të Bashkuara për mbrojtjen dhe përdorimin e ujërave ndërkufitare dhe liqeneve ndërkombëtare, Konventa për mbrojtjen e mjedisit detar dhe të zonës bregdetare të detit Mesdhe, si dhe të 6 protokolleve shoqëruese, e njohur si Konventa e Barcelonës, ku palët hyjnë në marrëveshje dy ose shumëpalëshe, rajonale ose nën rajonale për nxitjen e zhvillimit të qëndrueshëm, mbrojtjen e mjedisit, ruajtjen dhe mirëmbajtjen e burimeve natyrore në Detin Mesdhe.

Për të qenë në harmoni me Marrëveshjen e Gjelbër Evropiane, Shqipëria duhet të transformojë menaxhimin e energjisë, transportit, bujqësisë dhe shërbimeve të ekosistemit dhe të zbusë rreziqet nga katastrofa. Rritja më e madhe dhe më e qëndrueshme ekonomike, krijimi i vendeve të punës, dhe rritja e të ardhurave fiskale do të varet nga efikasiteti më i madh në përdorimin e ujit. Menaxhimi i integruar i burimeve ujore dhe zvogëlimi i rrezikut nga katastrofat mund të ndihmojë në ekuilibrimin e nevojave për energji hidrike me ato të bujqësisë, turizmit, mbrojtjes nga përmytjet dhe sektorin e peshkimit, veçanërisht nëse siç parashikohet, nivelet e reshjeve bien dhe katastrofat e lidhura me klimën rriten. Në bujqësi, barrierat strukturore pengojnë rritjen, veçanërisht për aktivizimin ekonomik të grave në zonat rurale.

Lidhur me Menaxhimin Ndërkufitar të Baseneve, hapi i parë u mor me nënshkrimin e Marrëveshjes kuadër midis Këshillit të Ministrave të Republikës së Shqipërisë dhe qeverisë së Malit të Zi mbi marrëdhëniet e ndërsjellta në menaxhimin e burimeve ujore ndërkufitare”.

Kuadri i Bashkëpunimit për Zhvillim të Qëndrueshëm lidhet me përparësitë e vendit

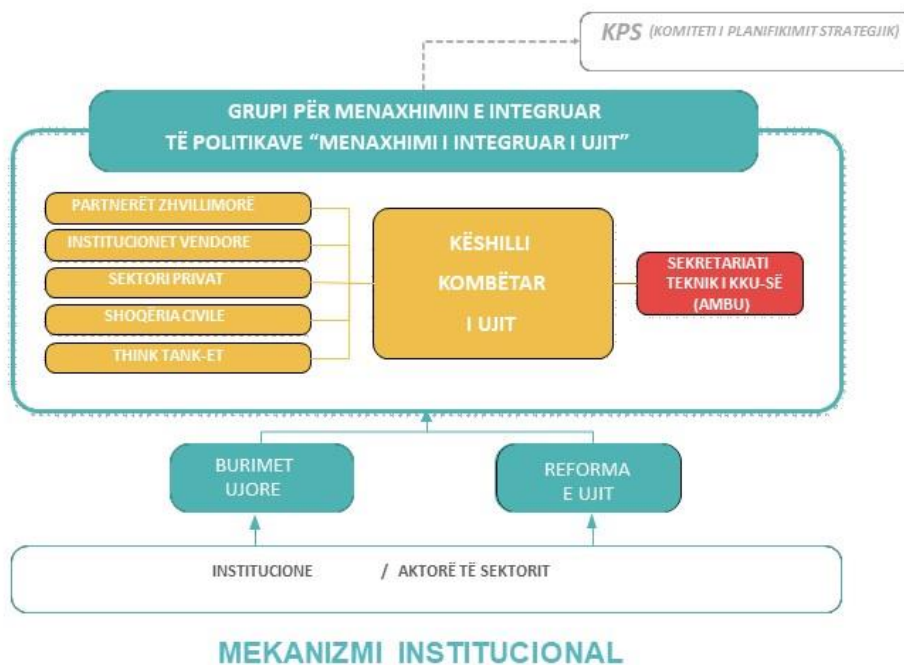
- Integrimi në Bashkimin Evropian (BE);
- Axhendën për Zhvillim të vitit 2030;
- Treguesit e Kombëtarë për Objektivat Zhvillimit të Qëndrueshëm (OZHQ) për Shqipërinë.

Sektori i ujit përfshihet në Axhendën e zhvillimit të qëndrueshëm kryesisht nëpërmjet OZHQ 5 (Barazia gjinore), OZHQ 6 (Uji dhe kanalizimet); OZHQ 13 (Veprimet për klimën), OZHQ 14 (Jeta nën ujë) dhe OZHQ 15 (Jeta në tokë), por më specifikisht me OZHQ 6.5.1 (Shkalla e zbatimit të menaxhimit të integruar të burimeve ujore) dhe OZHQ 6.5.2 (Përqindja e zonës së baseneve ndërkufitare me një marrëveshje operative për bashkëpunimin ujor).

Po kështu, në kuadër të detyrimeve që lindin nga “Kuadri i Bashkëpunimit për Zhvillim të Qëndrueshëm (2022-2026)” midis Qeverisë së Shqipërisë dhe OKB-së, sektori i ujit ka një lidhje të rëndësishme, duke qenë në fokus të Përparësisë Strategjike B: “Rritje ekonomike e gjelbër, e qëndrueshme dhe me përshtatshmëri ndaj ndryshimeve dhe menaxhim i burimeve”, me rezultat : Deri në vitin 2026, zgjidhje politikash novative dhe të integruara përshpejtojnë zhvillimin ekonomik, produktiv, dhe të qëndrueshëm, duke rritur nivelin e përshtatshmërisë ndaj ndryshimeve klimatike dhe zbutjen e pasojave të tyre, si dhe kalimi në një ekonomi më të gjelbër dhe blu.

Menaxhimi i qëndrueshëm i burimeve natyrore të vendit do të varet nga politika dhe ndryshimi në kuadrin rregullator dhe zhvillimi i kapaciteteve për adaptimin dhe zbutjen e ndryshimeve klimatike, përdorimin më efikas të burimeve të ekosistemit, veçanërisht të burimeve ujore menaxhimin efektiv të rrezikut të katastrofave dhe rritjen e gatishmërisë së komunitetit për t’ju përgjigjur katastrofave dhe emergjencave.

Sektori i ujit ka ende nevojë për ngritje kapacitetesh në të gjitha nivelet qeverisëse. Planifikimi i investimeve rezulton të ketë nevojë për përmirësim të koordinimit ndërmjet sektorëve të ndryshëm të lidhur me përdorimin dhe mbrojtjen e burimeve ujore si dhe infrastrukturen e ofrimit të shërbimeve të domosdoshme për zhvillimin social dhe ekonomik. Përpjekjet e mëparshme për të bërë planifikim të integruar dhe afatgjatë kanë rezultuar jo realiste dhe të vështira në mjaft raste, kjo për shkak të mungesës së një mekanizmi dhe qasje të integruar. Në këto kushte, duke marrë parasysh edhe qasjen e orientuar nga BE-ja për menaxhimin e fondeve IPA, u pa e nevojshme përgatitja e një vizioni të ri për sektorin e ujit dhe ngritja e mekanizmave për të aplikuar qasjen sektoriale. Kjo qasje do të shërbejë gjithashtu për të aplikuar mbështetjen buxhetore sektoriale. Për zbatimin e qasjes sektoriale është ngritur Grupi për Menaxhimin e Integruar të Politikave (GMIP). GMIP-ja është organi më i lartë udhëheqës i mekanizmit institucional të propozuar për qasjen e integruar të sektorit të ujit. Ky grup drejtohet nga Kryeministri (në cilësinë e Kryetarit të Këshillit Kombëtar të Ujit) dhe ka anëtarë ministrat e Këshillit Kombëtar të Ujit, partnerët zhvillimorë, përfaqësues të pushtetit vendor dhe shoqërisë civile. Ai siguron instrumentin transparent dhe të koordinuar për mbikëqyrjen e zhvillimit dhe zbatimit të politikave në sektorin e ujit. GMIP “Menaxhimi i Integruar i Ujit” ka dy grupe tematike, respektivisht “Burimet ujore” që udhëhiqet nga AMBU dhe “Reforma e ujit” i cili udhëhiqet nga MIE.

Në kontekstin e rëndësisë së ujit, që prej vitit 2014, qeveria po ndjek një qasje të **integruar të menaxhimit të ujit**, e cila bazohet fuqimisht mbi parimet e kuadrit juridik dhe programin politik të BE-së. Vizioni i qeverisë në lidhje me këtë qasje të re është **“përmbushja e nevojave bazë të jetesës, konkurrueshmëria e përdoruesëve dhe vendosja e përparësive drejt përfitimit ekonomik, duke marrë në konsideratë qëndrueshmërinë e ekosistemeve”**. Parimet kryesore në lidhje me këtë qasje të re janë, si më poshtë:

- Mbrojtja e burimeve ujore dhe përdorimi i qëndrueshëm i tyre, duke përmbushur nevojat bazë dhe duke ruajtur burimet për brezat e ardhshëm;
- Promovimi i barazisë në lidhje me aksesin në ujë;
- Krijimi i mundësive të përdorimit të ujit për zhvillimin ekonomiko-shoqëror të vendit;
- Rikuperimi i kostove të përdorimit të ujit; dhe
- Mbrojtja e ekosistemeve dhe ekuilibrit të biodiversitetit.

Vizioni për sektorin e ujit është që **“Deri në vitin 2030, Shqipëria do të jetë një vend me përdorim efikas të ujit dhe menaxhim të integruar dhe funksional të burimeve ujore, i cili përfshin një sistem të plotë monitorimi, dhe menaxhimin e rrezikut të përmytjeve dhe mungesës së ujit. Menaxhimi i burimeve ujore bazohet në parimet e barazisë dhe qëndrueshmërisë për përfitime të barabarta, sociale, ekonomike dhe gjinore, si dhe drejtësi mjedisore për brezat e tanishëm dhe të ardhshëm”**.

Uji për njerëzit, që përfshin ujin e pijshëm dhe shërbimet e kanalizimeve;

Referuar të dhënave të raportimit vullnetar në Water Information System for Europe (WISE) në 2019, shumica e ujit të pijshëm (90.2%), nxirret nga burimet nëntokësore. Referuar raportit vjetor 2021 të ERRU-së, "Mbulimi me Furnizimin me Ujë" për vitin 2021 është në nivelin 77%, ndërkohë që "Mbulimi me Kanalizime" shënon nivelin 51.9%. Gjendja e puseve të ujërave nëntokësore, stacionet e pompimit, sistemet e shpërndarjes, dhe çisternat nuk monitorohen në mënyrë sistematike. Mirëmbajtja dhe riparimi i pamjaftueshëm, mungesa e matjes dhe kontrollit operacional kanë sjellë si rezultat të përbashkët humbje të tepërta të ujit, që vlerësohen se janë rreth 64.7% e prodhimit të përgjithshëm të ujit për të gjitha qytetet.

Brenda kontekstit të Menaxhimit të Integruar të Burimeve Ujore, ndikim krijon edhe turizmi, i cili ndjehet në dy fusha:

- Ndryshim sezonal në kërkesën për ujë.
- Përdorimi i lumenjve si atraksione turistike.

Që lumenjtë të jenë një tërheqje turistike, duhet që ato të mbahen sa më shumë të jetë e mundur në gjendjen e tyre natyrore; një objektiv në harmoni të plotë me Direktivën Kuadër të Ujërave.

Efektet e ndryshmeve klimatike lidhur me ujin për njerëzit mund të përkthehen në ngjarjet më ekstreme të motit, përfshi këtu edhe përmbytjet, mund të dëmtojë infrastrukturën dhe të sjellin ndërprerjen e furnizimit me ujë dhe shërbimeve të higjienës. Thatësirat dhe temperaturat e larta do të rrisin kërkesën për ujë të pijshëm dhe disponueshmëria burimeve ujore është me shumë gjasa në rënie. Disa puse të ujit të pijshëm do të thahen, ndërsa ato që do të mbeten do të shfrytëzohen akoma më shumë, e cila mund të sjellë pasoja shtesë.

Për më tepër, përmbytjet dhe shirat e dendur mund të dërgojnë pesticidet, plehrat kimikë dhe ndotësit e tjerë të burimet ujore. Ndërkohë që elementët ndotës filtrojnë nën tokë duke rrezikuar akuiferët e cekët; ato dëmtojnë gjithashtu trupat e ujërave sipërfaqësore që përdoren për ujitje dhe veprimtaritë argëtuese, duke shkakuar përfundimisht infeksione apo sëmundje. Shëndeti dhe siguria njerëzore, veçanërisht ajo e grupeve të cënueshme, do të jetë më shumë në rrezik si rrjedhojë e ndikimeve të ndryshmeve klimatike që kanë lidhje me ujin.

Uji për ushqimin, që përfshin përmirësimin e sistemit të ujitjes dhe kullimit

Bujqësia është një nga sektorët që përdor gjerësisht burimet ujore. Në verë kërkohet një sasi shtesë e ujit, duke qenë se vetëm 20% e reshjeve të përgjithshme vjetore (mesatarisht 1,485 mm/vit) bien midis muajve Maj dhe Tetor. Deficitet e ujit ndërmjet muajve Qershor dhe Gusht variojnë midis 400 dhe 500 mm, duke e bërë ujitjen të nevojshme për prodhimin efikas të kulturave bujqësore. Kullimi nga ana tjetër është i rëndësishëm në dimër për të zbutur përmbytjet, erozionin dhe mbingopjen e tokës me ujë.

Uji nga 626 rezervuarët e ndërtuar për ujitje (me një kapacitet të parashikuar prej 560 milion m³) përdoret për ujitje, ndërsa rreth 450 milion m³ ujë devijohen drejtpërsëdrejti nga lumenjtë dhe përrenjtë. Përdorimi i ujërave nëntokësore për ujitje referuar të dhënave të raportimit vullnetar në WISE, në 2019 është rreth 8.7%. Në përgjithësi uji për ujitje ka një cilësi të kënaqshme.

Megjithëse, kapaciteti i projektuar i rezervuarëve të ujitjes është rreth 560 milionë m³, për shkak të erozionit dhe depozitimit të aluvioneve, kapaciteti i tyre aktual vlerësohet të jetë përafërsisht 290 milionë m³ ujë, ose 51% e kapacitetit të projektuar. Për më tepër, 410 nga 626 diga kanë dëmtime të konsiderueshme teknike të cilat kanë nevojë për vëmendje urgjente për të rritur sigurinë e digave dhe disponueshmërinë e ujit për ujitje. Reduktimi mesatar në kapacitetin e parashikuar është 45%, si pasojë e ciklit jetësor funksional të digave dhe rezervuarëve që janë drejt shkatërrimit dhe mbushjes me depozitime.

Kontribues të rëndësishëm që shtojnë rrezikun për bujqësinë është reduktimi i reshjeve të kombinuara me temperatura më të larta të cilat sjellin si rezultat rënien e vëllimit si të ujërave sipërfaqësore ashtu dhe të atyre nëntokësore, ndërsa në të njëjtën kohë temperaturat më të larta rrisin kërkesën për ujë të kulturave bujqësore nëpërmjet duke u shoqëruar me një rritje të nivelit të avullim-transpirimit.

Uji për mjedisin, që përfshin zonat e mbrojtura, ligatinat dhe pyjet.

Sfida e menaxhimit të ujit për mjedisin është të balancojë nevojën për ekosisteme të ndryshme me nevojat e përdoruesve të tjerë të ujit. Për shembull, ekosistemet ujore siç janë ligatinat varen shumë nga uji që është i

disponueshëm në sasi dhe cilësi të caktuara. Sipas këtij këndvështrimi, zonat e mbrojtura, ligatinat dhe pyjet janë tre habitatet kryesore që konsiderohen se ndikojnë dhe ndikohen drejtpërdrejt nga uji.

Zonat e Mbrojtura kanë rëndësi të madhe ekologjike për vendin. Këto zona janë nën kërcënim në rritje për shkak të migrimit të popullsisë, kërkesës në rritje për industrializim, shoqëruar me rritjen e ndotjes, copëtimin e habitatit, pakësimin e biodiversitetit dhe shkatërrimin e përgjithshëm mjedisor. Zonat e Mbrojtura të Shqipërisë ndahen në 6 kategori, por ato që lidhen më shumë me burimet ujore janë si më poshtë:

Ligatinat janë të rëndësishme për biodiversitetin e vendit pasi rreth 70% e shpendëve, zvarranikëve dhe gjitarëve të vendit mund të gjenden në këto zona. Për më tepër, 65% e vertebrorëve të ligatinave janë identifikuar si specie të kërcënuara kudo në botë. Aktualisht në Shqipëri katër ligatina janë shpallur si zona të rëndësishme ndërkombëtare, zona RAMSAR (laguna e Karavastasë-Pisha e Divjakës, kanali i Qukës-Butrint Kepi Stillos, liqeni i Shkodrës, lumi Buna dhe liqenet e Prespës)"

Pyjet kanë rëndësi për menaxhimin e burimeve ujore pasi ato: (i) ndihmojnë në parandalimin e erozionit të tokës, (ii) reduktojnë përmytjet e shpeshta, (iii) ofrojnë biodiversitet për florën dhe mbrojtjen natyrore të faunës, dhe (iv) ofrojnë mundësi për përthithjen e karbonit dhe rregullimin e klimës. Edhe pse ruajtja dhe menaxhimi i burimeve ujore është jetik, megjithatë pyjet nuk janë përfshirë në planet për menaxhimin e burimeve ujore referuar DKU-së.

Uji për industrinë, që përfshin hidro-energjetikën, burimet hidro-termike, veprimtaritë e industrisë së lehtë dhe të rëndë, menaxhimin e mbetjeve të ngurta, peshkimin dhe kulturat ujore, lundrimin dhe zbavitjen;

Prodhimi i energjisë hidrike është burimi kryesor i prodhimit të energjisë elektrike në Shqipëri, duke zënë 97% të prodhimit energjistik aktual të brendshëm.

Mbështetja pothuajse ekskluzive në energjinë hidrike për furnizimin me energji elektrike e bën prodhimin vjetor shqiptar shumë të varur nga ndryshueshmëria e kushteve hidrologjike. Gjatë viteve të thatë, energjia elektrike hidrike mund të bjerë deri në 40% nën mesataren e prodhimit afatgjatë ose të rritet 60% mbi mesataren gjatë një viti veçanërisht të lagësht. Vitet e thatë kërkojnë importe të energjisë me kosto të lartë nga shtetet fqinje për të përballuar kërkesën e vendit.

Megjithëse disponueshmëria e përgjithshme e ujit për prodhimin e energjisë pritet të jetë e mjaftueshme, duhet të ndërmerren masa për të menaxhuar ujin gjatë periudhave të verës, në mënyrë të atillë që prodhimi i energjisë të jetë i përshtatshëm, ndërkohë që përdorimet e tjera të ujit do të rriten paksa, ndërsa ekosistemet që varen nga uji do të kërkojnë sigurimin e prurjes minimale. Kjo kërkon një bashkëpunim të ngushtë midis sektorit të energjisë dhe sektorëve të tjerë që përdorin ujë si për shembull industria dhe bujqësia.

Minierat kanë qenë një aktivitet ekonomik i rëndësishëm dhe janë të pranishme në shumë rajone malore të vendit. Prodhimi në miniera, pasurimi dhe shkrirja duke përdorur Mërkur dhe Arsenik, prodhon skorie dhe mbetje ujërash të ndotura që mbahen në pellgje, duke i lejuar elementët e tretur në ujë të kullojnë poshtë në tokë në ujëra nëntokësore dhe sipërfaqësore, pa marrë parasysh ndikimet mjedisore. Gjithashtu këto mbetje shkarkohen në ujërat sipërfaqësore të cilat furnizojnë popullsitë, industrinë dhe tokat bujqësore në rrjedhën e poshtme. Impiante të tjera të prodhimit lëshojnë përbërës të klorinuar PCB dhe hidrokarbure.

Nxjerrja dhe përpunimi i hershëm i naftës në zonën rreth Fierit (Lumi Seman), ka sjellë si rezultat ndotjen e konsiderueshme me hidrokarbure të tokës dhe ujit sipërfaqësor. Që prej vitit 2012, janë bërë përpjekjeve të bashkërenduara për të përmirësuar metodat e përpunimit dhe rehabilituar zonat e ndotura me hidrokarbure. Si rezultat i drejtpërdrejtë i këtyre përpjekjeve sistemi ujqor është përgjigjur në mënyrë pozitive por ndotja është ende e konsiderueshme.

Peshkimi dhe akuakultura janë sektorë të rëndësishëm të zhvillimit ekonomik. Të dhënat e mbledhura së fundmi në nivel kombëtar tregojnë se 47.2% e sasive të kapura të peshkut kanë origjinë detare; ujërat e brendshme llogariten në 35.2%; ujërat bregdetare dhe lagunat përfaqësojnë përkatësisht 12% dhe 4.9%.

Zhvillimi i hidroenergjisë kanë krijuar gjithashtu liqene artificiale, që po përdoren edhe për rritjen e peshqve, rekreacion dhe turizëm. Aktiviteteve me barka në lumenj dhe liqene artificiale ka filluar t'i kushtohet gjithmonë e më shumë rëndësi, edhe pse ka një rritje të akomodimit, kapaciteteve të përpunimit dhe efikasitetit të portit, që ka çuar në shtimin e transportit detar. Një problematikë e zgjatur në trupat ujorë ka qene edhe përdorimi i shtretërve të lumenjve për shfrytëzim të zhavorrit, i cili në zona të caktuara ka sjellë dëme të konsiderueshme, si pasojë e mbishfrytëzimit. Kjo ka sjellë jo vetëm ndryshime në pjesën morfologjike të shtretërve, po ka ndikuar edhe në akuiferët e këtyre trupave ujorë.

Përparësitë afatshkurtra dhe afatmesme:

Duke marrë në konsideratë ndarjen e shtyllave prioritare të përdorimit të burimeve ujore, lidhur me Ujin për njerëz shihet si përparësi përmirësimi i furnizimit me ujë dhe kanalizimet në zonat turistike të vendit, nëpërmjet sigurimit të furnizimit me ujë të pijshëm për popullatën e zonave turistike, rehabilitimit të sistemeve ekzistuese të furnizimit me ujë dhe atyre të kanalizimeve si dhe ndërtimi dhe operimi i impianteve të trajtimit të ujërave të ndotur urbane

Përsa i përket Ujit për ushqim duhet të sigurohet përmirësimi i sistemit ujitës dhe kullimit, nëpërmjet rritjes së sipërfaqes së tokës së ujitur, që matet me numrin e hektarëve që mbulohen nga sisteme plotësisht funksionale të ujitjes; përmirësimi cilësor të funksionimit të sistemit të kullimit, të matur me hektarët që mbulohen plotësisht nga sisteme plotësisht funksionale kullimi dhe infrastrukturës së rehabilituar dhe moderne që lidhet me ujitjen, kullimin dhe mbrojtjen nga përmbytjet. Ulja dhe kontrolli i shkarkimit të nitrateve nga aktivitete bujqësore.

Lidhur me Ujin për mjedisin duhet të garantohet përdorimi i qëndrueshëm i ujit si komponent shumë i rëndësishëm i mjedisit natyror dhe biodiversitetit, mbrojtja dhe përmirësimi i statusit të trupave ujore, nëpërmjet kontrollit të shkarkimeve, respektimit të rrjedhjes ekologjike dhe uljes së presioneve.

Lidhur me Ujin për industrinë duhet garantuar përdorimi i qëndrueshëm i ujit për qëllime industriale, në veçanti për prodhimin e energjisë elektrike duke respektuar kriteret mjedisore, trajtim i ujërave të përdorur brenda parametrave cilësorë dhe sasiorë përpara shkarkimit në trupat ujor, nxitja e ripërdorimit të ujërave industriale.

Zhvillim i qëndrueshëm mjedisor

Mbrojtja e mjedisit është një ndër sektorët prioritarë të identifikuar në programin e qeverisë për dekadën e ardhshme. Nënfishat e mjedisit, kontribuojnë në arritjen e objektivave madhore të këtij sektori.

Mbrojtja e natyrës: Arritja e objektivit madhor global 'të jetojmë në harmoni me natyrën' deri në 2050, në përputhje me Planin Strategjik Global për biodiversitetin. Transformimi i marrëdhënies së shoqërisë me biodiversitetin, nëpërmjet objektivave konkrete të përcaktuara për periudhën deri në 2030, në strategjinë e re globale 'post 2020' për mbrojtjen dhe menaxhimin e natyrës.

Përafrimi me legjislacionin e Bashkimit Evropian, kryesisht referuar Direktivave për Habitatet dhe Shpendëve, është një nga prioritetet e MTM për sa ti takon mbrojtjes së natyrës nivel të avancuar.

Gjatë vitit 2022 do të fillojë rishikimi dhe përditësimi i Strategjisë dhe Planit të Veprimit për Biodiversitetin, për periudhën deri në 2030, në linjë me kontekstin global Post 2020 për biodiversitetin, të Konventës së biodiversitetit dhe strategjinë Evropiane post 2020 për Biodiversitetin.

Forcimi i mëtejshëm i kapaciteteve në nivel kombëtar dhe lokal për zbatimin në praktikë të kuadrit ligjor të përditësuar dhe për procesin e ngritjes së rrejtit Natura 2000 në vend, është prioritet i fushës së mbrojtjes së natyrës, si detyrimi kryesor në kuadrin e procesit të integritimit evropian të vendit.

Zonat e Mbrojtura: nëpërmjet vendimit të KKT nr.10, datë 28.12.2020 “Për miratimin e kufijve të zonave të mbrojtura” Deri në vitin 2022 mbulimi i Zonave të Mbrojtura është rritur në 605432.84 hektarë ose **21%** e territorit të vendit si rezultat i rishikimit të kufijve të zonave të mbrojtura, nëpërmjet shpalljes apo heqjes së statusit të zonave të mbrojtura apo zgjerimit të atyre ekzistuese.

Për përdorimin e qëndrueshëm të burimeve natyrore, duhet vënë theks i veçantë në menaxhimin e qëndrueshëm të fondit pyjor e kullosor kombëtar si një resurs i rëndësishëm, i cili shtrihet në 62% të sipërfaqes së përgjithshme të territorit.

Në prill 2020, u miratua Ligji 57/2020 “Për pyjet” dhe më pas në korrik u miratua edhe krijimi i Agjencisë Kombëtare të Pyjeve.

Sfidat

Me rritjen e sipërfaqes së zonave të mbrojtura, në përputhje me objektivat globalë ‘post 2020’ si dhe menaxhimi i integruar të tyre përballen me sfidat që lidhen me:

- Kapacitete të pamjaftueshme të burimeve njerëzore për menaxhimin dhe monitorimin në terren të këtyre sipërfaqeve
- Nevoja për menaxhimin e zonave të mbrojtura, duke u mbështetur jo vetëm në kapacitetet kombëtare/lokale, por si një vlerë e shtuar dhe të aktorëve lokalë (organe qendrore, shoqëri civile, biznese private, grupe interesi etj.), duke rritur në këtë mënyrë

bashkëpunimin ndërsektorial dhe digjitalizimi i sistemit të zonave të mbrojtura, gjë që do të ndihmojë dhe lehtësojë procesin e promovimit të turizmit të këtyre zonave si në nivel kombëtar ashtu dhe rajonal,

- Përfshirjen e komuniteteve lokale në procesin e menaxhimit, duke mundësuar promovimin dhe të produkteve lokale
- Përfshirjen e zonave të mbrojtura në zhvillimin ekonomik të vendit
- Krijimin e i paketave ekoturistike të zonave të mbrojtura si destinacione turistike duke ndikuar pozitivisht në rritje të numrit të turistëve dhe ekonominë e vendit.
- Forcimi i rolit kontrollues e menaxhes të pushtetit vendor për pyjet;

Mjedisi:

30%

Zonat e mbrojtura si pjesë e territorit në vitin 2030, krahasuar me 21% në vitin 2021

- Mbulimi 100 % me plane mbarështimi i sipërfaqes pyjore në rang kombëtar,
- Rritja e investimeve mbi sektorin, nëpërmjet përfshirjes së sektorit në skemat e financimit IPARD III, në bashkëpunim me MBU.

Qëllimet strategjike të synuara për adresimin e sfidave dhe përmbushjen e vizionit:

Në përputhje me Kuadrin Global për Biodiversitetin post 2020, për adresimin e sfidave të mësipërme objektivat e synuara për periudhën deri në 2030, janë:

Në fushën e mbrojtjes së natyrës:

- Transpozimi i plotë i EU ‘acquis’ për natyrën dhe biodiversitetin dhe zbatimi i tij në praktikë;
- Përmirësimin të statusit të ruajtjes për llojet dhe habitateve të kërcënuara për të siguruar menaxhimin e qëndrueshëm të komponentëve të biodiversitetit;
- Nevojën për krijimin e rrjetit ekologjik Natura 2000 për Shqipërinë dhe Komunitetin Evropian;
- Futja e biodiversitetit dhe shërbimeve të ekosistemit në programet arsimore në shkolla të ndryshme dhe nivelet e arsimit të lartë

Cilësia e ajrit:

Legjislacioni kombëtar për cilësinë e ajrit të ambientit, është përafër në një nivel të avancuar me atë të Bashkimit Evropian dhe është plotësuar me tej me akte nenligjore që synojnë reduktimin e shkarkimeve që vijnë nga sektori transportit rrugor, nëpërmjet përmirësimit të flotës së mjeteve motorike dhe automjeteve që qarkullojnë në vend, përmirësimit të cilësive të lëndës djegëse të lëngët, si dhe sigurimit të informacionit për konsumatorin mbi konsumin e lëndës djegëse dhe shkarkimet e CO₂ gjatë marketingut të automjeteve të reja të pasagjereve etj. Plani Kombëtar për Menaxhimin e Cilësisë së Ajrit në Mjedis, identifikon masat që duhen zbatuar nga institucionet përgjegjëse për reduktimin e shkarkimeve nga sektoret perkates si: transporti, zhvillimi urban, sektori bujqësisë, aktivitetet industriale si dhe ngarkon Bashkitë në vend që të hartojnë planet e tyre lokale të menaxhimit të cilësisë së ajrit në mjedis.

Fusha e cilësive së ajrit përballë me **sfidat** si vijon:

Legjislacioni kombëtar në këto fushe, duhet të forcojë zbatimin e tij, ndërsa rrjeti dhe praktikët e monitorimit të cilësisë së ajrit që zbatohen aktualisht, duhet të përputhen me standardet e Bashkimit Evropian. Është e nevojshme rritja e financimeve dhe investimeve të përshtatshme, për të garantuar monitorimin e vazhdueshëm, sigurimin e të dhënave dhe raportimin mbi shkarkimet në ajër nga të gjithë sektorët kontribues.

Masat prioritare për cilësinë e ajrit, janë:

- Hartimi i Strategjise së re kombëtare për cilësinë e ajrit në mjedis, për vitet 2024 e në vijim;
- Rritja e zbatimit në praktike dhe performancën e legjislacionit kombëtar për fushën e cilësive së ajrit;
- Rritja e ndërgjegjësimit të publikut, grupeve të interesit për rëndësinë e cilësisë së ajrit;
- Reduktimi çdo vit i sasisë totale vjetore të substancave ozonholluese që importohen në vendin tonë, me qëllim mbrojtjen e shtresës së ozonit;

Menaxhimi i kimikateve

Legjislacioni që adreson menaxhimin e kimikateve në Shqipëri, ka pësuar zhvillime të rëndësishme dhe është i harmonizuar me ato të BE-se, në nivelin 42.4%. Ngritja e Zyres së Kimikateve, në Korrik 2020, do të kontribuojë në zbatimin e legjislacionit të kimikateve në vend.

Sot, menaxhimi i kimikateve përballet me **sfidat** si vijon:

- (i) Nuk ka një strategji ose një plan kombëtar veprimi për menaxhimin e sigurt të kimikateve;
- (ii) Nuk ka një regjistër të unifikuar kombëtar të kimikateve;
- (iii) Përdoruesit, grupet e interesit, konsumatorët nuk janë të familjarizuar me udhëzimet dhe masat e sigurisë për mbrojtjen ndaj kimikateve.

Masat prioritare për menaxhimin e kimikateve, në vijim, lidhen me:

- Përgatitja dhe miratimi i Planit Kombëtar për Menaxhimin e Sigurtë të Kimikateve;
- Plotesimi i legjislacionit sekondar në zbatim të ligjit 27/2016;
- Forcimi i kapaciteteve dhe zbatimit të legjislacionit kombëtar në fushën e kimikateve;
- Rritjen e ndërgjegjesimit të konsumatoreve, grupeve vulnerable dhe punetoreve lidhur me ekspozimin kimikateve të rrezikshme, produkteve dhe artikujve që i përmbajnë ato.

Menaxhimi i integruar i mbetjeve dhe ekonomia qarkulluese

Menaxhimi i mbetjeve kryhet në të gjitha zonat urbane dhe më pak në zonat rurale. Mbetjet hidhen kryesisht në vendepozitime të caktuara nga Njësitë e Vetqeverisjes Vendore por ka sasi që hidhen dhe në vende të paautorizuara, përgjatë rrugëve dhe afër vendbanimeve. Shërbimi i menaxhimit të mbetjeve kryhet përmes kontraktimit nga Njësitë e Vetqeverisjes Vendore të ndërmarrjeve private apo dhe përmes kompanive të tyre dhe këto kontrata janë zakonisht me një kohëzgjatje 3-5 vjet. Infrastruktura e mbledhjes është e dobët, pasi shpesh numri i kontenierëve është i pamjaftueshëm. Pajisjet e grumbullimit (kontenierë dhe kamiona) nuk janë sipas standardeve evropiane dhe kanë nevojë për rinovim në mënyrë të vazhdueshme.

Riciklimi ka progres krahasuar me disa vite më parë, pasi janë ngritur kompani që grumbullojnë metalet, plastikën, letrën dhe qelqin dhe i riciklojnë ato. Edhe për rryma të tjera mbetjesh ka filluar grumbullimi dhe menaxhimi i tyre. Për t'u përmendur janë mbetjet spitalore, të baterive, të vajrave, të pajisjeve elektrike dhe elektronike. Përpjekjet për ndarjen në burim të mbetjeve, kanë qenë të shpeshta por pa rezultat pozitiv. Kjo për shkak të mungesës së plotë të infrastrukturës por edhe të ndërgjegjesimit publik. Sa i takon përgatitjes së kuadrit ligjor në fushën e mbetjeve vihet re një përputhshmëri me direktivat dhe rregulloret e BE-së, por sfida mbetet ende zbatueshmëria e plotë e tij.

Kalimi drejt ekonomisë qarkulluese, duke përfshirë edhe përmirësimin e menaxhimit të mbetjeve, lidhet edhe me përmbushjen e drejtpërdrejtë të tre Objektivave për Zhvillimin e Qëndrueshëm (OZhQ) të Organizatës së Kombeve të Bashkuara (OKB), konkretisht objektivi 11, 12, 14.

Objektivi kryesor: Përmirësimi i cilësisë së mjedisit dhe shëndetit të qytetarëve.

Objektivat prioritare deri në 2030 janë:

- Përmirësimi i menaxhimit të mbetjeve duke përmbushur kërkesat ligjore të planifikimit

- Përmirësimi i menaxhimit të mbetjeve nëpërmjet harmonizimit të kuadrit ligjor me BE.
- Financimi i qëndrueshëm i menaxhimit të mbetjeve
- Rritje e ndërgjegjësimit, edukimit dhe përfshirjen e publikut në kuadër të mbrojtjes së mjedisit

Sfidat në fushën e mbetjeve lidhen me:

- Shtrirjen e pjesshme të mbulimit me shërbimin e menaxhimit të mbetjeve,
- Grumbullimin dhe largimin e pamjaftueshëm të mbetjeve,
- Sasinë e kufizuar që depozitohet dhe trajtohet në lëndfille,
- Praninë e një numri të madh venddepozitimesh, të cilat janë jashtë standardeve sanitare dhe inxhinierike,
- Numrin e kufizuar dhe cilësinë jo të mirë të pajisjeve për grumbullimin dhe transportin e mbetjeve,
- Mungesën e ndarjes së mbetjeve në burim dhe përqindjen e ulët të riciklimit,
- Mungesën e infrastrukturës për menaxhimin e integruar të mbetjeve,
- Zbatimin jo të plotë të ligjit dhe në përgjithësi të akteve nënligjore;
- Ndërveprimin dhe koordinimin e dobët të strukturave të qeverisë qendrore me pushtetin vendor dhe sektorët e tjerë të interesuar.
- Mungesën e ndarjes së mbetjeve në burim në të gjithë vendin.

Qëndresa dhe përshtatja ndaj ndryshimeve klimatike

Vizioni: *“Një ekonomi e fortë dhe e qëndrueshme për Shqipërinë përmes një rruge me zero emetime dhe Rritje Ekonomike të Gjelbër.”*

Shqipëria është një nga vendet me emetimet më të ulta në rajon për sa i takon garzave me efekt serë, por njëkohësisht vendi më vulnerabël ndaj efekteve të ndryshimeve klimatike, për shkak të katasrofave natyrore që lidhen me klimën si përmytjet, thatsirat, zjarret në pyje etj dhe ndikimi të tyre në ekonomi. Për t’ju përgjigjur kësaj situatë Shqipëria ka krijuar kuadrin ligjor në fushën e ndryshimeve klimatike me miratimin e një sërë dokumentash me rëndësi si Ligji për ndryshimet klimatike, Strategjia për ndryshimet klimatike, Kontributi kombëtar i përcaktuar dhe plani kombëtar për energjin[dhe klimën 2020-2030. :

Qëllimi i politikës:

- a) Në përgjigje të situatës aktuale dhe angazhimeve ndërkombëtare, ndërmarrja e një sërë masash në nivel kombëtar për uljen e emtimeve me 20.9% deri në vitin 2030.
- b) Të sigurohet mbrojtja e vendit nga efektet e ndryshimeve klimatike përmes masave përshtatëse me fokus në pjesën bregdetare deri në 2030;

Masat prioritare:

Është e rëndësishme, përcaktimi, përkufizimi dhe mobilizimi i burimeve financiare dhe burimeve të tjera të nevojshme për ta mbrojtur Shqipërinë nga efektet e ndryshimeve klimatike si dhe kalimin në një rrugë zhvillimi me aftësi rimëkëmbëse ndaj klimës dhe zero emetime.

Ndërhyrjet më të rëndësishme të parashikuara për arritjen e masave prioritare janë:

- Plotësimi i legjisllacionit primar dhe sekondar në fushën e ndryshimeve klimatike si dhe integrimi i çështjeve të klimës në të gjithë sektorët e ndikuar deri më 2027;
- Integrimi i masave zbutëse dhe përshtatëse në buxhetimin publik deri më 2025 dhe dokumenta strategjikë kombëtarë dhe vendor deri më 2030;
- Reformim dhe forcim institucional dhe organizativ i strukturave qeveritare dhe sigurimi i burimeve financiare dhe njerzore me qëllim gjenerimin dhe sigurimin e të dhënave publike mbi klimën dhe efektet e saj në sektorët kyç të ekonomisë, sigursë dhe shëndetit të popullsisë deri më 2029;
- Ndërtimi i platformës kombëtare të informacioneve dhe shërbimeve për klimën dhe sigurimi i ndërveprimit institucional për përdorimin e këtyre të dhënave deri më 2030;
- Adoptimi dhe zbatimi i qasjeve të integruara, të bazuara në ekosistem(QbE) dhe/ose i zgjidhjeve të bazuara në natyrë në nivel lokal dhe qendror deri më 2027;
- Forcimi i menaxhimit të rrezikut nga fatkeqësitë përmes sistemeve të paralajmërimit të hershëm deri më 2030;

Ndërtimi i kapaciteteve njerzore në të gjitha institucionet e ndërlidhura me klimën deri më 2030; Pilotimi dhe replikimi i masave inovatore në sektorë që lidhen me zbutjen dhe përshtatjen ndaj efekteve të klimës, si: menaxhimi i integruar i mbejteve, mobiliteti, bujqësia, pylltaria, planifikimi urban, infrastruktura, energjia deri në 2026;

Planifikimi hapësinor, zhvillimi i qëndrueshëm urban dhe rajonal

Shumë aspekte të zhvillimit janë të lidhura dhe të ndërlidhura në hapësirë, duke çuar në efekte kumulative dhe përforcim të ndërsjellë. Diferencimi rajonal i zhvillimit në Shqipëri mund të shpjegohet me dy shkaqe kryesore të ndërlidhura - niveli i urbanizimit (që nga ana e tij lidhet me gjeografinë dhe historinë) dhe struktura e ekonomisë (sipas sektorit) që ndikon në produktivitetin e përgjithshëm të punës. Megjithatë, ekzistojnë disa pabarazi rajonale të rëndësishme në nivele të ndryshme territoriale (hapësinore):

Shqipëria është tepër monocentrike, me 26% të popullsisë kombëtare dhe 36% e PBB-së së vendit të përqendruar në Zonën Urbane Funktionale të Tiranës. Shqipëria është një vend disi i polarizuar në përgjithësi dhe i polarizuar në aspektin e potencialit ekonomik - me potencial ekonomik të mbyllur kryesisht në trekëndëshin e Durrësit - Tiranës - Laçit. Evidentohen tre lloje rajonesh (sidomos rurale) dhe pozita e dallueshme e Tiranës / Durrësit (që përfshin kryeqytetin) në nivel rajonal.

Ekzistojnë pabarazi të konsiderueshme ndër- dhe brenda- rajonale. Diferencimi i theksuar ndërmjet qarqeve më të zhvilluara të Tiranës dhe Durrësit dhe qarqeve më pak të zhvilluara të Kukësit dhe Dibrës. Dallime të theksuara ndërmjet zonave urbane dhe rurale, sidomos në drejtim të disa treguesve që kanë të bëjnë me aksesin, shërbimet publike, etj

Pabarazitë rajonale në Shqipëri janë të mëdha, por jo të jashtëzakonshme (në PBB për frymë) dhe për disa tregues mund të vlerësohen edhe si të pakta deri në të papërfillshme. Në nivel rajonal katër rajonet e planifikimit të zhvillimit statistikor ndahen qartazi në dy grupe: Tiranë/Durrës (që dallohet për shumicën e treguesve dhe karakterizohet nga situata më e favorshme e zhvillimit) dhe tre rajone që janë më pak të zhvilluara, më shumë rurale, me rrjet vendbanimesh të fragmentuar, të varura në masë të konsiderueshme nga prodhimi i pakët bujqësor, me cilësi më të ulët të kapitalit njerëzor etj. Për treguesit e kombinuar, situata është më pak favorizuese në Shqipërinë e veriut.

Ulja e papunësisë është një objektivi parësor i Politikës Rajonale në Shqipëri. Prioriteti NJERËZIT trajton menaxhimin e ofertës së tregut të punës në mënyrë më efikase dhe efektive. Tre nga katër rajonet kanë zona rurale dhe të largëta ku ofrimi dhe mundësia për shkollim është e pamjaftueshme. Në këto zona mungojnë universitetet dhe shpesh kjo rezulton në migracion dhe urbanizim në kërkim të shkollimit, që më pas ndiqen nga hezitimi për t'u kthyer edhe sepse në këto zona urbane mungon punësimi. Kjo nuk është e dobishme as për zonat e largëta, as për qendrat urbane të prekura, apo as edhe për Shqipërinë në tërësi.

Identifikimi i fokusuar i kurrikulave është veçanërisht i rëndësishëm në mënyrë që të sigurohet vlera praktike e kualifikimeve dhe njohurive të fituara rishtazi, si për fillimin e një biznesi, ashtu edhe për zgjerimin e një biznesi në zona të largëta, gjë e cila do të ndikojë pozitivisht tek interesi dhe shkalla e reagimit ndaj këtyre nismave. Një nga shkaqet kryesore të çekuilibrit në tregun e punës është mospërputhja e konsiderueshme midis nevojave të kompanive dhe kualifikimeve që ofron fuqia punëtore, veçanërisht ata që dalin nga shkolla.

Cilësia e jetës së qytetarëve (dhe imazhi i rajonit për investitorët) lidhet në masë të madhe me ndjenjën e tyre të përgjithshme të mirëqenies. Zhvillimi i një identiteti rajonal domethënës do të përmirësohet ndjeshëm, nëse fondet vihen në dispozicion për të siguruar infrastrukturën rajonale dhe trajnimin e nevojshëm për të mbështetur këtë aftësi rikuperuese. Për efektivitetin rajonal, zhvillimi i korridoreve të mëdha të transportit, përveç kësaj, do të kërkojë modernizimin e rrugëve lidhëse rajonale dhe lokale, si rrugore ashtu edhe hekurudhore, veçanërisht në ato që aktualisht kualifikohen si me cilësi të keqe ose shumë të keqe dhe që konsiderohen se janë pengesa për rritjen socio-ekonomike. Edhe pse infrastruktura e TIK, në një farë mase, mund të zbusë efektet negative të infrastrukturës së dobët të transportit, nuk mund të ofrojë zgjidhje të plotë në lidhje me konjeksionin rajonal. Në radhë të parë mund të trajtohet çështja e rrugëve dhe transportit publik rrugor, e cila është brenda kompetencave të vetëqeverisjes vendore.

Shërbimet publike të pakta ose të munguara janë pengesë kryesore që qytetarët të arrijnë një cilësi të pranueshme të jetës. Kjo mangësi është shpesh faktor për migracionin dalës nga zona të tilla veçanërisht të rinjve dhe gjithashtu hezitimi i investitorëve për të zhvilluar bizneset dhe fuqinë punëtore të tyre kur ata mendojnë se mund të ketë paqëndrueshmëri në ofrimin e këtyre shërbimeve bazë. Ndërhyrjet kombëtare kanë prirje të adresojnë problemet kryesore që janë simptomatike të mungesës afatgjatë të investimeve më shumë se sa të shkaqeve themelore. Këto shpesh janë tepër të mëdha për të arritur fokusin tek nevojat specifike të komuniteteve më të vogla dhe më të varfra dhe nuk shoqërohen me fushata të duhura ndërgjegjësimi dhe mbështetje nga komunitetet lokale. Fokusi tek qasjet novatore të riciklimit për reduktimin e mbetjeve dhe mbrojtjen e furnizimit me ujë në një mënyrë të qëndrueshme do të jetë më reagues ndaj nevojave të rajoneve dhe mund të përfshijë qasjet e “teknologjisë alternative” të qëndrueshme dhe të mbështetura në nivel vendor

Shumë njerëz që jetojnë në zona të largëta nuk mund t'i plotësojnë lehtësisht nevojat e tyre të përditshme sa i përket kujdesit shëndetësor / medikamenteve, ushqimit dhe furnizimeve të tjera bazë. Këto janë nevoja bazike të njeriut të cilat shpesh sigurohen në mënyrë ad-hoc nga fqinjët, familja dhe miqt. Këto mundësi mund të mungojnë për shumë arsye: moshë, dobësia, aftësia e kufizuar, përgjegjësitë e kujdesit ose thjesht mungesa e rregullt e transportit të përballueshëm. Adresimi i nevojave të tilla në mënyrë të strukturuar do të përmirësojë cilësinë e jetës në këto zona.

Ofrimi i mbështetjes shtesë për Autoritetet Lokale që të zhvillojnë dhe zbatojnë më tej zgjidhje novatore dhe të qëndrueshme bazuar në njohuritë në vend të asaj që ka funksionuar deri tani dhe në rrethana specifike lokale mund të çojë në rezultate më të mira dhe më të gjera në nismat tashmë ekzistuese (siç janë variacionet e ndryshme të "Ndhima në shtëpi") dhe në zgjidhje të reja që mund të përdoren në të gjithë Shqipërinë dhe të ndihmojnë në stabilizimin e këtyre vendbanimeve të largëta dhe t'i bëjnë ato më tërheqëse si vende për të jetuar dhe punuar.

Qytetet dhe qendrat urbane luajnë rol gjithnjë e më të rëndësishëm në mjedisin socio-ekonomik. Ato tërheqin investitorë, ofrojnë mundësi punësimi dhe kontribuojnë në efektin e shpërndarjes së rritjes ekonomike. Sidoqoftë, një qasje e "polit të rritjes" (monopolare) rrezikon përmirësimin në dëm të zonave që ndodhen në afërsi. Një nga problemet më serioze me të cilat përballlet Shqipëria, e përbashkët me pjesën më të madhe të Europës, është urbanizimi dhe shpopullimi i zonave rurale, gjë që zvogëlon mobilizimin e plotë të burimeve më të rëndësishme të saj, të popullit dhe të tokës.

Për këtë arsye, zhvillimi rajonal i bazuar tek vendi i nxitur nga partneriteti në Shqipëri do të fokusohet tek zhvillimi policentrik, i cili synon në mënyrë specifike të sigurojë shpërndarjen e përfitimeve në rrethinat e largëta të zonave të identifikuar të zhvillimit të rajoneve. Vetëm mjedisi i ndërtuar me cilësi të lartë nuk mjafton për të mbajtur popullatën dhe për të tërhequr vizitorë dhe investitorë dhe duhet të plotësohet me jetë komunitare - kulturore, sociale, etj. Fokusi tek komunitetet etnike synon në veçanti ndërtimin e strukturës shoqërore në rajone dhe përdorimin e larmisë kulturore dhe etnike si një mjet për të pasuruar cilësinë e jetës për të gjithë.

Në përfundim, fokusi tek të moshuarit vjen jo vetëm nga të kuptuarit se popullsia tashmë të moshuar të rajoneve duhet t'u ofrohet mbështetje për të ofruar cilësi më të mirë të jetës, por gjithashtu nga mënyra se si përvoja e tyre mund të përdoret për të pasuruar jetën e të rinjve. Duke ju krijuar të moshuarve mundësi për të komunikuar më lehtë (p.sh. përmes TIK) etj. dhe duke bërë të mundur dhe duke i inkurajuar ata dhe të rinjtë që të ndërveprojnë, komunitetet në Shqipëri fitojnë vlerë të shtuar. Kjo masë, në këtë mënyrë, e konsideron fuqishëm temën horizontale të qëndrueshmërisë sociale të PKZHRK-së

Plani i Përgjithshëm Kombëtar (PPK) "Shqipëria 2030" është instrumenti më i lartë i planifikimit territorial në Shqipëri, i cili adreson në mënyrë të integruar çështjet e planifikimit, duke e parë territorin shqiptar si një të tërë. Në bazë të parimeve, objektivave dhe specifikimeve të tij, do të detajohen planet e hierarkive më të ulëta, Planet kombëtare sektoriale (PKS), Planet e detajuara për zonat e rëndësishme kombëtare (PDZK), Planet për zhvillimin rajonal (PZHR), Planet sektoriale në nivel qarku (PSNQ), Planet e përgjithshme vendore (PPV) dhe çdo instrument tjetër planifikimi territorial, që buron si rrjedhojë e nevojave për zhvillim. Plani i Përgjithshëm Kombëtar dokument është i një rëndësie strategjike në rrafshin ekonomik, politik dhe ligjor për vendin tonë, pjesë e sistemit të integruar të planifikimit (SIP) dhe harmonizohet me proceset kryesore që orientojnë vendimmarrjen për përcaktimin e drejtimeve strategjike dhe të shpërndarjes së burimeve. Objektivat e planifikimit në nivel kombëtar bazohen në objektivat e planifikimit të qëndrueshëm të dokumenteve më të rëndësishëm të planifikimit evropian si Axfenda Evropiane e Territorit 2020, Strategjia Evropa 2020, Vizioni Territorial i Evropës 2050 etj.

Vizioni: *Rajonet e Shqipërisë do të përbëjnë një vend më të mirë për të jetuar, si rezultat i një standardi dhe cilësie të rritur të jetesës dhe përmes krijimit të një kuadri socio-ekonomik dhe institucional që do të shtojë mundësitë për realizimin e ambicieve dhe mundësive të rajoneve dhe komuniteteve nën-rajonale dhe lokale. Rajonet e Shqipërisë do të jenë më të forta ekonomisht, më të integruara në aspektin ekonomik, shoqëror dhe hapësiror, si dhe më autonome si rezultat i procesit të decentralizimit dhe zbatimit më të gjerë të parimit të partneritetit dhe subsidiaritetit.*

Qëllimi i përgjithshëm: *“Përmirësimi i situatës socio-ekonomike dhe cilësisë së jetës të banorëve të të gjitha rajoneve të Shqipërisë nëpërmjet mobilizimit efikas të potencialeve specifike rajonale dhe territoriale dhe zhvillimit më të balancuar dhe të qëndrueshëm rajonal”*

Qëllimet e politikës 2030:

1. NJERËZIT- Përmirësimi i burimeve njerëzore në rajonet e Shqipërisë nëpërmjet një qasjeje të bazuar në nevojat specifike të qytetarëve të tyre në aspektin e punësimit dhe të të ardhurave
2. VENDI - Përmirësimi i mjedisit në të cilin njerëzit jetojnë, punojnë dhe pushojnë, me qëllim që të inkurajohet investimi, aktiviteti ekonomik dhe stabiliteti i fuqisë punëtore të kualifikuar.
3. KAPACITETI PRODHUES - Krijimi i vendeve të reja të punës në përputhje me nevojat dhe potencialet specifike të rajoneve të veçanta

Zgjerimi i kërkimit shkencor dhe inovacionit

Shkenca, teknologjia dhe inovacioni në Shqipëri vlerësohen si themelore për një shoqëri të bazuar në dije në të gjitha fazat e zhvillimit ekonomik. Investimi në krijimin, përhapjen dhe aplikimin e njohurive bëhet me qëllim përmbushjen e objektivave afatgjatë të zhvillimit. Sistemi i kërkimit shkencor përfshin institucionet e arsimit të lartë, institucionet e kërkimit shkencor, zhvillimin e njohurive dhe teknologjisë (inovacionin), si dhe ndërmarrjet private që operojnë në fushën e kërkimit, zhvillimit dhe inovacionit. Një ndikim të konsiderueshëm në produktet shkencore ka ushtruar përputhja e veprimtarisë kërkimore me direktivat e BE-së dhe iniciativat evropiane, vecanërisht programet kuader Horizont 2020 dhe aktualisht Horizont Evropa.

Strategjia Kombëtare e Shkencës, Teknologjisë dhe Inovacionit ka fokus të veçantë në:

- Përmirësimin e infrastrukturës bazë kërkimore në gjendje të mbështesë mjaftueshëm trajnimin universitar në tre nivele (nivele BSc, MSc, PhD);
- Krijimin e ekselencës shkencore në fushat prioritare të kërkimit shkencor;
- Tërheqjen e njerëzve të kualifikuar në sistemin shqiptar të kërkimit;
- Forcimin e lidhjeve ndërmjet organizatave kërkimore shkencore dhe sektorit privat për të nxitur inovacionin si bazë për rritjen ekonomike dhe krijimin e vendeve të punës;
- Përmirësimi i perceptimit publik dhe të kuptuarit të shkencës me qëllim që të gjenerohet ndërgjegjësimi për rolin e inovacionit dhe teknologjive të reja për shoqërinë dhe ekonominë; dhe,
- Zhvillimi i një Plani Stimulues, duke siguruar që të garantohen burimet e nevojshme për tërheqjen e fondeve evropiane me synim rritjen e pjesëmarrjes dhe interesit, përvojës dhe potencialit pjesëmarrës të komunitetit shkencor dhe teknologjik shqiptar në këto programe.

Gjithashtu kjo strategji ka parashikuar një rritje të buxhetit për kërkim shkencor duke synuar nivelin 1% të PBB-së. Por vleresimet tregojnë se buxheti i dedikuar kërkimit shkencor në Shqipëri arrin deri në 0.2%. Përqindja e ulët e financimit të kërkimit shkencor deri tani është kryesisht rezultat i financimit të pamjaftueshëm, deri më sot por edhe apatia e kontribuesëve të tjerë sic janë industria dhe IAL-të.

Mbështetja financiare aktuale është për infrastrukturën e kërkimit shkencor (laboratorët e mësimdhënies dhe kërkimit shkencor), për projektet e Kërkim Zhvillimit (R&D), pjesmarrjen në programet kuadër të Bashkimit Evropian dedikuar kërkimit shkencor, zhvillimit teknologjik e inovacionit, si dhe pjesmarrjes së talentëve në programet evropiane të kërkimit shkencor. Për periudhën 2017 – 2022, kjo mbështetje arrin në rreth 15 milionë euro.

Shqipëria ka marrë pjesë në programet e bashkëpunimit ndërkombëtar të BE-së : Erasmus+, Evropa Kreative (Kultura dhe Media), Punësimi dhe Inovacioni Social, Programi për Konkureshmërinë e Ndërmarrjeve dhe Ndërmarrjeve të Vogla dhe të Mesme (COSME), Drejtësia, Evropa për Qytetarët dhe Agjencia për të Drejtat Themelore të BE-së. Në vitin 2022, Shqipëria nënshkroi Marrëveshjen e Asocimit Horizon Europe, programi me I madh për financimin e kërkimit shkencor dhe inovacionit i cili synon të reduktojë ndryshimi i klimës, ndihmon në arritjen e Objektivave të Zhvillimit të Qëndrueshëm të Kombeve të Bashkuara dhe nxit Konkureshmërinë dhe rritjen e Bashkimit Evropian.

Në drejtim të inovacionit, krijimi i një ekosistemi të favorshëm për start-up-et është bërë një prioritet për Shqipërinë. Në 2022 u miratua ligji për inovacionin e dedikuar për start-up, i cili parashikon një ndarje të buxhetit të shtetit në mbështetje të ekosistemit të inovacionit. Janë ngritur nisma të shumta të mbështetura nga sektori privat, ofrimi i programeve të përshejtimit për start-up me potencial të lartë, asistencë teknike, mentorim dhe trajnime për marrëdhëniet me investitorët.

Si pjesë e Agjendës së Ballkanit Perëndimor mbi inovacionin, kërkimin, edukimin, kulturën, rininë dhe sportet, asociacioni dhe veçanërisht integrimi i Shqipërisë në Zonën e re Evropiane për Kërkim dhe Inovacion (ERA) dhe Zonën Evropiane të Arsimit (EEA) do të shërbejë si nxitës për reformat kombëtare dhe tranzicionin e politikave drejt një sistemi Kërkimi dhe Inovacioni më efikas duke ndihmuar vendin të rrisë kapacitetet e tij dhe potencialin në infrastrukturë si dhe përafrimin e tij të vazhdueshëm me acquis të Bashkimit Evropian .

QËLLIMET STRATEGJIKE

Krijimi i një sistemi kërkimor dhe inovator të aftë të përballojë me sukses sfidat e ardhshme të zhvillimit të vendit të tilla si, rritja e kapaciteteve të burimeve njerëzore, çështje të energjisë, çështje mjedisore, çështje të shëndetit publik, çështje të inovacionit, dhe të kohezionit social.

1. Përmirësimi i cilësisë së kërkimeve në sektorin publik
2. Forcimi i inovacioneve dhe transferimi i njohurive dhe teknologjive në sektorin prodhues nëpërmjet:
3. Përmirësimi i kapaciteteve institucionale të sistemit kërkimor dhe të inovacioneve nëpërmjet:

KOHEZIONI SOCIAL

Shtylla e tretë e SKZHIE 2030 ka në qendër të vëmendjes burimet njerëzore si kapitalin më të cmuar në vend, duke synuar ofrimin për të gjithë qytetarët të shërbimeve bazë publike, luftimin e varfërisë dhe nxitjen e punësimit, fuqizimit të sistemit të mbrojtjes shoqërore dhe mbështetjen e shtresave të vecanta dhe në nevojë më të madhe të shoqërisë. Në këto segmente të shtetit qëndrojnë të gjitha ato vlera themelore për lirinë, barazinë, mirëqenien dhe sigurinë e personit dhe pronës. Së bashku me sistemet e mirëqeverisjes, demokracisë dhe shtetit ligjor janë dimensionet njerëzore dhe sociale të Shqipërisë ato që qëndrojnë në themel të rritjes ekonomike.

Arsim cilësor për të gjithë

Shqipëria ka një rrjet të përbërë prej 3,829 institucionesh arsimore të nivelit parauniversitar, prej të cilave 3,427 janë publike dhe 402 private. Në pesë vitet e fundit vërehet një trend zvogëlimi i numrit të fëmijëve/nxënësve në të gjitha nivelet e arsimit parauniversitar që është rezultat i tkurrjes së popullsisë rezidente, si për shkak të zvogëlimit të lindshmërisë, ashtu edhe për shkak të migrimeve. Sot në Shqipëri funksionojnë 15 institucione publike dhe 25 jopublike të arsimit të lartë ose 14 institucione për 1 milion banorë që është në nivelin e disa vendeve të Rajonit, por mbi nivelin e Bashkimit Evropian – 7 IAL për 1 milion banorë. Shqipëria ka rreth 4,900 studentë në 100,000 banorë, ndërsa raporti bruto i regjistrimit në arsimin e lartë është 58.8%.

Si pjesë e Hapësirës Evropiane të Arsimit të Lartë (EHEA) dhe Procesit të Bolonjës nga viti 2003, Shqipëria është e angazhuar të përmbushë të gjitha angazhimet e Procesit të Bolonjës duke qenë shumë aktive në Bologna Follow-Up Group (BFUG), si dhe të kontribuojë në këtë proces nëpërmjet pjesëmarrjes në grupe të ndryshme pune/këshilluese të BFUG. Një prej renditjeve të besueshme ndërkombëtare që përfshin institucionet shqiptare të arsimit të lartë është QS – World University Rankings, i cili harton listë të veçantë për 350 IAL-të më të mira të Evropës Lindore dhe Azisë Qendrore. Nga viti 2020, në këtë listë figurojnë edhe Universiteti i Tiranës, si IAL-ja e vetme shqiptare, dhe radhitet në vendin 301-350. Krahasimi i Universitetit të Tiranës me disa IAL të tjera nga lista e QS-së tregon se cilësia e arsimit të lartë në Shqipëri ka vend për përmirësim thelbësor.

Duke filluar nga viti 2015 të gjitha institucionet e arsimit të lartë i nënshtrohen akreditimit të detyrueshëm nga ASCAL-i. Agjencia gëzon autonomi në adoptimin e procedurave dhe kriterëve të vlerësimit, si dhe në angazhimin e ekspertëve përkatës. Edhe pse ASCAL-i nuk është akoma anëtar me të drejta të plota i Rrjetit Evropian të Sigurimit të Cilësisë në Arsimin e Lartë (ENQA), vitet e fundit është shtuar besueshmëria e procesit të akreditimit. Megjithatë, procesi i akreditimit nuk shoqërohet me mbikëqyrje të vazhdueshme të institucioneve të arsimit të lartë për t'u siguruar se ato i përmbahen kushteve të akreditimit.

Struktura e të diplomuarve në Shqipëri ka shpërndarje të ngjashme me atë të të diplomuarve në vendet e BE-së. Fushat në të cilat janë diplomuar më shumë vajzat në vitin 2019 janë "Arsim" me 81.4 %, ndjekur nga "Shëndet dhe mirëqenie" me 79.1 % dhe "Arte dhe shkenca humane" me 78.2 %. Fushat në të cilat janë diplomuar më shumë djemtë janë "Shërbime" me 73.6 %, "Inxhinieri, prodhim dhe ndërtim" me 62.6 %, dhe "Bujqësi, pyje, peshkim dhe veterinar" me 55.1 %. Ndërkaq, interesimi për programet STEM (shkencë, teknologji, inxhinieri dhe matematikë) është në rritje të vazhdueshme dhe në vitin akademik 2019-20, 27.3% të studentëve vijnë në programe në Shkenca natyrore, matematikë dhe statistikë; Teknologji e Informacionit dhe komunikimit; si dhe Inxhinieri, prodhim dhe ndërtim. Hendeku teori-praktikë në formimin e studentëve është një tjetër problematikë që krijon vështirësi për përfshirjen e tyre në tregun e punës.

Platforma *punetembare.al* është e dedikuar posaçërisht dhe tërësisht ndaj punësimit të studentëve të ekselencës në administratë. Mundësi punësimi janë ofruar për studentët e ekselencës të diplomuar brenda dhe jashtë vendit, duke filluar nga viti 2017 e në vijim, të cilët ishin në kërkim të një eksperience në administratën publike. Të rinjtë duhet të kishin mbaruar minimalisht ciklin e parë të studimeve Bachelor dhe/ose master profesional/shkencor me mesatare 9-10 (ose të barasvlershme me to) në secilin prej cikleve të studimit.

Përveç praktikës së ofruar nga fakultetet ku studentët kanë kryer studimet, studentëve dhe profesionistëve të rinj deri në moshën 26 vjeçare u mundësohet pjesëmarrja në Programin Kombëtar të Praktikave të Punës në administratën shtetërore, në nivel qendror dhe vendor, dhe institucionet e tjera publike për profesionistë të rinj. Ky program ka mundësuar një praktikë që ka zgjatur 3 muaj duke ofruar kështu në fund të praktikës dhe kontrata pune 1 vjeçare për 200 të rinj çdo vit.

Në vitin akademik 2018/19 personeli mësimor efektiv në IAL-të shqiptare përbëhej nga 4,844 pedagogë ose 28.7 studentë për një pedagog. Në këtë aspekt, arsimit të lartë shqiptar është nën standardet e arsimit të lartë në BE, ku raporti student-pedagog është 15.4, si dhe në vendet candidate si Maqedonia e Veriut ku numri i studentëve për një pedagog është 25.6, 24.2 dhe 15.3 përkatësisht.

Arsimi i lartë është një prej komponentëve thelbësorë të transformimeve shoqërore dhe politike, në veçanti në shoqëritë në tranzicion, që ndikon, në mënyrë të drejtpërdrejtë, në zhvillimin e demokracisë dhe krijon parakushte për zhvillim ekonomik. Degradimi i vazhdueshëm i integritetit akademik është manifestuar në forma të ndryshme të pandershmërisë akademike, përfshirë plagjiazmin dhe mashtrimin, nepotizimin dhe grupet e interesit në arsimin e lartë, si dhe avancimet jomeritore në tituj të lartë akademikë. Portali *transparenca.al* i cili përmban të dhëna për IAL-të publike, përfshirë informacion mbi të ardhurat dhe shpenzimet, informacion mbi prokurimet, vendimet e rëndësishme të organeve të IAL-ve, CV-të e pedagogëve dhe anëtarëve të statistics 60 bordeve të administrimit, etj.

Aplikimi i kandidatëve për studentë nëpërmjet portalit *UALbania* ka bërë të mundur ruajtjen e parimit bazë "meritë-preferencë". Vendosja e pragut hyrës të mesatares të Arsimit të mesëm të lartë ka rritur cilësinë e studentëve të regjistruar në programet "Bachelor". Të dhënat tregojnë për një ulje të numrit të studentëve të regjistruar në IAL-të publike dhe një rritje të studentëve të regjistruar në IAL-të jo-publike në tre vitet e fundit akademike. Të dhënat tragojnë se femrat përbëjnë rreth 2/3 e studentëve të regjistruar në IAL-të publike, ndërsa në ato private numri i studentëve të rinj meshkuj dhe femra është i balancuar.

Pakti për Universitetin mundësoi përgjysmimin e tarifës për të gjithë studentët që janë në cikël të parë apo të integruar të studimeve në IAL-të publike, përjashtimin nga tarifa të gjithë studentëve që janë ekselentë, që kanë mesatare nga 9-10, si dhe të studentëve që vijnë nga kategori në nevojë, pra ose janë me ndihmë ekonomike, ose kanë nevoja të veçanta, ose i përkasin ndonjë kategorie tjetër në nevojë. Studentët, të cilët rezultojnë me notë mesatare nën 6 në përfundim të vitit të parë akademik, nga viti akademik 2019-2020 e në vijim, paguajnë tarifën e plotë të studimit. Po ashtu, përgjysmohen tarifat e studimeve edhe për disa kategori të studentëve të ciklit të dytë. Përveç kësaj, përfitonin bursë studentët e pranuar në vitin e parë akademik, për çdo program studimi në Institucionet publike të Arsimit të Lartë, me notë mesatare vjetore mbi 9 nga sistemi i arsimit të mesëm dhe studentët e regjistruar në çdo program studimi, në vitet pas të parit, me kriterin e notës mesatare mbi 9.

Pajisja e studentëve me kartën e studentit ishte një nga nismat e Paktit për Universitetin. Shqipëria nuk ka traditë të ofrimit të favorizuar të shërbimeve për studentët. Ndaj, nga shkurti 2018 e në vazhdim, ka pasur një sërë komunikimesh me Komisionin Evropian për përfshirjen e Shqipërisë në Kartën Evropiane të Studentit. Edhe pse vitet e fundit ka një vëmendje të shtuar për përmirësimin e shërbimeve të studentëve si ato të mbështetjes financiare, bibliotekat, etj., akoma ka nevojë për shërbime të reja për studentët si: këshilla dhe ndihmë për

studentët që kërkojnë punë me kohë të pjesshme ose eksperiencë vullnetarizmi gjatë studimit, shërbimet e mbështetjes së aftësisë së kufizuar, etj.

Bashkëpunimi ndërkombëtar në institucionet e arsimit të lartë menaxhohet nga zyrat e marrëdhënieve ndërkombëtare. Këto zyra janë ngritur pothuajse në të gjitha IAL-të shqiptare dhe bashkëpunojnë ngushtë me IAL-të e huaja për njohjen e lëvizshmërisë (mobilitetit) dhe diplomave të huaja të studentëve, legalizimin e dokumenteve, transferimin e studimeve dhe marrëveshjet e ndërsjella. Zyrat e marrëdhënieve ndërkombëtare mbulojnë zbatimin e marrëveshjeve bilaterale dhe shumëpalëshe dhe zbatimin e projekteve ndërkombëtare. Këto zyra bashkëpunojnë ngushtë me Zyrën Shqiptare Erasmus + nëpërmjet aktiviteteve të tilla si: organizimi i ditëve të Erasmus +, informacionit, seminareve të ekspertëve, seancave informuese në vend për programet e BE-së, etj. Që nga viti 2015, Erasmus + ka bërë të mundur mobilitetin afatshkurtër në Evropë nga pjesë të tjera të botës për studentë, kërkues dhe staf.

Për vendet e Ballkanit Perëndimor është caktuar rreth 9% e buxhetit vjetor global për projektet Erasmus + NKAL. Gjatë periudhës 2015-2019, Shqipëria ka marr pjesë në 114 projekte të Erasmus +. Në periudhën 2014-2017 rreth 268 studentë shqiptarë kanë përfituar nga shkëmbimet e mobilitetit në kuadër të programeve ndërkombëtare në nivelin “Bachelor” dhe “Doktoratë” dhe rreth 80 persona nga stafi akademik dhe administrativ kanë përfituar nga mobiliteti për qëllime trajnimi. Për më tepër, gjatë dhjetë viteve të kaluara, më shumë se 140 studentë nga Shqipëria kanë fituar bursa për të ndjekur kurset e përbashkëta “Master” dhe “Doktoratë” të Erasmus Mundus në IAL-të prestigjioze të BE.

"Fondi i Ekselencës" i krijuar me vendim të Këshillit të Ministrave, mbështet studentë dhe shkencëtarë të rinj të shkëlqyeshëm që pranojnë të ndjekin një program studimi master ose doktoratë në një nga 15 IAL-të më të mirë të botës, sipas renditjes së Times Higher Education (QS – World University Rankings) për vitin më të fundit.

Renditja e vetme ndërkombëtare që përfshin, pa diskriminim, të gjitha institucionet e arsimit të lartë në Shqipëri është Webometrics, i cili mat prezencën dhe vizibilitetin në internet të këtyre institucioneve shquhet për një korrelacion mjaft të mirë me rankimet e tjera ndërkombëtare të IAL-ve më prestigjioze. Në edicionin e janarit të vitit 2020, listën e IAL-ve shqiptare e kryeson Universiteti “Epoka” i radhitur në vendin 4,500, i pasuar nga Universiteti i Tiranës në vendin 4,711, Universiteti Bujqësor i Tiranës – 4,751, Universiteti Politeknik i Tiranës – 5,711, e kështu me radhë. Mësimi nga distanca u organizua gjatë pandemisë COVID-19, por vetëm në formë të leksioneve në kohë reale.

Për të përgatitur të rinjtë mjaftueshëm për sfidat dhe mundësitë e një ekonomie të globalizuar, arsimit të lartë ka përgjegjësinë për t’u ofruar mundësinë e zhvillimit të kompetencës digjitale të një niveli të avancuar, në përshtatje me “Kuadrin Evropian për Kompetencën Digjitale”, i cili përcakton pesë fusha të kompetencës dhe tetë nivele për arritjen e tyre. Rezultatet e një sondazhi të zhvilluar me 14,000 studentë shqiptarë në muajin maj 2020 tregojnë se vetëm 22% e tyre kanë laptop, gjë që flet për shfrytëzim të kufizuar të mundësive që ofron teknologjia.

Indeksi i Barazisë Gjinore mat pabarazitë gjinore në Bashkimin Evropian (BE) në përputhje me kontekstin e politikave të BE-së. Indeksi i përgjithshëm i Barazisë Gjinore për Republikën e Shqipërisë për vitin 2017 shënoi 60.4, duke demonstruar një hendek gjinor të konsiderueshëm. Në të vërtetë, Indeksi i Barazisë Gjinore për Shqipërinë është 7 pikë më poshtë se mesatarja e BE-28 (67.4), me përjashtim të fushës së qeverisjes, ku Shqipëria ka më shumë barazi gjinore sesa BE-28.

Femrat në Shqipëri gjithashtu kanë më shumë të ngjarë të diplomohen në nivele të ndryshme arsimore dhe të kryejnë më shumë shkollim sesa meshkujt. Hendeku në raportin e diplomës bruto midis femrave dhe meshkujve është më i madh në nivele më të larta arsimit dhe femrat pritet të përfundojnë rreth 1.3 vjet arsim shtesë

krahasuar me meshkujt (15.5 vjet përkundrejt 14.2 vjet)10. Kjo diferencë është më e lartë se mesatarja në vendet e OECD-së (17.6 për femrat përkundrejt 16.8 për meshkujt).

Të dhënat nga PISA 2018 tregojnë performancë dukshëm më të lartë për femrat sesa për meshkujt në fushat e leximit dhe shkencës. Në matematikë, ndryshimi në performancën midis femrave dhe meshkujve nuk është i rëndësishëm në Shqipëri, ndërsa mesatarisht në vendet e OECD femrat performojnë më pak se meshkujt. Për më tepër, ka më shumë meshkuj se femra që nuk kanë aftësi themelore të shkencës dhe të leximit (d.m.th. përqindja e femrave që janë arritëse të ulëta është më e vogël se ajo e meshkujve). Ky hendek në përqindje në favor të femrave është më i madh në Shqipëri (10.7 në shkencë dhe 20.1 në lexim) sesa mesatarisht në vendet e OECD-së (2.4 në shkencë dhe 10.2 në lexim).

Në përgjithësi, nivelet e ulëta të shpenzimeve për arsimin ngrenë problematika lidhur me nivelet e aksesit, gjithëpërfshirjes dhe efikasitetit të arsimit. Në vitin 2017, shpenzimet totale për arsimin arritën në 4 % (3.1% shpenzime publike dhe 0.9% private) të PBB-së, përqindje që është shumë poshtë mesatares së OECD-së prej 6.3%. Shpenzimet për arsimin janë ulur nga 11.3 % e shpenzimeve buxhetore totale në vitin 2010, në 10.9 % në vitin 2018.

Shpenzimet publike për arsimin parauniversitar, duke përfshirë Arsimin dhe Formimin Profesional (AFP) dhe arsimin parashkollor, në vitin 2018 ishin 39.2 miliardë Lekë ose 2.38% e PBB-së me diferencat e parashikuara për tre vitet pasardhëse (2019 – 2.40%, 2020 – 2.44%, 2021 – 2.34%, 2021 – 2.30%). Ndërkaq, shpenzimet për nxënës në vitin 2018 ishin 85,865 Lekë (~ \$780) duke arritur në 18.9% të PBB-së për frymë, përqindje që përkon me nivelin e Bullgarisë – 19% (2012), më e ulët se në Itali – 20.6% (2012), Serbi – 50.9% (2010), Slloveni – 30% (2011), dhe më e lartë se në Rumani – 11.6% (2012).

Gjithëpërfshirja ka qenë në fokus të politikave arsimore në Shqipëri në dhjetëvjeçarin e fundit, duke synuar rritjen e pjesëmarrjes në arsim në fëmijërinë e hershme, si dhe të pjesëmarrjes në arsim të fëmijëve nga grupet vulnerabël. Midis viteve 2008 dhe 2017, Shqipëria ka ngushtuar hendekun e barazisë në qasjen në arsim për nxënësit që vijnë nga grupet më të cenueshme, megjithëse vazhdojnë të ekzistojnë disa sfida kritike, veçanërisht në parashkollor. Në fushën e infrastrukturës dhe shërbimeve publike, bashkitë janë përgjegjëse për administrimin dhe rregullimin e sistemit arsimor parashkollor në kopshte dhe çerdhe.

Shqipëria ka një numër të konsiderueshëm shkollash të vogla me klasa të bashkuara kolektive ku nxënës të klasave të ndryshme mësojnë së bashku. Mësimi në klasa të bashkuara zhvillohet në zona rurale dhe zona të thella malore.

Përmirësimi i infrastrukturës shkollore zë vend të rëndësishëm në politikat e shtetit shqiptar. Në vitet 2018 dhe 2019, shpenzimet kapitale të MASR-së kanë arritur shumën prej 6.52 mlrd lekë (~ 53 mln. EUR). Tërmeti i 26 nëntorit të vitit 2019 shkaktoi dëme të konsiderueshme në infrastrukturën shkollore. Sipas të dhënave në dispozicion, 321 institucione arsimore të llojeve të ndryshme nga 11 bashki janë prekur nga tërmeti, prej të cilave 76 janë të papërdorshme dhe duhet të rrenohen, 75 pjesërisht të papërdorshme, por mund të riparohen, ndërsa 170 kanë pësuar dëmtime të lehta.

Në vitin shkollor 2019-2020 pati rritje prej 21% të mësuesve ndihmës në sektorin publik dhe privat krahasuar me një vit më parë. Në vitin 2020-2021 janë të punësuar 1176 mësues ndihmës. Raporti fëmijë me aftësi të kufizuara-mësues ndihmës këtë vit është 3.7. Profesionit të mësuesit të profilit të pedagogjisë speciale është përcaktuar si një profesion i rregulluar dhe po punohet për t'i punësuar me përparësi mësuesit e licensuar në këtë profil si mësues ndihmës për fëmijët me aftësi të kufizuara.

Në vitin shkollor 2019-2020, në sistemin arsimor parauniversitar të Republikës së Shqipërisë ishin 36,890 mësues, prej të cilëve 32,218 në sektorin publik. Nga viti 2013 numri i përgjithshëm i mësuesve ka ndryshuar

shumë pak, ndërkaq raporti nxënës-mësues është duke u zvogëluar në vazhdimësi që flet për numër më të lartë të personelit mësues në raport me mesataren e OECD (15 nxënës për një mësues në arsimin bazë veçanërisht në zonat rurale. Kështu, brenda një dhjetëvjeçari, raporti nxënës-mësues në arsimin bazë u zvogëluar nga 17 (në zonat rurale: 15) në vitin shkollor 2010-2011 në 13 (në zonat rurale: 10) në vitin shkollor 2019-2020.

Reforma kurrikulare në arsimin parauniversitar ka në themel të saj aftësimin e nxënësve për jetën dhe për të nxënëit gjatë gjithë jetës, në përmbushje të Rekomandimeve të Parlamentit dhe të Këshillit të Europës për kompetencat themelore për të nxënëit gjatë gjithë jetës. Kurrikula kombëtare kombinon si përmbajtjet e vlefshme që rrjedhin nga traditat e arsimit shqiptar, ashtu dhe çdo element të ripërtërirë, në përputhje me rrymat bashkëkohore. Tekstet e nxënësve për të gjitha klasat dhe lëndët e arsimit bazë dhe të arsimit të mesëm të lartë janë konceptuar në përmbushje të filozofisë kurrikulare për zhvillimin e kompetencave dhe zbatimin e njohurive dhe aftësive në situata të jetës së përditshme. Përmirësimi i komunikimit ndërmjet aktorëve dhe rolit të drejtuesve të shkollave në zbatimin e kurrikulës me bazë kompetencat janë aspekte që kanë nevojë të përmirësohen dhe të mbështeten më tej.

Edhe pse jo në masë të mjaftueshme, shkollat shqiptare janë pajisur me kompjuterë dhe aksesore, janë instaluar rrjete lokale kompjuterike, si dhe është bërë e mundur lidhja e tyre në internet. Në vitin 2017, në shkollat e nivelit parauniversitar raporti kompjuter-nxënës ka qenë 1:27 që është larg nga standardet e vendeve të BE-së ku 1 kompjuter është në dispozicion për 3-7 nxënës. Përveç kësaj, aksesit në pajisjet e TIK-ut dhe në internet, kryesisht, kufizohet në laboratorët e dedikuar kompjuterikë, ndërkohë që mundësitë për shfrytëzimin e pajisjeve brenda klasave janë shumë të kufizuara, pasi mungojnë projektorët, rrjeti wireless dhe aksesorët e tjerë të dedikuar për këtë qëllim. Të gjithë këta faktorë përbëjnë pengesën kryesore për përdorimin e TIK-ut në shkolla.

Përgjegjësia e sigurimit të cilësisë (SC) në Shqipëri ndahet midis tri niveleve të ndryshme: 1) Nivelit qendror, i përfaqësuar nga Agjencia e Sigurimit të Cilësisë së Arsimit Parauniversitar (ASCAP), Drejtoria e Përgjithshme e Arsimit Parauniversitar (DPAP) dhe Qendra e Shërbimeve Arsimore (QShA); 2) Nivelit rajonal/lokal, përfaqësuar nga drejtoritë rajonale të arsimit parauniversitar (DRAP) dhe zyrat vendore të arsimit parauniversitar (ZVAP) që janë në varësi të Drejtorisë së Përgjithshme e Arsimit Parauniversitar (DPAP) dhe 3) Institucioneve arsimore si ofrues të drejtpërdrejtë të shërbimit.

QËLLIMI STRATEGJIK: Sistem arsimor gjithëpërfshirës dhe i bazuar në parimet e barazisë dhe mësimit gjatë gjithë jetës, që mundëson formimin cilësor të të gjithë individëve, duke kontribuar në mirëqenien personale të tyre, si dhe në forcimin e demokracisë dhe integrimin e vendit në Bashkimin Europian.

Qëllimi i politikës 1: Arsim parauniversitar cilësor dhe gjithëpërfshirës që krijon kushte që nxënësit të zhvillojnë njohuri, shkathtësi, qëndrime dhe vlera në pajtim me kërkesat e shoqërisë demokratike; të përballen në mënyrë konstruktive me sfidat e jetës, si dhe të kontribuojnë në ndërtimin e mirëqenies vetjake dhe të shoqërisë.

- Objektivi specifik 1.1. Sigurimi i përfshirjes së plotë në klasën përgatitore dhe në arsimin e detyrueshëm, si dhe rritet aksesit në arsimin parashkollor dhe të mesëm të lartë përmes krijimit të kushteve të përshtatshme infrastrukturore dhe mjediseve shkollore miqësore.
- Objektivi specifik 1.2. Krijimi i mundësive për formimin cilësor të mësuesve dhe përmirësimi i sistemit të karrierës që inkurajon ata të zhvillojnë nivele më të larta të aftësive për mësimdhënie.
- Objektivi specifik 1.3. Zbatimi i plotë i kurrikulës së bazuar në kompetenca përmes mësimdhënies efektive dhe shfrytëzimit të burimeve të cilësisë së lartë.
- Objektivi specifik 1.4. Zhvillimi i kompetencës digjitale përmes shfrytëzimit më të mirë të teknologjisë së informacionit dhe komunikimit për mësimdhënie dhe të nxënë.

Qëllimi i politikës 2: Menaxhim efektiv dhe eficient i sistemit të arsimit në të gjitha nivelet, i bazuar në mekanizma funksionale për sigurimin e cilësisë, transparencës dhe llogaridhënies.

- Objektivi specifik 2.1. Rritja e performancës së shkollës përmes drejtimit dhe menaxhimit profesional dhe të përgjegjshëm dhe sigurimit të cilësisë.
- Objektivi specifik 2.2. Garantimi i performancës së sistemit të arsimit përmes ndërtimit të një kornize gjithëpërfshirëse të vlerësimit dhe rishikimi i kapaciteteve për zbatimin e saj.

Qëllimi i politikës 3: Arsim i lartë gjithëpërfshirës që plotëson standardet ndërkombëtare të cilësisë, integritetit akademik e transparencës, dhe është promotor i zhvillimit ekonomik dhe shoqëror të vendit.

- Objektivi specifik 3.1. Rritja e cilësisë së arsimit të lartë nëpërmjet riorganizimit të programeve të studimit, modernizimit të infrastrukturës akademike dhe aplikimit të standardeve të larta të vlerësimit institucional dhe të programeve të studimit.
- Objektivi specifik 3.2. Nxitja e përsosmërisë në mësimdhënie dhe kërkim shkencor.
- Objektivi specifik 3.3. Ndërlidhja më e mirë e arsimit të lartë me tregun e punës.
- Objektivi specifik 3.4. Sigurimi i integritetit akademik, transparencës dhe llogaridhënies në sektorin e arsimit të lartë.
- Objektivi specifik 3.5. Përmirësimi i statusit socio-ekonomik të studentëve nëpërmjet ofrimit të shërbimeve cilësore dhe formave të ndryshme të ndihmës financiare.
- Objektivi specifik 3.6. Ndërkombëtarizimi i arsimit të lartë në Shqipëri dhe integrimi në Hapësirën Evropiane të Arsimit të Lartë (EHEA).
- Objektivi specifik 3.7. Avancimi i infrastrukturës së TIK-ut dhe i shërbimeve digjitale për IAL-të publike.

Sistem i fortë dhe më i aksesueshëm i kujdesit shëndetësor

Sistemi shëndetësor është i përfshirë në një sërë reformash që garantojnë një qasje të integruar dhe harmonike të sistemit tonë publik në të gjithë hallkat, me shëndetin e qytetarit në qendër të tij. Gjatë viteve të fundit sektori i shëndetësisë ka përmirësuar dukshëm shtrirjen dhe cilësinë e shërbimit përmes transformimit të institucioneve të politikëbërjes shëndetësore dhe sociale në nivel kombëtar, krijimit të institucioneve të reja si Operatori i Shërbimeve të Kujdesit Shëndetësor, Urgjenca Kombëtare, Rindërtimi i 300 Qendrave të Kujdesit Shëndetësor Parësor etj. që kanë marrë përsipër një seri funksionesh të planifikimit dhe administrimit të kujdesit shëndetësor në fushën e shërbimeve të kujdesit shëndetësor parësor dhe dytësor.

Qytetarët e referuar në të gjithë nivelet e sistemit shëndetësor publik nëpërmjet sistemit të referimit me pikënisje mjekun e familjes, përfitojnë shërbim shëndetësor të barabartë, pavarësisht nëse kanë apo jo status kontributiv në skemën e sigurimeve shëndetësore. Ky shërbim ofrohet falas ose përkundrajt një tarife të ulët për shërbime të specializuara spitalore. Sistemi publik shëndetësor sot garanton pjesën më të madhe të shërbimeve parandaluese, diagnostikuese dhe trajtuese, ndërkohë që sistemi shëndetësor privat mbulon kryesisht sektorin e farmaceutikës, laboratorik dhe shërbimit dentar, si dhe një pjesë të shërbimeve diagnostikuese dhe trajtuese specifike. Në vitin 2021 për herë të parë ka filluar pilotimi i modelit të ofrimit të shërbimit terciar në nivel rajoni me ndërtimin dhe funksionimin e Spitalit të parë rajonal Spitalit Memorial në Fier.

Shpenzimet për shëndetësinë përkundrajt Produktit të Brendshëm Bruto janë rritur nga 2.6% në 2013 në 3.7% në vitin 2021. Kjo rritje është shënuar si rezultat i përmirësimeve të vazhdueshme në sistemin shëndetësor publik dhe financimin e sistemit shëndetësor që ka rezultuar dhe në reduktimin e shpenzimeve nga xhepi për

qytetarët në 43% në vitin 2019. Shpenzimet shëndetësore për frymë në vitin 2021 arritën 22,310 lekë me një rritje me 80% krahasuar me vitin 2013, kur shpenzimet për frymë ishin 12,293 lekë.

Programet e parandalimit dhe depistimit kanë qenë në fokus, veçanërisht për gratë dhe qytetarët 35 - 70 vjeç. Programi i Kontrollit Mjekësor Bazë filloi zbatimin në vitin 2015 si një program depistimi për zbulimin e sëmundjeve jo-ngjitëse në një fazë të hershme. Progres ka patur nga viti në vit dhe 40% e grupmohës së synuar ka përfituar nga programi. Nga viti 2018 janë miratuar edhe dy Programe Kombëtare të parandalimit dhe diagnostikimit të hershëm, Programi i Kontrollit të Kancerit të Gjirit që synon gratë mbi 50 vjeç dhe Programi i Kontrollit të Kancerit të Qafës së mitrës që synon gratë 40 - 49 vjeç.

Të sëmurët kronikë përfitojnë trajtim mjekësor falas nga Lista e Barnave të Rimbursimit (LBR). Rishikimet e fundit të Listës së Barnave të Rimbursimit dhe Marrëveshjet e Çmimit të Konfidencialitetit (MAH), një mekanizëm i ri kontraktues në fuqi që nga viti 2018, ka ndihmuar pacientët me sëmundje tumorale të përfitojnë nga terapi të shtrenjta të kimioterapisë dhe imunoterapisë, falas drejtpërdrejt nga Lista e Barnave me Rimbursim. Reforma e ndërmarrë në vitin 2014 me krijimin e paketave shëndetësore si një hap i parë drejt reformimit të modelit të financimit të sistemit shëndetësor ka garantuar që për shërbime shëndetësore të dedikuara ofrimi i tyre të garantohet si në sektorin publik ashtu dhe në atë privat.

Reformat e viteve të fundit në sistemin shëndetësor kanë synuar mbështetjen dhe promovimin e burimeve njerëzore në vend. Një mjek apo infermier në spital sot paguhet 63% më shumë se në vitin 2013. Politikat e rritjes progresive të pagave për personelin shëndetësor do të vijojnë duke synuar që deri në 2025 pagat e bluzave të bardha të rriten me 40%.

Sfidat e sistemit shëndetësor

Menaxhimi i pandemisë Covid-19 vuri përballë një prove të vështirë çdo hallkë të sistemit shëndetësor, duke filluar nga parandalimi, diagnostikimi dhe trajtimi sipas protokolleve më të mira shëndetësore në të gjithë strukturat publike. Pavarësisht ngarkesës së paparashikuar, qytetarët do të vijojnë të përfitojnë shërbim shëndetësor të mbuluar plotësisht nga fondet publike, përfshirë diagnostikimin, trajtimin nëpërmjet paketës së posacme nga Lista e Barnave me Rimbursim për pacientët të cilët vuajnë nga pasojat e COVID – 19, si dhe garantimin e të gjithë paketës së plotë të trajtimit sipas protokolleve më të mira ndërkombëtare të pacientëve që kanë nevojë për të trajtim të specializuar spitalor. Përballimi i pandemisë Covid-19 dëshmoi se krahas kostove të konsiderueshme shtesë që kërkohen në raste të tilla, të cilat në mënyrë të ngjashme mund të priten dhe në të ardhmen, sistemi shëndetësor duhet të vazhdojë të fuqizohet dhe të jetë i aftë për adaptime të shpejta nga sfidave të kohës.

Për këtë arsye, vijimi i reformës së sistemit spitalor, që do të rrisë qëndrueshmërinë e sistemit shëndetësor dhe do të shtojë garancitë për një shërbim cilësor dhe të aksesueshëm për qytetarët, do të ofrojë shpërblime sipas meritës për mjekët dhe stafet, transparencë në menaxhimin e fondeve publike nga strukturat spitalore të udhëhequra nga parimi i vetëadministrimit spitalor, si dhe ngritjen dhe funksionimin e një sistemi efikas kundër korrupsionit brenda sistemit shëndetësor, do të përbëjnë sfidën kryesore të transformimit të sistemit shëndetësor deri në vitin 2030. Zhvillimi i shpejtë i shërbimeve shëndetësore private në vend kërkon gjithashtu që kjo reformë të shoqërohet me integrimin shërbimeve shëndetësore si pjesë e një sistemi të plotë dhe adresimin e forcimit dhe motivimit të mëtejshëm të burimeve njerëzore në funksion të sistemit.

Zhvillimi i sistemit shëndetësor deri në vitin 2030 është i lidhur ngushtë me arritjen e Objektivave të Zhvillimit të Qëndrueshëm të Agjendës 2030 e vecanërisht në OZHQ 3, 2 dhe 5. Shumë prej treguesve të monitorimit të sistemit shëndetësor janë pjesë e sistemit të monitorimit të Agjendës 2030 sikurse dhe të kësaj strategjie. Çështje të rëndësishme të shëndetësisë, si përdorimi i drogës, abuzimi me alokoholin, duhanpirja, siguria ushqimore dhe kequshqyerja, sëmundjet e reja infektive dhe sëmundjet e neglizhuara, ndikimi i faktorëve

mjedisorë, përhapja e sëmundjeve tumorale do të vijojnë të jenë në qendër të vëmendjes së zhvillimit të sistemit shëndetësor deri në vitin 2030.

Shqipëria përballlet gjithashtu me sfida të rëndësishme demografike të cilat kërkojnë adresimin e nevojshëm të sistemit shëndetësor. Mplakja relative e popullsisë, emigrimi jashtë dhe flukset migratore brenda vendit, si dhe shumëfishimi i popullsisë në zonat turistike gjatë fluksit në rritje nga viti në vit i ardhjes së turistëve dhe shqiptarëve që kthehen në Shqipëri, janë disa nga çështjet thelbësore të cilat do të kërkojnë vëmendje në rritje për përshtatjen dhe reformimin afatgjatë të sistemit shëndetësor dhe përafrimin e mëtejshëm të legjislacionit përkatës mbi lëvizjen përtej kufirit, me atë të BE.

Modernizimi i mëtejshëm i shërbimeve dhe konsolidimi i infrastrukturës digjitale në sistemin shëndetësor përbën gjithashtu një domosdoshmëri që do të duhet të vijojë pa ndalje për t'ju përgjigjur si duhet procesit të zhvillimit në vend dhe transformimit digjital që po përparon me shpejtësi në dobi të përmirësimit të shërbimeve për qytetarin.

Vizioni

Vizioni për sistemin shëndetësor në Shqipëri deri në vitin 2030 synon një qasje të integruar të funksionimit në të gjitha nivelet e sistemit, duke vendosur në qendër shëndetin e qytetarëve, si një mekanizëm funksional që garanton shërbim shëndetësor cilësor, të aksesueshëm, të sigurt e të barabartë për të gjithë e me vëmendje të veçantë për grupet vulnerabël, të moshuarit, fëmijët, gratë, personat me aftësi të kufizuara, dhe mbi të gjitha garanton dhe zhvendos fokusin nga sëmundshmëria drejt shëndetit të popullatës. Vizioni mbështetet në tre shtylla kryesore: Kujdes Shëndetësor Universal; Modernizim të Infrastrukturës dhe Teknologjisë Shëndetësore dhe Fuqizimin e Burimeve Njerëzore.

Synimi i reformës është që brenda vitit 2025 do të krijohen katër Polet Spitalore që do të jenë Qendra Reference Dianostikuese dhe Trajtuese, dhe krahasimisht do të punojmë për transformimin dhe fuqizimin e ofrimit të shërbimit në portën hyrëse të sistemit tonë shëndetësor, atë të kujdesit parësor me krijimin e qendrave model të mjekësisë familjare, me shërbime të integruara socio – shëndetësore, duke garantuar, kështu, një qasje të integruar të funksionimit të sistemit shëndetësor publik, që ofron një shërbim shëndetësor cilësor, të aksesueshëm dhe të sigurt për grupet vulnerabël, të moshuarit, fëmijët, gratë, personat me aftësi të kufizuara. Gjithashtu do të forcohet bashkëpunimi me Universitetin e Mjekësisë me qëllim zgjerimin e rrjetit formues, si një hap i domosdoshëm drejt rritjes të kuotave të mjekësisë.

Financimi publik për kujdesin shëndetësor synohet të arrijë 70% të shpenzimeve totale të shqiptarëve për shëndetësinë deri në vitin 2025 *krahasuar me 43% në 2013*, duke siguruar që asnjë familje shqiptare të mos bjerë në varfëri për shkak të pagesës për kujdes shëndetësor, si dhe do të vijojmë të promovojmë jetën e shëndetshme, duke rritur investimet në të gjithë sektorët që lidhen me shëndetin, garantojmë akses të plot dhe zgjerim të shërbimeve shëndetësore që ofrohen në kohë dhe me cilësi, me besim në moton “më shumë vite jetës dhe më shumë shëndet viteve”.

Shëndetësia:

35%

Shpenzimet nga xhepi si % e shpenzimeve aktuale të shëndetësisë në vitin 2030, krahasuar me 44.5% në vitin 2021

Parandalimi dhe diagnostikimi i hershëm i sëmundjeve tumorale do të vijojë të mbetet një nga prioritetet kryesore, ndërthurur me përfshirjen në skemat e trajtimit të terapive bashkëkohore. Do të vazhdojë zgjerimi i 3 programeve ekzistuese për parandalimin e disa sëmundjeve tumorale të përhapura të gratë si dhe do të hartohet për herë të parë Programi Kombëtar për Kancerin Kolorektal.

Do të konsolidohet Platforma e Integruar e Shëndetësisë Digjitale gjatë gjithë ciklit të jetës, me zgjerimin e sistemeve të shëndetësisë elektronike, krijimin e sistemeve të përgjigjes ndaj epidemive, sistemet e shërbimit farmaceutik dhe rrjetin e Telemjekësisë dhe konsultave ambulatorë në çdo nivel të shërbimit, si një garanci për rritjen e transparencës, cilësisë dhe gjurmueshmërisë së transaksioneve në sistemin tonë shëndetësor.

Objektivat strategjikë 2030:

1. Investimi në shëndetin e popullatës gjatë gjithë ciklit të jetës. Shqipëria do vijojë të zhvillohet shoqëruar me stil të jetës së shëndetshme dhe sigurimin e një mjedisi të shëndetshëm nëpërmjet fuqizimit të bashkëpunimit ndërsektorial, promovimit të shëndetësisë së gjelbër (Green Health), mundësimit dhe kontributit për “qytetarë me jetë të shëndetshme” nëpërmjet planifikimit urban, mjedisit të shëndetshëm dhe prodhimit të ushqimit të shëndetshëm. Shëndeti i popullatës do të jetë në qendër të vëmendjes së fuqizimit dhe zgjerimit të programeve të reja të vaksinimit, reduktimit të sjelljeve me risk që ndikojnë në sëmundjet jo të transmetueshme (SJT), përmirësimit të shëndetit të Nënës dhe Fëmijës, adoleshentëve, si dhe shëndeti seksual dhe riprodhues.

2. Progresi drejt mbulimit universal shëndetësor nëpërmjet sigurimit të përgjigjes së sistemit shëndetësor ndaj nevojave shëndetësore të popullatës, fuqizimit të mekanizmave të konsultimit publik, rishikimit, përditësimit dhe fuqizimit të mekanizmave të mirëqeverisjes në sektorin shëndetësor, përmirësimit të aksesit në barna, vakcina, diagnostikime dhe pajisje të sigurta dhe cilësore, rishikimit dhe zgjerimit të politikave të rimbursimit të barnave dhe mekanizmat e shpërndarjes së tyre dhe kontrollit të rezistencës antimikrobike.

3. Fuqizimi i sistemit të integruar shëndetësor përmes fuqizimit të kujdesit shëndetësor parësor, garantimit të efijencës së shërbimit për sistemin spitalor nëpërmjet krijimit të 4 poleve rajonale të referencës së specializuar, rishikimit dhe fuqizimit të politikave shëndetësore për rritjen e kapaciteteve të burimeve njerëzore, fuqizimit të reagimit të sistemit ndaj emergjencave, sigurimit të gadishmërisë kombëtare dhe rajonale për reagimin e koordinuar ndaj emergjencave shëndetësore dhe fuqizimit të Sistemit të Survejancës.

4. Zhvillimi i Shëndetit digjital nëpërmjet rritjes së rolit të qytetarit në aksesin dhe përdorimin e shërbimeve digjitale në kujdesin shëndetësor, modernizimit të infrastrukturës dhe teknologjisë shëndetësore, fuqizimit të informacionit shëndetësor si nevojë për vendimmarrje në përmirësimin e shëndetit dhe mirëqënies së qytetarëve dhe fuqizimit të kapaciteteve për kërkimin shkencor.

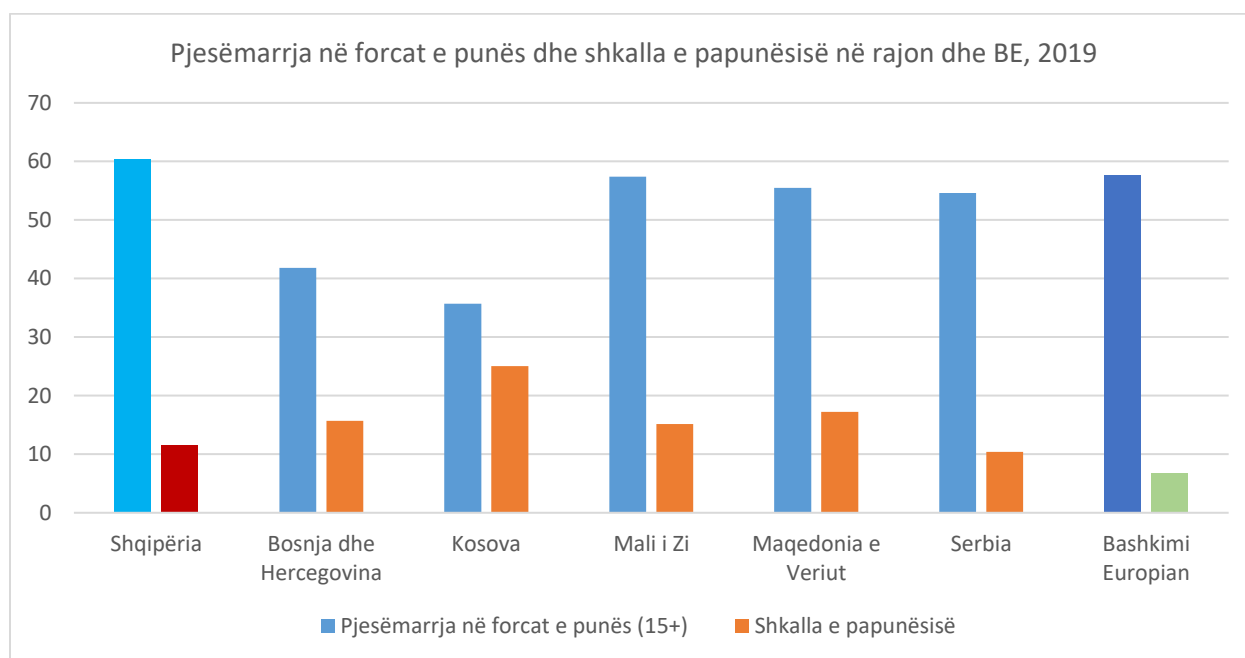
Rritja e mundësive të punësimit

Gjatë viteve 2014-2021 Shqipëria ka bërë përparim të rëndësishëm që si burrat ashtu edhe gratë të kenë akses në mundësi të shtuara punësimi. Megjithatë, gjatë vitit 2020, pandemia Covid-19 dhe masat e marra për të kufizuar përhapjen e virusit ndikuan në tregun shqiptar të punës. Pavarësisht se shkalla e punësimit është përmirësuar ndjeshëm në vitet e fundit, sidomos tek gratë (nga 40% në 2013 në 53.7% në TM2-2021), Shqipëria mbetet pas mesatares së Bashkimit Evropian. Pabarazia gjinore në punësim mbetet problematike, ku shkalla e punësimit të meshkujve tejkalon atë të femrave me 14,1%.

Treguesit e punësimit gjatë viteve të fundit në Shqipëri dëshmojnë për një ulje të shkallës së papunësisë nga 17.5 përqind gjatë vitit 2014 në 11.5 përqind, ose në të njëjtin nivel përpara nisjes së pandemisë, gjatë vitit 2021. Ulja e papunësisë në këtë periudhë vjen si pasojë e krijimit të vendeve të reja të punës, zhvillimit të sektorit privat dhe masave aktive për reduktimin e ekonomisë informale në vend.

Por niveli i papunësisë tek të rinjtë është në nivel shumë të lartë (27.1 përqind në vitin 2021) dhe rreth dy herë më shumë se i njëjti tregues për Bashkimin Europian (13.9 përqind në të njëjtin vit), duke treguar se të rinjtë në një masë të konsiderueshme nuk arrijnë të gjejnë në treg punë që i përgjigjet pritshmërive të tyre duke mbetur të papërfshirë në aktivitetin ekonomik të vendit dhe të varur ndaj mbështetjes sociale që u jepet nga familja, shteti, të afërmit e tyre në emigracion apo të punësuar në vend.

Problematikat në tregun e punës nuk janë një veçori e zhvillimeve në Shqipëri por në mënyrë të ngjashme të gjitha vendet e rajonit përballen me sfidat të njëjta. Të dhënat më të fundit të disponueshme në treguesit e zhvillimit të Bankës Botërore që i përkasin vitit 2019, tregojnë se Shqipëria ka nivelin më të lartë në rajon sa i përket pjesëmarrjes në forcat e punës dhe renditet e dyta, pas Serbisë, sa i përket shkallës së papunësisë.

Një përqindje e lartë e të rinjve as në punësim, as në arsim dhe trajnim (NEET), veçanërisht në më të arsimuarët tregojnë një tranzicion sfidues të tregut të punës për të rinjtë. Norma e NEET për Shqipërinë në 2020 ishte 27.9, nga 26.6 në 2019 (INSTAT), më shumë se dyfishi i mesatares së BE-27 (12.6%). Në këtë grup, 36,5% klasifikohen si të papunë (INSTAT 2020). Megjithatë vetëm rreth 18,000 të rinj NEET, nga gjithsej që janë mbi 190,000, janë regjistruar në Shërbimin Publik të Punësimit dhe shtrirja duhet të shtrihet përtej këtij grupi që përfaqëson më pak se 10% të të rinjve NEET. Të rinjtë në Shqipëri aktualisht vuajnë nga disa sfida, duke përfshirë një shkallë të ulët punësimi prej 21.5%, një nga më të ulëtat në rajon.

Treguesi		2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Shkalla e pjesëmarrjes në forcat e punës	Burra	63.5	64.3	65.0	66.8	67.6	68.0	66.9	67.2
	Gra	44.4	47.2	49.9	49.8	51.4	53.0	52.3	52.6
Shkalla e punësimit	Burra	51.4	53.3	54.7	57.1	59.0	60.1	59.2	59.5
	Gra	37.6	39.2	42.8	43.5	45.3	46.9	46.1	46.4
Shkalla e papunësisë	Burra	19.2	17.1	15.9	14.6	12.7	11.6	11.5	11.3

	Gra	15.2	17.1	14.4	12.6	11.9	11.4	11.9	11.8
Përqindja e të papunëve afatgjatë	Burra	61.0	65.8	64.9	63.3	65.6	63.1	59.7	60.5
	Gra	70.1	66.2	68.2	67.1	69.8	63.7	59.1	65.5
Shkalla e papunësisë afatgjatë	Burra	11.7	11.2	10.3	9.2	8.3	7.3	6.9	6.9
	Gra	10.7	11.3	9.8	8.4	8.3	7.3	7.1	7.7
Shkalla e inaktivitetit	Burra	36.5	35.7	35.0	33.2	32.4	32.0	33.1	32.8
	Gra	55.6	52.8	50.1	50.2	48.6	47.0	47.7	47.4
NEET	Burra	31.8	29.4	27.5	25.6	24.7	24.3	25.8	23.2
	Gra	37.3	36.6	32.9	34.4	32.7	28.9	30.0	29.1

Burimi: INSTAT – Anketa e forcave të punës

Popullsia e Shqipërisë vazhdon në rënie nga viti në vit për cdo vit gjatë dy dekadave të fundit, përjashtuar vitin 2017 dhe ndërkohë mosha mediane e popullsisë është rritur nga mosha 33.2 vite në vitin 2012, në 38.2 vite në vitin 2022. Projektionet e popullsisë, sipas skenarit të mesëm të ndërtuar nga INSTAT, tregojnë se deri në vitin 2030 popullsia totale e Shqipërisë do të pakësohet edhe me rreth 86 mijë vetë, në vijim të rënies prej mbi 104 mijë vetë gjatë dekadës së fundit 2012-2021. Po kështu, emigrimi jashtë vendit është faktor kryesor në brerjen e fuqisë punëtore në vend pasi hapja e plotë Shqipërisë ndaj botës, lëvizja e lirë e shqiptarëve kryesisht në vendet e Bashkimit Europian, shoqëruar me emigrimin e paligjshëm drejt vendeve ku ende ka pengesa hyrjeje apo qëndrimi, kërkesa për fuqi punëtore në këto vende, ka ndikuar në rritjen e fluksit të emigrantëve shqiptarë që vazhdojnë të largohen nga vendi.

Synimi strategjik në fushën e punësimit është identifikimi dhe hartimi i politikave të përshtatshme nxitëse në vend për punësimin dhe formimin profesional të fuqisë punëtore me qëllim krijimin e vendeve të punës cilësore dhe mundësive për punësim dhe aftësi në të gjithë vendin, duke ofruar arsim dhe trajnim cilësor për të rinjtë dhe të rriturit, nxitjen e përfshirjes dhe kohezionit social dhe forcimin e sistemit të punës dhe kualifikimeve në treg.

Tetë programet e reja dhe të rishikuara të Nxitjes së Punësimit, përfshirë ato për situatën COVID-19, me qëllim që të arrihet një përgjigje më e mirë ndaj nevojave të punëkërkuarve të papunë, veçanërisht atyre më të cenueshëm dhe të harmonizohen ndërveprimet dhe ndërhyrjet e AKPA-s, Shërbimit Social Shtetëror dhe autoriteteve vendore janë në zbatim. Promovimi i punësimit të të rinjve është një nga prioritetet kryesore dhe një nga programet që do të zbatohet është Programi i Garancisë Rinore. Fokusi i programit do të jetë NEET, pasi shkalla e papunësisë dhe pasiviteti për këtë kategori është shumë e lartë.

Reforma e sistemit të arsimit dhe formimit profesional (AFP) në Shqipëri është fokusuar kryesisht në përmirësimin e atraktivitetit të sistemit të AFP-së, aksesueshmërinë dhe lidhjet/përshtatjen me tregun e punës, ndërsa përpiqet të sigurojë parimet thelbësore të gjithëpërfshirjes, autonomisë, cilësisë, bashkëpunimit, pjesëmarrjes, lëvizshmërisë dhe diversitetit. Pavarësisht nga potenciali i sistemit të AFP-së për materializimin e këtyre parimeve,

Arsimi Profesional:

60%

Shkalla e punësimit të të diplomuarve nga arsimi profesional në vitin 2030, krahasuar me 56% në 2021

sfidat që lidhen me koherencën e kornizës legislative, rolet dhe përgjegjësitë e qarta institucionale, në të gjitha kapacitetet dhe nivelet vazhdojnë. Sistemi i AFP-së përpiket t'i përgjigjet në mënyrë proaktive nevojave/kërkesave të sektorit privat, por ofron një gamë të ngushtë programesh/kurseesh, dhe kryesisht plotëson përvetësimin e aftësive të nivelit të ulët, kundrejt aftësive të mesme dhe të larta profesionale. Bashkëpunimi me sektorin privat ka dhënë disa rezultate pozitive sidomos në fushën e të mësuarit në punë dhe pjesëmarrjes së tyre në bordet e menaxhimit të ofruesve të AFP-së.

Aktualisht arsimit dhe formimi profesional ofrohet në 35 shkolla publike të arsimit profesional, ku ofrohen 26 drejtime mësimore, 87 profile profesionale dhe për vitin 2021-2022 në shkollat e arsimit profesional studioan rreth 17.000 nxënës. Numri i vajzave që ndjekin shkollat profesionale është rreth 3.000 nxënës. Rëndësi i është dhënë gjithpërfshirjes në shkollat profesionale, ku ndjekin mësimin rreth 616 nxënës nga komuniteti Romë dhe Egjiptianë. Numri i nxënësve me aftësi të kufizuar është 153 nxënës.

Finacimi buxhetor për shkollat e arsimit të mesëm profesional është rritur dhe me fonde të buxhetit të shtetit, janë rikostruktuar shkollat dhe reparte të praktikave profesionale duke siguruar mjedise bashkëkohore për procesin mësimor dhe zhvillimin e praktikave profesionale. Gjithashtu shkollat e arsimit profesional janë pajisur me laboratorë, kabinete profesionale dhe makineri e paisje për zhvillimin e praktikave. Këto janë realizuar me fonde të buxhetit të shtetit dhe financime të donatorëve.

Krijimi dhe rritja e burimeve njerëzore të Agjencisë Kombëtare të Punësimit dhe Aftësive (NAES) dhe ristrukturimi i Agjencisë Kombëtare të Arsimit, Formimit Profesional dhe Kualifikimeve (NAVETQ), ka kompletuar kornizën institucionale të qeverisjes së sektorit të AFP. Sidoqoftë, sfidat e fuqizimit të kapaciteteve institucionale mbeten, veçanërisht në nivelin e politikës qendrore. Pandemia COVID-19 imponoi sfida të rëndësishme në zhvillimin dhe zbatimin e politikave të AFP-së, si dhe në ofrimin e programeve të arsimit dhe formimit profesional.

Përmirësimi i aftësive për punë dhe inovacioni është një nga tre shtyllat për fuqizimin e konkurrencës së ekonomisë shqiptare, sipas programit të qeverisë, së bashku me përmirësimin e klimës së biznesit dhe investimeve, dhe funksionimin e një mbrojtjeje efektive sociale. Qeveria ka identifikuar sektorët e turizmit, teknologjisë së informacionit, energjisë dhe bujqësisë si parësorë për zhvillimin e vendit. Për këtë arsye, së bashku me sektorët e përmendur më sipër, që mundësojnë punësim më të vrrullshëm për shqiptarët dhe ku niveli i produktivitetit krijon premisa për rritje të nivelit të mirëqenies së qytetarëve përmes investimeve dhe zhvillimit të sektorit privat, është e nevojshme që të aftësimi i të rinjve dhe të rejave si dhe atyre të angazhuar në punë t'i paraprijë kërkesave që këta sektorë do të kenë për tregun e punës gjatë dekadës së ardhshme në përputhje me stadin e zhvillimit të tyre.

Vizioni: *Punësim cilësor dhe aftësim i vijueshëm për të gjithë*

Qëllimi i Politikës 1: Zhvillimi i aftësive dhe lidhje më e mirë e kërkesës me ofertën në tregun e punës për punësim më të lartë

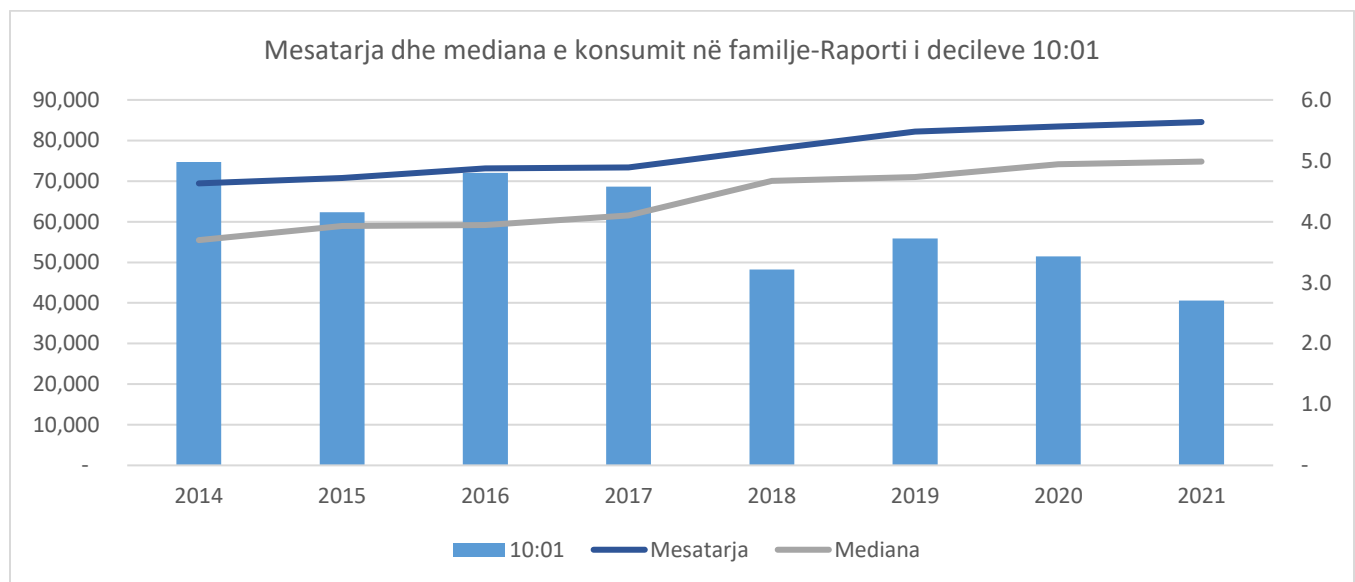
Qëllimi i Politikës 2: Mundësimi i punësimit të denjë nëpërmjet zbatimit të politikave gjithpërfshirëse të tregut të punës

Fuqizimi i mbrojtjes shoqërore dhe sigurimeve shoqërore

Skema e Ndhmës Ekonomike (NE) është instrumenti kryesor për “zbutjen dhe lehtësimin e varfërisë” në vend. Aktualisht janë 65,000 familje, të cilët përfitojnë pagesat e NE-së. Sipas të dhënave të fundit të Anketës së të Ardhurave dhe Nivelit të Jetesës për vitin 2020, Treguesi i rrezikut për të qenë i varfër në Shqipëri, është 21.8 %, duke pësuar një rënie prej 1.2 pikë përqindje krahasuar me vitin 2019. Në vitin 2020 janë vlerësuar 621.504 individë që jetojnë nën kufirin e rrezikut për të qenë të varfër. Kjo tregon se niveli i përgjithshëm i të ardhurave familjare të disponueshme është rritur dhe numri i individëve në rrezik për të qenë të varfër është ulur me rreth 5.7 %.

Përfitimet sociale, si pensionet e pleqërisë dhe ato familjare, të përfshirë në të ardhurat familjare të disponueshme, ndikojnë në uljen e rrezikut për të qenë i varfër. Nëse në nivelin e të ardhurave nuk do të përfshiheshin të gjitha llojet e përfitimeve sociale, rreziku për të qenë i varfër në vitin 2020 është vlerësuar 37,9%, kundrejt 24,8% që është vlerësuar nëse do të përfshiheshin në nivelin e të ardhurave përfitimet sociale vetëm nga pensionet e pleqërisë dhe ato familjare.

Skema e ndihmës ekonomike rregullon mënyrën e dhënies së ndihmës ekonomike në Republikën e Shqipërisë, nëpërmjet një procesi efikas, transparent dhe përdorimit të një formule të pikëzuar, për familjet dhe individët në nevojë, të cilët nuk mund të sigurojnë plotësimin e nevojave bazë jetike për shkak të aftësive dhe mundësive të kufizuara social ekonomike dhe të zbusë varfërinë për individët dhe familjet në nevojë. Një nga elementet kryesorë të Reformës së Mbrojtjes Sociale është përdorimi me efikasitet i Regjistrat Kombëtar Elektronik të NE-së që përdoret për procesin e aplikimit për ndihmë ekonomike, kontrollin e kryqëzuar të informacionit, përzgjedhjen dhe hartimin e vendimeve të shoqëruara me urdhërpagesat e përfituesve, identifikon, verifikon, raporton, kontrollon kur dyshohet për parregullsi/shkelje rast pas rasti.

Masa mesatare e ndihmës ekonomike është rritur me 50% duke arritur në vlerën 7,600 lekë. Shpenzimet për NE janë rritur në vlerë absolute gjatë viteve të fundit. Pagesës në cash i shtohen dhe subvencione dhe kompensime të tjera siç janë subvencionet shtesë të ndjekjes së arsimit të detyruar, vaksinimin e fëmijëve dhe kompensimin e energjisë elektrike. Megjithë rritjet e vazhdueshme në masën e ndihmës ekonomike, ndikimi i saj në uljen e varfërisë mbetet i kufizuar.

Sfidat kryesore që duhen trajtuar lidhur me skemën e ndihmës përfshijnë:

1) konsolidimin e skemës dhe transformimin e programit të Ndhmës Ekonomike në skemë integrimi nëpërmjet krijimit të mundësive për punësim nëpërmjet zbatimit të Programit të Daljes nga skema e NE.

2) krijimin e një mekanizmi për rishikimin e rregullt të masës së përfitimit

3) rritjen e kapaciteteve të strukturave qendrore, rajonale dhe vendore, në fusha që përfshijnë administrimin, monitorimin dhe vlerësimin e skemës së Ndhmës Ekonomike.

Qëllimi: Deri në vitin 2030, të ndikohet në zbutjen e varfërisë duke rritur shenjëstrimin e individëve, fëmijëve dhe familjeve të varfra, si dhe integrimin social të tyre, duke rritur në 50% pjesën e përfituesve të përfshirë në skemat e punësimit, duke e kthyer nga një skemë pasive në një skemë aktive.

Masat prioritare për qëllimin e politikës

- Vlerësimi i mjaftueshmërisë së përfitimeve të ndihmës ekonomike duke marrë parasysh të dhënat nga Anketa mbi të Ardhurat dhe Nivelin e Jetesës (SILC) dhe pagës minimale dhe krijimi i një mekanizmi transparent për rishikimin e tyre
- Zhvillimi i planit individual të veprimit për çdo familje përfituese dhe mekanizmit të bashkërendimit ndërinstucional për punësimin e përhershëm të individëve dhe anëtarëve në moshe pune të familjeve përfituese të NE-së
- Rishikim i mekanizmave të programit dhe fuqizim të skemave mbështetëse.

PËRFSHIRJA SOCIALE

Qëllimi Strategjik i Politikës 1: *Mbrojtje, integrim dhe gjithëpërfshirje, nëpërmjet mënjanimin të pabarazive dhe diskriminimit për Romët dhe Egjiptianët, personat me aftësi të kufizuara, fëmijët në nivel kombëtar dhe vendor*

A.Personat me Aftësi Ndryshe

Politikat dhe strategjitë e Qeverisë së Shqipërisë për përfshirjen sociale të Personave me Aftësi Ndryshe janë në përputhje me objektivat e Konventës së Kombeve të Bashkuara për të Drejtat e Personave me Aftësi të Kufizuara⁵⁵ dhe Strategjisë Evropiane të Aftësisë së Kufizuar 2021-2030. Në Planin Kombëtar të Veprimit për Personat me Aftësi të Kufizuara 2021-2025 aksesueshmëria është një synim kryesor i politikës i shoqëruar me masa ndërsektoriale. Qeveria ka përmirësuar situatën e qendrave shëndetësore me standarde të aksesueshmërisë. Gjithashtu ndërhyrjet në infrastrukturën e insitucioneve arsimore sigurojnë aksesin për Personat me aftësi ndryshe.

Reforma e vlerësimit të aftësisë së kufizuar përmirëson cilësinë e jetës së personave me aftësi të kufizuara duke zgjeruar rrjetin e integritit të shërbimeve sociale, nëpërmjet punësimit dhe formimit profesional, në bashkëpunim me pushtetin vendor. Mbulimi Universal Shëndetësor mbetet një angazhim i Qeverisë Shqiptare, nëpërmjet ofrimit të shërbimeve shëndetësore të aksesueshme. Ofrimi i kujdesit shëndetësor cilësor në gjithë territorin dhe rritja e

Mbrojtja sociale

2x

Dyfishim i fondit social si peshë në buxhet në vitin 2030, krahasuar me vitin 2021

⁵⁵ KDPK është ratifikuar me Ligj Nr. 108/2012 “PËR RATIFIKIMIN E KONVENTËS SË OKB për Personat

kapaciteteve në qendrat shëndetësore ka përmirësuar vlerësimin e aftësisë së kufizuar. Gjithashtu vijon rimbursimi i plotë i ndërhyrjes së implantit koklear për fëmijët që nuk dëgjojnë. Miratimi i Ligjit “Për përkthimin zyrtar dhe profesionin e përkthyesit zyrtar” solli një risi nëpërmjet përkufizimit ligjor të rolit të përkthyesit të gjuhës së shenjave për personat që nuk dëgjojnë.

Personat me Aftësi Ndryshe përfitojnë dhe nga ndihma juridike falas, në zbatim të Ligjit Nr. 111 datë 14.12.2017 “Kategoritë e veçanta të përfituesve të ndihmës juridike”. Ligji nr. 20/2021 “Për disa shtesa dhe ndryshime në ligjin nr. 44/2012 “Për shëndetin mendor” i ndryshuar, përmirësoi kuadrin ligjor për mbrojtjen ligjore në fushën e çrregullimeve të shëndetit mendor.

Ligji Nr.15/2019 “Për Nxitjen e Punësimit”, në dispozitat e tij ka parashikuar krijimin e një Fondi Social të Punësimit, i cili do të përdoret për programe që synojnë punësimin, vetëpunësimin, rehabilitimin në punë dhe shërbimet mbështetëse për personat me aftësi të kufizuara. Strategjia Kombëtare e Punësimit dhe Aftësive 2019 – 2022 adreson me objektiva të vecantë Personat me Aftësi Ndryshe.

Arsimi gjithëpërfshirës është një nga fushat e Planit të Veprimit për Personat me Aftësi të Kufizuar me rritjen e numrin e mësuesve ndihmës dhe priorizuar qendrat burimore në arsimin special. Përveç vlerësimit multidisiplinar, është përmirësuar niveli i arsimit për personat që nuk dëgjojnë. Profili i mësuesit të arsimit special është përcaktuar si një profesion i rregulluar dhe po punohet për t'u dhënë përparësi mësuesve të licencuar në këtë profil si mësues ndihmës për fëmijët me aftësi të kufizuara.

Në harkun kohor 2021-2025, ka patur angazhim ndërinstitucional për masat për aksesueshmërinë në ndërtim, infrastrukturë, transport, komunikim dhe aksesueshmërinë e informacionit në të gjitha sferat, arsim, punësim, shërbime, turizëm. Aktualisht vlerësohet nevoja për alokim fondesh për masat mbi aksesueshmërinë, veçanërisht aksesin në informacion. Njësitë vendore ende nuk planifikojnë apo buxhetojnë aksesueshmërinë në planet e zhvillimit social-ekonomik.

Skema e aftësisë së kufizuar mbështet aktualisht 162,581 individë, nga të cilët 73 322 persona janë invalidë pune që përfitojnë si nga pagesat e sigurimeve shoqërore ashtu edhe nga pagesat shtesë të skemës së mbrojtjes sociale dhe 70,868 fëmijë e të rritur, që marrin pagesat e aftësisë së kufizuar dhe përfitime të tjera në sistemin e mbrojtjes sociale. Gjithashtu 18,391 persona marrin edhe pagesë për të mbuluar shërbimin e ndihmës personal. Shpenzimet për pagesat e personave me aftësi të kufizuar përbëjnë komponentin kryesor të shpenzimeve për asistencën sociale. Pagesat e aftësisë së kufizuar indeksohen çdo vit dhe procesi i vlerësimit të aftësisë së kufizuar është në proces reformimi.

Reformimi i sistemit të vlerësimit përmban këto komponentë (a) rishkrimin e kriterëve për vlerësimin e aftësisë për realizimin e detyrave bazë të jetës në përputhje me moshën, (b) krijimin e një procesi të ri vlerësimi shumëdisiplinor me disa hallka informacioni e pika verifikimi, (c) përdorimin e regjistrit elektronik kombëtar, (d) rishikimin e procesit të ankimimit, (e) përmirësimin e procesit administrativ për të parandaluar e shmangur abuzimin.

Sfidat kryesore që duhen trajtuar lidhur me skemën e aftësisë së kufizuar:

- ngritja dhe fuqizimi i kapaciteteve referuese, vlerësuese dhe monitoruese dhe koordinimi ndërinstitucional i reformës së sistemit të vlerësimit të aftësisë së kufizuar;
- krijimi i një sistemi shërbimesh integruese që kombinon shërbimet e kujdesit social me pagesat në para, duke ofruar një paketë të integruar shërbimesh për personat me aftësi të kufizuar
- përmirësimi i kuadrin ligjor të vlerësimit bio-psiko-social të aftësisë së kufizuar dhe rishikimi i përfitimeve duke kombinuar përfitimet në pagesa me shërbimet e integruara

Vizioni: *Përfshirja dhe pjesëmarrjen e Personave me Aftësi ndryshe në të gjitha sferat e jetës, rritja e aksesueshmërisë, pavarësisë dhe lirisë së zgjedhjes, pa dallim dhe në përputhje me standardet ligjore ndërkombëtare.*

Lidhja me PKIE: Kapitulli 19; Nënkapitull Përfshirja Sociale dhe Personat me Aftësi të Kufizuara

Lidhja me OZHQ: OZHQ: 1,4,8,10,11,16

Lidhja me Dokumenta Ndërkombëtare

- Konventa për Mbrojtjen e të Drejtave të Personave me Aftësi të Kufizuara
- Karta Sociale Evropiane (e rishikuar)
- Standardet e Organizatës Botërore të Shëndetit (OBSH)

Qëllimet e Politikës

1. Realizimi i aksesueshmërisë në mjedise, shërbime, transport dhe informacion për personat me aftësi të kufizuara
2. Garantimi i aksesit të barabartë në sistemin e drejtësisë për të gjithë personat me aftësi të kufizuara
3. Rritja e pjesëmarrjes në tregun e punës dhe nxitja e mundësive të barabarta për punë të denjë për personat me aftësi të kufizuara
4. Sigurimi dhe ofrimi i arsimit gjithëpërfshirës dhe cilësor për të gjithë fëmijët me aftësi të kufizuara
5. Përmirësimi i cilësisë së jetës së personave me aftësi të kufizuara nëpërmjet shërbimeve/përfitimeve të aksesueshme, të përballueshme financiarisht dhe që kanë në qendër klientin.
6. Ofrimi i një kujdesi shëndetësor të aksesueshëm e të përballueshëm për të gjitha kategoritë e personave me aftësi të kufizuara
7. Garantimi i përfshirjes së plotë të personave me aftësi të kufizuara në jetën publike dhe politike në Shqipëri dhe mundësimi i mbrojtjes së interesave të tyre
8. Krijimi i sinergjive ndërmjet institucioneve dhe sektorëve të ndryshëm për nxitjen dhe monitorimin e të drejtave të personave me aftësi të kufizuara, në mënyrë të plotë, të vazhdueshme dhe të qëndrueshme

Romët dhe Egjiptianët

Plani Kombëtar i Veprimit Barazinë, Përfshirjen dhe Pjesëmarrjen e Romëve dhe Egjiptianëve 2021-2025 është në përputhje me objektivat sociale ekonomike të Programit të Qeverisë, në përgjigje të Strategjisë së BE-së për Romët dhe të Deklaratës së Partnerëve të Ballkanit Perëndimor të Poznanit për integrimin e romëve. Treguesit sociale dhe ekonomike janë më të ulët për grupet vulnerabël si Romët dhe Egjiptianët duke theksuar nevojën për politikën në trajtimin e pabarazive dhe aksesin në arsim punësimi dhe strehim. Plani Kombëtar për Romët dhe Egjiptianët 2021-2025, është i harmonizuar me parimet për Platformën e Përfshirjes së Romëve 2021-2030. Qasje e barabartë në drejtësi dhe shërbime të gjendjes civile për romët dhe për egjiptianët.

Përmirësimi i kushteve të strehimit për anëtarë të pakicave rome dhe egjiptiane, si dhe legalizimi i të gjitha vendbanimeve joformale. Qeveria e Shqipërisë vendosi të mbështesë familjet rome që nuk përfitonin nga ndihma ekonomike. Në të gjitha aspektet e jetës shoqërore veçanërisht qasjen në arsim, punësim, strehim,

shërbime shëndetësore dhe sociale, për të përmirësuar cilësinë e jetës dhe mirëqenien si dhe mori masa për parandalimin e përhapjes së COVID-19 dhe për vazhdimësinë e shërbimeve sociale për Romët dhe Egjiptianët.

Plani për R/E2021-2025 përmban qëllimet e politikave dhe objektivat si vijon:

1. Qasje e barabartë në drejtësi dhe shërbime të gjendjes civile për romët dhe egjiptianët.
2. Përmirësimi i kushteve të strehimit për anëtarë të Minoriteteve Rome dhe Egjiptiane si dhe legalizimi i të gjitha vendbanimeve jo formale.
3. Ulja e hendekut në cilësinë e shëndetit midis Romëve dhe Egjiptianëve dhe pjesës tjetër të popullsisë.
4. Rritja e aksesit të barabartë në arsim cilësor dhe gjithëpërfshirës për romët dhe egjiptianët në të gjitha nivelet arsimore.
5. Krijim i mundësive të barabarta për punësim cilësor dhe të qëndrueshëm për romët dhe egjiptianët.
6. Përmirësim i qasjes dhe rritja e aksesit të romëve dhe egjiptianeve në programet e mbrojtjes sociale.
7. Antixhopsizmi njihet dhe adresohet në politikat publike si dhe përmes ndryshimeve sistemike dhe strukturore, për të garantuar një shoqëri të çliruar nga diskriminimi ndaj R&E. Qëllimi strategjik 1:

Sfidat

Përrjashtimi social dhe pabarazitë ekzistuese në arsim, shëndetësi dhe strehim. Vlerësimi intensitetit, shkaqeve, dhe llojeve të varfërisë në kontekstin zhvillimor dhe institucional. Sfidë mbetet matja e varfërisë me fokus grupet vulnerabël. Monitorimi i përfshirjes sociale përmes IPMG-së dhe zyrës kombëtare të statistikave dhe Planet e Veprimit për Barazinë Gjinore/Dhunë në familje dhe grupet LGBT, PNV për Integrimin e Romëve dhe Egjiptianëve, Axhenda Kombëtare për të Drejtat e Fëmijëve, Plani Kombëtar për Rininë, Plani Kombëtar për Personat me Aftësi të Kufizuara duhet të jenë rishikuar që të përkojë me SKZHI dhe ciklin buxhetor për të shoqëruar masat me buxhet. Nevojitet bashkëpunimi i përforcuar/përforcuar/përmirësuar i qeverisjes qendrore dhe vendore për analizën e shërbimeve dhe zhvillimin e planeve të shërbimeve sociale në njësitë e qeverisjes vendore, në mënyrë gjithëpërfshirëse për të kapur cenueshmërinë.

Mbrojtja dhe të drejtat e Fëmijëve

Vitet e fundit ka pasur progres në drejtim të plotësisimit të kuadrit ligjor dhe të politikave që synojnë promovimin dhe respektimin e të drejtave të fëmijës në të gjithë sektorët: drejtësi, shërbime shoqërore, arsim, shëndetësi dhe kulturë. Është hartuar dhe plotësuar kuadri ligjor për të drejtat e fëmijës, me miratimin e ligjit nr. 18/2017, "Për të drejtat dhe mbrojtjen e fëmijës", si dhe të 18 akteve të tij nënligjore. ASHMDF ka vazhduar të lehtësojë dhe koordinojë qasjen ndërsektoriale të hartimit dhe zbatimit të kornizës rregullatore për të adresuar përjashtimin social të popullatave veçanërisht të cenueshme të fëmijëve duke përfshirë këtu fëmijët e komunitetit rom, fëmijët me aftësi të kufizuara, fëmijët migrantë dhe fëmijët në paraburgim apo kujdes institucional.

Raporti i konsultimeve me fëmijët dhe të rinjtë në kuadër të hartimit të këtij dokumenti, nxori në pah shqetësimin e fëmijëve që prindërit të zbatojnë më mirë "Të drejtën e fëmijëve për t'u dëgjuar". Nga mënyra sesi e parashtruan fëmijët shqetësimin e tyre, qëndrimet dhe praktikën e të rriturve (përfshirë, prindër, kujdestarë, ofruar shërbimi, vendimmarrës, politikanë etj.) në të gjitha mjediset duhet të transformohen për të

përfshirë në mënyrë kuptimplotë fëmijët, përfshirë ata me aftësi të kufizuara në marrjen e vendimeve që afektojnë jetët e tyre. Mekanizmat e përfshirjes së fëmijëve duhet të forcohen për t'i bërë ato të qëndrueshme, dhe josporadike.

Dhuna fizike, emocionale dhe psikologjike, si dhe ajo seksuale ndodhin sot në shtëpi, shkollë, komunitet dhe botën virtuale. Dhuna online, në kontekstin e vendit, është një rrezik dhe shqetësim që kërkon të trajtohet më vete për shkak të veçorive dhe risive që ajo paraqet. Sa i përket trajtimit të formave të ndryshme të dhunës të fëmijët, ka ende mungesa në ofrimin e shërbimeve të mbrojtjes së fëmijëve, që nga identifikimi i hershëm, referimi dhe trajtimi i tyre. Kategoritë më vulnerabël, si fëmijët nga shtresat më të varfra të popullsisë, fëmijët me aftësi të kufizuara, fëmijët në institucione të përkujdesjes shoqërore, adoleshentët që i përkasin komunitetit LGBTI, fëmijët migrantë apo refugjatë, si dhe fëmijët që i përkasin komuniteteve rome dhe egjiptiane janë në rrezik të shtuar ndaj formave të ndryshme të dhunës, si: bulizmi, stigma, abuzimi apo trafikimi.

Ligji nr. 18/2017, "Për të drejtat dhe mbrojtjen e fëmijëve"; ligji nr. 37/2017, "Kodi i Drejtësisë Penale për të Mitur" dhe ligji nr. 121/2016, "Për shërbimet e kujdesit shoqëror në Republikën e Shqipërisë", të cilët përcaktojnë të drejtat dhe shërbimet që gëzon çdo fëmijë, si dhe mekanizmat dhe autoritetet përgjegjëse, janë plotësuar me të gjitha aktet nënligjore në zbatim të tyre. Institucionet e kujdesit rezidencial përqendrohen kryesisht në kujdesin fizik sesa në shërbimet individuale të zhvillimit, si dhe kanë prirjen të ofrojnë programe dhe shërbime të krijuara për t'u shërbyer fëmijëve jetimë, sesa atyre që janë abuzuar, shfrytëzuar, lënë pas dore ose dëmtuar.

Shkolla është një element i rëndësishëm i mjedisit mbrojtës të fëmijës dhe është parë se dhuna midis bashkëmoshatarëve nuk konsiderohet problem i veçantë në Shqipëri, ndonëse mund të jetë nënraportim. Në anketimin e HBSC 2017/2018, rreth 22% e fëmijëve raportojnë se kishin pësuar të paktën një episod bulizmi në shkollë, me prevalencë më të lartë te djemtë sesa vajzat (përkatesisht 24% kundrejt 20%). Këto shifra nuk janë të papërfillshme dhe tregojnë që mund të nevojitet hartimi i një politike të përkushtuar për arsimin parauniversitar në fushën e parandalimit dhe adresimit të çdo lloji dhune dhe abuzimi, përfshirë bulizimin dhe ekstremizmin në shkolla, si një instrument që mbështet garantimin e të drejtave të fëmijëve dhe vendosjen në zbatim të një mekanizmi për parandalimin dhe raportimin e të gjitha formave të dhunës. Gjithashtu, shtimi i punonjësve psikosocialë dhe oficerëve të sigurisë në shkolla do të nxiste krijimin e një sistemi funksional për identifikimin në kohë, parandalimin dhe raportimin e dhunës, bulizmit dhe ekstremizmit në shkolla.

Sistemi shëndetësor përfaqëson mundësinë më të mirë për të identifikuar dhe referuar rastet e dhunës të familje. Deri më tani, kjo mbetet shumë pak e realizuar. Ndonëse legjislacioni parashikon si duhet të funksionojë sistemi i referimit të rasteve të identifikuara në nevojë për mbrojtje për sektorin e shëndetësisë ka nevojë për udhëzues dhe instrumente praktike për specialistët e këtyre fushave për të zbatuar siç duhet interesin më të lartë të fëmijës dhe

Ndonëse moshë minimale e martesës sipas Kodi të Familjes (2003) është 18 vjeç, 11% e grave të grup-moshës 20–49 vjeç dhe 2% e burrave ishin martuar në moshën 18-vjeçare, ndërsa përqindja e grave të grup-moshës 15–19 vjeç në moshë riprodhimi, u rrit me 3.5% midis periudhës 2017–2018, nga 2.8% gjatëve viteve 2008–2009. Programet e prindërimit pozitiv nuk janë të hartuara dhe të integruara në të gjitha fushat e shërbimeve. Ky fakt theksohet edhe në konsultimin me fëmijë dhe të rinj, ata shprehën se duhet të krijohen më shumë hapësira për takime midis grupimeve të prindërve, psikologëve/punonjësve socialë dhe fëmijëve duke mundësuar kështu njohjen e qëndrimeve dhe adresimin e problematikave të hasura nga vet fëmijët në marrëdhënie me bashkëmoshatarët, por edhe me prindërit.

Sfidat

Pavarësisht, arritjeve të viteve të fundit për të evidentuar më tepër tregues zyrtarë statistikor me përqendrim fëmijët, mbetet shumë për të bërë nga INSTAT-i, ministritë dhe institucionet në vartësi, dhe njësitë e vetëqeverisjes vendore për të prodhuar, analizuar dhe më së shumti përdorur të dhënat për politika e masa efektive. Mungesa e analizave të përditësuara të situatës së fëmijëve, kryesisht grupeve më vulnerable, është evidente, duke rrezikuar që nevojat e tyre të mbeten të panjohura plotësisht dhe të papërmbushura.

Buxheti për fëmijët është një fushë veprimi për të cilën ka ende sfida në të kuptuarin dhe zbatimin e tij. Në këtë drejtim kërkohet që të investohet në kapacitete dhe të planifikohen burimet e duhura për të zhvilluar në mënyrë periodike analizë buxhetore me përqendrim të fëmijët, si dhe ngritje kapacitetesh për buxhetimin me qendër fëmijën. Qëllimi kryesor mbetet rritja e buxheteve për shërbimet për fëmijët, por edhe hartimi i instrumenteve që evidentojnë situatën e buxheteve dhe shpenzimeve – kjo në kuadër të një llogaridhënieje më të dobishme në fushën e të drejtave të fëmijëve.

Vizioni: *Krijimi i një mjedisi të favorshëm për mirëqenien e fëmijëve nëpërmjet aksesit në shërbime cilësore, praktikave pozitive të pjesëmarrjes, prindërimit të mirë, eliminimit të çdo forme dhune dhe të zhvillimit në botën digjitale.*

Lidhja me Objektivat e Zhvillimit të Qëndrueshëm:

OZHQ 1. Jo varfëri – fundi i varfërisë në të gjitha format e saj kudo.

1.2 Deri në vitin 2030, zvogëloni të paktën gjysmën e përqindjes së burrave, grave dhe fëmijëve të të gjitha moshave që jetojnë në varfëri në të gjitha përmasat e saj sipas përkufizimeve kombëtare.

1.3 Zbatimi i sistemeve dhe masave të përshtatshme të mbrojtjes shoqërore për të gjithë, përfshirë katet, dhe deri në vitin 2030 të arrihet një mbulim thelbësor i të varfërve dhe të prekshmëve.

OZHQ 2. Zero uri

OZHQ 3. Shëndet i mirë dhe mirëqenie

OZHQ 4. Arsim cilësor

Qëllimi 4. Sigurimi i arsimit gjithëpërfshirës dhe me cilësi të barabartë dhe promovimi i mundësive të të mësuarit gjatë gjithë jetës

4.1 Deri në vitin 2030, sigurohuni që të gjitha vajzat dhe djemtë të kryejnë arsimin fillor dhe të mesëm falas, të drejtë dhe cilësor, duke çuar në rezultate të rëndësishme dhe të dobishme të të nxënit.

4.2 Deri në vitin 2030, sigurohuni që të gjitha vajzat dhe djemtë të kenë qasje në zhvillimin cilësor të fëmijërisë së hershme, kujdesin dhe arsimin parafillor në mënyrë që ato të jenë të gatshme për arsimin fillor.

OZHQ 5. Barazia gjinore

Qëllimi 5. Arritja e barazisë gjinore dhe fuqizimi i të gjitha grave dhe vajzave

5.2 Eliminimi i të gjitha formave të dhunës ndaj të gjitha grave dhe vajzave në sferën publike dhe private, përfshirë trafikimin dhe llojet e tjera të shfrytëzimit seksual; dhe

5.3 Eliminoni të gjitha praktikat e dëmshme, të tilla si fëmija, martesat e hershme dhe e detyruar dhe gjymtimi i organeve gjinitale të grave.

OZHQ 8. Punë e denjë dhe rritje ekonomike

Qëllimi 8. Promovoni rritje të qëndrueshme, gjithëpërfshirëse dhe të qëndrueshme ekonomike, punësim të plotë dhe produktiv dhe punë të denjë për të gjithë.

8.7 Merrni masa të menjëhershme dhe të dobishme për të çrrënjësuar punën e detyruar, për t'i dhënë fund skllavërisë moderne dhe trafikimit njerëzor dhe për të siguruar ndalimin dhe eliminimin e formave më të padenja të punës së fëmijëve, duke përfshirë rekrutimin dhe përdorimin e fëmijëve ushtarë, dhe deri në vitin 2025 të përfundojë puna e fëmijëve në të gjitha format e saj.

OZHQ 10. Reduktimi i pabarazive

Qëllimi 10. Ulja e pabarazisë brenda dhe midis vendeve

10.6 Sigurimi i përfaqësimit dhe zërit të zgjeruar për vendet në zhvillim në vendimmarrjen në

institucionet globale ekonomike dhe financiare, në mënyrë që të ofrojnë institucione më efektive, të besueshme, të përgjegjshme dhe legjitime.

10.7 Lehtësimi i migrimit dhe lëvizshmërisë së rregullt, të sigurt dhe të përgjegjshme të njerëzve, duke përfshirë zbatimin e politikave të planifikuara dhe të menaxhuara mirë të migracionit.

OZHQ 16. Paqe, drejtësi dhe institucione të forta

Qëllimi 16. Promovimi i shoqërive paqësore dhe gjithëpërfshirëse për zhvillim të qëndrueshëm, sigurimi i qasjes në drejtësi për të gjithë dhe ndërtimi i institucioneve të dobishme, të përgjegjshme dhe gjithëpërfshirëse në të gjitha nivelet.

16.2 Të përfundojë abuzimi, shfrytëzimi, trafikimi dhe të gjitha format e dhunës dhe torturës ndaj fëmijëve.

16.7 Siguroni vendimmarrje të përgjegjshme, gjithëpërfshirëse, pjesëmarrëse dhe përfaqësuese në të gjitha nivelet.

16.10 Të sigurojë aksesin e publikut në informacion dhe të mbrojë liritë themelore, në përputhje me legjislacionin kombëtar dhe marrëveshjet ndërkombëtare.

Qëllimet Strategjike të Agjendës për të Drejtat e Fëmijëve

1. Qeverisja e mirë në funksion të respektimit, mbrojtjes dhe përmbushjes së të drejtave të fëmijëve
2. Eliminimi i të gjitha formave të dhunës dhe mbrojtja e fëmijëve
3. Sistemet dhe shërbimet miqësore për fëmijë dhe adoleshentë
4. Promovimi i të drejtave të fëmijëve në botën digjitale

Mobiliteti social

Përfshirja sociale për grupet vulnerabël shënjestron pabarazitë dhe mosdiskriminimin në nivelin vertikal dhe horizontal. Politikat synojnë rritjen e potencialit njerëzor dhe krijimin e mundësive të barabarta, pavarësisht nga sfidat sociale-ekonomike. Qasja në shërbime shëndetësore dhe mbrojtje sociale, arsim, punësim e formim synon në vecanti fuqizimin e grupeve të vecanta. Reformat në legjislacion për grupet në nevojë kanë jellë një ndryshim cilësor në mirëqenien dhe përfshirjen sociale gjatë zbatimit të SKZHI 2015-2020. Grupet e rrezikuara nga varfëria ose përjashtimi social si Personat me aftësi të kufizuara, fëmijët në nevojë, R/E. LGBTI,+ përballen me pengesa që pengojnë pjesëmarrjen e tyre të plotë dhe efektive në shoqëri, në baza të barabarta me të tjerët.

Strategjitë dhe Planet Kombëtare për kategori të ndryshme përmbajnë masa dhe ndërhyrje që ndikojnë drejtpërdrejt në mirëqenien dhe lëvizshmërinë sociale. Në tërësinë e Dokumentit të Politikave të Përfshirjes Sociale do të zhvillohet koncepti i fuqizimit të grupeve në nevojë në kontekstin e mobilitetit social.

BARAZIA GJINORE

Zbatimi i përshpejtuar i normave dhe standardeve ndërkombëtare për fuqizimin e grave dhe barazinë gjinore, qëndron në themel të veprimeve qeverisëse. Qeveria e Shqipërisë prej vitesh tashmë ka vënë në prioritet fuqizimin e kuadrit ligjor dhe institucional në lidhje me barazinë gjinore, dhunën me bazë gjinore e dhunën në familje, duke synuar njëkohësisht dhe harmonizimin e këtij kuadri ligjor kombëtar me atë ndërkombëtar, bazuar veçanërisht në: Konventën e Kombeve të Bashkuara mbi Eliminimin e të Gjitha Formave të Diskriminimit ndaj Grave (CEDAW) dhe Protokollin Shtesë të saj, Deklaratën dhe Platformën për Veprim të Pekinit, Objektivat e Zhvillimit të Qendrueshëm, Konventën e Këshillit të Evropës për Parandalimin dhe Luftën e Dhunës ndaj Grave dhe Dhunës në Familje, Strategjinë e Barazisë Gjinore 2020-2025 të Bashkimit Evropian dhe Planin e Veprimit për Barazinë Gjinore (GAP III) 2021-2025, etj. Po kështu një tërësi masash e veprimesh ndër vite kanë synuar pikërisht zbatimin në mënyrën e duhur të këtij kuadri ligjor e të politikave, fuqizimin e grave, pozicionimin e tyre më të mirë në vendim-marrjen politike e publike, rritjen e përfaqësimit dhe zërit të tyre edhe në fusha të konsideruara më herët si “neutrale” nga këndvështrimi gjinor (si: dixhitalizimi, ekonomia mjedisore, ndryshimet klimatike, etj.), shtimin e shërbimeve mbështetëse të specializuara për të mbijetuarat e dhunës në familje e dhunës me bazë gjinore etj. Përparimet janë të shumta dhe në një tërësi fushash, ku ndër më kryesoret përmendim:

Pjesëmarrja e grave dhe të rejave në vendimarrje: Indeksi i Barazisë Gjinore në vend, i publikuar për herë të parë në vitin 2020, sipas metodologjisë evropiane, e rendit Shqipërinë më mirë se mesatarja e anëtarëve të BE-së në fushën e pushtetit, ku zbatimi i kuotave gjinore ka rezultuar në një rritje të ndjeshme të përfaqësimit të grave në jetën politike dhe vendimarrje:

- Në legjislaturën X (zgjedhjet 2021-2025 të prillit 2021), gratë zënë 50 mandate nga 140 gjithsej, ose 35.7% janë gra/të reja deputete dhe 90 burra/të rinj ose 64.3%. Krahasuar me legjislaturën 2017-2021 kemi një rritje prej 3,2% (11 gra/të reja më shumë në 2021 krahasuar me 2017); Nga totali prej 1871 grave/të rejave, 732 gra/të reja ose 39% kandiduan për deputete në zgjedhjet e 2021.
- Kryetarja e Kuvendit 1 grua; nënkryetare/nënkryetarë 1 grua dhe 1 burrë; nga 8 Komisione të Përhershme gjithsej 4 ose 50% drejtohen nga gra;
- Qeveria drejtohet nga: 1 Kryeministër burrë, 1 zëvendëskryeministër burrë dhe përbëhet nga 16 ministre/ministrër nga të cilët 12 gra dhe 4 burra.
- Pushteti vendor: Nga zgjedhjet vendore të 2019 rezultojnë 8 kryetare bashkie gra nga 61 bashki gjithsej (ose 13%). Krahasuar me vitin 2016 ku ishin 6 kryetare bashkie ose 9.8% kemi një rritje prej 3.2%. Gratë në Këshillat Bashkiakë përbëjnë rreth 44% të numrit të përgjithshëm të këshilltarëve.

Vendimarrja dhe biznesi⁵⁶: Në vitin 2020, përqindja e grave pronare ose administratore në ndërmarrjet aktive është 25,5 % nga 25,4 % që ishte në vitin 2019. Përqindja e pronareve ose administratoreve gra është më e lartë në ndërmarrjet e vogla (me 1- 4 të punësuar) me 25,8 % gra, përqindje kjo e njëjtë, krahasuar me vitin 2019. Përqindja e pronareve gra ose administratore në vitin 2020, është rritur, krahasuar me vitin 2019, si përsa i përket bizneseve me aktivitet ekonomik prodhues, ashtu dhe sektorit të shërbimeve.

⁵⁶ INSTAT “Gra dhe burra në Shqipëri, 2021”. Shiko: <http://www.instat.gov.al/media/8713/burra-dhe-gra.pdf> (fq.107)

Huamarrës dhe depozitues sipas gjinisë⁵⁷. Të dhënat e Bankës së Shqipërisë mbi numrin e depozituesve, huamarrësve, llogarive depozituese dhe huamarrëse, pasqyrojnë diferenca të vogla midis burrave dhe grave, gjatë periudhës 2016-2020. Në vitin 2020, numri i huamarrësve në bankat tregtare ishte 338.871, prej të cilëve 56,8 % ishin burra dhe 43,2 % ishin gra. Gjatë periudhës 2017-2020, numri i huamarrësve gra edhe pse më i ulët se i burrave ka ardhur në rritje. Në vitin 2019, pjesa e gra përfitueseve nga skemat mbështetëse të Agjencisë Shqiptare të Zhvillimit të Investimeve, ka pësuar një rënie të lehtë nga 46,0 % që shënonte një vit më parë në 43,6 %. Në Fondin e Ekonomisë Kreative dhe Fondi i Start-Up, përqindja e grave përfituese nga skemat mbështetëse është më e lartë krahasuar me burrat, përkatësisht 80,0 % dhe 78,9 %.

Punësimi dhe politikat e punësimit⁵⁸. Shkalla e punësimit për popullsinë 15-64 vjeç është 77,1 % për burrat dhe 61,2 % për gratë e kësaj grupmoshe. Struktura e të punësuarve sipas statusit të aktivitetit tregon se 43,3 % e grave janë të punësuar me pagë, ndërsa 22,8 % e tyre janë punëtore pa pagesë në biznesin e familjes. Për burrat e punësuar këto shifra janë përkatësisht 41,6 % dhe 13,1 %. Një pjesë e konsiderueshme e burrave janë të vetëpunësuar 33,3 %, ndërsa gratë e vetëpunësuar përbëjnë 21,5%. Për gratë dhe burrat e moshës 15-64 vjeç mbizotëron punësimi në sektorin e bujqësisë. Në vitin 2020, në sektorin bujqësor janë punësuar 41,4 % e të punësuarave gra, duke pësuar rënie prej 0,2 pikë përqindje, krahasuar me një vit më parë. Hendeku gjinor në paga është 6,6 %. Pra burrat kanë një pagë mesatare mujore bruto 6,6 % më të lartë sesa gratë. Krahasuar me vitin e mëparshëm, në vitin 2020 vihet re një ulje e hendekut gjinor në paga me 3,5 pikë përqindje, etj.

Raporti i Vlerësimit të Strategjisë Kombëtare të Barazisë Gjinore për vitet 2016- 2020⁵⁹ gjithashtu tregoi realizimin e kësaj strategjie në masën 80%, ndërsa të qëllimit strategjik të fuqizimit ekonomik të grave dhe burave në masën rreth 75%, duke evidentuar:

- Rritje të pjesmarrjes së grave dhe burrave në tregun e punës apo rritje të aksesit të barabartë në programet e punësimit e formimit profesional.
- Zbatimin me efektivitet të objektivave të Planit Kombëtar të Veprimit për Gratë Sipërmarrëse 2014-2020 Gjithsej nga 254 përfituese/përfitues nga fondet e Agjencisë Shqiptare të Zhvillimit të Investimeve (AIDA) për periudhën 2016-2019, 109 janë gra sipërmarrëse.
- Rritje të përfshirjes së vajzave e të rejave në fushat e studimit të lidhura me shkencën dhe inovacionin.
- Përmirësim në numrin e grave që përfitojnë nga shërbimet e ekstensionit dhe të subvencioneve.
- Përmirësim në ofrimin e shërbimeve shëndetësore për gratë e zonave rurale.

Barazia gjinore:

12%

Hendeku gjinor në punësim në vitin 2030, krahasuar me 14.4% në 2021

⁵⁷ Po aty

⁵⁸ INSTAT “Gra dhe burra në Shqipëri, 2021”. Shiko: <http://www.instat.gov.al/media/8713/burra-dhe-gra.pdf> (fq.70)

⁵⁹ MSHMS “Strategjia Kombëtare për Barazinë Gjinore 2021-2030”. Shiko: <https://shendetesia.gov.al/wp-content/uploads/2021/07/Strategjia-Kombetare-per-Barazine-Gjinore-2021-2030.docx>

- Përmirësime ligjore për të drejtat pronësore mbi tokën bujqësore.
- Zhvillime pozitive në drejtim të përfaqësimit të grave në vendimmarrjen politike, qendrore dhe vendore.
- Ngritjen e Mekanizmave të Koordinuar të Referimit (MKR) të rasteve të dhunës në familje në mbarë vendin (61 bashki), por nevojitet vijimi i mbështetjes për t'i bërë të gjithë këto MKR efektive dhe të qendrueshme.
- Rritjen e numrit të shërbimeve mbështetëse të specializuara për trajtimin e viktimave/të mbijetuarave të dhunës në familje dhe dhunës me bazë gjinore.
- Rritje të përqindjes së dhunuesve të ndëshkuar e më pas të rehabilituar.
- Avancim në zbatimin e legjislacionit për Buxhetimin e Përgjigjshëm Gjinor në nivel qendror, përpjekje këto që duhet të intensifikohen tashmë edhe në nivelin vendor, etj.

Pavarësisht sa më sipër dhe me gjithë rastet e shumta të njohjes zyrtare dhe përparimin e bërë, barazia midis grave dhe burrave, të rejave dhe të rinjve, vajzave dhe djemve në jetën e përditshme ende nuk është bërë realitet. Gratë dhe burrat, të rejtat dhe të rinjtë, vajzat dhe djemtë nuk gëzojnë të drejta të njëjta në praktikë. Ende vazhdojnë të ekzistojnë pabarazitë shoqërore, politike, ekonomike dhe kulturore. Këto pabarazi janë rezultat i disa nocioneve shoqërore të ndërtuara mbi bazën e stereotipeve të shumtë të pranishëm në familje, arsim, kulturë, mjetet e komunikimit, në botën e punës, në organizimin e shoqërisë, etj. Raporti mbi Indeks Global të Boshllëkut Gjinor 2021⁶⁰ i Forumit Ekonomik Botëror e rendit Shqipërinë në vendin e 25 në listën prej 156 shtetesh, me rreth 77% të boshllëkut gjinor të plotësuar (ndërkohë që dy shtetet kryesuese kanë plotësuar rreth 85% të boshllëkut gjinor).

Për të avancuar më tej në drejtim të plotësimit të këtij boshllëku gjinor, Qeveria e Shqipërisë miratoi “Strategjinë Kombëtare për Barazinë Gjinore 2021 – 2030 dhe Planin e saj të Veprimit”, ku parashikohen masa dhe veprime të cilat harmonizohen edhe me plotësimin e Objektivave të Zhvillimit të Qendrueshëm⁶¹ (OZHQ) dhe të Axhendës 2030⁶²; masat dhe veprimet e parashikuara në Strategjinë e Barazisë Gjinore 2020-2025⁶³ të Bashkimit Evropian, të specifikuar më tej në Planin e Veprimit për Barazinë Gjinore (GAP III) 2021-2025.

Vizioni: *"Një shoqëri e cila vlerëson barazinë dhe drejtësinë gjinore si kushte të domosdoshme drejt zhvillimit të qendrueshëm social, ekonomik e politik të vendit, fuqizon të gjithë individët për të gëzuar të drejta dhe mundësi të barabarta në të gjitha fushat e jetës, nuk lejon që askush të mbetet pas, si dhe që mbështetet në parimin e tolerancës zero kundër praktikave të dëmshme, dhunës me bazë gjinore e dhunës në familje, duke ndëshkuar dhunuesit dhe duke mbrojtur, rehabilituar e riintegruar personat e dhunuar".*

Qëllimet e politikave:

I. Mbështetja për rikuperimin e pasojave ekonomike të Covid-19 dhe përfshirja e barabartë e grave, të rejave dhe vajzave nga të gjithë grupet, në ekonominë mjedisore dhe dixhitalizim

II: Pjesëmarrje, përfaqësim dhe udhëheqje e barabartë e grave, të rejave dhe vajzave nga të gjithë grupet në vendimmarrjen politike e publike

⁶⁰ Shiko: Global Gender Gap Report 2021: https://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2021.pdf (fq.10)

⁶¹<https://sdgs.un.org/goals>

⁶²<https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/21252030%20Agenda%20for%20Sustainable%20Development%20web.pdf>

⁶³<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0152&from=EN>

III. Zvogëlimi i të gjitha formave të praktikave të dëmshme, dhunës me bazë gjinore dhe dhunës në familje

IV: Aplikimi i integritimit gjinor si mjete kryesor për arritjen e barazisë dhe drejtësisë gjinore në shoqëri

LGBTI

Gjatë periudhës 2016-2020 janë bërë përmirësime të ndjeshme në drejtim të trajtimit të personave LGBTI+ në Shqipëri, në aspektin legjislativ, të shërbimeve në përgjithësi dhe atyre të dedikuara (si p.sh. funksionimi dhe mbështetja edhe nga ana e shtetit për Strehëzën LGBTI), si dhe në mbështetjen dhe bashkëpunimin me OJF e specializuara apo të ngritura nga vetë personat LGBTI+.

Sa u përket ndryshimeve legjislative, janë bërë hapa pozitivë për ndihmën juridike dhe strehimin social. Ndryshimet e bëra në fund të 2020 në ligjin për mbrojtjen nga diskriminimi⁶⁴ parashikuan përkufizimin lidhur me gjuhën e urrejtjes dhe forma të tjera diskriminimi në përputhje me standardet e Këshillit të Evropës. Sa i përket strehimit, vlerësohet përfshirja e personave LGBTI+, si grup përfituesish në ligjin nr. 22/2018, “Për strehimin social” dhe zbatimin e këtyre ndryshimeve për disa persona LGBTI+, kryesisht në Tiranë.

Po kështu përmirësime janë bërë edhe në drejtim të fuqizimit të kapaciteteve të nëpunësve civilë dhe të punonjëseve e punonjëseve të sistemit shëndetësor, arsimor, të fushës së punësimit, mbrojtjes, drejtësisë etj., me një sërë trajnimesh të ofruara si nga MSHMS dhe institucionet shtetërore, ashtu edhe nga organizatat ndërkombëtare drejtpërsëdrejti apo edhe nëpërmjet OJF-ve të specializuara.

Megjithatë, përmirësimet vërehen më së shumti te personat LGBTI+ në kryeqytet, Tiranë, dhe kryesisht te persona lezbikë, gej dhe biseksualë. Për këtë arsye, për të avancuar më tej në lidhje me mbrojtjen dhe respektimin e të drejtave të personave LGBTI+ si dhe për një ofrim të shërbimeve sa më cilësore, u përgatit dhe miratua me VKM 700 datë 18.11.2021 “Plani Kombëtar i Veprimit për personat LGBTI+ 2021-2027”, i përputhur me me plotësimin e Objektivave të Zhvillimit të Qëndrueshëm(OZHQ) dhe me Agjendën 2030. Në masa apo veprime të caktuara të “PKV LGBTI+ 2021–2027” është mbajtur në konsideratë dhe është bërë referencë edhe në “Strategjinë Kombëtare për Barazinë Gjinore, 2021 – 2030”, si dhe në Strategjinë e Komisionit Evropian “Bashkimi i Barazisë: Strategjia e Barazisë për LGBTIQ-në, 2020–2025”, e para strategji e Komisionit për barazinë e LGBTIQ-së.

Vizioni: *“Një shoqëri gjithëpërfshirëse që u mundëson personave LGBTI+ lirinë për të qenë vetvetja, mosdiskriminim, trajtim, mundësi dhe qasje të barabartë në shërbime publike cilësore e të përshtatura sipas nevojave, si dhe pjesëmarrje aktive në të gjitha fushat e jetës pavarësisht nga shprehja e identitetit gjinor, orientimi seksual, karakteristikat e seksit apo nga tërësia e karakteristikave të tjera individuale të tyre”.*

Qëllimet e politikave:

I. Përmirësimi i aksesit të personave LGBTI+ në shërbime publike dhe shërbime mbështetëse të specializuara efektive, cilësore dhe të disponueshme në mbarë vendin, nëpërmjet:

II. Rritja e aksesit të personave LGBTI+ në sistemin e drejtësisë, nëpërmjet:

III. Krijimi i një shoqërie gjithëpërfshirëse, pranuese dhe jodiskriminuese kundrejt personave LGBTI+ në Shqipëri, nëpërmjet:

ZHVILLIMI I SHËRBIMEVE TË INTEGRUARA SHOQËRORE

⁶⁴ Ligj nr. 124/2020, “Për disa shtesa dhe ndryshime në ligjin nr. 10221/2010, ‘Për mbrojtjen nga diskriminimi’

Zhvillimi i shërbimeve shoqërore udhëhiqet nga tre parime thelbësore, të cilat janë përshkruar si reforma 3D (tre dimensionale), përkatësisht: Deinstitucionalizimi që ka të bëjë me shpërbërjen e institucioneve rezidenciale dhe kalimin e kujdesit dhe shërbimeve nga institucione të mbyllura e të ofruara për një kohë relativisht të gjatë, në shërbime me bazë komunitare, të cilat janë me kosto më të ulët dhe më pranë nevojave të qytetarëve; Diversifikimi, që ka të bëjë me promovimin e modeleve të reja të sigurimit të shërbimeve shoqërore të integruara, nga ofrues qeveritare dhe jo-qeveritarë; si dhe Decentralizimi, transferimi i të drejtave, detyrave dhe përgjegjësiive sa më pranë pushtetit vendor, si një mënyrë për të afruar shërbimet tek qytetari.

Rregullimi i mekanizmit të financimit të shërbimeve të kujdesit shoqëror ka sjellë rritjen e shërbimeve komunitare të ngritura sipas nevojave të vlerësuara të kategorive vulnerabël nga njësitë e vetqeverisjes vendore, bazuar në planet sociale vendore. Aktualisht ofrohen 493 shërbime sociale, krahasuar me 228 shërbime që ofroheshin në 2019. Nga këto 154 shërbime parashoqërore : 46% e shërbimeve sigurohen nga institucione publike, ndërsa 42% e tyre sigurohen nga institucione jo publike. Totali i përfituesve për vitin 2021 është 42,553, krahasuar me rreth 10.000 përfitues në 2019. Nga këta 22,553 në institucione publike, 11,509 në institucione jopublike dhe 8,511 në institucione të përziera.

Me reformën institucionale janë ndarë rolet dhe kompetencat e qeverisjes qendrore dhe vendore qartazi për herë të parë në këtë ligj. Në çdo bashki po ngrihet një strukturë e posaçme për shërbimet shoqërore, si njësi më vete e strukturës së bashkive, duke ndarë detyrat e koordinatorit shoqëror që merret me pagesat Cash nga detyrat e një punonjësi të dedikuar për shërbimet në familje, i cili duhet të jetë një figure profesionale. Në 21 bashki, sektorët socialë, pavarësisht emërimit e specifikimit për grupin në nevojë, kanë specialistë të mirëfilltë për shërbimet sociale ndërkohë që bashkitë e tjera janë duke plotësuar strukturat përkatëse për të mundësuar ofrimin e shërbimeve sociale.

Gjatë viteve 2018-2020 bashkitë për herë të parë hartuan, kostuan dhe miratuan nga Këshilli Bashkiak planet sociale, të mbështetura nga ekspertiza e Agjensive apo Organizatave Ndërkombëtare. Bazuar në projektet, tashmë të parashikuara në planet sociale, janë financuar modele të reja shërbimi: shërbimeve lëvizëse për shërbimet në familje për fëmijët me AK, shërbimi fuqizimi për fëmijët e familjet, dhe shërbimi i strehimit emergjent për viktimat e dhunës në familje, si dhe janë hartuar standardet të reja për këto modele shërbimesh.

Sfidat e mëtejshme të politikës lidhen me krijimin e një sistemi funksional të integruar të kujdesit shoqëror të bazuar në parimin e decentralizimit dhe deinstitucionalizimit, për përfshirjen e grupeve vulnerabël në programet e mbrojtjes sociale. Konkretisht:

1-Shndërrimi i shërbimeve rezidenciale në shërbime të kujdesit shoqëror të integruara në komunitet, emergjence, me shërbime alternative etj, në masën më të madhe të mundshme, sipas modelimeve e standardeve të reja.

2-Plotësimi dhe fuqizimi i të gjitha njësive të vetëqeverisjes vendore me strukturat e shërbimeve sociale/Njësive të Vlerësimit të Nevojave dhe Referimit.

3-Integrimi i shërbimeve në nivel vendor me programe të tjera mbështetëse në arsim, punësim dhe formim profesional për kategoritë në nevojë, duke trajtuar rastin nëpërmjet Sistemit të Menaxhimit të Informacionit të Shërbimeve të Kujdesit Social, të integruar me sistemet e tjera kombëtare.

5-Administrimi i procesit të certifikimit të profesionistëve, që punojnë në shërbimet shoqërore, si dhe procesi i licensimit dhe akreditimit të institucioneve publike dhe jo publike, që ofrojnë trajnime dhe edukim të vazhdueshëm, për profesionistët e shërbimeve shoqërore.

6-Fuqizimi i shërbimeve inspektuese, si një strukturë e rëndësishme për sigurimin e ofrimit të shërbimeve sociale fëmijëve individëve/familje në nevojë.

Qëllimi i politikës: *Çdo person dhe familje shqiptare, siç janë kategoritë në nevojë, do të ketë qasje të barabartë dhe do të përfitojnë nga një sistem funksional dhe i integruar i shërbimeve të kujdesit shoqëror, bazuar në parimet e decentralizimit, deinstitutionalizimit dhe diversifikimit të shërbimeve të kujdesit shoqëror.*

Masat Prioritare të Qëllimit të Politikës:

- Zgjerimi i hartës së shërbimeve sociale nëpërmjet ngritjes së shërbimeve sa më pranë komunitetit nëpërmjet mekanizmit financiar të Fondit Kombëtar Social
- Decentralizimi i plotë i shërbimeve të përkujdesit shoqëror
- Transformimin e plotë të shërbimeve të përkujdesit rezidencial në shërbime alternative me bazë komunitare për fuqizimin e individit dhe familjes

SISTEMI I SIGURIMEVE SHOQERORE

Si rezultat i strategjisë së zhvilluar në 6 vitet e fundit evidentohet një rritje e ndjeshme e të ardhurave nga kontributet e cila kryesisht është pasojë e rritjes së numrit të kontribuesve, sepse efekti mesatar i rritjes së tyre për shkak të rritjes së pagës minimale është jo shumë i lartë ose rreth 13 %. Krahasuar me vitin 2013, që konsiderohet si viti bazë i reformës së pensioneve 2014, të ardhurat nga kontributet në vitin 2021 janë rritur me 43,413 miliardë lekë ose 84.5% më shumë. Rritje e ndjeshme evidentohet edhe në numrin e kontribuesve, i cili është edhe faktori kryesor i rritjes së volumit të të ardhurave. Krahasuar me vitin 2013 numri i personave të mbrojtur në vitin 2021 është rritur me mbi 229,600 persona ose rreth 40.9 % më shumë.

Krahas rritjes së të ardhurave, rritje të ndjeshme kanë pësuar edhe shpenzimet, në totalin e të cilave mbi 98 % i përkasin transfertave në buxhetet familjare, pasi kosto e administrimit është mesatarisht rreth 1,8 % të shpenzimeve gjithsej të periudhës. Shpenzimet për përfitime në vitin 2021 krahasuar me 2013 janë rritur me 52 miliardë lekë ose me rreth 55 %. Këto përfitime të rritura me rreth 55 %, janë adresuar në buxhetet e familjeve të pensionistëve ndërkohë që indeksi akumulativ i çmimeve të mallrave të konsumit ka një rritje prej rreth 23.6 %. Pjesa tjetër e rritjes i referohet shtimit të numrit të përfituesve, futjes së skemave të rimbursimit të çmimeve kryesisht energjia elektrike, vendosjes së skemave të veçanta pensionale për profesionet e vështira si në kuptim të skemave të reduktimit të moshës ashtu edhe të rritjes së të ardhurave nëpërmjet shtesave mbi pension si dhe shtesës së përfitimeve nëpërmjet shpërblimeve të fundvitit.

Buxheti i ISSH administrohet në tre programe bazë; Sigurimi i Detyrueshëm; Programet e veçanta të shtetit dhe Sigurimet Suplementare. Nga të dhënat konstatohet se shpenzimet për sigurimet suplementare dhe programore, të financuara pothuajse nga buxheti i shtetit, në 6 vitet e fundit, kanë zënë 16,6-14,2 % të totalit të shpenzimeve, ndërkohë krahasuar me transfertën e përgjithshme të buxhetit të shtetit, me destinacion për të mbuluar atë pjesë të shpenzimeve vjetore që nuk mbulohej nga kontributet, pesha specifike e tyre varion nga 39,6 deri në 33,7 % të totalit.

Deficiti i sistemit të pensioneve ndaj PBB, vjen në ulje, por ka një rritje të veçantë në vitin 2020, si shkak i Covid-19, rikuperimi i të cilit filloi që në vitin 2021. Ndërkohë konstatohet se deficiti i pensioneve është shumë më i vogël se transferta jo kontributive e buxhetit të shtetit për sistemin e sigurimeve shoqërore sepse mbi 40 % e transfertës i adresohet programeve dhe skemave suplementare jo kontributive.

Instituti i Sigurimeve Shoqërore ka realizuar indeksimin e pensioneve në vite sipas vendimeve, me indeksin e çmimeve të shportës së pensionistëve, ku indeksi akumulativ i çmimeve të mallrave të konsumit për periudhën

2014-2021 ka një rritje prej rreth 23.6 %. Gjathashtu është realizuar indeksimi i pensioneve në masën 2.7 per qind për vitin 2021. Nga zhvillimi i reformes nga janar 2014 janë mbuluar me pensione sociale 2337 përfitues të cilët nuk kanë mundur të kontribuojnë në skemën e sigurimeve shoqërore .

Në vite është realizuar zbatimi i vendimeve për dhënien e kompensimeve për efekt të heqjes së fashës së konsumit të energjisë elektrike dhe ndryshimeve të cmimit të energjisë elektrike

Qëllimi i Politikës 1: *Qëndrueshmëri financiare e skemës së sigurimeve shoqërore*

Qëllimi i Politikës 2: *Ruajtja dhe përmirësimi i standarteve të jetesës për pensionistët dhe të moshuarit duke siguruar të ardhura më të larta*

STREHIMI

Ligji “Për strehim social”, i miratuar në vitin 2018 ka zgjeruar mundësitë e adresimit të nevojës për strehim për shtresat dhe grupet më të pa favorizuara të shoqërisë. Ligji përcaktoi gjithashtu edhe një kuotë vjetore për familjet e minoritetit Rom e Egjiptian që do të përfitojnë çdo vit nga programet e strehimit të mos jetë më i ulët se 5%. Gjatë periudhës 2016 – 2021 janë adresuar nevojat për strehim të rreth 13,250 familjeve nëpërmjet programeve të ndryshme të strehimit dhe janë akorduar 5.93 miliardë lekë fonde, pa përfshirë fondet e subvencionimit të familjeve të prekura nga tërmeti i vitit 2019.

Dy tërmetet e vitit 2019, nga të cilët ai i nëntorit me përmasa shkatërruese të një numri të konsiderueshëm banesash, kanë ndikuar drejtpërsëdrejti në politikat e strehimit. Përveç nevojës për rindërtimin e banesave të shkatërruara, në dy vite (2020 dhe 2021) janë akorduar 6 miliard lekë për subvencionimin e qirasë në treg. Kërkesa për banesa me qira në treg, çoi në rritje të çmimit të qirave të banesave dhe, rrjedhimisht edhe të nevojës për subvencione. Zonat e papërfshira në ato të emergjencës civile të shpallur në 2019 pas tërmetit të Nëntorit, kanë shtuar numrin e kërkesave për riparime dhe përmirësim të kushteve të banimit, nëpërmjet programeve sociale të strehimit.

Pandemia COVID-19 dhe politika Globale “*rrri në shtëpi*”, “*laj duart*”, “*mbaj distancë*” solli në vëmendje strehimin si një nevojë bazë të individit. Evidenca nga vendi e Bota tregojnë për vështirësitë psikologjike të mbylljes (lock-doën) në shtëpi, veçanërisht në rastet e kushteve jo të përshtatshme të banimit, në rastet e banesave të mbipopulluara, familjeve me fëmijë e të moshuar, për pamundësinë e ruajtjes së higjienës për shkak të mungesës së shërbimeve brenda në banesë, apo për rastet ekstreme të të pastrehëve të rrugës.

Sipas raportit të ndërmjetëm të strategjisë për strehim social 2016-2025, Tirana është ndër 7 qytetet kryesore Europiane për nivelin e papërbalueshëm të strehimit. Raporti Çmim banese mbi të Ardhura vjetore familjare, i cili është matësi bazë për përbalueshmërinë e strehimit, është 16.49 (rapoti 4 – 5 konsiderohet treg i përbalueshëm) duke treguar vështirësi për shtresat e varfëra dhe grupet e pafavorizuara, por edhe për shtresën e mesme të shoqërisë. Një grup i veçantë prioritar i politikave të strehimit i shpallur edhe nga programi qeveritar 2021-2024 është edhe kategoria e të rinjve dhe çiftëve të reja, të cilët për shkak edhe të pamundësisë së strehimit të përbalueshëm, detyrohen të emigrojnë.

Strehimi funksion i NJVV – megjithëse kontributi financiar i NJVV për programet e strehimit ka ardhur në rritje, administrata vendore përballat me problemin e kapaciteteve të pamjaftueshme të burimeve njerëzore dhe financiare. Emigrimi i vazhdueshëm i punonjësve të administratës lokale ka sjellë ndërprerje të vijimësisë së punës dhe nevojën për ngritje kapacitetesh nga e para.

Një ndër problematikat kryesore në politikat e strehimit social dhe në zbatimin e Strategjisë është mungesa e të dhënave në nivel vendor. Sistemi elektronik i strehimit është ngritur tashmë por është ende në fazë “kolaudimi” dhe trainimi me punonjësit e bashkive. Sistem ky, i cili ka për qëllim autorizimin e procesit të ruajtjes, marrjes dhe analizimit të informacionit që lidhet me procesin për strehim dhe banesat sociale, në mënyrë që të garantojë dhe të sigurojë identifikimin e nevojave për strehim duke siguruar gjurmimin nga aplikimi deri te përfitimi, por ai do të duhet të “ushqehet” me informacion dhe kërkon ngritje të kapaciteteve në nivel vendor.

Kushtet e banimit për minoritetin Rom e Egjiptian, por edhe për banorë të zonave rurale, në pjesën më të madhe janë të papërshtatshme dhe nuk plotësojnë nevojat bazë. Strehimi, sipas Kombeve të Bashkuara është një nga elementet e të drejtave të njeriut, ndërkohë që synimi 11.1 i Objektivave të Zhvillimit të Qendrueshëm kërkon që brenda vitit 2030, të sigurohet qasje për të gjithë në strehim dhe shërbime bazë të përshtatshme, të sigurta dhe të përbalueshme, dhe të përmirësojë laqjet e varfëra. Aritja e këtyre synimeve kërkon angazhim të burimeve njerëzore, financiare e materiale në një masë rreth 10 herë më të lartë se tradicionalisht.

Vizioni: *Qasje për të gjithë në strehim dhe shërbime bazë të përshtatshme, të sigurta dhe të përbalueshme, dhe të përmirësojë laqjet e varfëra*

Qëllimi 1: Të sigurojë aksesin në strehim të përshtatshëm dhe të përbalueshëm, përmirësimin e banesave dhe vendbanimeve për grupe shoqërore në pozita të pafavorizuara dhe integrimin e tyre shoqëror e hapsinor, ne menyre qe askush te mos ngelet pas.

Qëllimi 2: Të zgjerojë digitalizimin e sistemit të strehimit dhe mbledhjes së të dhënave për hartimin a rishikimin e politikave

Qëllimi 3: Mbështetje për bashkëpronarët për përmirësimin e efciences së energjisë në banesat ekzistuese

Fuqizimi i rinisë dhe fëmijëve

Organizimi rinor, veçanërisht jashtë kryeqytetit dhe jashtë organizimive shkollore nuk i përgjigjet situatave dhe sfidave që kalojnë të rinjtë. Organizimi rinor në kuadër të organizatave jo-qeveritare është gjithashtu i vështirë për t'u realizuar për shkak të pagesave të larta që e shoqërojnë regjistrimin e një organizate jo-qeveritare dhe mungesës së përvojës nga ana e të rinjve në këtë proces. Edhe organizimet rinore në shkolla janë kryesisht formale dhe nuk i fuqizojnë të rinjtë.

Në këtë situatë, është parë me përparësi, rishikimi i ligjit të rinisë në tërësinë e tij dhe në veçanti për të rritur rolin e të rinjve në përmirësimin dhe zhvillimin e jetës në komunitet dhe për t'i bërë të rejtat dhe të rinjtë aktivë në ndërmarrjen e politikave rinore vendore. Shembujt e mirë të analizës së pjesëmarrjes së të rinjve në proceset buxhetore dhe vendime të tjera vendore në bashkitë Cërrik, Korçë, Fier, Përmet, Durrës, Roskovec, Belsh, Shijak, Urë Vajgurore, Krujë dhe Pogradec duhen shtrirë në të gjithë vendin .

Takimet me të rinjtë kanë nxjerrë në pah edhe nevojën për një komunikim më efektiv me ta në platformat e komunikimit që përdoren më së shumti prej tyre. Konceptet e komunikimit digjital me të rinjtë si për të informuar ata për mundësitë për përfshirje, vullnetarizëm apo punësim apo edhe për të krijuar rrjete të përbashkëta komunikimi mes tyre duhen rishikuar. Kërkohe zhvillimi apo rikonceptimi i faqes “rinia.al” për të fuqizuar komunikimin mes të rinjve dhe për të lidhur të gjitha platformat dhe nismat rinore që ekzistojnë.

Jo vetëm infrastruktura digjitale por edhe ajo fizike në shërbim të të rinjve mbetet problematike dhe sfiduese. Me përjashtim të një numri të paktë të qendrave rinore kërkohe shtimi i tyre në të gjithë vendin dhe mundësisht në nivel bashkie, duke krijuar hapësira të përshtatshme për të rinjtë. Sigurimi i infrastrukturës për

aktivitete rinore do të rriste dhe promovonte veprimtarinë rinore dhe do të siguronte një bazë për zhvillime të mëtejshme për rininë si në çështjet e ndërgjegjësimit të tyre politik, vetëshprehjes dhe provomimit e zhvillimit të punës rinore.

Sipas raportit me zbatimin e politikave të Planit Kombëtar të Veprimit për Rininë 2015 –2020 e kanë lidhur shkallën e realizimit të këtij plani që shkon deri në masën 40% edhe me mungesën e burimeve njerëzore për rininë . Fuqizimi i burimeve njerëzore dhe fuqizimi i organizatave rinore do të rriste edhe përfaqësimin më cilësor të rinisë në rajon e më gjerë duke ndërtuar edhe mbi përvojat pozitive të zbatimit të politikave të programit “Tirana – kryeqyteti evropian i rinise” dhe mbi mbështetjen e dhënë për këtë program nga qeveria.

Edhe pse janë bërë hapa të mëdha përpara për angazhimin e të rejave dhe të rejave pranë proceseve politikë-bërëse si me anë të stazheve profesionale apo kontratave të punësimit çështjet e marrjes dhe dhënies së informacioneve në lidhje me programet e punësimit apo nxitjes së punësimit mbeten problematike. Kjo në një kohë kur qeveria ka marrë një sërë masash dhe politikash për të nxitur punësimin dhe inovacionin mes të rejave dhe të rinjve, politika që nga të rinjtë dhe të rejtat që morën pjesë në konsultimet e bëra me ta në kuadër të kësaj strategjie nuk njiheshin.

Shkalla e pjesëmarrjes në forcat e punës për të rinjtë e moshës 15 – 29 vjeç, është në nivelet 53 - 54% duke pësuar rritje të lehta nga viti në vit. Edhe shkalla e papunësisë së të rinjve rrotullohet mes shifrave 20% - 21% dhe me ulje të lehta krahasuar në vitet e mëparshme. Shkak për këto ndryshime janë edhe politikat e ndërmarra për nxitjen e punësimit dhe zhvillimi i programeve që fokusohen te punësimi i të rinjve duke përfshirë elemente si:

- Punësim i subvencionuar për të rinjtë, gratë me fëmijë ne ngarkim, të rinjtë e pakicave, ata me aftësi të kufizuara si edhe ata që kthehen nga migrimi
- trajnimit nëpërmjet punës
- praktika profesionale
- pune publike ne komunitet
- vetëpunësim

Dinamika e tregut të punës po përmirësohet vazhdimisht duke reflektuar efektivitetin e politikave të ndërmarra nga qeveria që shkon në favor të zhvillimit të qëndrueshëm ekonomik dhe nxitjes së punësimit. Në kuadër të analizave dhe studimeve të bëra për këtë strategji, u vu re nuk ka rritje të papunësisë mes të rinjve dhe shifrat e papunësisë janë stabilizuar. Nga ana tjetër numri i të rinjve që largohen nga vendi është në rritje duke kërkuar politika shumë më aktive për nxitjen e punësimit mes të rinjve dhe zhvillimin e një kulture të bërjes së të ardhmes brenda vendit.

Zhvillimet e fundit që ka ndërmarrë qeveria në lidhje me nxitjen e inovacionit përmes startup-eve, digjitalizimit të shërbimeve dhe zhvillimin e lëndëve të kodimit tregojnë për seriozitetin e masave për t’u përballuar me këto fenomene dhe rëndësinë që i kushtohet punësimit të të rejave dhe të rinjve. Ky proces duhet të shkojë krah për krah me një proces reformimi të shërbimit të këshillimit për karrierë që i ofrohet ose nuk i ofrohet të rinjve në shkolla apo institucionet e formimit profesional. Mungon edhe veprimi në nivel vendor për të nxitur dhe zhvilluar punësimin rinor.

Bazuar në mendimet dhe idetë e të rinjve këto shërbime jo vetëm duhen modernizuar dhe digjitalizuar por në të njëjtën kohë duhet të përshtaten me kërkesat e të rinjve, t’i kuptojnë më mirë ata dhe nevojat e tyre, dhe t’i paraprijnë zhvillimeve të tregut të punës. Këto përmirësime së bashku me mbështetjen që kërkojnë të rinjtë për të rritur shkallën e tyre të lëvizshmërisë brenda vendit dhe në rajon do të sillnin ndryshime në mënyrën se si të rejtat dhe të rinjtë marrin vendimet e tyre për të ardhmen dhe bërjen e vetes aktiv në tregun e punës.

SFIDA

- Forcimin e mëtejshëm të mekanizmave për kërkimin dhe aksesin në punë, investimin në shërbime profesionale dhe zhvillimi i aftësive punëkërkuese brenda një mjedisi lejues dhe mundësues për zhvillimin e vetëpunësimit dhe të aftësive sipërmarrëse.
- Lehtësim të aksesit në kredi dhe mbështetje të shtuar qeveritare për krijimin e fondeve për start-up duke i kushtuar shumë rëndësi edhe promovimit të këtyre skemave në çdo bashki si popullatën rinore të bashkisë por edhe për ata që kthehen nga migrimi.
- Punë të zgjeruar për përhapjen e ndërmarrjeve sociale bazuar edhe në udhëzues e hartuar në lidhje me këtë formë të biznesit social
- Krijimin e kushteve mbështetëse për gratë e reja me qëllim shpërndarjen më të drejtë të punëve në aspektin gjinor vazhdon të mbetet sfidë veçanërisht në tregun e punës.
- Gjurmimin e nxënësve dhe studentëve pasi përfundojnë studimet duhet të realizohet për të kuptuar lidhjet me tregun e punës, evidentuar APAA dhe për të kuptuar diferencën mes regjistrimeve dhe diplomimeve në arsim të lartë.
- Krijimin e alternativave të trajnimit dhe arsimit profesional si një mundësi alternative për arsimin dhe riaftësim.

Konceptet për punësimin në Shqipëri lidhen ngushtë me degën e studimit që një e re apo i ri merr në universitet dhe me shanset për t'u punësuar në administratë publike duke kërkuar kështu një hyrje të sigurtë në tregun e punës. Edhe pse këto lloj konceptesh po sfidohen nga rritja e numrit të të rinjve sipërmarrës dhe të angazhuar në nisma start-up mbetet dhe nga numri në rritje i të rinjve në arsimin profesional në Shqipëri karriera vazhdon të jetë e lidhur ngushtë me mbarimin e studimeve të larta dhe gjetjen e një pune të sigurtë.

Shumë të rinj e shohin si problem e jo si mundësi të re faktin që ata punësohen në një fushë që nuk lidhet drejtpërdrejt me studimet e tyre universitare. Kultura e gjetjes së vendit të punës bazuar në njohuritë e marra në menyrë informale dhe joformale nuk ka fituar terrenin e duhur edhe pse tashmë janë miratuar vendimet qeveritare që e mundësojnë njohjen e përvojave të tilla, të cilat i shërbejnë të rinjve për t'u punësuar jashtë fushës së tyre të studimeve. Zhvillimi i sektorit të ndërmjetësisë profesionale apo shërbimit të karrierës si përmes zyrave të punës dhe në sistemin arsimor është një tjetër sfidë që kërkon zgjidhje të menjëhershme duke plotësuar edhe kërkesën më kryesore të të rinjve në takimet konsultuese në çdo nivel.

Sigurimi dhe nxitja e punësimit në vend dhe angazhimi i të rinjve në punësim të qëndrueshëm kërkon politika edhe më të forta nga ana e qeverisë për t'u përballuar efektivisht me fenomenin e largimit të rinisë nga vendi. Mbetet shumë për të bërë për të kuptuar dhe studiuar më thellë zhvillimet në arsimin profesional dhe lidhjet që disa nga institucionet kanë krijuar me tregun e punës. Kuptimi më i mirë i të dhënave të zbërthyer në nivel qarku apo bashkie do të siguronte një shpërndarje më të mirë të degëve të studimit duke i orientuar ato fuqishëm nga tregu i punës e duke zhvilluar programe studimi që lidhen me digjitalizimin dhe automatizimin e proceseve.

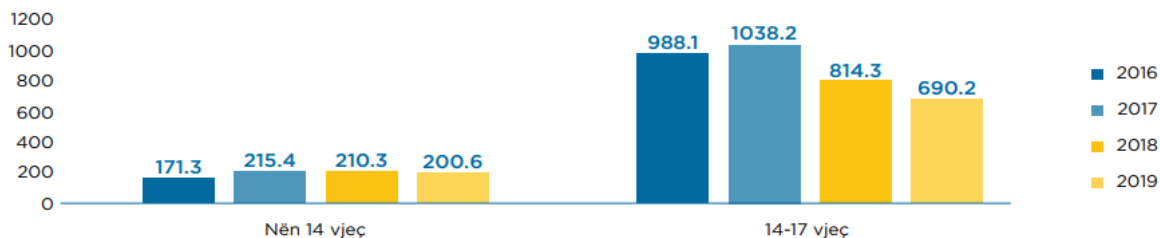
Në kuadër të programeve si Garancia Rinore që do të mbështetet nga BE duhet gjetur rrugë e mundësi për të sfiduar burokracinë duke i zvogëluar hapat që një e re ose i ri duhet të ndërmarrë për të fituar nga këto programe, duke i bërë shërbimet për rininë më të orientuara e më miqësore kundrejt tyre.

- Zbutja e papunësisë mes të rinjve duke qenë se papunësia është një nga shkaqet kryesore për përjashtimin social
- Rritjen e nivelit arsimor për të ulur papunësinë dhe diskriminim për shkak të mungesës së arsimit.

Veçanërisht në situatat e krijuara nga tërmetet e vitit 2019 dhe pandemia Covid-19, aspektet e përfshirjes më të madhe rinore dolën më në pah në politikat e ndërmarra nga qeveria. Duke qenë se Shqipëria është pjese e zhvillimeve globale dhe lëvizjet migratore kanë një ndikim të drejtpërdrejtë mbi jetën e të rinjve dhe migrimin e tyre, angazhimi në veprimtari sociale që zhvillojnë komunitetin dhe përmirësojnë kushtet e të rinjve mbetet parësor në çdo qeveri e në politikat zhvillimore që ndërmerr vendi.

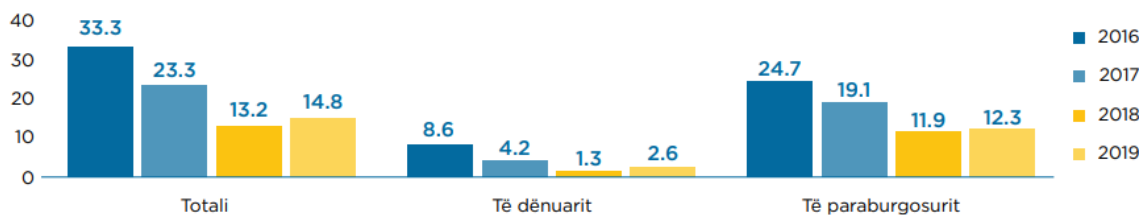
Qeveria i ka kushtuar shumë rëndësi çështjeve të mbrojtjes së fëmijëve dhe parandalimit të krimeve nga të miturit duke zhvilluar programe specifike në këto fusha të cilat edhe shpjegojnë uljen e numrit të të rinjve të dyshuar për vepra penale apo në institucionet e privimit të lirisë sipas tabelave në vijim.

Norma e fëmijëve (nën 18 vjeç) të dyshuar për vepra penale për 100,000 fëmijë, sipas grupmoshës

Shpjegimi: Numri i fëmijëve (nën 18 vjeç) të dyshuar për kryerjen e veprave penale, të regjistruar në polici gjatë vitit, në raport me 100,000 popullatë mesatare përkatëse
Burimi: Drejtoria e Përgjithshme e Policisë / INSTAT

Norma e fëmijëve 14-17 vjeç në institucionet e privimit të lirisë për 100,000 popullatë përkatëse

Shpjegimi: Numri i fëmijëve 14-17 vjeç në paraburgim dhe të dënuar me burgim në raport me 100,000 popullatë mesatare përkatëse, në fund të vitit
Burimi: Drejtoria e Përgjithshme e Burgjeve / INSTAT

Mbetet gjithsesi shumë për të bërë në lidhje me format e krimit kibernetik dhe të bullizimit të të rinjve në formë kibernetike. Po ashtu, nga raporti i vlerësimit të PKVR 2015-2020, gjashtë indikatorë (60%) kanë mbetur të parealizuar në çështjet që kanë të bëjnë me mbrojtjen sociale të të rinjve duke përfshirë edhe çështjet që kanë të bëjnë me zhvillimin e informacioneve mbi dhunën, pabarazinë sociale, dhe trafikimin e qenieve njerëzore.

- Mungesa e mjediseve të përshtatshme dhe të sigurta për lojën dhe aktivitetet fizike në komunitet.
- Numër i mjaftueshëm psikologësh dhe punonjësish socialë të specializuar në punën me të rinjtë nëpër institucionet arsimore të arsimit të mesëm të cilët bashkëpunojnë me shërbimet sociale të bashkive dhe drejtoritë arsimore.

Ligji për Rininë i kushton rëndësi të veçantë zhvillimit të hapësirave rinore të dedikuara për rininë dhe aktualisht qeveria po e mbështet këtë proces. Për më tej në programin qeveritar parashikohet mbështetja financiare për blerjen e apartamenteve nga çiftet e reja e cila lidhet edhe me politikën qeveritare të kalimit nga rindërtim pas tërmetit të vitit 2019 në ndërtime të reja banesash për çiftet e reja dhe ata që kërkojnë jetën e pavarur sepse ka

një numër të madh të rinjsh që zgjedhin migrimin në vend të zhvillimit të tyre në vend për shkak të mungesës së banesës e kushteve të tjera.

OZHQ 10 - ZVOGËLIMI I PABARAZIVE		BURIMI	VITI	TË DHËNAT
10.2.1	Përqindja e fëmijëve (0-17 vjeç) që jetojnë nën 50% e medianes së të ardhurave disponibël të ekuivalentuara	Anketa e të Ardhurave dhe Nivelit të Jetesës / INSTAT	2018	22.1

Figura 2: Studimi i INSTAT dhe UNICEF "Treguesit e Mirëqenies së Fëmijëve, Adoleshentëve dhe të Rinjve në Shqipëri 2016-19" f. 20

Masat dhe aktivitetet e parashikuara në PKVR 2015-20 në lidhje me shëndetin, sportin dhe mjedisin ishin realizuar plotësisht në masën 48% ndërsa masat në lidhje me kulturën dhe vullnetarizmin në nivelin 39%. Ky nivel, edhe pse ndër më të lartit në lidhje me përmbushjen e indikatorëve lejon hapësira për zhvillime të reja dhe fokus më të madh në proceset e zhvillimit dhe të edukimit jashtë-shkollor ku programe si ai i shkollave komunitare dhe programi kombëtar për arte dhe zeje luajnë një rol kryesor për të integruar shoqërinë veçanërisht në një situatë post-pandemike.

Përfshirja dhe integrimi i të rejave dhe të rinjve dhe ulja e parabazive si ekonomike dhe gjinore paraqesin këto sfida:

- Zhvillimi i hapësirave rinore me standarte të përcaktuara dhe në përputhje me kërkesat dhe nevojat e të rinjve
- Ndërtimi i hapësirave në çdo bashki
- Krijimi i hapësirave të dedikuara për rininë në mjediset shkollore
- Ofrimi i shërbimeve dhe mbështjes së dedikuar për përfshirjen në shkolla
- Fuqizimi i shërbimeve rinore për të lehtësuar integrimin e të rinjve dhe kalimin e tyre në jetesë të pavarur

Qëllimi i Politikës 1: Të rejat dhe të rinjtë marrin pjesë aktivisht në shoqëri dhe ndihen të fuqizuar për t'u shprehur me zërin e tyre. Politikat ndërsektoriale rinore janë të koordinuara, të bazuara në analiza, me mekanizma të mirë financiar.

Qëllimi i Politikës 2: Mbështetet dhe nxitet novacioni rinor dhe rritja e aftësive dhe profesionalizmit të të rejave dhe të rinjve përmes edukimit cilësor në TIK dhe fusha të tjera të zhvillimit digjital duke rritur dhe përmirësuar kështu mundësitë për të hyrë në tregun e punës.

Qëllimi i Politikës 3: Mirëqenia aktive, e shëndetshme, fizike, sociale dhe mendore e të rejave / rinjve. Siguria, mbrojtja dhe përfshirja e të rejave/ të rinjve/ në të gjithë diversitetin e tyre, veçanërisht për ata të rinj që janë në situatë rreziku apo mënjanimi social (vulnerabiliteti)

Lidhja midis qëllimit të politikës dhe Objektivave të Zhvillimit të Qëndrueshëm (OZHQ)

Qëllimi i Politikës Nr.1 synon ngritjen dhe bërjen funksionale të një sistemi të plotë mbështetës dhe organizativ për rininë në të gjithë vendin duke ju krijuar mundësi të rinjve dhe të rejave të shprehen dhe të kontribuojnë efektivisht në jetën dhe zhvillimin e komuniteteve të tyre. Ky qëllim i politikës lidhet me OZHQ-të 5, 11, 13 dhe 16, të cilat promovojnë një shoqëri paqësore dhe gjithëpërfshirëse që garanton zhvillim të qëndrueshëm dhe

synon ndërtimin e institucioneve efektive, të përgjegjshme dhe gjithëpërfshirëse në të gjitha nivelet. Duke e vënë theksin te rritja e pjesëmarrjes së të rejave në proceset zgjedhore kjo politikë nxit barazinë gjinore. Nga ana tjetër me ndërgjegjësimin e rinjve për vullnetarizëm synohet të rritet veprimi i të rejave dhe të rinjve për klimën.

Kjo politikë ka lidhje edhe me PKIE 2022-24 veçanërisht në masat që ka parashikuar qeveria për forcimin e dremokracisë dhe shtetit të së drejtës që në kuadër të kësaj strategjie përkthehet në forcimin e organizatave rinore, rrjetëzimin e tyre dhe lehtësimin e kushteve për të krijuar organizata rinore.

Në lidhjet me MSA kjo politikë lidhet drejtpërsëdrejti me Titullin VII që trajton çështjet e Lirisë, Drejtësisë dhe Sigurisë si edhe me nenin 78 kur zhvillon masa për fuqizimin e institucioneve rinore, nenin 99 në kuadër të masave për bashkëpunimin mes organizatave rinore për të përmirësuar komunitetet dhe rritur përfshirjen, si edhe nenin 111 në lidhje me masat e forcimit të Agjencisë Kombëtare Rinore për të zbatuar politikën rinore si edhe në krijimin e një fryme miqësore kundrejt të rejave dhe të rinjve në kontaktet e tyre me administratën.

Fuqizimi i artit, kultures dhe sporteve

Gjatë viteve të fundit janë forcuar kapacitetet institucionale për rritjen e shkallës së pavarësisë së institucioneve dhe përmirësimin e cilësisë dhe performancës artistike dhe kulturore. Legjislacioni në fushën e kulturës është përshtatur me të drejtën komunitare dhe konventat ndërkombëtare ku Shqipëria është palë.

Sfidat në të ardhme në fushën e artit dhe kulturës lidhen me rritjen e rolit të kulturës në jetën shoqërore dhe në përmirësimin e cilësisë së jetës si dhe rritjen e aftësive konkurruese. Sfida kryesore e sektorit është t'i japë më shumë përparësi produkteve kulturore, si pjesë e programit social, ekonomik dhe zhvillimor brenda vendit, si edhe promovimit të vlerave shqiptare jashtë saj.

Vizioni: *“Artet dhe trashëgimia kulturore e Shqipërisë, si forcë shtytëse për zhvillimin e qëndrueshëm ekonomik dhe shoqëror të vendit”.*

Misioni: *“Krijimi i mjedisit të favorshëm për rritjen dhe zhvillimin e shërbimeve dhe produkteve kulturore dhe krijuese në sektorin publik dhe privat”.*

Qëllimi strategjik: *“Më shumë vëmendje për artin dhe kulturën”*

Qëllimet politike:

1. Përmirësimi dhe zgjerimi i tregjeve kulturore përmes legjislacionit nga i cili do të përfitojnë krijuesit, krijimtaria artistike dhe kulturore dhe trashëgimia kulturore;
2. Ruajtja dhe mbrojtja e trashëgimisë materiale dhe jomateriale kulturore;
3. Nxitja dhe përfaqësimi i vlerave kulturore të arteve dhe trashëgimisë (materiale dhe jomateriale) shqiptare në aktivitete të rëndësishme ndërkombëtare;
4. Mbështetja e krijimtarisë së artistëve shqiptar dhe shtimi i veprimtarive kulturore dhe artistike;
5. Hartimi dhe zbatimi i një platforme arsimore përmes institucioneve të artit dhe trashëgimisë kulturore dhe sistemit parauniversitar;

Shtyllat Kryesore:

“Kultura e së ardhmes”: Investimet kulturore synojnë të ndikojnë drejtpërsëdrejti në rritjen e cilësisë së jetës dhe në edukimin e grup-moshave të ndryshme.

Krijimi i Qendrës së re Kombëtare për Fëmijë është hapi i parë për politikën dhe programet në favor të familjes dhe fëmijëve, ndërtimi i të cilit pritet të fillojë zbatimin brenda vitit 2022.

Edukimi Kulturor për fëmijët dhe të rinjtë.

Programi i ri kombëtar “Art dhe Zeje” është pasuesi i Programit “Edukimi përmes Kulturës”.

“Pakti për Universitetin”, ka në fokus bashkëpunimin me universitete brenda dhe jashtë vendit për zhvillimin bashkëkohor të programeve akademike Bachelor, Master dhe PhD në konservim dhe restaurim, artet bashkëkohore, në fokus formimin profesional, me autonomi shkencore, financiare dhe organizative në mbështetje të punësimit të artistëve të rinj.

Industritë krijuese në muzikë dhe teatër.

Fondi i krijimtarisë muzikore, nismë në kuadrin e 110-vjetorit të Pavarësisë së Shqipërisë, 60-vjetorit të themelimit të Fakultetit të Muzikës, i dedikon një fond të veçantë krijimtarisë muzikore, në mbështetje të krijuesve të rinj dhe krijuesve të karrierës. Fondi do të mbulojë të gjitha zhanret e muzikës instrumentale si: muzikë instrumentale e dhomës, muzikë vokale me shoqërim instrumental, muzikë për orkestër harqesh, muzikë për orkestër simfonike.

Fondi i teatrit për të rinj, nismë që do të realizohet në bashkëpunim me Teatrin Eksperimental “Kujtim Spahivogli”, institucion i cili do të asistojë për realizimin e projekteve skenike.

Objektivat specifike në fushën e artit dhe kulturës:

1. Krijimi i kuadrit ligjor që mbron, zhvillon dhe promovon artin dhe trashëgiminë kulturore.

- Përmirësimi dhe zbatimi i kuadrit ligjor bashkëkohor në përmbushje të detyrimeve që rrjedhin nga MSA dhe nga konventat ndërkombëtare të nënshkruara dhe ratifikuara;
- Harmonizimi i kompetencave dhe funksioneve të institucioneve qendrore, këshillave kombëtarë të sistemit të trashëgimisë kulturore materiale, institucioneve të pushteti vendor dhe grupeve të interesit aktorë të fushës;
- Krijimi i një hapësirë vetë-menaxhimi në funksion të transparencës, shpërndarjes së fondeve si dhe rritjes së konkurrencës.

2. Përmirësimi i sistemit të menaxhimit strategjik dhe fiskal të institucioneve artistike në vend si dhe forcimi i partneritetit me organizatat ndërkombëtare dhe biznesin.

- Përditësimi i listës kombëtare të trashëgimisë kulturore dhe krijimi i Databazës Kombëtare të Objekteve të Trashëgimisë kulturore të luajtshme dhe të paluajtshme nëpërmjet inventarizimit të tyre;
- Rehabilitimi i integruar i trashëgimisë materiale (qendra historike, ansamble, monumente kulturore, parqe dhe zona arkeologjike), dhe shndërrimi i tyre në qendra të hapura ndaj vizitorëve;
- Përmirësimi i standardeve dhe cilësisë së shërbimeve të ofruara në Parqet Kombëtare Arkeologjike në Muzetë Kombëtarë;

- Krijimi i hapësirave të reja dhe mekanizmave transparente për financimin e subjekteve që veprojnë në fushat e artit, letërsisë dhe kulturës;
  - Rritja e prurjeve artistike, aksesit, përmirësimit të kushteve infrastrukturore si dhe promovimit të vlerave kulturore;
  - Intensifikimi i bashkëpunimit rajonal dhe ndërkombëtar për zgjerimin e vazhdueshëm të marrëdhënieve kulturore.
- 3. Forcimi i rolit të edukimit në zhvillimin dhe zgjerimin e audiencave të sotshme dhe ato të së nesërme, dhe promovimi i krijimtarisë më e mirë kombëtare në arenat ndërkombëtare.**
- Hartimi i Strategjisë Kombëtare për Edukimin përmes Kulturës dhe hartimi i kalendarëve të posaçëm nga çdo institucion i Artit dhe Kulturës;
  - Hartimi i projekteve pilot në fushën e edukimit, në partneritet me organizata kombëtare dhe ndërkombëtare;
  - Rritja e numrit të shkollave dhe institucioneve të tjera të përfshira në aktivitete edukuese dhe ndërgjegjësuese;
  - Zgjerimi i hapësirave fizike dhe dixhitalizimi i fondit të Bibliotekës Kombëtare;
  - Rritja e aftësive konkurruese, si dhe zgjerimi i hapësirave ndërkombëtare të komunikimit dhe performancës artistike dhe kulturore në programe dhe evenimente ndërkombëtare;
  - Promovimi i krijuesve, institucioneve kulturore shqiptare si dhe krijimtarisë më të mirë kombëtare në të gjitha gjinitë e artit dhe krijimi i mundësive të përfitimit nga asistenca financiare e BE

PARKU I ARTIT

Ky Projekt është në përputhje me fokusin mbi Rininë që vendos programi Shqipëria 2030, është një hallkë në vazhdim të politikave mbështetëse Arsimit i gjeneratës së re dhe është projekti më i ndërlidhur me prioritetet e New European Bauhaus. Zhvillimi i Parkut të Artit në zonën e ish-Kinostudios “Shqipëria e Re”, duke përfshirë edhe zonën përreth saj, me Rijetëzimin dhe Përmirësimin e Hapësirave të Gjelbërta rreth zonës së godinës dhe në Restaurimin dhe Adaptimin e TV Ballkan për ta kthyer në një pol zhvillimi kulturor përmes teknologjive bashkëkohore, dhe krijimin e ekspozitës së automjeteve të Albafilm si dhe Kinemasë së Qendrës Multifunkionale.

Gjithashtu parashikohet ndërtimi i Muzeut të Filmit, i cili synon transformimin e Arkivit Qendror Shtetëror i Filmit (AQSHF) në një njësi bashkëkohore të ruajtjes dhe promovimit të filmit shqiptar, sipas standardeve bashkëkohore. Kthimi në një muze të filmit do i mundësojë AQSHF-s të marrë rol aktiv dhe jo thjesht ruajtës të pelikulave të filmave të prodhuar nga Kinostudio Shqiptare. Digjitalizimi i arkivit, si një nga nyjet lidhëse të resë kulturore, është hapi i parë drejt futjes së AQSHF në tregun e shfrytëzimit të arkivit mediatic. Muzeu i Filmit pritet të përbëjë një aset të shtuar në turizmin kulturor dhe synon të ketë një kontribut të posaçëm në proceset edukative dhe hulumtuese.

TRASHËGIMIA KULTURORE

Në fushën e trashëgimisë kulturore asaj materiale dhe jomateriale do të synohet ruajtja, mirëmbajtja, restaurimi, rijetësimi, regjistrimi, digjitalizimi e promovimi. Në Agjendën e Zhvillimit të Qëndrueshëm të OKB, Objektiv 8 është pika kryesore referuese për të ardhmen e punës, dhe lidhjet e qarta me kulturën deri në vitin

2030, për të hartuar dhe zbatuar politika për të promovuar turizmin e qëndrueshëm që krijon vende pune, promovon kulturën dhe produktet lokale.

Ekonomia inovative bazohet në idenë se dija, inovacioni, teknologjia dhe sipërmarrja janë forcat e zhvillimit ekonomik. Të drejtat e pronësisë intelektuale janë mjete për mbrojtjen ligjore të atyre forcave lëvizëse. Kjo është arsyeja themelore pse vendet duhet të zhvillojnë një sistem të besueshëm dhe të mirëfunksionuar të pronësisë intelektuale. Zbatimi i dispozitave të drejtave të autorit si dhe pronësisë industriale ka një impakt shumë të lartë në zhvillimin e ekonomisë së Shqipërisë. Sektorët që apelojnë për mbrojtjen e të drejtave të autorit dhe të drejtave të lidhura shpesh quhen sektorë të bazuar në të drejtën e autorit ose **industri krijuese**. Ato gjenerojnë kontribute të drejtpërdrejta dhe të tërthorta në rezultatet dhe zhvillimin ekonomik dhe shihen të jenë të një rëndësie në rritje për arritjen e qëllimeve të rëndësishme kombëtare ekonomike dhe sociale.

Shqipëria është një vend me një histori të jashtëzakonshme, ndërthurje kulturash, me gjurmë që nga lashtësia, për të ardhur tek ato më moderne. Të gjitha këto e bëjnë vendin tonë tërheqës për vizitorin e huaj. Në lëmin e artit, do të vijohet me gjithë përfshirjen, me mbështetjen e krijimtarisë së artistëve shqiptarë, me përfshirjen në aktivitete kulturore të sa më shumë të rinj, duke nxitur aktivitetin e skenës së pavarur kulturore si edhe do në stimulimin e industrisë kreative dhe kulturore, me qëllim zhvillimin dhe promovimin e sektorëve kulturorë dhe synim pavarësimin e tyre në tregun e sotshëm.

Ruajtja, mbrojtja dhe promovimi i trashëgimisë kulturore në Shqipëri ushtrohet në përputhje me instrumentet kombëtare dhe ndërkombëtare. Ligji Nr. 27/2018 “Për trashëgiminë kulturore dhe muzetë” është miratuar me qëllim ruajtjen, mbrojtjen, vlerësimin dhe administrimin e trashëgimisë kulturore kombëtare, trashëgimisë kulturore muzeore dhe peizazhit si kontribuues në ruajtjen e kujtesës kombëtare përfaqësimit material dhe të dukshëm të identitetit kombëtar si shprehje e vlerave kulturore si dhe nxitja e zhvillimit kulturor në vend duke siguruar dhe parandalimin e trajtimit të paligjshëm të objekteve të trashëgimisë kulturore.

Ndërkohë vullneti i subjekteve privatë për të rjetëzuar pasuritë e paluajtshme të trashëgimisë kulturore në ansamble historike dhe jo vetëm, ka gjetur gjithashtu mbështetje normative nëpërmjet akteve nënligjore për “Bonusin e Rjetëzimi”, sikurse ndryshime reale priten në hapësirat publike për shkak të akteve nënligjore që rregullojnë artin në hapësirat publike. Nga ana tjetër, miradministrimi i pasurive kulturore si një parim qendror i legjislacionit për trashëgiminë kulturore po vitalizohet nëpërmjet një sërë aktesh nënligjore të cilat ofrojnë garancitë e nevojshme juridike për të vendosur ekuilibrin midis nevojës për miradministrim dhe mbrojtjes së plotë të vet pasurive kulturore.

Qëllimet Strategjike (afatmesme & afatgjatë)

Ruajtja, mbrojtja dhe promovimi i trashëgimisë kulturore dhe muzeve:

- Rritja e aksesit në monumentet dhe sitet e trashëgimisë kulturore muze dhe parqe arkeologjike në funksion të turizmit kulturor
- Fuqizimi dhe zgjerimi i rjetit të muzeve përmes krijimit të muzeve të rinj apo rehabilitim të atyre ekzistues;
- Inventarizimi dhe Digjitalizimi i koleksioneve muzeore si pjesë e inventarit kombëtar në Data bazën kombëtare të pasurive kulturore;
- Rritja e burimeve njerëzore dhe miradministrimi i pasurive kulturore;

Qëllimi i Politikës për Sektorin

- *Forcimi i rolit të muzeve si institucione të ruajtjes së kujtesës; informimit; formimit si dhe në funksion të turizmit kulturor;*
- *Përmirësimi i kuadrit ligjor dhe institucional;*
- *Mbrojtja, restaurimi, rehabilitimi dhe promovimi i integruar i trashëgimisë materiale (qendra historike, ansamble historike urbane, monumente kulture, parqe dhe zona arkeologjike) si dhe shndërrimi i tyre në qendra të hapura ndaj vizitorëve dhe modele miradministrimi në funksion të zhvillimit të qëndrueshëm dhe turizmit kulturor;*
- *Promovimi i vlerave të trashëgimisë kulturore, rritja e ndërgjegjësimit, aksesit dhe gëzimi publik i pasurive kulturore;*
- *Përmirësimi i kapaciteteve profesionale të sistemit të trashëgimisë kulturore;*

TË DREJTAT E AUTORIT

Sektorët që apelojnë për mbrojtjen e të drejtave të autorit dhe të drejtave të lidhura janë sektorë të bazuar në të drejtën e autorit ose industri krijuese. Ato gjenerojnë kontribute të drejtpërdrejta dhe të tërthorta në rezultatet dhe zhvillimin ekonomik dhe shihen të jenë të një rëndësie në rritje për arritjen e qëllimeve të rëndësishme kombëtare ekonomike dhe sociale. Ekonomia e të drejtës së autorit nuk është një por e shumëfishtë si funksion i zhvillimeve në sektorët e industrive kulturore, aktorët e tyre, metodat e funksionimit, format e punës, tregjet etj. Studimet sektoriale (libra, fotografi, audiovizuale, kinema dhe muzikë) kanë nxjerrë në pah specifika shpesh të forta në lidhje me karakteristikat e sektorëve, traditat e tyre, shkalla e tyre e integritimit në tregjet botërore. Këto kanale dominojnë analizën ekonomike të ekonomive të së drejtës së autorit

Objekti i veprimtarisë konkrete të institucioneve është garantimi për mbrojtjen, ushtrimin dhe zbatimin e së drejtës së autorit, të drejtave të lidhura me to dhe të drejtave të tjera në përputhje me detyrimet ndërkombëtare, legjislacionin vendas dhe interesat përkatës kombëtarë të Republikës së Shqipërisë, për të gjithë subjektet, persona fizikë/juridikë, privatë a publikë, përdorues të pronësisë letrare, artistike dhe shkencore. Autorësia për krijimet e veprave letrare, artistike dhe shkencore është automatike që në krijimin e veprës. Megjithatë, dispozita ligjore përjashtimore mundësojnë regjistrimin vullnetar për veprat e tyre.

Mbrojtja e të drejtave të autorit dhe të drejtave të tjera të lidhura me të në Shqipëri ushtrohet në përputhje me instrumentet kombëtarë dhe ndërkombëtarë. Ligji Nr. 35/2016 “Për të drejtat e autorit dhe të drejtat e lidhura me to” sjell garantimin në një nivel më të mirë mbrojtjeje për autorët, artistët e titullarët e të drejtave të autorit në përgjithësi, garantimi i një ambienti të përshtatshëm për garantimin e respektimit të këtyre të drejtave, duke siguruar në mënyrë të plotë balancën midis të drejtave private të titullarëve të të drejtave dhe interesit publik për informim, si dhe klimës së përshtatshme të biznesit.

Qëllimet e Politikës për sektorin

Pronësia Intelektuale në Republikën e Shqipërisë ka objektiva kryesore: përmirësimi i kornizës ligjore, zhvillimi dhe forcimi i kornizës institucionale, forcimi i koordinimit dhe bashkëpunimit ndërmjet institucioneve, si në nivelin kombëtar, rajonal dhe ndërkombëtar, ngritja e vetëdijes për rëndësinë e sistemit të pronësisë intelektuale.

Masat prioritare

Prioritet është rritja e ndërgjegjësimit mbi të drejtat e autorit dhe të drejtat e lidhura përmes përdoruesve të veprave të mbrojtura me të drejtë autori, ose të drejtat e lidhura, mbajtësit e të drejtës, përfaqësuesit e tyre dhe komunitetit në përgjithësi.

Edukimi i brezave për kultivimin e shëndetshëm të kësaj kulture do të sjellë vetëm rezultate pozitive në vitet që do të vijnë për shoqërinë shqiptare si dhe mbi zbatimin e kuadrit ligjor.

Vazhdimi në mënyrë konstante i përhapjes së informacionit me synim rritjen e ndërgjegjësimit, si dhe mbi të gjitha vullnetet e përgjegjshmëri nga të gjithë për të zbatuar me përpikëri ligjin, do të jenë një garanci më shumë që Shqipëria ta hedhë prapa krahëve problemin e mbrojtjes së të drejtave të Autorit dhe të Drejtave të tjera të lidhura me të, në të njëjtin nivel me atë të BE-së.

Zhvillimi i teknologjisë së informacionit dhe internetit ka ndryshuar mënyrat e mësimdhënies ndërkohë që gjithnjë e më shumë materiale bëhen të disponueshme në mjedisin digjital, me kosto të ulët ose pa kosto fare, dhe shembujsh të rinj mësimdhënieje, si të mësuarit nëpërmjet internetit dhe të mësuarit në distancë, bëhen të mundshme dhe të aksesueshme. Si vendet e zhvilluara, ashtu edhe ata në zhvillim, vlerësojnë rëndësinë e vazhdueshme për të pasur një nivel të lartë disponueshmërie dhe aksesueshmërie të njohurive për qëllime arsimore meqë kjo ka rëndësi jetësore për mbështetjen dhe zhvillimin social dhe ekonomik të një vendi.

Një tjetër masë prioritare është edhe rekomandimi vjetor i KE mbi fushën e të drejtës së autorit që lidhen me *përafrimin më tej të legjislacioni për të drejtën e autorit dhe të drejtat e lidhura me to me Acquis të BE-së; dhe përmirësimin të funksionimit të organizatave të menaxhimit kolektiv (AAK-ve) dhe pagesa e honorarëve për mbajtësit e të drejtave.*

SPORTET

Zbatimi i politikave në fushën e sportit me qëllim sigurimin e një shërbimi cilësor nëpërmjet sportit elitari dhe sportit në institucionet arsimore dhe forcimin e statusit të të rinjve shqiptarë në të gjitha fushat e jetës si: edukim, punësim, familje, shëndetësi, mjedis, mbrojtje sociale, drejtësi. Edukimi nëpërmjet sportit si një faktor efikas në përmirësimin e shëndetit e të mirëqenies për qytetaret. Mbrojtja, stimulimi dhe promovimi i arritjeve sportive duke pasur si synim masivizimin dhe përmirësimin cilësor të sportit.

Qëllimi Strategjik Sigurimi dhe mbrojtja e të drejtave të shtetasve, që merren me edukim fizik dhe sport, në përputhje me Kartën Evropiane të Sportit dhe me rekomandimet e organizatave ndërkombëtare në këtë fushë

Edukimi nëpërmjet sportit si një faktor efikas në përmirësimin e shëndetit e të mirëqenies për qytetaret. Krijimin e shanseve të barabarta dhe kushteve për pjesëmarrjen në aktivitete sportive të të gjithë shtetasve shqiptar mbështetur në të drejtat e njeriut për të ushtruar aktivitet fizik e sportiv, duke krijuar infrastrukturën e duhur ligjore, financiare dhe fizike, rregullimin e marrëdhënieve shtet-institucione sportive.

Zbatimi dhe koordinimi

Koordinimi i punës lidhur me zbatimin e Strategjisë Kombëtare për Zhvillim dhe Integrim Evropian 2021 – 2030 është një proces i rëndësishëm i cili përfshin disa aktorë të ndryshëm dhe që organizohet në një kombinim të mekanizmave të brendshëm dhe të jashtëm.

Mekanizmat e koordinimit të brendshëm përfshijnë:

- Koordinimin e politikave, i cili udhëhiqet nga Komiteti i Planifikimit Strategjik (KPS), organ i lartë ndërinstytucional i drejtuar nga Kryeministri, i cili përcakton përparësitë e zhvillimit të vendit dhe harmonizon planifikimin e integruar me jetësimin e përparësive.
Ndër të tjera, detyrat e KPS janë: (1) të miratojë drejtimet themelore të Strategjisë Kombëtare të Zhvillimit të Vendit; (2) të miratojë vizionin, afatin, objektivat, kalendarin e përgatitjes së çdo strategjie sektoriale e ndërsektoriale, si dhe të vlerësojë përputhshmërinë e dokumentit të projektstrategjisë për t' i çelur rrugë miratimit; (3) të përcaktojë përparësitë e Këshillit të Ministrave; (4) të miratojë listën e programeve buxhetore, projektet me rëndësi kombëtare, përparësitë e përdorimit të ndihmës së huaj, si dhe listën vjetore të projekteve, për të cilat kërkohet asistencë financiare në programin e IPA-s kombëtare; (5) të miratojë strukturën e organizimit të Grupeve të Menaxhimit të Integruar të Politikave (GMIP) dhe të analizojë funksionimin e këtyre grupeve.
- Koordinimi i politikave institucionale, udhëhiqet nga Agjencia Shtetërore e Programimit Strategjik dhe Koordinimit të Ndhmës (SASPAC) e cila drejtohet nga Drejtori i Përgjithshëm. SASPAC kryen edhe detyrën e Sekretariatit Teknik për Komitetin e Planifikimit Strategjik.
- Koordinimi sektorial i udhëhequr nga GMIP-të. Qasja sektoriale dhe përdorimi i GMIP-ve pritet të forcojë koordinimin e përgjithshëm të politikave qeveritare, programimin dhe zbatimin e iniciativave të integritit në BE dhe atyre të zhvillimit kombëtar në sektorët prioritarë. Kjo parashikohet të realizohet përmes hartimit të: (1) programeve kombëtare sektoriale që përcaktojnë qasjen e politikave, masat e performancës, kërkesat buxhetore, burimet financiare, marrëveshjet institucionale dhe proceset e monitorimit; dhe (2) programeve të mbështetjes sektoriale që përmbajnë ato elemente të programit kombëtar që mbështeten nga BE dhe partnerë të tjerë të zhvillimit, me instrumente financiare si: Asistenca teknike, hua, grante, mbështetje buxhetore etj. GMIP-të do të drejtojnë dhe koordinojnë në mënyrë të vazhdueshme dhe sistematike, zhvillimin, zbatimin dhe monitorimin e reformave sektoriale në vend. GMIP-të do të garantojnë që KPS-ja dhe komitetet e tjera të larta horizontale në institucione të ndryshme të ruajnë fokusin e tyre strategjik dhe të mbikëqyrin me efikasitet zbatimin e prioritetëve të qeverisë dhe programin në përgjithësi.

Koordinimi me jashtë dhe partneritetet e zhvillimit

Qeveria shqiptare ka marrëdhënie të forta bashkëpunimi me partnerët e saj të zhvillimit, ndaj dhe përgjatë viteve të fundit nëpërmjet këtij partneriteti vendi ka mundur të arrijë shumë prej objektivave të veta kombëtare, sektoriale dhe të integritit në BE. Me zhvillimin e ekonomisë dhe shoqërisë shqiptare dhe me progresin e vendit drejt objektivit të vet final për t' u anëtarësuar në BE, partneriteti i zhvillimit do të marrë më shumë fokus, duke vënë theksin mbi: (1) menaxhimin e punës me strukturat përgjegjëse lidhur me financimin e huaj, sipas legjislacionit në fuqi; (2) sigurimin e bashkërendimit dhe të bashkëpunimit të vazhdueshëm me të gjithë donatorët/ kreditorët e huaj; (3) mundësimin e komunikimit me institucionet vendase apo të huaja lidhur me bashkërendimin dhe sigurimin e financimeve nga jashtë; (4) drejtimin dhe koordinimin e punës për administrimin e Sistemit Informatik për Menaxhimin e Ndhmës së Huaj (EAMIS) për të mundësuar shkëmbimin dhe përdorimin me efikasitet të të dhënave mbi ndihmën e huaj në Shqipëri; (5) udhëheqjen e punës në kuadër të procesit të monitorimit të efektivitetit të ndihmës së huaj përmes Partneritetit Global për Bashkëpunim Zhvillimor Efektiv (GPEDC).

Monitorimi dhe raportimi

Raportimi vjetor

Monitorimi i zbatimit të SKZHIE 2021 – 2030 është një proces tejet mase shumë i rëndësishëm pasi siguron që implementimi i politikave të pasqyruara në këtë dokument, të ndiqen hap pas hapi nga të gjithë aktorët në mënyrë permanente dhe të vazhdueshme.

Agjencia Shtetërore e Programimit Strategjik dhe Koordinimit të Ndhmës (SASPAC) do të punojë për ngritjen e një sistemi monitorimi për Strategjinë Kombëtare për Zhvillim dhe Integrimin Evropian si dhe për strategjitë e tjera sektoriale dhe ndërsektoriale që do të lindin në harkun kohor 2021 - 2030. Standardizimi i procedurave, bashkërendimi ndërinstitucional dhe ndihma e ofruar kundrejt ministrive të linjës dhe institucioneve të tjerë të përfshira, do të jenë elementët kryesorë në realizimin e monitorimit të treguesve strategjikë.

Sistemi Informatik për Planifikimin e Integruar (SIPI/IPSIS) do të jetë mjete kryesor mbështetës në dispozicion të ministrive dhe institucioneve të tjera qëndrore për hartimin e dokumentit të SKZHIE dhe monitorimin e zbatimit, duke përfshirë këtu edhe hartimin e raporteve të monitorimit.

Qëllimet primare mbi të cilët do të mbështetet e gjithë pjesa e punës së monitorimit dhe zbatimit kanë të bëjnë me: (1) kontrollin e cilësisë mbi arritjen e një performance sa më të lartë; (2) zhvillimin e një mekanizmi efektiv të zbatimit të SKZHIE III; (3) zbatimin e një sistemi monitorimi dhe vlerësimi në rezultatet që mbështesin SKZHIE III.

SASPAC do të përgatisë raportet e progresit për ecurinë e SKZHIE III duke konsideruar dhe marrë parasysh në mënyrë të vazhdueshme: (1) vlerësimin e progresit në lidhje me zbatimin e strategjisë; (2) përpunimin e të dhënave të tjera statistikore në dispozicion, me qëllim analizimin e tendencave afatgjata mbi krahasimin e Shqipërisë me vendet e tjera të rajonit; (3) evidentimin në mënyrë selektive të problematikave të hasura gjatë procesit të monitorimit në raport me arritjet dhe objektivat kombëtare afatgjata mbi zhvillimin dhe integrimin e vendit.

Hapat kryesorë mbi të cilët do të ndërtohet procesi i kontrollit të përgjithshëm i ekzekutimit dhe monitorimit të progresit të indikatorëve të SKZHIE III do të jenë: (1) përpunimi i të dhënave dhe nxjerrja e raportit të monitorimit të progresit; (2) vlerësimi i raportit të indikatorëve dhe të arritjeve; (3) marrja e masave të nevojshme për zbatimin e raportit të monitorimit dhe vlerësimin.

Të dhënat e raporteve do të përpunohen në afate kohore të parapërcaktuara me qëllim që institucionet qeveritare dhe partnerët e zhvillimit të përfshirë, do të mund të marrin masat e duhura për realizim sa më të frytshëm dhe efektiv të detyrave respektive.

Sipas rastit, me qëllim krahasimin, përpunimin e kombinuar dhe harmonizimin e rezultateve të nxjerra nga procesi i monitorimit, përpilimi i raporteve vjetore mund të shoqërohet edhe me takime, konferenca vjetore apo diskutime në tryeza të rrumbullakëta me të gjithë aktorët kryesorë të përfshirë në këtë proces.

Treguesit kombëtarë

Procesi i monitorimit dhe zbatimit të SKZHIE III do të monitorohet dhe vlerësohet nëpërmjet të dhënave dhe treguesve të vetëmonitorimit në rang kombëtar mbi informacione vjetore.

Monitorimi i progresit të reformës rregullatore

Reforma rregullatore në Shqipëri vijon të jetë një nga prioritetet kryesore të qeverisë për hedhjen e hapave të sigurtë në integrimin në BE. Ndaj dhe hartimi i harmonizuar me kuadrin rregullator të brendshëm dhe me atë të vendeve të Bashkimit Evropian, përbën një pikënisje të mirëfilltë të zhvillimit të politikave dhe strategjive kombëtare. Përpilimi, rishikimi dhe zbatimi i legjislacionit apo i rregulloreve përbën një nga sfidat kryesore institucionale për ministrinë dhe agjencitë e ndryshme shtetërore me qëllim për të rritur cilësinë dhe nivelin e legjislacionit dhe të politikëbërjes.

Kosto e zbatimit të SKZHIE 2030

Konsiderata financiare dhe risqe zbatimi

Për periudhën e planifikimit SKZHIE-III, dinamika e zhvillimit dhe rritjes është parë në bazë të një kombinimi të tre skenarëve, të përcaktuara në kuadrin makroekonomik dhe Programin Kombëtar të Reformave Ekonomike (NERP) 2022-2024: skenari përgjithësues, optimist, bazë dhe pesimist.

Me qëllim ruajtjen e thjeshtësisë së kuadrit dhe përputhjen me parimet e matura fiskale të menaxhimit të financave publike, janë konsideruar vetëm skenarët bazë dhe pesimist, me qëllim një planifikim sa më real financiar për zbatimin e politikave, siç pasqyrohet në SKZHIE-III.

Pas recesionit të fortë në vitin 2020, ekonomia u rikuperua në vitin 2021, me 8.5 përqind dhe parashikohet të vijojë trendin pozitiv në periudhën afatmesme. Rritja ekonomike parashikohet në 3.7 përqind për vitin 2022 dhe parashikohet të vijojë të qëndrojë afër nivelit prej 3.7 përqind përgjatë periudhës afatmesme. Për vitin 2023 parashikohet që rritja ekonomike të ngadalësohet në 2.6 përqind, e ndikuar nga zhvillimet dhe pritshmëritë për ekonominë globale dhe veçanërisht atë të Bashkimit Evropian.

Gjatë periudhës afatmesme rritja pritët të gjenerohet kryesisht nga kërkesa e brendshme, si nga konsumi privat ashtu edhe nga investimet. Gjithashtu edhe kërkesa e jashtme neto pritët të ketë efekt neto pozitiv. Eksportet si të mallrave ashtu edhe të shërbimeve (veçanërisht turizmi) pritët të kenë një ecuri të mirë, por njëkohësisht pritët që edhe importet të kenë po ashtu një rritje (në reflektim të rritjes së kërkesës agregate, veçanërisht investimeve), e për rrjedhojë kontributi neto i kërkesës së huaj në afat-mesëm pritët të jetë sërisht pozitiv, por më i moderuar se ai i kërkesës së brendshme.

Normat e rritjes reale të PBB në skenarin bazë janë konsideruar si normë mesatare e rritjes për të gjithë periudhën e planifikimit, edhe pse këto normat të rritjes mund të ndryshojnë për shkak të ndryshimit të dinamikës kombëtare, rajonale dhe globale të rritjes. Megjithatë, në dritën e rreziqeve në rritje të situatës të ekonomisë globale, është marrë në konsideratë, se niveli si mesatare e skenarit bazë, për SKZHIE-III, mund të jetë edhe më i ulët se nivelet aktuale të kuadrit makroekonomik dhe [NERP 2022-2024].

Kjo shpjegohet me rreziqet e parashikuara që janë mare parasysh, në mënyrë që të rrisin qëndrueshmërinë e zbatimit të SKZHIE-së, në rast të zbatimit të faktorëve të jashtëm, përkatësisht:

- Në kuadër të supozimeve të gabuara mbi reagimin e sektorit ndaj masave të reja të politikave afat shkurtër / mesme, ndikimi i politikave të reja në sektor mund të llogaritet gabimisht. Kjo mund të jetë veçanërisht e rëndësishme për aktivitetet që kanë një rëndësi specifike për nivelet aktuale të funksionimit të ekonomisë shqiptare, si për shembull ndërtimi.
- Zgjerimi i konfliktit ose zgjatja e luftës në Ukrainë mund të shkaktojë ndërprerje të tjera në zinxhirët e tregtisë globale dhe rritje të mëtejshme të çmimeve të energjisë dhe ushqimeve. Në rast se kushtet e financimit në tregjet ndërkombëtare do të jenë edhe më të shtrënguara, mund të shfaqen rreziqe që lidhen me rifinancimin e borxhit. Qëndrueshmëria e borxhit mund të kthehet në një shqetësim nëse hapësira e kufizuar fiskale do të ezaurohet nga politika të ndërmarra si kundërpërgjigje ndaj çmimeve më të larta të energjisë dhe ushqimeve dhe në kushtet e rritjes së kostove të rifinancimit.

Shtojca 1: Lista e dokumenteve strategjike

Lista e dokumenteve strategjike që janë konsideruar gjatë hartimit të SKZHIE-III 2021-2030:

#	Strategji sektoriale dhe ndërsektoriale	Institucioni Përgjegjës	Miratimi
1	Strategjia Kombëtare për Zhvillimin e qëndrueshëm të Turizmit 2019-2023 dhe Plani i Veprimit	Ministria e Turizmit dhe Mjedisit	VKM nr. 413, datë 19.06.2019
2	Strategjia Ndërsektoriale e Drejtësisë 2021–2025 dhe plani i saj i veprimit	Ministria e Drejtësisë	VKM nr. 823, datë 24.12.2021
3	Strategjia Kombëtare e Energjisë 2015 - 2030	Ministria e Infrastrukturës dhe Energjisë	VKM, nr.480, datë 31.07.2018
4	Strategjia Kombëtare për Kulturën 2019-2025	Ministria e Kulturës	VKM nr. 903, datë 24.12.2019
5	Strategjia Ndërsektoriale kundër Korrupsionit për periudhën 2020-2023	Ministria e Brendshme	VKM nr. 516, datë 01.07.2020
6	Strategjia e Sigurisë Kombëtare	Ministria për Evropën dhe Punët e Jashtme	Ligji nr. 103/2014 “Për miratimin e Strategjisë së Sigurisë Kombëtare të Republikës së Shqipërisë”
7	Strategjia Ushtarake e Republikës së Shqipërisë	Ministria e Mbrojtjes	Ligji nr. 72/2015 “Për miratimin e Strategjisë Ushtarake të Republikës së Shqipërisë”
8	Strategjia Kombëtare për Mospërhapjen e Armëve të Dëmtimit në Masë dhe të planit të veprimit për zbatimin e saj	Ministria e Mbrojtjes	VKM nr. 33, datë 22.01.2020
9	Strategjia Afatmesme e Menaxhimit të Borxhit 2021-2023	Ministria e Financave dhe Ekonomisë	VKM nr.38, datë 27.01.2021
10	Strategjia e Menaxhimit të Integruar të Burimeve ujore 2018-2027	Ministria e Bujqësisë dhe Zhvillimit Rural	VKM nr. 73, datë 07.02.2018
11	Strategjia Kombëtare e Ujitjes dhe Kullimit 2019-2031 dhe Plani i Veprimit	Ministria e Bujqësisë dhe Zhvillimit Rural	VKM nr. 345, datë 22.05.2019

12	Strategjia për konsolidimin e tokës 2016 - 2030	Ministria e Bujqësisë dhe Zhvillimit Rural	VKM nr. 700, datë 12.10.2016
13	Strategjia e zhvillimit të shërbimeve të kujdesit shëndetësor parësor në Shqipëri 2020-2025	Ministria e Shëndetësisë dhe Mirëqenies Sociale	VKM nr. 405, datë 20.05.2020
14	Strategjia për edukimin ligjor të publikut 2019-2023	Ministria e Drejtësisë dhe Kuvendi	VKM nr. 878, datë 11.11.2020
			Vendim i Kuvendit nr. 47/2019
15	Strategjia Minerare 2010-2025	Ministria e Infrastrukturës dhe Energjisë	VKM nr. 479, datë 29.06.2011
16	Strategjia e Strehimit Social 2016-2025	Ministria e Financave dhe Ekonomisë	VKM nr. 405, datë 01.06.2016
17	Strategjia për kontrollin e armëve të vogla, të lehta, municioneve dhe eksplozivëve 2019-2024 dhe të planit të veprimit 2019	Ministria e Brendshme	VKM nr. 50, datë 6.2.2019
18	Strategjia e zhvillimit të INSTAT 2017-2030	INSTAT	
19	Strategjia Kombëtare për Diasporën 2021-2025	Ministri i Shtetit për Diasporën	VKM nr. 585, datë 22.07.2020
20	Strategjia e Shërbimit për Çështjet e Brendshme dhe Ankesat 2020-2024 dhe të planit të veprimit për periudhën 2020-2022.	Ministria e Brendshme	VKM nr. 554, datë 15.07.2020
21	Strategjia Kombëtare për prokurimin publik 2020-2023 dhe të planit të vepimit për zbatimin e saj	Kryeministri/ <i>Agjencia e Prokurimit Publik</i>	VKM nr. 850, datë 04.11.2020
22	Strategjia Ndërsektoriale e Menaxhimit të Integruar të Kufirit 2021-2027 dhe Planin e Veprimit 2021-2023	Ministria e Brendshme	VKM nr. 1117, datë 16.12.2020
23	Strategjia Ndërsektoriale e Luftës Kundër Terrorizmit 2021-2025 dhe planit të veprimit 2021-2023	Ministria e Brendshme	VKM nr. 1137, datë 16.12.2020

24	Strategjia Kombëtare për Sigurinë Kibernetike dhe planit të veprimit 2020-2025	Zëvendëskryeministri/ Autoriteti Kombëtar për Certifikimin Elektronik dhe Sigurinë Kibernetike	VKM nr. 1084, datë 24.12.2020
25	Strategjia Ndërsektoriale e Sigurisë në Komunitet 2021-2026	Ministria e Brendshme	VKM nr. 1139, datë 24.12.2020
26	Strategjia kundër Krimit të Organizuar dhe Krimeve të Rënda 2021-2025 dhe Planin e Veprimit 2021-2022 (Ndryshim në VKM 1140, dt.24.12.2020)	Ministria e Brendshme	VKM nr.1140, datë 24.12.2020 VKM nr. 670, datë 10.11.2021
27	Strategjia e barazisë gjinore 2021-2030	Ministria e Shëndetësisë dhe Mbrojtjes Sociale	VKM nr. 400, datë 30.06.2021
28	Strategjia për zhvillimin e biznesit dhe investimeve 2021-2027 dhe të Planit të saj të veprimit	Ministria e Financave dhe Ekonomisë	VKM nr.466, datë 30.07.2021
29	Strategjia Kombëtare e Arsimit 2021-2026	Ministria e Arsimit, Sportit dhe Rinisë	VKM nr. 621, datë 22.10.2021
30	Strategjia Kombëtare e Shëndetësisë 2021-2030	Ministria e Shëndetësisë dhe Mbrojtjes Sociale	VKM nr. 210 datë 6.4.2022
31	Strategjia Kombëtare e Pronësisë Intelektuale 2022 -2025	Ministria e Financave dhe Ekonomisë	VKM nr. 350 datë 26.5.2022
32	Strategjia e Bujqësisë, Zhvillimit Rural dhe Peshkimit 2021-2027	Ministria e Bujqësisë dhe Zhvillimit Rural	VKM nr. 460, datë 29.06.2022
33	Strategjia Ndërsektoriale Axhenda Dixhitale e Shqipërisë 2022–2026	Zëvendëskryeministri	VKM nr. 370 datë 1.6.2022
34	Strategjia Kombëtare e Pronësisë Intelektuale 2022 - 2025	Ministria e Financave dhe Ekonomisë	VKM nr. 350 datë 26.5.2022
	Dokumente Strategjike	Institucioni Përgjegjës	Miratimi

35	Dokumenti i Politikave Strategjike dhe të Planit Kombëtar për Menaxhimin e Integruar të Mbetjeve 2020-2035	Ministria e Mjedisit	VKM nr.418, datë 27.05.2020
36	Dokumenti i rishikimit të strategjisë së mbrojtjes të Republikës së Shqipërisë	Ministria e Mbrojtjes	VKM nr. 628, datë 25.9.2019
37	Plani kombëtar i kërkim-shpëtimit në Republikën e Shqipërisë dhe plani i veprimit të tij 2019 - 2025	Ministria e Mbrojtjes	VKM nr. 729, datë 13.11.2019
38	Kuadri makroekonomik dhe fiskal i rishikuar 2022-2024	Ministria e Financave dhe Ekonomisë	VKM nr. 7, datë 13.1.2021
39	Plani kombëtar i veprimit për personat me aftësi të kufizuara, 2021-2025	Ministria e Shëndetësisë dhe Mirëqenies Sociale	VKM nr. 276, datë 12.05.2021
40	Dokumenti i politikave të reformës së vlerësimit të aftësisë së kufizuar në sistemin e mbrojtjes sociale dhe plani i veprimit 2019-2024 për zbatimin e tij	Ministria e Shëndetësisë dhe Mirëqenies Sociale	VKM nr. 380, datë 05.06.2019
41	Dokumenti politik kombëtar për moshimin, 2020–2024, dhe plani i veprimit për zbatimin e tij	Ministria e Shëndetësisë dhe Mirëqenies Sociale	VKM nr.864, datë 24.12.2019
42	Udhërrëfyese për politikën qeverisëse drejt një mjedisi mundësues për zhvillimin e shoqërisë civile 2019-2023, <i>i rishikuar</i>	Ministria e Shëndetësisë dhe Mirëqenies Sociale	VKM nr. 539, datë 25.07.2019
43	Plani Kombëtar për zhvillimin e qëndrueshem të infrastrukturës digjitale Broadband 2020-2025	Ministria e Infrastrukturës dhe Energjisë/ Autoriteti i Komunikimeve Elektronike dhe Postare	VKM nr. 434, datë 3.06.2020
44	Plani i Përgjithshëm Kombëtar i Territorit	Ministria e Infrastrukturës dhe Energjisë/ Autoriteti i Komunikimeve Elektronike dhe Postare	VKM nr. 881, datë 14.12.2016
45	Plani i Integruar Ndërsektorial për Brezin Bregdetar	Ministria e Infrastrukturës dhe Energjisë dhe (AKPT)	Vendim i Këshillit Kombëtar i Territorit nr. 2, datë 14.06.2016

46	Plani i Integruar Ndërsektorial i Zonës Ekonomike Tiranë-Durrës (2015-2030)	Ministria e Infrastruktues dhe Energjise (AKPT)	Vendim i Këshillit Kombëtar i Territorit nr. 03, datë 14.06.2016
47	Plani Kombëtar për menaxhimin e cilesisë së ajrit (2019-2025)	Ministria e Turizmit dhe Mjedisit	VKM nr. 412, datë 19.06.2019
48	Plani Kombëtar i Veprimit për heqjen nga përdorimi dhe eliminimi i ndotësve Organikë të Qëndrueshëm (2019-2024)	Ministria e Turizmit dhe Mjedisit	VKM nr. 505, datë 29.8.2018
49	Dokumenti strategjik dhe planet kombëtare për zbutjen e gazeve me efekt sere dhe për përshtatjen ndaj ndryshimeve klimatike	Ministria e Turizmit dhe Mjedisit	VKM nr. 466, datë 03.07.2019
50	Plani i veprimit 2022–2024, të Strategjisë për Kontrollin e Armëve të Vogla, të Lehta, Municioneve dhe Eksplozivëve 2019–2024	Ministria e Brendshme	VKM nr. 754, datë 9.12.2021
51	Dokumenti i politikave “Për qeverisjen e Sektorit të Informacionit Gjeohapesinor në Shqipëri 2020-2030”	Zëvendëskryeministri	VKM nr. 402, datë 20.05.2020
52	Plani i menaxhimit të basenit uhor Seman	Kryeministri/ Agjencia e Menaxhimit te Burimeve Ujore	VKM nr.453, datë 10.06.2020
53	Plani Kombëtar i Moshimit 2020—2025	Ministria e Shëndetësisë dhe Mbrojtjes Sociale	VKM nr. 865, datë 24.12.2019
54	Programi shumëvjeçar për politikën spektrale dhe të planit të veprimit	Ministria e Infrastrukturës dhe Energjisë	VKM nr. 636, datë 29.07.2020
55	Plani i menaxhimit të basenit uhor Drin-Bune	Kryeministri/ Agjencia e Menaxhimit te Burimeve Ujore	VKM nr. 849, datë 04.11.2020
56	Plani i veprimit 2020-2023, të strategjisë për edukimin ligjor për publikun 2019-2023	Ministria e Drejtësisë	VKM nr. 878, datë 11.11.2020
57	Plani kombëtar i frekuencave	Ministria e Infrastrukturës dhe Energjisë	VKM nr.700, datë 10.11.2021
58	Plani i menaxhimit për Butrintin	Ministria e Kulturës	VKM nr, 583, datë 27.07.2020

59	Agjenda Kombëtare për të Drejtat e Fëmijëve 2021-2025	Ministria e Shëndetësisë dhe Mbrojtjes Sociale	VKM nr. 659, datë 3.11.2021
60	Plani Kombëtar i veprimit LGBT 2021-2027	Ministria e Shëndetësisë dhe Mbrojtjes Sociale	VKM nr. 700, datë 18.11.2021
61	Plani Kombëtar i veprimit për integrimin e Romëve dhe Egjiptianëve 2021-2025	Ministria e Shëndetësisë dhe Mbrojtjes Sociale	VKM nr. 701, datë 18.11.2021
62	Programi Buxhetor Afatmesëm 2022 – 2024, i rishikuar	Ministria e Financave dhe Ekonomisë	VKM nr.735, datë 3.12.2021
63	Plani i konsolidimit financiar të sektorit publik, elektroenergjetik (Ndryshim në VKM 253, datë 24.12.2020)	Ministria e Infrastrukturës dhe Energjisë	VKM nr. 253, datë 24.4.2019 VKM nr.758, datë 9.12.2021
64	Plani Kombëtar për Energjinë dhe Klimën 2020 – 2030	Ministria e Infrastrukturës dhe Energjisë dhe Ministria e Turizmit dhe Mjedisit	VKM nr. 870, datë 29.12.2021
	Strategji Sektoriale në proces	Institucioni Përgjegjës	Statusi
65	Strategjia sektoriale e Transportit	Ministria e Infrastrukturës dhe Energjisë	Nisur si proces hartimi
66	Strategjia kombëtare e sektorit të furnizimit me ujë dhe kanalizimeve, 2020-2030	Ministria e Infrastrukturës dhe Energjisë	Draft i konsoliduar
67	Strategjia Kombëtare për zvogëlimin e riskut nga fatkeqësitë	Ministria e Mbrojtjes	Në pritje për t'u miratuar
68	Rishikimi i Strategjisë për strehim social 2016-2025	Ministria e Financave dhe Ekonomisë	Nisur si proces hartimi
69	Strategjia Ndërsektoriale kundër Korrupsionit 2023-2030	Ministria e Drejtësisë	Nisur si proces hartimi
70	Strategjia Ndërsektoriale për Decentralizimin dhe Qeverisjen Vendore 2023-2030	Ministria e Brendshme	Janë miratuar në KPS propozimet fillestare, vizioni, objektivi, afati
71	Strategjia Kombëtare për Punësim dhe Aftësi dhe plani i veprimit të zbatimit të saj	Ministria e Financave dhe Ekonomisë	Janë miratuar në KPS propozimet fillestare, vizioni, objektivi, afati

72	Strategjia për Mrojtjen e Konsumatorit dhe Mbikëqyrjen e Tregut 2030	Ministria e Financave dhe Ekonomisë	Janë miratuar në KPS propozimet fillestare, vizioni, objektivi, afati
73	Strategjia e Drejtësisë për të Miturit 2022 -2026	Ministria e Drejtësisë	Janë miratuar në KPS propozimet fillestare, vizioni, objektivi, afati
74	Strategjia Blue Economy 2023-2030	Zëvendëskryeministri	Janë miratuar në KPS propozimet fillestare, vizioni, objektivi, afati
75	Strategjia kombëtare për shkencën, teknologjinë dhe inovacionin 2023 -	Ministria e Arsimit dhe Sportit	Janë miratuar në KPS propozimet fillestare, vizioni, objektivi, afati
76	Strategjia e Specializimit Inteligjent	Ministria e Arsimit dhe Sportit	Është ngritur grupi i punës
77	Strategjia Ndërsektoriale e reformës në Administratën Publike 2023 -	Departamenti i Administratës Publike	Ka filluar procesi i hartimit në prill 2022

Shtojca 2: Lista e treguesve strategjikë të monitorimit

Fusha	Treguesi	Burimi	Lidhja me OZHQ	Tregues OZHQ	2021	2030
Antikorrupsioni (MD)	Lufta kundër korrupsionit	Transparency International CPI	OZHQ 16		34.6*	TBD
Shërbimet publike	Nr. i personave që marrin shërbime online	AKSHI	OZHQ 16		75%	100%
Decentralizimi	Kontributi i të ardhurave të qeverisjes lokale në PBB (%)	MFE	OZHQ 16		1.5%	2%
Investimet e Huaja Direkte (IHD)	Rritja e kontributit të IHD në PBB (% PBB)	BSH/ MFE	OZHQ 8		7%	9%
Konkurrueshmëria	Konkurrueshmëria dhe inovacioni 'Të bërit biznes' dhe 'Distanca nga kufiri'	Global Competitiveness Report	OZHQ 8		67.7	TBD
Konkurrueshmëria	Përqindja e eksportit ndaj PBB	INSTAT	OZHQ 8		23%	TBD
Konkurrueshmëria	Krijimi i Ndërmarrjeve (bizneseve të reja në vit, sipas gjinisë së pronarit)	INSTAT	OZHQ 8		166,386	TBD
Kreditimi i ekonomisë	Niveli i kredisë për ekonominë si pjesë e PBB	BSH/ MFE	OZHQ 8		39.6%	TBD
Financat Publike	Niveli i rritjes ekonomike (reale)	INSTAT	OZHQ 8	8.1.1 (për person)	8.5%	3.9%
Financat Publike	Niveli i borxhit publik (në % e PBB)	MFE	OZHQ 17		73.2%	57.8%
Financat Publike	Shpenzimet kapitale (në % të PBB)	MFE	OZHQ 8		6.8%	5.1%
Financat Publike	Niveli i deficitit (në % të PBB)	MFE	OZHQ 8		-4.5%	-0.5%
Punësimi	Shkalla e punësimit të të diplomuarve nga arsimit profesional	MFE	OZHQ 8		56%	60%
Punësimi	Nr. Ndërmarrjeve të drejtuara nga femra në % ndaj totalit	INSTAT	OZHQ 5	5.2.2	25.5%	TBD
Punësimi	Hendeku gjinor në punësim në %	INSTAT	OZHQ 8		14.4%	12%
Punësimi	Shkalla e përgjithshme e punësimit në % (15 - 64 vjeç)	INSTAT	OZHQ 8		60.9%	61.9%
Arsimi profesional	Pjesëmarrja në Arsimin Profesional (% e grave ne AFP)	MFE	OZHQ 4		14.7%	18%
Mirëqenia	PBB/frymë	INSTAT	OZHQ 8		667,400	1,112,500
Mirëqenia	Ecuria e medianës së konsumit në familje	INSTAT	OZHQ 10		84.55	TBD
Zhvillimi rural & Bujqësia	Shkalla e eksport - importit në bujqësi	INSTAT	OZHQ 2		1 me 2.9	1 me 2
Zhvillimi rural & Bujqësia	Shkalla e rritjes reale ekonomike në sektorin e bujqësisë (%)	INSTAT	OZHQ 2		1.35%	1.5%
Zhvillimi rural & Bujqësia	Produktiviteti i fermës	MBZHR	OZHQ 2		73.5%	80%
Zhvillimi rural & Bujqësia	Eksportet Bujqësore	MBZHR	OZHQ 2		370 mln USD	1 mld USD
Zhvillimi rural & Bujqësia	Eksporti i produkteve të peshkimit	MBZHR	OZHQ 2		130 mln USD	200 mln USD
Telekomunikacioni	Kapacitetet e lidhjes broadband mbi 100 Mbps (% e lidhjeve broadband me kapacitet >100Mbps)	MIE	OZHQ 9		7%	50%
Telekomunikacioni	Përdorimi i Broadband/TIK nga biznesi dhe individët	MIE	OZHQ 9	17.6.1	79.3%	90%
Transporti	Udhëtarë (ajror, detar, hekurudhor) (000 udhëtarë)	MIE	OZHQ 9	9.1.2	3,815	4,327
Transporti	Mallra (ajror, detar, hekurudhor) (000 ton)	MIE	OZHQ 9	9.1.2	5,473	6,302
Transporti	Siguria rrugore: Nr. i aksidenteve per 100,000 automjete	MB	OZHQ 3	3.6.1	1,376	-20%
Energjia	Pesha e burimeve të energjisë së rinovueshme në konsumin e energjisë %	MIE	OZHQ 7	7.2.1	36.7%	54.4%
Energjia	Kapacitetet e instaluar te BRE nga era dhe dielli	ERE	OZHQ 7		23 MW	TBD
Energjia	Reduktimi i varësisë ndaj importeve të produkteve naftës	MIE	OZHQ 7		1%	10%
Energjia	Ulja e humbjeve në rrjetin energjistik	ERE	OZHQ 7		22%	TBD
Furnizimi me Ujë	Akresi në sistemin e furnizimit me ujë	MIE/AKUM	OZHQ 6	6.1.1	85.5%	96.4%
Rrjeti i Kanalizimeve	Akresi në trajtimin e ujrave të ndotur sipas zonave urbane dhe rurale	MIE/AKUM	OZHQ 6	6.2.1	58.9%	74.1%
Turizmi	Numri i turistëve të huaj	MTM	OZHQ 8		5.7 milionë	10 milionë
Turizmi	Kontributi i Turizmit në ekonominë kombëtare (% e PBB)	MTM	OZHQ 8	8.9.1	17.4%	24%
Mjedisi	Zonat e mbrojtura si pjesë e territorit	MTM	OZHQ 15		21%	30%
Mjedisi	Pyjet si pjesë e territorit të përgjithshëm	MTM	OZHQ 15	15.1.1	45.6%	47%
Mbrojtja sociale	Fondi social si pjesë e buxhetit vjetor	MSHMS	OZHQ 10		200 mln Lek	400 mln Lek
Mbrojtja sociale	Integrimi në tregun e punës së personave me aftësi të kufizuar përmes shërbimeve mbështetëse të arsimit, formimit profesional dhe programeve të nxitjes së punësimit, e matur në %	MSHMS	OZHQ 8		3%	3.50%
Rinia	Niveli i papunësisë së të rinjve për grupmoshën 15-24 vjeç, %	INSTAT	OZHQ 8	8.6.1	26.5%	18.3%
Arsimi	Rezultatet e PISA	MAS	OZHQ 4		TBD	TBD
Financat Publike	Përqindja e shpenzimeve totale të qeverisë për shërbimet thelbësore (arsim, shëndetësi dhe m.socialle)	MFE	OZHQ 1	1.a.2	17.5%	TBD
Shëndetësia	Shpenzimet nga xhepi si % e shpenzimeve totale për kujdes shëndetësor	MSHMS	OZHQ 3		44.5%	35%
Shëndetësia	Niveli i vdekshmërisë neonatale	MSHMS	OZHQ 3	3.2.2	7.5 / 1,000	3.7 / 1,000
Shëndetësia	Përqindja e popullsisë së përcaktuar e mbuluar nga të gjitha vaksinat e përfshira në programin kombëtar	MSHMS	OZHQ 3	3.b.1	94.7%	98%
Shëndetësia	Niveli i vdekshmërisë amëtare	MSHMS	OZHQ 3	3.1.1	3.4 / 100,000	1.5 / 100,000
Shëndetësia	Shkalla e vdekshmërisë që i atribuohet sëmundjeve kardiovaskulare, kancerit, diabetit ose sëmundjeve kronike të frymëmarrjes	MSHMS	OZHQ 3	3.4.1	17%	11.7%

